

ŽURNALISTIKA

2010

Ignas Jurkynas. Atsidavimas. Akivaizdu, kad fotografams šaltos ir kietos šaligatvio plytelės nėra kliūtis dirbti. Leidinio „Lietuvos spaudos fotografija ‘10“ nuotr.

Almanachas

ŽURNALISTIKA

2010

Almanachas ŽURNALISTIKA 2010

Leidinio redakcinė kolegija

Audronė Jankuvienė
Angelina Liaudanskienė
Jolanta Mažylė
Žygyntas Pečiulis
Artūras Račas
Dainius Radzevičius
Domas Šniukas
Vytas Urbonas
Aistė Žilinskienė

Leidinio redaktorė

Aurelija Arlauskienė

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizaineris-maketuotojas

Simonas Barščiauskas

Leidinio viršelio autorius – grafikas, karikatūristas Vytautas Jurkūnas.
Jo, dienraščio „Lietuvos rytas“ bendradarbio, piešiniai taip pat panaudoti šiame almanache.

Aurelijos Arlauskienės (26, 75, 128, 138 p.), Juozo Baldausko asmeninio archyvo (106 p.),
Džojos Gundos Barysaitės (120 p.), Jolantos Beniušytės (64, 71 p.), Daivos Červokienės (27 p.),
Ramūno Danisevičiaus (5, 7, 8, 15, 21, 22, 31, 41, 48, 56, 63, 64, 74, 77, 78, 82, 88, 91, 92, 103, 108, 154 p.), Augusto
Didžgalvio (52 p.), Stanislovo Kairio (155 p.), Tomo Kaunecko (107, 133 p.),
Virginijos Motiejūnienės asmeninio archyvo (119 p.), Olgos Posaškovos (90 p.),
Monikos Poškaitytės asmeninio archyvo (157 p.), Roberto Riabovo (60 p.), Gedimino Savickio („Elta“) (80, 103, 114 p.),
Julijos Šliažienės asmeninio archyvo (121, 123, 126 p.), Viktoro Trofimišino asmeninio archyvo (24 p.),
„Valstiečių laikraščio“ (116 p.), LR Seimo tinklalapio (109 p.), „Vikipedijos“ (112 p.),
www.lzs.lt (139, 140, 141, 143, 144, 145 p.), Zitos Zamžickienės asmeninio archyvo (32 p.) nuotraukos.

ISSN 0135-1346

© Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2010

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą
„Žurnalistikos ir visuomenės dialogas almanache „Žurnalistika“
(„Visuomenės nuomonė: pro ir contra“, „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“,
„Žurnalistika: centras ir periferija“, „Tyrimai ir tikrovė“, „Ne dėl trupinio aukso...“, „Žurnalistikos didieji“)

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2010“

Formatas 18x25,5 cm. 10 sp. l.

Leidėjas Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga.

Adresas: S. Konarskio g. 49, LT-03123 Vilnius

Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel./faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@takas.lt, www.kriventa.lt

Tiražas 1 000 egz.

Spausdino UAB „Standartų spaustuvė“

Almanacho „Žurnalistika 2010“ autoriai

ANTANAS ANSKAITIS,

žurnalistas, Jono Vileišio premijos (2008 m.) laureatas

AURELIJA ARLAUSKIENĖ,

žurnalistė, LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkė, Vinco Kudirkos (2006 m.), Jono Vileišio (2010 m.) premijų laureatė, valstybės pripažinta meno kūrėja

MONIKA BALCKUTĖ,

Vilniaus universiteto studentė

IEVA BARAUSKAITĖ,

žurnalistė

ALGIMANTAS DEGUTIS,

LŽS tarybos narys, valstybės pripažintas meno kūrėjas

VIKTORAS DENISENKO,

žurnalistas, LŽS tarybos narys, LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkės pavaduotojas

MINDAUGAS JACKEVIČIUS,

žurnalistas

LORETA JASTRAMSKIENĖ,

žurnalistė, tradicinių LŽS konkursų laureatė, LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkės pavaduotoja

DR. DEIMANTAS JASTRAMSKIS,

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto lektorius, Lietuvos žurnalistikos centro direktorius

ANGELINA LIAUDANSKIENĖ,

žurnalistė, LŽS tarybos, LŽS Vilniaus skyriaus valdybos narė

RASA LIŠKAUSKAITĖ,

žurnalistė

JOLANTA MAŽYLĖ,

žurnalistė, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto lektorė

LIUDVIKA MEŠKAUSKAITĖ,

advokatė

VIRGINIJA MOTIEJŪNIENĖ,

žurnalistė, LŽS LRT klubo pirmininkė, valstybės pripažinta meno kūrėja

ROMUALDAS OZOLAS,

filosofas, politikas, visuomenės veikėjas. Nepriklausomybės Akto signataras

DŽIUGAS PARŠONIS,

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto lektorius

MONIKA POŠKAITYTĖ,

žurnalistė

GINTARAS RADAUSKAS,

žurnalistas

DAINIUS RADZEVIČIUS,

LŽS pirmininkas, NŽKA pirmininkas, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos pirmininkas

JULIJA ŠLIAŽIENĖ,

žurnalistė

DOMIJONAS ŠNIUKAS,

žurnalistas, metraštinio leidinio „Žurnalistika“ sudarytojas ir redaktorius (1973–1989), valstybės pripažintas meno kūrėjas

VIKTORAS TROFIMIŠINAS,

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos narys, LŽS Etikos komisijos pirmininkas, LŽS tarybos narys, LŽS Regioninės žiniasklaidos ir žemės ūkio žurnalistų klubo pirmininkas

ZITA ZAMŽICKIENĖ,

žurnalistų etikos inspektorė

VYTAUTAS ŽEIMANTAS,

žurnalistas, LŽS tarybos narys, valstybės pripažintas meno kūrėjas

PROF. DR. VYTAS URBONAS,

LŽS tarybos narys, valstybės pripažintas meno kūrėjas

Turinys

<i>Redaktorės žodis</i>	5	<i>Istorijos vingiai</i>	77
<i>Visuomenės nuomonė: pro ir contra</i>	7	<i>Algimantas Degutis.</i> Kelio atgal nebuvo <i>Loreta Jastramskienė.</i> „Pasaulio lietuvių“ fenomenas – trys vieno leidinio gyvenimai <i>Rasa Liškauskaitė.</i> Vytauto Gedgaudo ir laikraščio „Dirva“ kelias	
<i>Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė</i>	21	<i>Žurnalistikos didieji</i>	91
<i>Liudvika Meškauskaitė.</i> 2010-ieji ir žurnalistų etika <i>Viktoras Trofimišinas.</i> Teisingų sprendimų beieškant Visuomenės informavimo kokybė – bendras ži- niasklaidos ir valdžios reikalas		<i>Vytas Urbonas.</i> Stasys Šilingas – publicistas ir redaktorius <i>Angelina Liaudanskienė.</i> Redaktoriaus duona	
<i>Žurnalistika: centras ir periferija</i>	31	<i>Sukaktys</i>	107
<i>Zita Zamžickienė.</i> Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų apžvalga regioninėje spaudoje (2009 01 03–2010 07 17) <i>Jolanta Mažylė.</i> Regiono VIP redakcija – nepriklausomybės indeksas		<i>Domas Šniukas.</i> „Elta“: su laisva Lietuva gimusi ir atgimusi Septyni dešimtmečiai – pats amžiaus gražumas <i>Virginija Motiejūnienė.</i> „Panoramai“ – 40 metų <i>Julija Šliažienė.</i> Nutoles laikas <i>Dainius Radzevičius.</i> Laisvos Lietuvos žurnalistikai ir LŽS veiklai – 20 metų. Kas toliau? Žinių radijui – 10 Pirmasis DELFI dešimtmetis	
<i>Tyrimai ir tikrovė</i>	47	<i>Lietuvos žurnalistika: dienos ir darbai</i>	137
<i>Deimantas Jastramskis.</i> Žiniasklaidos nuosavybės neliečiamybė <i>Mindaugas Jackevičius.</i> Kas valdo žiniasklaidos priemones?		<i>Kronika: 2010 metų sausis–lapkritis</i> <i>Vytautas Žeimantas.</i> „Rašė, rašo ir rašys, kol nudils širdies ašis...“ Knyga žurnalistams, žiniasklaidos gerbėjams ir jos nekentėjams <i>Antanas Anskaitis.</i> Pagiriamasis žodis... memuarų rašėjams, arba recenzija sau pačiam 2010 m. apginti žurnalistikos studijų programos magistro darbai	
<i>Naujosios technologijos</i>	55	<i>Žurnalistika be sienų</i>	154
<i>Džiugas Paršonis.</i> Socialinės technologijos ir tylintis žurnalistas Reklamos televizijoje, radijuje ir internete padaugėjo, o spaudoje liko dar mažiau		<i>Viktoras Denisenko.</i> Opozicinis žurnalistas Rusijoje – jo niekas negirdi, už jo nužudymą niekas neatsako <i>Monika Poškaitytė.</i> CNN ir BBC diktatui galas?	
<i>Ne dėl trupinio aukso...</i>	63	<i>Summary</i>	160
<i>Ieva Barauskaitė.</i> Atrasti miestą, save ir San Mikelę vis iš naujo <i>Monika Balckutė.</i> Esantys šalia, tačiau nustumti į pašalę			

Redaktorės žodis

„Tampa nebejauku žvelgti į pasaulį iš ketvirtosios valdžios stalčiuko, į kurį nežinia kada sulindome. Buvimas jame, taigi pačių savęs priskyrimas prie pasaulio galingųjų, mūsų profesijai atneša vien žalą.“

Aurelija Arlauskienė

Vytis laiką – Sizifo darbas. Bet, skirtingai negu dievų nubaus-tajam, mums pavyko įritinti akmenį į Laiko kalną – šiemet išleidę du almanacho numerius („Žurnalistika 2009“ ir „Žurnalistika 2010“) pasivijome nueinančią dieną. Kai kur ją net pralenkėme. Akylasis leidinio skaitytojas pastebės, kad Lietuvos žurnalistikos dienų ir darbų skaičiuotė sus-tvoja ties lapkričio 27-ąją. Diena, kai vyko LŽS XV suvažiavimas. Kadangi tą pačią dieną iš spaudos išėjo ir šis leidinys, daugiau informacijos apie svarbų žurnalistų ben-druomenei įvykį skaitykite Žurnalistų są-jungos interneto tinklalapyje www.lzs.lt arba LŽS Kauno apskrities skyriaus svetainėje www.kaunozurnalistai.lt, jau spėjusioje įgyti kroupščiosios metraštininkės vardą.

Taigi nuo šiol almanachas „Žurnalisti-ka“, išeisiantis kiekvienų metų pabaigo-je, fiksuos tų metų įvykius. Ir žurnalistus tų įvykių verpetuose. Vienas jų – politika.

Stebėdamas 2010-ųjų žiniasklaidos-politi-kos lauko figūras Nepriklausomybės Akto signataras Romualdas Ozolas kaip visada tiesiai klausia, ar daug kas galėtų rasti sva-rių argumentų atremti teiginį, kad būtent žurnalistai užduoda politines užduotis bet kurio lygmens politikams, o paskui bendra-darbiauja, tas užduotis realizuodami? Stojus nuo priekaišto ap sunkusiai tylai (Ką jis čia kalba?! Koks bendradarbiavimas?! Štai jau dvidešimt metų žiniasklaida laisva ir nepri-klausoma!), filosofas ją pildys dar nejuokes-niais teiginiais, kad ne žurnalistai tarnauja politikams, o politikai dirba žurnalistams. „Tokia šiandieninė globalizmo ideologijos traukulius išgyvenančios viešosios sąmonės tikrovė, – tars visuomenės veikėjas. – Kas nenori tilpti šion tvarkon, yra pamažu su-malama ir išsėjama kauleliais arba išbarsto-ma krematoriumų pelenais. Kol kas.“

Šiurpoka? O čia dar ir profesoriaus Gintauto Mažeikio mintis, kad žurnalistai

objektyvumą derina su režisūra ir pinigais, bei kolegės Vijos Pakalkaitės nuogut nuogutėlis klausimas, už kiek išparduodame paskutinius pasitikėjimo likučius?!

Tampa nebejauku žvelgti į pasaulį iš ketvirtosios valdžios stalčiuko, į kurią nežinia kada sulindome. Buvimas jame, taigi pačių savęs priskyrimas prie pasaulio galingųjų, mūsų profesijai atneša vien žalą. Tad gal jau pats laikas iš jo išsikratyti ir, užuot demonstravus valdžią, prisiminti žurnalistikos misiją. Tarnystę visuomenei. Žmogui. Laikas pradėti šviesti, kaip jam ...vartoti žiniasklaidą. Juk jeigu teigiama, kad žiniasklaida – verslas, o jos sukuriamas produktas – prekė, vartotojui turi būti suteikta visapusiška informacija, kas ir kur ją gamina, kiek ir kokių priedų joje galima rasti. Būtent toks, šviečiamasis, ir yra Deimanto Jastramskio žodis apie žiniasklaidos nuosavybę, jos įsigijimo ir koncentracijos peripetijas. Jį papildė jaunas kolega Mindaugas Jackevičius, primindamas, kad nors Visuomenės informavimo įstatymas ir draudžia valstybės ir savivaldybių institucijoms, bankams, politinėms partijoms būti viešosios informacijos rengėjais ir jų dalyviais, tačiau Lietuvoje laikraščio savininkai yra ir rajono meras, ir partijos skyriaus pirmininkė; partija turi dienraščio akcijų, o savivaldybės tarnautoja kartu dirba rajono laikraščio vyriausiąja redaktore. Jolanta Mažylė, aiškindamasi šį klausimą, nėrė gilyn – atliko regioninės ir vietinės spaudos darbuotojų apklausą, mėgindama išsiaiškinti, kokį poveikį

redakcinei veiklai turi regiono visuomeniniai, politiniai ir ekonominiai santykiai.

Džiugui Paršoniui dėstant apie socialines technologijas ir ...tylintį žurnalistą, vėl kilęs pamąstymų apie žiniasklaidos siekiamybę besąlygiškai tarnauti žmogui. Kol tai taps neatsiejama kasdienybe, labai svarbios funkcijos tenka žiniasklaidos riboženkliais – Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai, Lietuvos žurnalistų sąjungos Etikos komisijai. Ir, žinoma, žurnalisto sąžinei. Apie ją atvirai kalbės šių metų dr. Vinco Kudirkos premijos laureatė Gražina Juodytė iš Klaipėdos. Viską žinančių, teismo funkcijas prisiėmusių kolegų darbų fone keistai gaudžiai skambės Gražinos žodžiai apie tai, kad šiuolaikinėje žurnalistikoje yra daug neatsakomybės ir nepagalvojimo, jog taip galima sužeisti žmogų, jo šeimą: „Turi būti kažkokios ribos. Apie viską galima kalbėti, bet galima kalbėti labai gražiai, galima kalbėti su humoru, galima kalbėti, tarkim, su kažkokiu kandumu, aštrumu, bet neįžeidžiant žmonių. Neapipilant purvu, randant kitus kelius.“ Čia pat lauks ir Juozo Baldausko, jau 35 metus redaguojančio žurnalą „Mokslas ir gyvenimas“, mintys. Jis kartu su Angelina Liaudanskiene aptars, kas padeda išlikti konkurencinėje kovoje ir kuo stiprinamas leidinio imunitetas.

Algimantas Degutis, Loreta Jastramskienė, Rasa Liškauskaitė, Domas Šniukas, Vytas Urbonas vedžios istorijos vingiais, o galiausiai į rankas imsime kolegų išleistas knygas, kuriose sielai atgaivos iki valiai. Sarkazmo ir humoro taip pat.

Visuomenės nuomonė: pro ir contra

Romualdas Ozolas
Pirmieji tikrovės politikai

Gintaras Radauskas
Lietuvos filosofai apie žiniasklaidą

Pirmieji tikrovės politikai

„Ne žurnalistai tarnauja politikams, o politikai dirba žurnalistams – tokia šiandieninė globalizmo ideologijos traukulių pergyvenančios viešosios sąmonės tikrovė.“

Romualdas Ozolas

***K**albėti apie žurnalistiką kaip nacionalinės savivokos dalį (jos empirinį sluoksnį) neaptariant pačios savivokos, žinoma, galima, bet ganėtinai bergždžia. O nacionalinės savivokos kontūrai irgi būtų sunkiai pagaunami be nors apytikrio globaliosios sąmonės sau piešiamo pasaulio vaizdo.*

Suvokiniai be tikrovės

Jeigu bent iš dalies sutiksim su teiginiais, kad principai kaip abstrakcijos yra tušti proto konstruktai, tai nebus įmanoma nesutikti, kad tikrovės, pagal graikų mums paliktą supratimą, du tūkstantmečius maitinusių mūsų civilizacijos galias, nebėra: kalba kaip organinis padaras geibsta, metodiškai infekuojama technologinių ženklų sistemų, o asmuo, visų kultūrų kapiliarinė ištaka, Brauno judesiais besiblašantis po globalią pasaulio erdvę, tose ar kitose jos vietose telkiasi ryškesnėmis ar ne tokiomis pastebimomis civilizacinėmis kraujosruvomis.

Apie kokią aiškius kontūrus turinčią globaliąją savivoką galime tąsyk kalbėti?!

Klausimas kaip teiginys tyliai ir visuotinai priimamas.

O realybė vis dėlto bandoma disciplinuoti. Priešingu atveju gyvenimas taptų visiškai neprognozuojamu chaosu, panašiu į tą, kuris žlugus „pasaulinei socializmo sistemai“ užgriuvo pasaulio komunistus, suvokusius, jog „praktika nepatvirtino“ jų teorijos apie neišvengiamą globalų komunistinį pasaulį.

1989 m. pasirodžiusi F. Fukujamos esė „Istorijos pabaiga“ buvo šūvis sumišimo tyloje, leidusioje gerai išgirsti ir džiaugsmingai priimti naująją „vieningo pasaulio“ kūrimo versiją, kad per demokratiją ir kapitalizmą pasaulį daug sėkmingiau galima pervirti

laisvosios rinkos katile. Tokiam procesui individualas jau buvo parengtas 1949 m. paskelbtos „Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos“, apdovanojusios jį laisvei be jokios atsakomybės. Per vieną kitą „šoko be terapijos“ dešimtmetį spėję žiauriai pralobti „buvusieji“ greitai rado bendrą kalbą su senaisiais pasaulio oligarchais, tad liko tik „perkrauti“ santykius ir visiems kartu žingsniuoti jau pramintais takais. Ir sėkmingai. Iki „pasaulinės finansų krizės“.

Tiesa, neokonservatorių ir neoliberalų pasaulio idiliją 2001 m. rugsėjo 11 d. buvo sukrėtę du lėktuvai-bombos į Pasaulio prekybos organizacijos „dvynius“ Niujorke. Kai kas paskubėjo paskelbti, kad tai Blogio kova su Gėriu, o kadangi reikėjo rasti Blogio pavidalą, smogė Irakui, dar ir Afganistanui. Neužmiršusieji Harvardo profesoriaus S. Hantingtono (*Huntington*) paskaitų apie civilizacijų susidūrimą Rugsėjo 11-ąją pavadino Civilizacijų karo pradžia. Dabar, po dešimtmečio, to karo kontūrai jau kur kas ryškesni. Kalbėti apie civilizacijų taiką šiandien priversti tik į priklausomybes įklimpę politikai. Dvasiškai laisvi ir socialiai bei politiškai nepriklausomi žmonės, kaip, pavyzdžiui, afrikietiškos kilmės ir europietiškos kultūros JAV rašytoja A. Hirsi Ali, gali sau leisti jau ir ironiškai samprotauti, „kaip laimėti civilizacijų karą“. Jos mintis, deja, skaidri. Reikia suprasti, kaip kaunasi „kita pusė“, ir bus galima geriau pamatyti, kaip ginti savąją, jeigu išvis nori ją turėti. O kad tai galėtų padaryti, turi atsisakyti Vieno Pasaulio iliuzijų. Tai esanti vertingiausia S. Hantingtono mintis.

Tenka pripažinti, kad Vieno Pasaulio vizija viešojoje erdvėje dar dominuoja. Sunku išbristi iš minčių ir tikrovės, į kurias

istorijos eigoje įpinklino „Komunistų partijos manifestas“, europiniam mąstysenos racionalizmui ir veiksena imperializmui pateikęs tikrai imponuojančią rojus Žemėje sukūrimo idėją. Visas XX amžius praėjo tos idėjos praktinio tikrinimo kolizijose – turėjo susikurti ir žlugti ją įgyvendinti bandę fašizmo, nacionalsocializmo ir bolševizmo padarai, iki smegenų gelmių ir kaulų čiulpų išmėsinėję praktiškai kiekvieną planetos žmogų. Ar galima be kančių atsisakyti savo pažeminimų prisiminimo? Tuo labiau kad XXI amžius žmoniją pasitinka su nepalyginti turtingesniais nei fiureriniai ar gensekiniai manipuliavimo įrenginiais ir metodais.

Tačiau mūsų dienų žmogaus privalumas tas, kad naudodamasis savo amžinąja niekuo nepakeičiama galia ir niekaip neužgniaužiama valia pašaukti vardu, duoti pavadinimą naujai gimstančiai tikrovei, kuri esamybę su jos servilizmais gali nušviesti kaip griuvenas, žmogus tai gali akimirksniu pasakyti visam pasauliui.

Straipsnis „Wallstrett Journal“ (o tokių – ne vienas), priminęs S. Hantingtono įžvalgas apie neišvengiamą civilizacijų susidūrimą ir priešstovą, galinčią įgyti ir Dvynių bombardavimo, ir Irako karo, ir Afganistano okupacijos, ir čigonų deportacijos, bėglių internavimo ir visokius kitokius pavidalus, dar kartą nušvietė pasaulio panoramą taip, kad daug kam pasidarė dar aiškiau. Mes esame naujo karo – latentinio, su paūmėjimais, permanentinio, teroristų beveik kasdien primenamo, karo būvyje. Buvo Pirmasis pasaulinis, Antrasis pasaulinis, buvo Šaltasis karas, dabar yra Civilizacijų karas, arba Šaltoji taika – kaip kam geriau tai vadinti pagal savo pažiūras. O pakraščiais gruzdanti taika

reiškia, kad nepaisant globalizatorių siekių mūsų planetą sutramdyti laisvosios rinkos liberalizmu, šių dienų pasaulis ieško naujų stabilumų, kuriais galėtų pasiremti ir savo dvasios, ir kūno reikmėms, nes Vieningas Pasaulis su savo katastrofomis darosi vis mažiau žavus.

Taigi, niūrų pasaulio paveikslą piešančių ir tikrovę ignoruoti norinčių elitinių intelektualų tūžmui, galima pasakyti, kad visame pasaulio savivokos chaotiškume yra keletas visiškai aiškių ir nekintamų dalykų, kuriais gali pasiremti visi norintieji, reikia tik apsispręsti „Komunistų partijos manifesto“ mums primestos Vieningo Pasaulio idėjos atžvilgiu: pasakę, kad Pasaulį matome arba norime matyti daugiapolį ir daugiaspalvį, mes galime įgyti pakankamai tvirtą atramą ir, jau ja remdamiesi, bandyti suvokti, kas vyksta čia, šioje vietoje ir šiuo metu, suvokti ir iš principo, ir konkrečiai.

Suvokinių tikrovė

Mūsų metas – kupinas idėjų, bet be filosofijos. Tiesą pasakius, ir idėjos tos tėra senųjų nuolaužos ar išnaros. Europinio racionalizmo konstruktyvumas, susinaikinęs marksizme ir neopozityvizme bei įvairiose fenomenologijose, galų gale išvirtusiose į sociologijas, nebegali pretenduoti net į šiuolaikinę ideologiją laikomo globalizmo argumentuotą pagrindimą, nesugriūdamas prie dviejų „praktinių“ globalizmo ramsčių – „laisvosios rinkos“ ir „žmogaus teisių“. Tačiau jei pabandytume atskleisti jų prigimtį, pamatytume, jog pirmoji yra niekas kita, kaip nuo grandinės paleistas beribės laisvės

peralkęs kapitalas, antrasis – visišką laisvę įgijęs Prancūzų revoliucijos pagimdytas akultūrinis pasaulio pilietis. Jo šokis rinkos arenoje dar nesibaigęs, tačiau į taktą ploju sieji išplėtę akis jau pamažu tyli.

Toks metas paprastai vadinamas epochų sandūros, pereinamuoju, krizių laikotarpiu. Ar reikia įrodinėti, kad gyvename būtent tokiu metu?

Tokiais momentais ne filosofijos kuria gyvenimą, o gyvenimas bando apčiuopti savo filosofiją – būsimybės projektą. Šia proga priminsiu, jog kiekviena filosofija per visą šio mokslo raidą buvo ne kas kita, tik tai didingi gyvenimo galimybių projektai – modeliai, savo tikrumą įrodinėję įtikimumo (tikėjimai), tikrumo (mokslai) ar praktinio produktyvumo (technologijos kūno poreikiams, menai – dvasios) aspektais.

Mūsų meto specifika yra ta, kad absoliučios laisvės sukeltų triukšmų diktatūra neleidžia išgirsti ne tik to, ką protingo (ar neprotingo) sako esantis šalia tavęs – tas triukšmas nebeleidžia girdėti ir savęs. „Gyvenimas filosofuoja“ beprasmybėms, naikinant prasmes taip, kad joms pro tą „gyvenimo filosofavimą“ prasiskverbti į dienos šviesą ir tapti gyvenimu sizifiškai sunku.

Ar beturi kokią nors reikšmę asmuo? Absoliučią. Nes viskas prasideda viename. Kiekviename. Kol mutuodami juose naujieji suvokinių pavidalai kaip infekcija tampa tuo, apie ką jau galima pasakyti: toks gyvenimas.

Šiuo požiūriu žurnalisto padėtis išskirtinė, nes jis, turėdamas minties multiplikavimo galimybę, disponuoja itin spartaus savo minties organizuoto padauginimo ir išplatavimo, t. y. sklaidos, galiomis.

Tad apsisprendimas, kas iš to, kas prieš tave kyla kaip gyvenimas ir ką tu pats laikai gyvenimu, būdamas esminiu klausimu individo (asmens) gyvenime, žurnalistui tampa nauja galia – įnagiu manipuluoti kitus, valdyti juos ir įtakoti, sukant jų gyvenimus norima kryptimi.

Žurnalistas yra pirmasis politikas – kasdienybės turinio konstruktorius.

Net ir pėdindamas buities nuotykių pabarėliais, žurnalistas yra politikas: pasirinkimas apie ką rašai ir ko nerašai, yra pirminis „tikrovės faktų“ apdorojimas ir sudaro psichologinę visos realybės ir politikos joje atmosferą.

Ką kalbėti apie įvairių lygių valdžių veiksmų, jų tikslų ir prasmų, jas konstruojančių asmenų aprašinėjimą – tai jau yra atvira politika, kad ir kaip atkakliai būtų bandoma bet kurį tekstą „objektyvuoti“. Ar daug kas galėtų rasti pakankamai svarių argumentų atremti teiginį, kad būtent žurnalistai užduoda politines užduotis bet kurio lygmens politikams, o paskui bendradarbiauja, tas užduotis realizuodami?

Ne žurnalistai tarnauja politikams, o politikai dirba žurnalistams – tokia šiandieninė globalizmo ideologijos traukulius pergyvenančios viešosios sąmonės tikrovė. Kas nenori tilpti šion tvarkon, yra pamažu sumalama ir išsėjama kauleliais arba išbars-toma krematoriumų pelenais. Kol kas.

Žurnalistų apsisprendimas šio virsmo akivaizdoje yra vienas iš lemiamiausių ateities veiksnių. Ypač po to, kai menai (beveik be išimčių) užsidarė savitiksliuose projektuose, mokslai užsiėmė metarealybe, žurnalistus palikdami esamybėje, kuri remiasi patirtimi.

Yra du apsisprendimo būdai: buitiniškas, kuris remiasi „patirtimi“, ir idėjinis – „žinojimu ir supratimu“. Pirmasis sako, kad prieš vėją nepapūsi, o antrasis – kad pūsti ne tik galima, bet ir reikia. Pirmajam jokių didesnių metafizinių prielaidų nereikia, pakanka užsakovo (redaktoriaus, prodiuserio, informacijos pirkėjo) valios ir žurnalistų finansinių poreikių, antrasis reikalauja kuo esmingesnės situacijos suvokimo, problemos sprendimo perspektyvos, raštingumo ir sąžinės. Būtent šiam apsisprendimui save pasmerkiantieji moko rašyti visą gyvenimą.

Tačiau jeigu jis iš piktumo netampa komjaunuoliška širše ar barškuole – Dieve jam padėk vykdyti visuomenės dirvožemio apyvartą! O jeigu tu rašai apie kūno kultūros, sveikos mitybos, kaimo mokyklų likimo, taršos, atliekų panaudojimo ir kitas panašias problemas, tik šūdžius, anot Seimo narės Dalios Teišerskytės, galės pasakyti, kad tu šūdvalalis. Pagaliau niekas nedraudžia išsikelti ambicingus saviugdų uždavinius ir įveikti net prigimties sąlygotas savo ydas.

Ir tikrai, jau niekas šiandien negalėtų savo menkystės teisinti tuo, kad pakilti neleidžia niekingas pasaulis. Pasaulis nebe bebalsis. Tūkstančių ir milijonų pastangomis komunizmo įsiūbuotam *neribotos nelaisvės* ir *neribotos laisvės* susirėmimų siautėjimui žmonės jau sako: *STOP*. Neribotos nelaisvės doktrinos viena po kitos žlugo nacionalsocializmo ir komunizmo imperijų griuvėsiuose. Neribotos laisvės cinizmui ne mažiau ciniškai „stop“ teroristai pasakė 2001-ųjų rugpjūčio 11. Apverkdami žuvusiuosius tada ir dabar, negalime nematyti, kas kaip pasaulio

raidos tendencija iškilo per šias žmogaus kančias. Jokia „liberalioji demokratija“ su savo „laisvosios rinkos“ egoizmu neįveiks islamo bendruomeniškumo ir pasiaukojimo ne tik dėl to, kad krikščionybė personalistiškesnė ir egoistiškesnė, bet ir dėl to, kad islamo pasaulis *NE* europocentrizmui pasakė Europai jau slūgstant, o patiems europiečiams ir visiems vakariečiams vis geriau suvokiant, kad ant durtuvų nei laisvės, nei demokratijos niekas niekada dar neatnešė. Pasaulis nuo XXI a. pradžios iš Vieno Pasaulio kūrimo tironijos pasuko Regionų keliu, kuris kolei kas kalba tik apie pasaulinėmis tikybomis bandančias apsigaubti erdves, tačiau jau tuo siūlo visai kitą pasaulio sandarą ir vaizdą.

Tai pakankamas orientyras mąstyseinau ir sprendiniams, ir stiprinantiems, ir spartinantiems generalinę pasaulio kaitos tendenciją.

Žinoma, ir yra, ir bus daugybė žmonių, kuriems ir dėl savo jau anksčiau padarytų apsisprendimų, ir dėl jau susikurtos padėties bei įsipareigojimų, ir dėl daugelio kitų aplinkybių pasaulio ateitis liks nė motais, ir jie visomis savo fizinėmis ir dvasinėmis galiomis gins savo pozicijas.

Bet tai bus bent jau apibrėžta, turininga ir prasminga idėjinė ir politinė kova, kurią įveikti jie galėtų jų pačių ginklu – laisve ir demokratija, nes laisvė be demokratijos paprasčiausiai neišgyvens, o demokratija neįmanoma imperijose. Pasaulio regionalizavimas – tai posūkis nuo imperijų į smulkesnius civilizacinius bendrumus imtinai iki nacionalinių valstybių, kaip visapusiškai labiausiai visuomenę stabilizuojančių junginių, atkūrimo ar sukūrimo.

Ar maža ką čia dar gali ir turi nuveikti Europa? Nes būtent ji ir pagimdė tikrą nacionalinę valstybę!

Gerai, kad pasaulis pamažu suka namo, link savo ištakų.

Žurnalistikos tikrovė

Taigi, ne tik pasaulio raidos tendencijos, bet ir jų brandinamos idėjos bei praktikos rodo, kad apsispręsti yra ir kaip, ir dėl ko. Ar mūsų žurnalistikos tikrovė rodo tokių apsisprendimų ženklų?

Regis, rodo. Jau rodo.

Jeigu būtų tekę į tokį klausimą atsakinėti prieš porą metų, didelio optimizmo nebūčiau galėjęs išsakyti. Didelio neįėjau ir dabar. Tačiau padėties vertinti pesimistiškai anaip tol nebenoriu.

Pranašu savo žemėje niekas nebus. Ypač Lietuvoj, kur pavydas ir kerštas yra mėgiausiai tarpusavio santykiai. Turim ir dar vieną bėdą – praeitį. E, buvęs. Arba: taigi

naujasis, tie rajesni ir už buvusius – nieko nebijo. Ir kai bet kuris iš jų kalba net ir apie labai esmingus Lietuvai dalykus, jo praeities fonas gali būti pasuktas tokiu kampu, kad visiems bus aišku: išverstaskūris, amoralas!

Vienu iš didžiausių lietuvių kultūros dvidešimtmečio laimėjimų reikia laikyti viešajame gyvenime aktyviai dalyvaujančios filosofų plejados susiformavimą. Tai visų pirma tie, kurie prabilo dar Atgimimo aušroje ir, praėję visus Nepriklausomybės išbandymus, apie laisvę ir tautą kalba ne tik teoriškai protingai, bet ir įžvalgiai. Apie tautos problemas šiuolaikiniame pasaulyje Lietuva jau turi ko pasiklausti.

Liberalų ir „laisvosios rinkos“ teoretikų gretoms atstovaujančius filosofus remia būrys istorikų. Gaila, kad jie kol kas puola.

Jei viešojoje erdvėje ir vienos, ir kitos grupės žmonėms būtų atstovaujama kiek tolygiau, galima būtų sakyti, kad žurnalistinio lygmens viešojoje erdvėje yra ir esminių mūsų situaciją reflektuojančių suvokinių, ir pakankamai produktyvios požiūrių į pasaulio ir Lietuvos ateitį priešstovos. Juk niekas neneigs, kad tik nuolatinė vieša diskusija su problemų, bent jau dviejų polių, išryškiniu yra pakankamas savivokos pagrindas konstruktyvios savijtaigos paieškai. Su apgailestavimu tenka pripažinti, kad viešoji erdvė mieliau užpildoma globalizacijos negu regionalizacijos tendencijas teigiama orientacija laikančių autorių tekstais. Neabejotina, kiekviena politinė santvarka mieliau toleruoja „savas“ negu „nesavas“ pozicijas, tačiau klausimas apie tikrovę žurnalistui, jeigu jis nori būti žurnalistu, turėtų būti klausimas ne apie kiekvieną politiką, o kas virš jų ir kaip tai projektuoja visuomenę,

tikrovę ir ateitį, o ne politinę konjunktūrą.

Žurnalistų mąstysenos brandos Lietuvoje klausimas yra opiausias, nes būtent nuo gebėjimo išlikti savarankišku mąstysenoje priklauso gebėjimas būti rašančiuoju, kuriuo nuomonės laukiama ir su kurio sprendiniais skaitomasi, net jeigu jis lieka „užribyje“.

Turime visą būrį „grynujų“ žurnalistikos autoritetų, dirbančių ir politinės, ir kultūrinės spaudos baruose. Jau tikrai yra vardų ir tekstų, kurių negali praleisti, jeigu nenori atsilikti nuo mūsų savivokos bangavimo. Ir vis dėlto apie nedaugelį tegali pasakyti, bent jau pajusti, kad kalbama apie Lietuvos ar pasaulio likimą, o ne „laisvosios rinkos“ efektyvumą.

Apie jaunąją kartą tai pasakytina dar aiškiau. Pats blogiausias jauniausiųjų rašinių bruožas – piktybinis nacionalinių interesų ignoravimas, plaukiąs iš liberalų radikalų stovyklos, generuojančios nepakantą kaip principą, vertinant kitaminčių pažiūras. Man, kaip atsimenančiam anuos laikus, tai primena pačią naujausią prieš nepriklausomybės atkūrimą besiformavusią komjaunuolių kartą, kuriai viskas buvo nesvarbu, išskyrus asmeninę padėtį sistemoje – tada jie parodydavo visą savo išradingumą, triuškindami „priešininką“ oficialiosios tvarkos priemonėmis. Būtų labai pavojinga, jei ši tendencija įsitvirtintų dabar ir plėtotųsi toliau.

Deja, laikraščių rinka jokių užkardų jai iškelti negali. Trijų pagrindinių dienraščių – „Respublikos“, „Lietuvos žinių“ ir „Lietuvos ryto“ – ideologinės orientacijos, galima sakyti, didelio nepasitenkinimo dėl pasirinktųjų ideologijų atstovavimo kelti neturėtų, tačiau visi jie remiasi labai

netvirtais finansiniais pamatais, todėl fundamentalizuoti savo pozicijų, užsakydami kompetentingus straipsnius, negali ir yra priversti tenkintis greitosiomis suręstais tekstais. Apie savaitraščių būklę pastaruoju metu tegalima kalbėti tik kaip apie katastrofišką. Kiek geriau su žurnalais. Bene įdomiausi, arčiausiai žmonių, šiandien yra regioniniai laikraščiai. Nenuostabu: Seimui ir Vyriausybei atostogaujant, mūsų „centrinė“ spauda apmiršta, nes be valdžios apkalbų nėra apie ką rašyti.

Visiškas absurdas, kai žurnalistai apie Lietuvos problemas kalba gindami ne nacionalinį interesą, o kitų valstybių pretenzijas (tarkim, „PKN Orlen Lietuva“ galimo pardavimo sąlygas), arba su pasigardžiovimu gromuliuoja asmenius skundus Europos teismams prieš Lietuvą.

„Popierinės žiniasklaidos“ mažakraujystės akivaizdoje gana sparčiai plėtojasi elektroninė žiniasklaida, kai kuriuose baruose toli pralenkdama visų rūšių spausdintus leidinius, pirmiausiai operatyviosios informacijos pateikimu (tai visiškai natūralu), apžvalgomis (tai nėra natūralu, tačiau suprantama) ir komentarais (tai unikalumu). Pastaruoju metu pradedama diskusija dėl internetų kultūros gal ir reikalinga, tačiau pavojinga dėl mums būdingo polinkio viską perspausti. Ar netaps ji priedanga realizuoti kai kuriuos Europos Sąjungoje jau praktikuojamus „piktų kalbų“ draudimus, priklauso nuo mūsų. Pats ne kartą išplūstas ir iškoneveiktas visais įmanomais būdais, raginčiau nesusižavėti interneto bet kokio lygmens cenzūravimu, nes joks minties (tačiau ne veiksmų) reguliavimas negali duoti to, ką suteikia anksčiau ar vėliau patiriama

moralinė kančia dėl gerai neapgalvoto žingsnio. Riba čia turėtų būti viena – smurto propagavimas: nei jam, nei jo propagandai pakantumo tikrai būti negali.

Kaip mūsų žurnalistikos brandoje galėtų (gal ir turėtų) dalyvauti politikai ir jų vedama valstybė? Nemanau, kad jie nedalyvauja ir dabar. Tačiau valstybinių, spaudą remiančių, fondų finansavimo skurdinimas tikrai nėra pati geriausia ir pageidaujamiausia bendradarbiavimo forma. Diskutuoti reikėtų ir apie ES bei tarptautinių organizacijų finansinių injekcijų į mūsų savivokos plėtotę įnešamą destrukciją. Deja, ir apie užsienio bankų perimtų leidinių reguliavimą niekas, atrodo, nė netina kalbėti. Tylus tabu.

Ir vis dėlto vieno tylaus susitarimo nutylėti anksčiau ar vėliau nepavyks: Lietuva (geriau anksčiau negu vėliau) bus priversta įsteigti nacionalinį dienraštį, kaip kad jau turi nacionalinį radiją ir nacionalinę televiziją. Dabar jokia valdžios institucija nedrįsta apie tai užsiminti, lyg nacionalinis dienraštis galėtų tapti konkurentu komerciniams. Netaps. Tačiau nacionalinei savivokai mirtina informacijos „juodoji skylė“ turės būti užtaisyta, jeigu nenorim, kad ji galutinai susiurbtų mūsų kad ir fragmentuotą bei deformuotą, bet realybę vis dar bandančią reflektuoti nacionalinę sąmonę.

Kad ir kokie sunkumai žmones išstinka lūžių metais, jie įveikiami, jei tampa visuomenės rūpesčiu. Ne politikai lemia tokį susitelkimą. Žurnalistai yra šio fronto pirmųjų linijų kariai. Jei nepatinka šis apibūdinimas, tarkim taip: žurnalistai yra pirmieji tikrovės politikai.

Lietuvos filosofai apie žiniasklaidą

„Su filosofais kalbėtis apie žiniasklaidą ne tik baisu, bet ir įdomu. Jie tikrai turi ką pasakyti.“

Gintaras Radauskas

Interviu su filosofais – pavojingas žaidimas. Nesunku nuklysti į lankas ir nesusivokti, kokios spalvos avis ganai. Gali nepadėti krūva sukčiausių, įmantriausių klausimų – jei nors vienas bus neaiškus, dažnas abejingai nusišypsos ir diplomatiškai pasistengs kuo greičiau baigti pokalbį. Tačiau su filosofais kalbėtis apie žiniasklaidą ne tik baisu, bet ir įdomu.

*Nerijus Milerius:
„Reikalingas kontekstualus
sąmoningumas“*

Tarp dr. Nerijaus Mileriaus dėstomų dalykų Vilniaus universitete – kasdienybės filosofija. Kasdienybė prilygsta žiniasklaidai, žiniasklaida ir yra kasdienybė.

Lietuvos žiniasklaida – nuobodi? Perdėm objektyvi ir neįsigilinti į problemas. Nemanote, kad

Lietuvai reikia vadinamojo „subjektyvaus objektyvumo“?

Nesutikčiau su tokiu terminu. Pritariu tam, ką sakote, bet esmė yra tai, kad vadinamasis objektyvumas iš tikrųjų yra sukonstruotas. Jeigu jį dar vadintume subjektyviu, kyla painiava. Kaip ir žiniasklaidos objektas yra konstruojamas, kad ir kaip būtų keista, taip ir pats objektyvumas. Iš tikrųjų žmonės yra pripratę žiūrėti į atskiras žiniasklaidos grupes, pavyzdžiui, laikraščius „Lietuvos rytą“ ir „Respubliką“, kitokiu kampu. Nuo požiūrio ir žinojimo, kas už ko slypi, priklauso ir objektas, ir vadinamasis objektyvumas.

Bet ar objektyvumas apskritai įmanomas? Juk žmonės vis tiek susidaro išankstines asmenines nuomones tam tikrais klausimais, ypač žurnalistai.

Visų pirma absoliučiu objektyvumu aš netikiu. Tai neįmanoma, ir to galbūt net nereikia. Priežastis paprasta – interpretacija įsiterpia net ir tokiu atveju, jei esate paprasčiausias fotografas, atvykęs į kokį nors renginį. Tarkime, vienas politikas sako oficialią kalbą, o jo besiklausantis kolega žiovuja. Fotografuojate tą žiovilį *objektyviai*, nenaudojate kompiuterinės „Photoshop“ programos, neturite jokių blogų intencijų, tačiau, net ir būdamas visiškai objektyvus, vis dėlto visiems skaitytojams parodote, kad politikas posėdžio metu nuobodžiauja ir nedirba savo darbo. Bet ar taip yra iš tiesų, nežinia. Gali būti, kad jis turi sveikatos problemų ar yra prastai išsimiegojęs.

Objektyvumo idealas iš esmės nepasiekiamas. Tik reikia klausti, koks vadinamasis neišvengiamos interpretacijos laipsnis. Ar interpretuojama manipuliuojant, ar neatsiribojant nuo pradinių interesų, ar nežinant, neišsigilinant – viskas priklauso nuo konteksto. Hermeneutikos teorija teigia, kad interpretacija be konteksto neįmanoma. Kadangi nebegalima idealizuoti tiesos, neišvengiamai įsiterpia interpretacinis judesys, ir reikia žvelgti į kontekstus.

JAV režisieriaus Richardo Linklaterio filmo „Bundantis gyvenimas“ herojus teigia, kad žiniasklaidos paskirtis niekada nebuvo eliminuoti šio pasaulio blogį. Esą žiniasklaida stengiasi mus pripratinti prie blogio ir priversti su juo sugyventi, norima, kad žmonija taptų

pastovių stebėtojų armija. Ar sutinkate su tokia mintimi?

Režisieriaus mintis lygiai tokia pati, kaip ir M. McLuhano. Pastarasis teigė, kad žinios pagal apibrėžimą yra blogos. Savime suprantama, pažvelgus į žiniasklaidos priemonių turinį pasidaro aišku, kad dominuoja vadinamosios blogos žinios. Žmonėms patinka blogos žinios. Šiuo atveju kyla milžiniška problema. Blogos žinios, aišku, yra ir teisingos, pavyzdžiui, žmogus A nužudė žmogų B. Šia prasme tikrai nemeluojama.

Bet ir nesistengiama blogio eliminuoti?

Taip. Netgi yra daugybė atvejų, kai nusikaltimo efektas ne eliminuojamas, o didinamas. Paprastas pavyzdys – tragedija Kelmėje, kur buvo pasmaugti ir nuskandinti du mažamečiai. Istorija buvo aprašyta įvairiose žiniasklaidos priemonėse, be to, iš tikrųjų talentingai. Mestos didžiulės pajėgos. Bet dažnam pradėjo rodytis, kad kiekviena motina yra potenciali savo vaikų žudikė. Būtent toks yra efektas.

Suabsoliutinimas?

Be jokios abejonės. Tai – senas triukas, vadinamas metonimija. Dalis atspindi visumą. Jis naudojamas ir ideologinėse manipuliacijose, ir kitais atvejais. Talentingai remiamasi detalėmis, kurios neva reprezentuoja visumą. Šiuo atveju dalis – Kelmės tragedija, ir sudaromas įspūdis, kad ši istorija reprezentuoja visumą, kuri yra visas degradavęs Lietuvos kaimas. Kyla klausimas – kokio velnio? Būtent dabar reikia pradėti kalbėti apie žiniasklaidos atsakomybę.

*Gintautas Mažeikis:
„Mumis vis dar
manipuliuojama“*

Iš Vilniaus nusprendžiau pasukti į Šiaulius. Sudomino šio miesto universiteto Filosofijos ir antropologijos katedros prof. Gintauto Mažeikio asmenybė ir jo veiklos sritys – propagandinio, viešųjų ryšių, menotyrinio, simbolinio diskursų analizė bei lyčių, subkultūrų, kultūrinių ir kūrybinių industrijų tyrimai.

Girdėti vis daugiau balsų, kad Lietuvos žiniasklaida išgyvena krizę. Ką manote Jūs? Galbūt mūsiškoji žiniasklaida dar niekada nebuvo taip aukštai, kad būtų galima kalbėti apie krizę?

Didesnės krizės nei tada, kai 1990-aisiais atkūrėme nepriklausomybę ir penkerius metus kapstėmės purve, nėra. Išaugo profesionalumas, smarkiai išsiplėtė įvairovė, konkurencija, atsirado daug skaitmeninės, internetinės spaudos, kuri net operatyvesnė nei radijas ir labai interaktyvi. Tačiau visa ta žiniasklaida yra privačiose rankose, tad turi

ir atitinkamų savo interesų. Žurnalistai – asmenys, kurie objektyvumą derina su režisūra ir pinigais. Tai, kad taip ir nesusiformavo nuo politikų ir finansinės konjunktūros nepriklausomas visuomeninis radijas ir televizija, yra tęstinė problema. Vis dėlto krizės nematau, nors situaciją būtų galima gerinti.

Ko trūksta Lietuvos žiniasklaidai, lyginant su profesionaliausiomis visuomenės informavimo priemonėmis pasaulyje?

Visų pirma griežto taisyklės laikymosi: skelbti informaciją remiantis keliais alternatyviais šaltiniais, nesuteikiant nė vienam iš jų pirmenybės. Kol kas tai – tik svajotina. Taip pat labai trūksta drąsos ir net smalsumo toleruoti žiniasklaidos leidinių plėtrą, ypač elektronines interaktyvias formas, nors iš dalies tai jau vyksta. Būtina sukurti visuomeninį radiją ir TV, remiamą iš abonentinio mokesčio ar iš tiesioginių valstybės dotacijų be politinio spaudimo. Keista stebėti kartelinius spaudos susitarimus, kurie nekontroliuojami nei bent simboliškai valstybės, nei visuomenės.

Sakoma, kad žiniasklaida dažnai sukelia audrą stiklinėje. Bet gal po audros vanduo skanesnis? Juk konfliktai provokuojami tam, kad būtų išspręstos problemos...

Skandalo provokacija ar įvykio režisūra turi ir komercinių, ir viešųjų ryšių, ir pagaliau propagandinių tikslų. Tuo žiniasklaida visada naudojosi ir taip kišosi į politiką. Tai yra neišvengiama. Išėitis – žiniasklaidos įvairovė, konkurencija, individualūs internetiniai „blogai“ ir tikslinė informacija elektroniniu paštu.

Žiniasklaidos plusų daug – įgyvendinama mūsų teisė būti informuotiems, teisė reikšti nuomonę. Kaip, Jūsų manymu, atrodo šiandieninės žiniasklaidos tamsioji pusė?

Nematoma žiniasklaidos pusė yra jos santykis su žiniasklaidos savininkais ir pagrindiniais finansuotojais. Nematoma pusė yra jos finansinis gyvenimas, sutartys dėl reklaminių puslapių, dėl „stogo“ ir panašiai.

Kaip veikia žiniasklaidą jos priemonių korporaciniai jungimai? Ar jėgų pusiausyva pasikeitė ir dabar jau ne mes ją veikiamo, o ji mus, kaip pasaulio galingųjų įrankis? Menksta konfliktų galimybė apskritai?

Iš tiesų, taip. Korporacinės žiniasklaidos priemonių jungtys – pats pavojingiausias reiškinys, grąžinantis informacijos ir įtikinėjimo centralizaciją. Tačiau tam turi pasipriešinti ir vyriausybė, ir visuomenė.

O priemonių esti visokių. Pagaliau kiekvienas universitetas gali tapti žiniasklaidos priemone, nes turimi rašymo, skaitmeniniai ir redakciniai gebėjimai visiškai leidžia tai daryti. Lietuvoje situacija nėra tokia bloga, nors negalime atmesti to, kad ateityje mūsų žiniasklaida gali tapti tiesos monopoliu.

*Tomas Sodeika:
„Žurnalistai
Lietuvoje – stuobriai“*

Filosofas Tomas Sodeika – Kauno technologijos universiteto Filosofijos ir kultūrologijos katedros profesorius, dėstantis ir Vilniaus universiteto Religijos studijų ir tyrimų centre, todėl kalba iškart pakrypo religijos link. Jei tiksliau, apie jos santykį su šiandienine žiniasklaida.

Žiniasklaida ir religija – draugai ar priešai? Kaip žiniasklaidoje atspindimas Lietuvos, kaip katalikiško krašto, įvaizdis?

Manau, nei draugai, nei priešai. Man atrodo, kad lietuviška žiniasklaida kartais, kaip jaunimas mėgsta sakyti, „pavaro“ prieš Bažnyčią, o kartais ima su ja koketuoti. Bet kad tarp šių dviejų instancijų būtų koks nors tiksliau nusakomas ryšys, nepasakčiau. Jo nėra, kalbant apie masinius leidinius, ne katalikiškus. O pastaruosius kuotoliau, tuo sunkiau pastebėti. Prieš 15 metų katalikai bandė įsitvirtinti žiniasklaidoje, bet galima teigti, kad nieko neišėjo, ir katalikiška spauda atsidūrė paraštėje. Didelių tiražų leidiniai neutralresni.

Ziniasklaidos atstovai galėtų atkirsti, kad spauda iš esmės linkusi į skeptiškumą, cinizmą, kitaip tariant, nuogą nuogos tiesos ieškojimą. JAV dienraštis „The Washington Post“ parašė, kad „norėdama atskleisti tiesą, žiniasklaida turi prasiskverbti pro įvairias dūmų uždangas“, ir vieną tokių uždangų pavadino religija, tokį metafizinį lygmenį, užden-giantį tikrąją tiesą. Ar sutiktumėte su tokia spaudos atstovų nuomone?

Turint omenyje komercinę motyvaciją, kažkokių sensacijų pateikimas spaudoje visais laikais ir visose šalyse apsimokėjo. Juk žmonėms nuobodu gyventi, jie trokšta ko nors pikantiško. Šiuo atveju Bažnyčia, religija nėra vienintelė sritis, kur galima prirankioti pikantiškų dalykėlių. Aš sensacijų vaikymosi jokia būdu nenorėčiau aiškinti koku nors programiniu priešišku religijai ar konkrečiai Katalikų Bažnyčiai. Tie patys Tomkaus laišakai... Aš Tomkaus asmeniškai nepažįstu, nežinau, kiek jis širdyje yra antisemitas, bet susidarė toks įspūdis, kad tai buvo tiesiog bandymas, beje, gana pavykęs, iš tokio požiūrio padaryti sensaciją. Daryti išvadą, kad Lietuvoje gajus antisemitizmas, būtų per drąsu. Taip pat pasigesčiau sociologinės medžiagos, kurią, žinau, nemažai žmonių vertina skeptiškai.

Kokia Jūsų nuomonė apie žiniasklaidą apskritai? Ar ji Jums atrodo pajėgi kovoti su mūsų visuomenės bėdomis – korupcija, įvairiomis fobijomis?

Man sunku įsivaizduoti gyvenimą be medijų. Iš principo jis yra įmanomas, bet

tektų imtis dykumoje apsisostojusio atsiskyrėlio vaidmens. Galbūt tai nebūtų blogas variantas, bet kiekvienas individas pats sprendžia. Jei jis turi savyje tiek jėgos, kad gali išmesti pro langą televizorių, neskaityti laikraščių ir nenaršyti internete, prašom. Bet ar daug tokių žmonių atsirastų? Kita vertus, jeigu jų būtų daug, ar būtų gerai? Sunku pasakyti, nes globalizacija tokios pozicijos visiškai netoleruoja – tokie žmonės pasmerkti išnykti.

O mano nuomonė apie žiniasklaidą – vidutiniška. Ko aš pasigendū? Visų pirma man trūksta rimtesnių leidinių – ir tradicinių, ir elektroninių. Tokių leidinių yra senas žiniasklaidos tradicijas turinčiose šalyse – Vokietijoje, Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje. Ten yra solidžių laikraščių, ir, atrodo, kitaip negali būti.

O Lietuvoje tokių spaudinių reikėtų paieškoti su žiburiu. Galbūt aš prastas ieškotojas, bet ima atrodyti, kad „Vakarų žinios“ tampa modeliniu žiniasklaidos organu. „Lietuvos rytas“, „Respublika“ – į rimtumą pretenduojantys dienraščiai – kuo toliau, tuo labiau panašesni į bulvarinę spaudą. Lygiai tas pats vyksta su elektroninėmis mūsų šalies medijomis. Manau, kad mūsų televizijos kanalai neturi rimtų veidų. Nors ir bandoma kažką daryti, vis viena toji terpė lieka deformuota. Interneto portalai – ta pati istorija. Nors negaliu pasigirti, kad esu sistemingas jų skaitytojas, iš esmės matau tą patį – pasigendū rimtumo, kurį šiaip jau būtų galima norėti turėti. Dauguma popierinių laikraščių dabar turi ir internetinius variantus, tad tai leidžia susidaryti išsamesnį vaizdą. Vis dėlto matyti, kad Vakarų spauda ir internete išlaiko

rimtą lygį. Labai atsiprašau, bet Lietuvoje nematau nieko rimto.

Turbūt žurnalistai, kaip ir visi, gali būti vienokie arba kitokie. Yra žmonės, kurie formuojami horizontalių įtakų, paklausos ir pasiūlos, ir yra tie, kurie savyje turi tam tikrą moralinę jėgą. Ji galėtų padėti jiems atsilaikyti prieš mano minimas įtakas. Reikia turėti moralines šaknis. O Lietuvoje nematau nė vieno. Užplūdus atvirumui, pasakysiu: visi yra netašyti „mužikai“. Ne šiaip marginalai, bet užtenka pažiūrėti tam tikras laidas ir aišku, kokie. Nesuprantu, kokiu būdu netašyti stuobriai tampa populiarūs ir ima formuoti viešąją nuomonę.

Kaip manote, žurnalistų darbo ir moralės kokybė yra laiko klausimas? Juk vadinamosios Antrosios Lietuvos Respublikos žurnalistikos pamatai primena plastiką, nors prieš okupaciją buvo, galima sakyti, iš cemento.

Plastikas plastikui nelygu. Bala žino. Faktinė situacija, su kuria turime reikalą, yra labai miglota. Matome paviršių, o į tolesnes perspektyvas raustis nesiimčiau. Vis dėlto toks įspūdis, kad „Vakaro žinios“ ilgainiui turėtų užimti vienvaldžio lyderio poziciją. Turiu omeny, aišku, ne patį laikraštį, o etiketę. Elektroninėje žiniasklaidoje tendencijos panašios. Visur įžvelgiu „mužikiškumą“ ir užuodžiu prastą kvapą. Be abejo, lyginant Lietuvą su senų tradicijų šalimis, kyla mintis, kad per šimtą ar daugiau metų reikalai turėtų pajudėti į gerąją pusę.

Nedrįsčiau teigti, kad 2050-aisiais Lietuvos žiniasklaida prilygs kokybiškai Vakarų spaudai – juk Lietuvai kažkodėl lemta visada vėluoti. Ir krikštą priėmėme vėliausiai Europoje, ir valstybingumas mūsų žemėje pavėlavo. Net keista, kad visą laiką matyti vėlavimo bruožų. Kad ir dabar – Europa jau senokai nugrimzdusi į pesimizmo liūną ir kalba apie Vakarų saulėlydį, o mūsųose Stasys Šalkauskis vis viena bando kurti lietuvišką kultūros filosofiją – unikalų valstybingumą, kuriuo neva kilsime aukšty. Kyla klausimas, koks turi būti mūsų santykis su aplinka, su europietiškoju kontekstu.

Interviu su Lietuvos filosofais apie žiniasklaidą ciklas – Gintaro Radausko bakalauro darbo kūrybinė dalis. Spausdinamas su-trumpintas variantas.

Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė

Liudvika Meškauskaitė
2010-ieji ir žurnalistų etika

Viktoras Trofimišinas
Teisingų sprendimų beiėškant

Visuomenės informavimo kokybė – bendras
žiniasklaidos ir valdžios reikalas

Remia Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2010-ieji ir žurnalistų etika

„Gal etika – antikvarinė vertybė, kuri kuo toliau, tuo labiau vertingesnė ir geidžiamesnė, nes jos vis mažiau ir mažiau.“

Liudvika Meškauskaitė

Rašyti apie tokius subtilius dalykus, kaip etika, šiais laikais nėra paprasta. Žinoma, galima pasidžiaugti, kad per du Nepriklausomybės dešimtmečius turime jau net dvi Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso redakcijas: 1996 m. ir 2005 m. Džiugina ir tai, kad šiame kodekse sklandžiai ir beveik tobulai sukonstruotos svarbiausios etinės elgesio taisyklės.

Nereikėtų pamiršti, kad tebegalioja ir 2005 m. rugsėjo 26 d. Lietuvoje įteisinta Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistikos etikos“. Beje, šioje rezoliucijoje koncentruota forma išdėstyti etikos standartai Seimo nutarimu yra rekomenduoti ne tik žiniasklaidai, bet taip pat ir valstybės bei savivaldos institucijų pareigūnams. Tačiau kas dabar tai prisimena, jeigu pats Seimas pamiršo, ką kažkada nusprendė.

Tenka sutikti su tris kartus pirmininko (Lietuvos žurnalistų sąjungos, Nacionalinės

žurnalistų kūrėjų asociacijos, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos. – RED.) Dainiaus Radzevičiaus teiginiu, kad etika – iš tiesų gyvas dalykas, ji gali nuolat pildytis, keistis. Pirmiausia etika yra susitarimo dalykas, visuotinai pripažįstamas ir siektinas elgesio standartas profesionalams, pavedant kontrolę pripažintiems autoritetams.

Bet kaip susitarti, kai visuomenėje tvyro totalus nesusikalbėjimas ir neliko autoritetų, pagarbos, atsakomybės. Galbūt kaip tik žurnalistai, visuomenės ausys ir akys, turėtų padėti susikalbėti nesusitariantiems.

Bet kaip šiandieninėje situacijoje identifikuoti žurnalistą ir žurnalistą misiją visuomenėje? Būtent tam tikri profesinio elgesio standartai ir skiria šios profesijos atstovus nuo pulkų žmonių, bėgiojančių su mikrofonais ir kitokia technika, nuo žmonių, kurie iš viso nepripažįsta

jokių taisyklių, jokių autoritetų ir jokių tabu. Deja, manau, kad dar negreit sugebėsime rasti atsakymą į šį klausimą.

Kuo gi išskirtiniai neapčiuopiamai žurnalistų etikai, kurios visai neprivalu laikytis daugeliui „žurnalistų“, buvo 2010-ieji? Manychiau, tai tam tikros sumaišties ir apmąstymų metai. Tai lėmė socialinė, ekonominė ir teisinė visos valstybės padėtis. Pervargome nuo nesibaigiančių reformų, teisinio nihilizmo ir amoralumo visose srityse. Tokiame kontekste itin ryškiai matoma gyvenimo sritis – žiniasklaida – tiesiog pasmerkta tam tikrai etinei anamnezei. Nesibaigiančių aistrų „kas–ką“ ir „už kiek“ sukury etinės normos ištirpsta ir tampa tik asmeninio apsisprendimo reikalu (G. Sviderskytės demaršas). Ar bus tokių daugiau? Kažkodėl labai abejoju.

Todėl nenuostabu, kad kartais atrodo, jog etika (ir ne tik žurnalistų) – tik niekam nereikalinga seniena, o kalbėti apie žurnalistų etiką, kaip ir apie žmogaus teises, galima tik nuobodžiai ir šampais. O gal tai antikvarinė vertybė, kuri niekada nepraranda savo vertės ir kuo toliau, tuo labiau ji yra vertingesnė ir geidžiamesnė, nes jos vis mažiau ir mažiau.

Nepateisinu, kai kriminalines bylas nagrinėja televizijoje, režisuojant prodiuseriams, kurie tebeprisistato visuomenei kažkodėl žurnalistais, nors nuo profesinių standartų seniai atsižegnojo, kaip velnias nuo kryžiaus. Bet kai teismai ištisus metus jų bylų neišsprendžia arba kai juoda tampa balta, galbūt visos priemonės pateisinamos? Taigi 2010 m. kaip niekad daug turėjome pagundų spjauti į visas taisykles, standartus ir etiką. O gal ir kaip niekad turėtume

branginti tuos, kurie neišdavė savo profesijos, neparsidavė ir nepardavė.

Ar įmanoma žurnalistų profesija ir misija be profesinės veiklos standartų? Ar būtina laikytis tų profesinio elgesio normų, kurių paisyti kažkada susitarėme ir kurias užrašėme Etikos kodekse. Kiekvienas karTELę sau renkamės individualiai.

Spaudos dienos proga Prezidentūroje vykusiame žurnalistų bendruomenės forume atsirado žmonių, kurie, atrodo, nuoširdžiai susirūpinę profesiniais standartais, net nuskambėjo pasiūlymas įstatymiškai apginti žurnalistus nuo leidėjų ir savininkų savivalės. Taip pat itin griežtai traktuoti įstatymo pažeidimus, kad „griežtas įstatymas apsaugotų nuo šventosios erdvės užteršimo“. Buvo siūloma net įsteigti specialų ženklą etiškai žiniasklaidai. Tarsi tai, kas turėtų būti kiekvienam žurnalistui įprasta, yra kažkoks išskirtinumas, kurį reikia skatinti arba tuo didžiuotis.

Kol kas tik kalbame, kad žurnalistų ir leidėjų etika – skirtingos kategorijos, nors Etikos kodeksas jas sujungia ir turime Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją. Bandome suderinti iš prigimties nesuderinamus dalykus. Čia kaip viešųjų ir privačių interesų derinimas – taip ir deriname visą gyvenimą tuos interesus. Šiame kontekste sveikintina Žurnalistų sąjungos iniciatyva įkurti Lietuvos žurnalistų sąjungos Etikos komisiją.

Didžiausia šiandieninės žiniasklaidos piktžaidė – užsakomoji informacija. Deja, nors prieš trejus metus su užsidegimu kartu su D. Radzevičiumi rengėme studiją, kaip išsikuopti, kol kas nėra vilties, kad taip atsitiks. Masalas labai jau skalsus – ministerijos ir toliau drabstosi milijonais, o visuomeniam transliuotojui jų labai trūksta.

Teisingų sprendimų beieškant

Almanachas „Žurnalistika 2009“ supažindino su pirmaisiais LŽS Etikos komisijos žingsniais. Šioje apžvalgoje – apie kitus šios žurnalistų savitvarkos institucijos 2010 m. veiklos aspektus.

Viktoras Trofimišinas

Nuo 2009 m. balandžio iki 2010 m. spalio LŽS Etikos komisija svarstė 23 juridinių ir fizinių asmenų individualius ir kolektyvinius skundus. Tik kas ketvirtas skundas buvo susijęs su LŽS narių veikla. Komisija nagrinėja ne vien skundus. Stengiamės reaguoti į žurnalistinei bendruomenei aktualius įvykius, pareikšti poziciją neaiškiais ir diskutuotiniais klausimais.

Paprašyta įvertinti vieną ar kitą situaciją interesų konflikto požiūriu, Komisija paskelbė išsamų komentarą. Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas (toliau – Kodeksas) draudžia žurnalistui, kuris vykdo savo veiklą, priiimti bet kokius išsipareigojimus, išskyrus profesinius išsipareigojimus viešosios informacijos rengėjui (Kodekso 25 str.). Ar tai reiškia, kad, be profesinės veiklos, žurnalistas negali užsiimti jokia kita veikla? Interesų konfliktas savaime nėra pažeidimas ar nusižengimas ir joks kodeksas negali uždrausti asmeniui turėti įvairių interesų, tačiau juos tvarkyti reikėtų taip, kad nekiltų interesų konfliktų.

Posovietinių šalių, tarp jų ir Lietuvos,

žurnalistų forume Maskvoje 2009 m. gruodžio mėnesį dalyvavę keli Lietuvos žinias-klaidos priemonių atstovai dovanų gavo Rusijos valstybinės naujienų agentūros nešiojamuosius kompiuterius, kurių vieno vertė apie 900 litų. Dovanas teikusi naujienų agentūra teigė, kad tokiu būdu norėjusi pabrėžti modernų žurnalistų darbo pobūdį modernioje aplinkoje.

Kodekso 27 str. nurodo, kad žurnalistas neturi teisės priimti dovanų, mokamų kelionių ir kitokio įsiteikimo, kuris gali pakenkti jo nepriklausomumui. Žurnalistas kiekvienu atveju privalo pranešti visuomenei apie gautą bet kokią paramą, išskyrus viešosios informacijos rengėjo,

su kuriuo žurnalistą sieja darbo ar kūrybiniai santykiai. Kodekso 28 str. nurodo, kad žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi atsiriboti nuo bet kokių mėginimų jam įsiteikti apdovanojimais, privilegijomis ir pan. Ar seminare Maskvoje Baltijos šalių žurnalistai tapo dovanų įkaitais? Lietuvoje ši tema pasidarė aktuali praėjus maždaug dviem mėnesiams po įvykio. Dovanų gavėjai apie dovanas viešai nepranešė. Kodeksas įpareigoja, bet nenurodo, kaip tai padaryti. LŽS Etikos komisijos nariai, vertindami šią situaciją, reiškė įvairias nuomones. Apie kokio dydžio dovanas žurnalistas privalo pranešti: visas, pradendant knyga ir rašikliu, ar tik vertingas?

Šios konkrečios dovanos turėjo ir komercinį aspektą – kompiuterių savininkams leidžiama nemokamai pasinaudoti kai kuriais agentūros produktais. Jeigu kompiuteriai dovanojami su intencija, kad galbūt atitinkamas leidinys pirsks naujienu agentūros paslaugas, o kompiuteris yra priemonė perduoti ir sutalpinti reklamuojamus informacijos produktus, tai etikos pažeidimo galima ir neįžvelgti.

Susimąstyti verčia tai, kad dovanas teikė užsienio šalies valstybinė agentūra. Nėmokamų pietų, kaip žinia, nebūna. Komisijos manymu, į klausimą, ar Baltijos šalių žurnalistai, priimdami šias vertingas dovanas, atsidūrė interesų konflikto zonoje, reikėtų atsakyti: labiau taip negu ne.

Žurnalistų angažavimasis su politikais irgi skatina konfliktines situacijas. Ypač tai išryškėja artėjant valdžios rinkimams. Komisija 2010 m. liepos mėnesį priėmė kreipimąsi, ragindama visus žurnalistus,

redakcijų vadovus pasitraukti iš partinės-politinės veiklos: nutraukti formalią narys- tę politinėse partijose ir organizacijose ir atsisakyti faktinio dalyvavimo jų veikloje, kuri yra nesuderinama su profesine etika.

Komisijos nuomone, partinė-politinė veikla susijusi su įvairiausiom gyvenimo sritim ir nėra sričių, tolimų nuo politikos, todėl politikoje dalyvaujančiam žurnalistui sunku išvengti interesų konfliktų ir objektyviai vertinti valdžios sprendimus. Taip pat neįmanoma įsivaizduoti nešališką žurnalisto darbą žiniasklaidos priemonėje, kurios redaktoriai, vadovai demonstruoja palankumą, reiškia simpatijas kuriai nors politinei grupei. Komisijos nuomone, žurnalisto dalyvavimas partinėje veikloje daro didelę žalą ir pačiai žurnalistikai, ir santykiams redakcijose.

2010-ųjų pavasarį Komisija gavo skundą dėl radijo žurnalistės V. D. Pažadėjusi pateikti atsakomąją poziciją, V. D. po kelių dienų atsiuntė laišką, atkreipdama dėmesį, kad LŽS Etikos komisija neturėtų viršyti savo kompetencijos nagrinėdama jos, ne LŽS narės, atvejį. Žurnalistė paaiškino, kad narys- tę LŽS yra nutraukusi prieš kelerius metus. Paaiškėjo, kad V. D. iš tiesų porą metų nemokėjo mokesčio, tačiau nebuvo išbraukta iš LŽS narių, o tik pažymėta kaip skolininkė. Komisija išreiškė nuomonę, kad pakankamas pagrindas šalinti V. D. iš LŽS yra aiškiai išreikšta šios narės pozicija, jog ji nelaiko savęs LŽS nare. Komisijos prašymu LŽS administracija išbraukė V. D. iš LŽS narių.

Komisija vertina nario mokesčio mokėjimą kaip vieną iš esminių profesinio solidarumo, pareiėingumo ir lojalumo profesiniam susivienijimui požymių ir pagrindinių

Žurnalistų etikos inspektorės patarėjas Deividas Velkas, žurnalistų etikos inspektorė Zita Zamžickienė, LŽS Etikos komisijos nariai Jonas Vėlyvis ir Viktoras Trofimišinas, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius

narystės Žurnalistų sąjungoje įrodymą bei pritaria, kad nario mokesčio nemokantys nariai būtų šalinami iš LŽS. Jei ne ši situacija, asmuo tikriausiai ir toliau naudotųsi LŽS nario vardu, o kilus būtinybei, nedvejodamas kreiptųsi į LŽS teisinės pagalbos. Tačiau tokia praktika netoleruotina kitų, sąžiningai nario mokesčių mokančių, LŽS narių atžvilgiu.

2010-ųjų pavasarį, vos išėjus almanachui „Žurnalistika 2009“, Etikos komisija sulaukė žurnalistės G. S. skundo dėl plagijavimo ir autorių teisių pažeidimo straipsnyje „Regioninė žiniasklaida internete“, kuris publikuotas minėtame almanache. Kreipimėsi buvo teigiama, kad publikacijos autorė A. Ž. pažeidė Kodekso 61 ir 62 straipsnius – cituodama nenurodė pirminio šaltinio – G. S. straipsnio „Žiniasklaida skaitmens eroje“, publikuoto žurnale „Kelias“.

A. Ž. plagiato nepripažino, pavadindama šį atvejį neapdairia klaida. Klaidos ji ne-neigė ir nuoširdžiai apgailestavo dėl įvykio. Skundo autorė G. S. patikslino, kad ji pasiekė tikslą – atkreipė dėmesį į tokio pobūdžio pažeidimų problemą.

Šalims išsiaiškinus skundžiamąsias aplinkybes, tolesnis skundo nagrinėjimas tapo netikslingas ir buvo nutrauktas. Komisija išsipareigojo parengti viešą komentarą dėl plagijavimo žiniasklaidoje.

LŽS Etikos komisija, siekdama palaikyti ir stiprinti santykius su institucijomis, besirūpinančiomis žurnalistine etika, inicijavo susitikimą su žurnalistų etikos inspektore Zita Zamžickiene. Susitikimo metu aptartos bendradarbiavimo galimybės, sutarta dėl informacinių mainų, diskutuota apie bendrus projektus, siūlomus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus, žurnalistų ir leidėjų santykius.

Z. Zamžickienė atkreipė dėmesį į rūpestį keliančią situaciją regionuose, kai žiniasklaidos priemonių konkurencija perauga į nesibaigiančius redakcijų tarpusavio karus, kuriuose dalyvauja ir žurnalistai. Anot Z. Zamžickienės, viena kitą viešai įžeidinėjanti redakcijos rašo skundus įvairioms institucijoms, po to skundžia tų institucijų sprendimus ir tokiai kovai galo nėra. LŽS Etikos komisijos nariai pritarė, kad tokie konfliktai kenkia žurnalistų profesijos prestižui, nukenčia visuomenei teikiamos informacijos kokybę. Susitikimo dalyvių bendra nuomone, didelė atsakomybė dėl šių konfliktų tenka leidėjams.

Diskusijoje apie numatomus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus Z. Zamžickienė teigė matanti būtinybę pertvarkyti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą į visuomenės informavimo ombudsmeno įstaigą. Tai suteiktų galimybę ne tik bausti, bet ir teikti siūlymus, rekomendacijas.

Visuomenės informavimo kokybė — bendras žiniasklaidos ir valdžios reikalas

Gegužės 7 d. Prezidentūroje vyko forumas „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“, skirtas Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti. Po renginio žiniasklaidos atstovai pateikė siūlymų, kaip tobulinti žiniasklaidos veiklą ir užtikrinti kokybišką visuomenės informavimą.

Žiniasklaidos atstovų pateiktuose siūlymuose pabrėžiama būtinybė parengti visuomenės informavimo koncepciją ir iš esmės tobulinti Visuomenės informavimo įstatymą, stiprinti visuomeninį transliuotoją ir žurnalistų savitvarkos institucijas, numatyti griežtesnę atsakomybę už paslėptos reklamos ir užsakomosios informacijos publikavimą arba visai ją uždrausti.

Žiniasklaidos forumė dalyvavusi Prezidentė Dalia Grybauskaitė pabrėžė, kad

operatyvus, suprantamas ir objektyvus šalies gyventojų informavimas – bendras žurnalistų bendruomenės ir valdžios atsakomybės reikalas. Žiniasklaidos atstovų forumo siūlymai, pasak Prezidentės, padės bendromis jėgomis rengti ir priimti kokybiškam visuomenės informavimui būtinus sprendimus.

Forumo dalyviai taip pat aptarė pavojus žiniasklaidos nepriklausomumui, mažėjančio visuomenės pasitikėjimo, nesąžiningos konkurencijos, žurnalistinės etikos, profesinio solidarumo, žurnalistikos studijų kokybės problemas, žiniasklaidos veiklą reguliuojančią teisinę bazę, valdžios ir žiniasklaidos santykius.

LR Prezidentės spaudos tarnybos inf.

Forumo „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“ akimirka

Žurnalistų bendruomenės forumo „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“

Pasiūlymai

2010 m. gegužės 7 d.

1. Visuomenės informavimo sritis yra ne mažiau svarbi kaip energetika, švietimas, kultūra. Ketvirtoji valdžia nėra mažiau svarbi nei teisminė, įstatymų leidžiamoji ar vykdomoji. Todėl prieš priimant žiniasklaidos veiklą reguliuojančio Visuomenės informavimo įstatymo naują redakciją būtina patvirtinti visuomenės informavimo teisinio reguliavimo **konceptiją**. Šioje koncepcijoje reikėtų apsispręsti dėl pagrindinių visuomenės informavimo dalykų: svarbiausių visuomenės informavimo principų, pvz., užsakomosios informacijos draudimo, dėl visuomeninio transliuotojo finansavimo bei veiklos, žurnalistų teisinio statuso, nepilnamečių apsaugos teisinio mechanizmo, reklamos, įskaitant politinę, ir kt. Šioje koncepcijoje būtina apsispręsti, ar visus šiuos klausimus reguliuoti taip, kaip tai daroma dabar: atskirais įstatymais, ar visus visuomenės informavimo klausimus reglamentuoti vienu sudėtingesniu teisės aktu – **Visuomenės informavimo kodeksu**.
2. Sudaryti darbo grupę Visuomenės informavimo koncepcijai parengti.
3. Šiuo metu Visuomenės informavimo įstatymas leidžia skelbti užsakomąją informaciją, tik ji turi būti tinkamai pažymėta. Tai reikia keisti. Poįstatyminiai aktai įpareigoja ministerijas pirkti užsakytus plotus spaudoje bei TV eterijoje, nors tokia visuomenės informavimo forma neefektyvi. Neoficialiais duomenimis, tam iš valstybės biudžeto kasmet išleidžiama apie 80 milijonų litų.
4. Svarstyti galimybę, kaip valdžios institucijų skiriamas **pinigų sumas viešiniui** ir užsakomajai informacijai skirti socialiniams ir pilietiniams projektams finansuoti per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą.
5. Svarstyti galimybę, kaip ministerijų veiklos viešinimui skirtus pinigus skirti Nacionaliniam transliuotojui (LRT) finansuoti.
6. Neatskiriama demokratinės visuomenės dalis – visuomeninis transliuotojas. Iš esmės spręsti LRT finansavimo problemą – įvesti abonentinį mokestį, kuris garantuotų visuomeninio transliuotojo misiją ir nepriklausomybę. Keisti LRT valdymo, veiklos ir administravimo principus.
7. Inicijuoti plačią visuomenės, valdžios ir žurnalistų bendruomenės diskusiją apie visuomeninio transliuotojo ateitį.
8. Išanalizuoti prieš dvejus metus Žmogaus teisių stebėjimo instituto atliktą studiją apie užsakomąją žurnalistiką ir pateiktus siūlymus, kurie nugulė Seimo stalčiuose. Svarstyti galimybes juos įgyvendinti.
9. Šiuo metu nėra aiškaus mechanizmo, kaip greitai ir efektyviai nustatyti paslėptą reklamą ir už ją nubausti.

- Supaprastinti mechanizmą, kuriuo informacijos vartotojai (skaitytojai, žiūrovai), įtarę paslėptą užsakomąją informaciją, galėtų apginti savo teises.
10. Padidinti baudas už paslėptos reklamos publikavimą, nes dabar baudos mažesnės už pajamas, gaunamas iš tokios informacijos.
 11. Peržiūrėti Vartotojų teisių apsaugos tarnybos darbo efektyvumą žiniasklaidos teikiamų paslaugų srityje: paslėpta reklama, baudų dydžiai, viešumo pažeidėjai.
 12. Svarstyti galimybę valstybės lėšomis finansuoti žiniasklaidos stebėsenos programas. Vykdytojai gali būti universitetai, nevyriausybinės organizacijos, žurnalistų savitvarkos institucijos.
 13. Sukurti tikrą savitvarkos mechanizmą. Stiprinti žurnalistų savitvarkos institucijas, t. y. institucijas turėtų sudaryti žurnalistai ir leidėjai, o ne kitų profesijų atstovai.
 14. Numatyti prievolę žurnalistų savitvarkos institucijų nariams pateikti viešųjų ir privačių interesų deklaracijas.
 15. Kiekvienai redakcijai turėti savo etikos ombudsmeną.
 16. Tiksliau apibrėžti žurnalistų teisinį statusą. Ar mes liekame šiandieninėje situacijoje, kai žurnalistu pripažįstamas kiekvienas, turintis mikrofoną ar kitaip renkantis informaciją, ar žurnalistų teisinį statusą susiejame su privalomu tam tikru išsilavinimu, priklausymu profesinei sąjungai ir laikymusi tam tikrų žurnalistinio darbo standartų, etikos ir kitų taisyklių, ar apsisprendžiame, kad vis dėlto šio statuso, sistemingai pažeidinėjant žurnalistinio darbo etikos normas, galima ir netekti, jeigu taip nuspręstų profesinė sąjunga ar teismas.
 17. Tikslinti žurnalistų sąvoką, kad žurnalistu galėtų vadintis (pagal įstatymą) ir profesiniam susivienijimui nepriklausantis bei darbo santykių neturintis asmuo. Šiuo metu susivienijimui nepriklausantis ir visuomenės informavimo priemonėje nedirbantis žurnalistas tokiu vadintis negali.
 18. Sukurti mechanizmą, kuris padėtų žiniasklaidos priemonėse užtikrinti žurnalistų saviraiškos laisvę. Užtikrinti redakcinę TV žinių nepriklausomybę.
 19. Kadangi žiniasklaidos sistema išties yra viena įtakingiausių visuomenės formavimo institucijų, tai dėmesys jai turi būti išskirtinis. Visų pirma reikia įstatymiškai apginti žurnalistus nuo leidėjų ir savininkų savivalės. Taip pat itin griežtai traktuoti įstatymo pažeidimus, kad griežtas įstatymas apsaugotų nuo viešosios erdvės užteršimo.
 20. Kitas labai svarbus aspektas yra ideologija. Jei žiniasklaida propaguoja vartotojišką, amoralią ideologiją, už tai atsakomybė tenka valstybės vadovams. Jie turi išspręsti šią esminę problemą ir suvaldyti amoralios, vartotojiškos, hedonistinės kultūros propagandą, nes jos paveikta lietuvių tauta nyksta, mažėja gimstamumas, daugėja problemų šeimose ir ima vyrauti blogio pasiūlyti modeliai prieš moralius, dieviškus dėsnius.
 21. Spręsti Visuomenės informavimo įstatymo ir UAB veiklą reguliuojančių

- įstatymų koliziją. Kuris įstatymas viršesnis apibrėžiant samdomų darbuotojų (žurnalistų) ir vadovų tarpusavio įsipareigojimus?
22. VĮ Registrų centre turimų duomenų pagrindu turi būti įsteigtas visuomenės informavimo priemonių (viešosios informacijos rengėjų) registras. Dalis šio registro duomenų turi būti skelbiama viešai ir neatlygintinai.
 23. Į valstybės remiamus leidinius žiūrėti sistemaiškai ir sukurti sąlygas svarbiausiems kultūriniais leidiniams patekti į visas didesnes šalies bibliotekas bei švietimo įstaigas. Aktyviai platinti valstybės remiamus leidinius per valstybės institucijas, tarp jų ir Lietuvos atstovybes užsienyje.
 24. Įstatyme įtvirtinti spaudos leidinių tiražų tikrinimo tvarką.
 25. Keisti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo tarybos bei Radijo ir televizijos komisijos sudarymo principus.
 26. Paskatinti mokslo įstaigas, užsiimančias žiniasklaidos tyrimu ir (ar) žurnalistų ugdymu, imtis „ančių“ medžioklės – paneigti neteisingą informaciją, paskleistą žiniasklaidoje. Jei tai būtų daroma gera, patrauklia forma, sulauktų pripažinimo ir gal net apsimokėtų (jeigu tai būtų leidinys).
 27. Socialiai atsakingai ir etiškai žiniasklaidai įsteigti specialų ženklą – Etiškai žiniasklaidos priemonei. Tai inicijuoti gali LŽS, tačiau būtinas ir teisinis įtvirtinimas.
 28. Žurnalistų bendruomenė turi solidarizuotis ir teikti bendrus, o ne pavienius siūlymus.

Žurnalistika: centras ir periferija

Zita Zamžickienė

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo
viešosios informacijos poveikio įstatymo
pažeidimų apžvalga regioninėje spaudoje
(2009 01 03–2010 07 17)

Jolanta Mažylė

Regiono VIP redakcija –
nepriklausomybės indeksas

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų apžvalga regioninėje spaudoje (2009 01 03 — 2010 07 17)

„Viena iš Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos funkcijų – Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūra.“

Zita Zamžickienė

Sios apžvalgos tikslas – nustatyti, kokią dalį regioninėje ir vietinėje spaudoje užima Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai ir koks jų paplitimas regioninėje spaudoje. Apžvalgos antroje dalyje glaustai apibūdinama regioninė žiniasklaida.

Analizėje pateikiami dešimties Lietuvos regionų (Klaipėdos, Telšių, Tauragės, Šiaulių, Kauno, Marijampolės, Alytaus, Panevėžio, Utenos ir Vilniaus), pagrindinių regiono centrų (regioniniai laikraščiai) ir rajonų vietos (vietiniai laikraščiai) Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ekspertų išvadų pagrindu nustatyti pažeidimai. Vertinimo kriterijus – Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas.¹

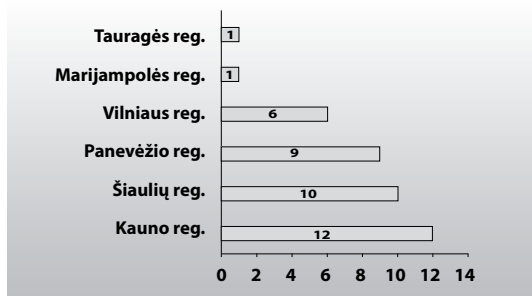
Regioninė žiniasklaida – svarbi socialinės medijos dalis, joje atsispindi ir visos žiniasklaidos tendencijos, pokyčių problemos, jos trumpai apžvelgiamos analizės

pabaigoje. Palyginamajame kontekste pateikiama ir pagrindinių nacionalinių dienraščių pažeidimų lentelė (neįtraukiant žurnalų ir interneto portalų).

¹ Diagramose regioninių ir vietinių laikraščių duomenys žymimi trumpiniu: NJ – Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas.

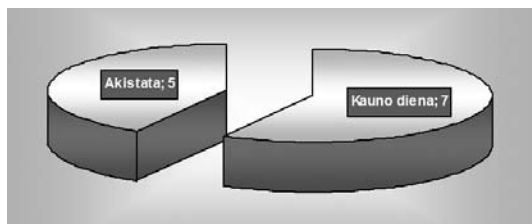
Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų apžvalga regioninėje spaudoje (2009 01 03–2010 07 17). ZITA ZAMŽICKIENĖ

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai regioniniuose laikraščiuose

NĮ pažeidimai regioninėje spaudoje pagal regionų apskričių centrus: Kauno – 12, Šiaulių – 10, Panevėžio – 9, Vilniaus – 6, Klaipėdos, Utenos, Alytaus, Telšių – 0.

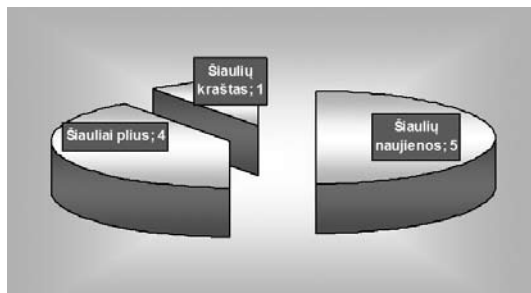
*Regioninių laikraščių pažeidimų analizė
Kauno regionas – 12*

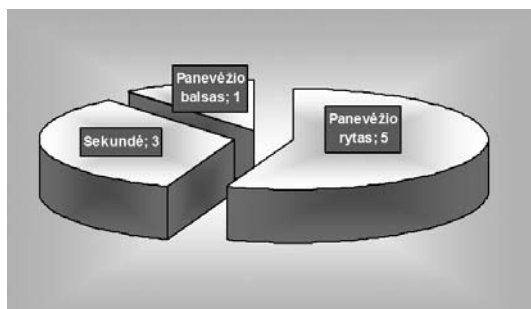
Laikraštis „Akistata“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijus): *erotinio pobūdžio*.

Laikraštis „Kauno diena“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijai): *informacija, kurioje, siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais, skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę; pateikiant duomenis apie nepilnametį, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai.*

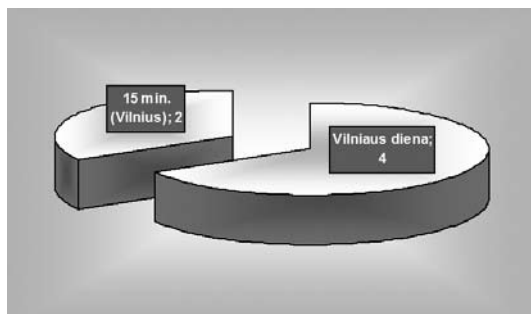
Šiaulių regionas – 10

Panevėžio regionas – 9

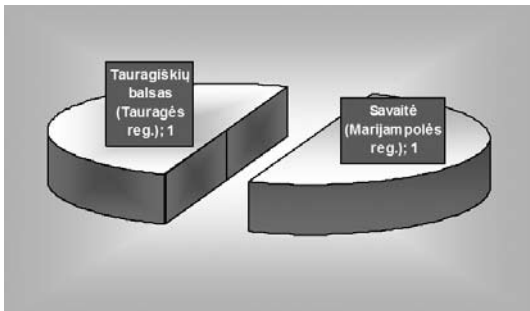
Vilniaus regionas – 6

Laikraštis „15 min.“ (Vilnius), laikraštis „Vilniaus diena“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijai): *informacija, kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas; patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines*

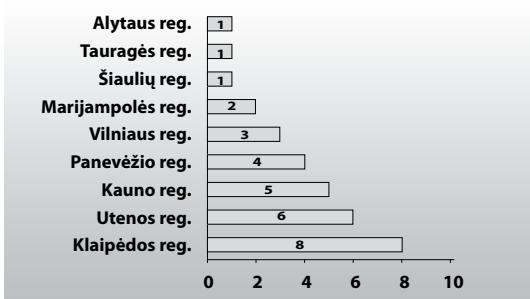
medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus, skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę; kurioje skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę; kurioje, pateikiant duomenis apie nepilnametį, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai.

Kiti regionai
 Marijampolės, Tauragės – 1;
 Klaipėdos, Utenos, Alytaus, Telšių – 0

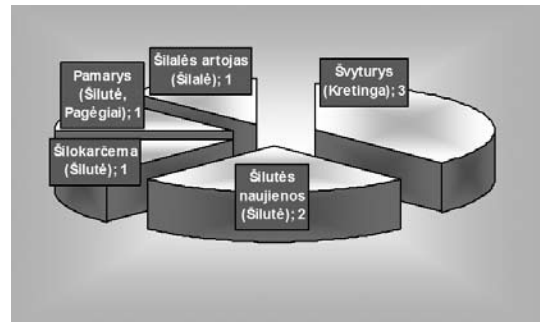
Laikraščiai „Tauragiškių balsas“, „Savaitė“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijus): informacija, kurioje, pateikiant duomenis apie nepilnametį, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai vietiniuose laikraščiuose

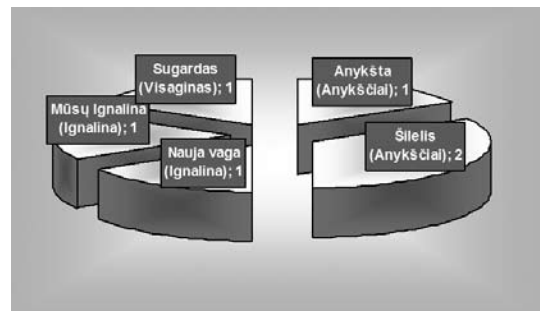

NĮ pažeidimai rajonuose: Klaipėdos – 8; Utenos – 6; Kauno – 5; Panevėžio – 4; Vilniaus – 3; Marijampolės – 2; Šiaulių, Tauragės, Alytaus – po 1; Telšių – 0.

Vietinių laikraščių pažeidimų analizė
 Klaipėdos regionas (vietiniai laikraščiai) – 8

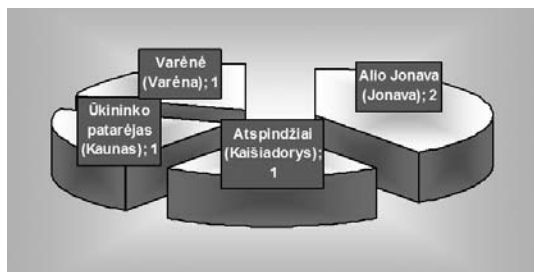
Utenos regionas (vietiniai laikraščiai) – 6

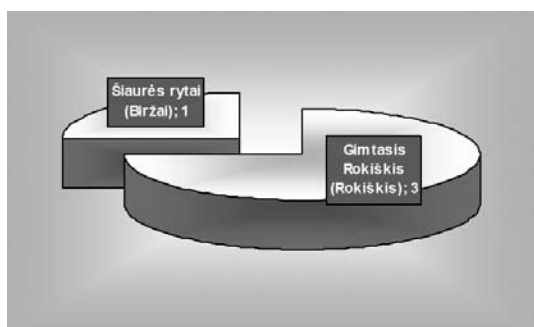
Laikraščiai „Mūsų Ignalina“, „Nauja vaga“, „Anykšta“, „Sugardas“, „Šilelis“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijai): informacija, kurioje neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti nepilnamečių asmens tapatybę; pateikiant duomenis apie nepilnametį, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų apžvalga regioninėje spaudoje (2009 01 03–2010 07 17). ZITA ZAMŽICKIENĖ

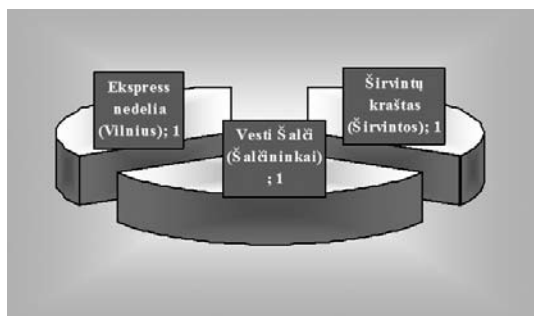
Kauno regionas (vietiniai laikraščiai) – 5

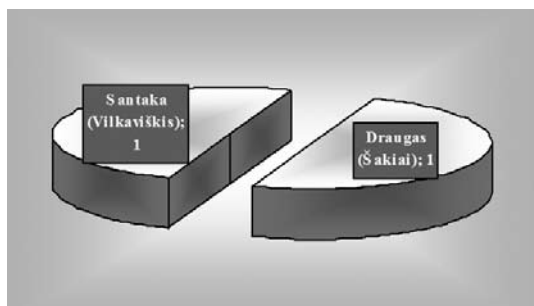
Panevėžio regionas (vietiniai laikraščiai) – 4

Vilniaus regionas (vietiniai laikraščiai) – 3

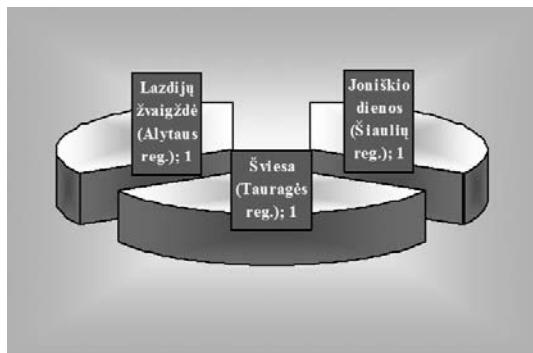

Marijampolės regionas (vietiniai laikraščiai) – 2

Laikraščiai „Santaka“, „Draugas“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijai): informacija, kurioje, *pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai; siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais, skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę.*

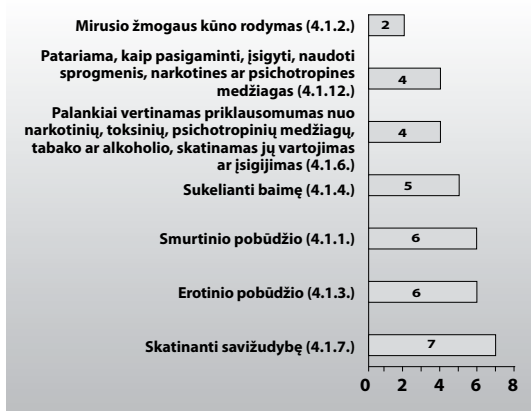
Kiti regionai (vietiniai laikraščiai)
Tauragės – 1; Šiaulių – 1; Alytaus – 1

Laikraščiai „Lazdijų žvaigždė“, „Joniškis“, „Tauragiškių balsas“. NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijus): informacija, kurioje, *pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai; neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti nepilnamečių asmens tapatybę.*

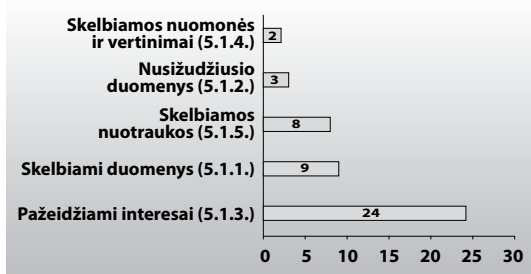
Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų apžvalga regioninėje spaudoje (2009 01 03–2010 07 17). ZITA ZAMŽICKIENĖ

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai, skleidžiant ribojamą informaciją pagal atskirus kriterijus

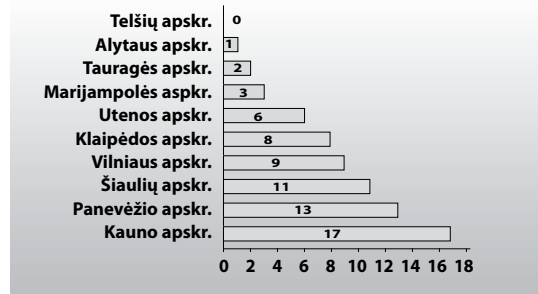
2009 m. dažniausi pažeidimai: informacija, skatinanti savižudybę – 7; erotinio pobūdžio – 6; smurtinio pobūdžio – 6; sukelti baimę – 5.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai skleidžiant draudžiamą informaciją, susijusią su nepilnamečio asmens duomenimis pagal atskirus kriterijus

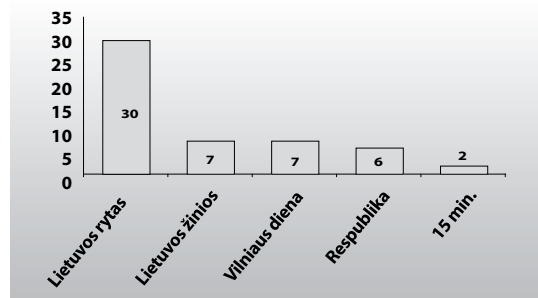

2009 m. dažniausi pažeidimai: skleidžiant informaciją pažeidžiami nepilnamečio interesai – 24; neigiamų socialinių reiškinių kontekste skelbiami nepilnamečio asmens duomenys – 9; skelbiamos nepilnamečio nuotraukos – 8.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai apskrityse (pažeidimai regioniniuose ir vietiniuose laikraščiuose)

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimai nacionaliniuose dienraščiuose

„Lietuvos rytas“ – 30 pažeidimų. (NĮ pažeidimo pagrindas (kriterijus): *smurtas, baimė, siaubas, žalingi sveikatai įpročiai, savižudybė, asmens duomenys, neigiamas socialinių reiškinių kontekstas, pažeidžiami nepilnamečio interesai.*)

Bendras regioninės ir vietinės žiniasklaidos problemų apibūdinimas

Konkurencija. Regioninėje ir vietinėje spaudoje, kaip ir nacionaliniuose dienraščiuose, pastebima aštri konkurencinė

kova – nusitaikyta į tą pačią skaitytojų auditoriją. Kiekviename regiono rajone keliolika informacijos šaltinių: nuo vieno iki keleto periodinių leidinių, jų interneto tinklalapių, savivaldybių informacijos portalų, reklamos agentūrų ir viešųjų ryšių paslaugų portalų, nacionalinių dienraščių, žurnalų, jų interneto tinklalapių, žinių, specializuotų portalų, asmeninės saviraiškos erdvių (*blog'ų*), socialinių tinklalapių gausa. Regionų ir vietos spaudos turinys atspindi žmonių gyvenimo konkrečioje aplinkoje aktualijas, todėl šie leidiniai greičiausiai pasiekia vietos vartotoją. Kadangi jų tiražai nedideli, sunku ir išlikti. Laikraščių socialinė tematika pajvairinama naujienomis iš didžiųjų nacionalinių dienraščių arba, atvirkščiai, – vietiniai korespondentai informuoja dienraščius apie rajono įvykius. Paklausi skandalingo pobūdžio naujiena. Smurtinio (nelaimių, kriminalų ir pan.) ir erotinio pobūdžio naujienose dažnai minimi nepilnamečiai. Laikraščiuose stokojama teigiamos informacijos vaikams ir paaugliams. Šiai tikslinei auditorijai leidžiami specializuoti žurnalai. Ieškoma, kuo patraukti skaitytojų dėmesį – antraštėmis, tematika, pagrindiniais herojais, reklama (*pvz., laikraštis „Akistata“, skelbiantis kriminalinio pobūdžio naujienas, „atsinaujino“ įdėdamas erotikos skyrelį „vanile-paslaugos“*).

Savininkystė. Vertikali ir horizontali vienos ar kelių rūšių žiniasklaidos priemonių

nuosavybė – popieriniai laikraščiai, interneto portalai, radijas ir televizija – leidėjų ir savininkų užimta viešosios informacinės erdvės dalis. Medijos rinkos persiskirstymas mažai kinta, tačiau aktyviau pritraukiamas užsienio kapitalas. Naujiems viešosios informacijos dalyviams patraukli internetinių išteklių erdvė – didesnės galimybės ir privalumai lyginant su periodine spauda – greitis, interaktyvumas, sąnaudos. Atkrenta leidybos, spaudos platinimo, redakcijos išlaikymo, finansinių išlaidų dalis, kiti rūpesčiai, būdingi žiniasklaidos industrijai. Internetas skverbiasi vis plačiau ir giliau.² Regioninių leidinių rinka nuolat kinta, išnykę leidiniai transformuojasi, atsiranda naujų. Keičiasi pavadinimai, kinta nuosavybės santykiai, savininkai ir leidėjai, trinasi ribos tarp žurnalistų ir kitų rašančiųjų. Pokyčiai atspindi verslo interesą. Skaitytojas nebėra priklausomas nuo vieno informacijos šaltinio, jis ne tik vartoja – priima ar atmeta pateiktą informaciją, bet ir pats ją kuria.

Prekės ženklas. Išaugo prekės ženklo (pavadinimo) vertė, todėl nuo 2007 m. situacija gerokai pasikeitė.³ Iki 2006 m. daugiausia prekių ženklų buvo užregistravę vos keli leidėjai: UAB „Ekspress leidyba“ (25), UAB „Lietuvos rytas“ (13), UAB „Naujasis aitvaras“ (8). Šiandien leidėjai, numatę galimas veiklos sritis, iš anksto pasirūpina prekės ženklo registracija ir tik vėliau užsiima realia leidyba. Prieš kelerius metus

² Internetas skverbiasi ir plačiau, ir giliau. Interneto skverbtis Lietuvoje jau perkopė 60 procentų, parodė įmonės „SIC Gallup Media“ („TNS LT“) atliktas tyrimas.

³ 2008 m. išleistame leidinyje „Žurnalistikos tyrimai“ publikacijos „Spaudos identiteto problemos Prekių ženklų registre“ autorė Jolanta Mažylė pastebi, jog „nagrinėjant Prekių ženklų registro duomenis, nustatyta, kad iš 16 regioninių (apskričių) laikraščių tik 8 registruoti kaip prekės ženklai, 7 neregistruoti, 1 paduota paraiška. Iš 40 vietinių (rajoninių) laikraščių registruoti tik 7, 26 neregistruoti, 7 pateiktos paraiškos.“

naudojimasis žinomu prekės ženklu (žinias-klaidos priemonės pavadinimu) kaip nesą-žiningos konkurencinės kovos būdas buvo itin paplitęs, pvz., „Panelė“ – „Ekstra Pane-*lė*“, „Delfi“ – „Delfinas“, „Lietuvos aidas“ – „Lietuvos aidas“, „Šilokarčema“ – „Šilokar-*čemos laikraštis*“, vėliau pasivadinęs „Šilutės naujienomis“, „Širvinta“ (leidėjas UAB „Val-*do leidykla*“), vėliau pasivadinęs „Širvintų kraštu“ – „Širvinta“ (UAB „Vasmangas“) ir pan. Po garsių prekės ženklų bylinėjimosi susirūpinta jų apsauga. Šiais laikais prekės ženklas gali sukurti ir pridėtinę vertę, todėl parduodami ir bankrutuojančių įmonių tu-rimi prekės ženklai.⁴

**Informacijos zonos ir sklaidos apim-
tis.** UAB „Respublikos“ leidiniai“ (jai pri-
klauso ir UAB „Naujasis aitvaras“) viena
pirmųjų investavo į regioninę žiniasklaidą.
Ši grupė apima visus regionus ir per dukte-
rines įmones valdo didelę dalį visuomenės
informavimo priemonių.⁵ Savo santykį su
regionais jie grindžia naujadaru – nuosa-
vybės forma *atstovybe*. Šių metų Kultūros
ministerijai privalomose pateikti deklaraci-
jose apie nuosavybės santykius, akcininkus
ir dalininkus UAB „Respublikos leidiniai“
nepaskelbė atnaujintų duomenų. Leidėjas
UAB „Lietuvos rytas“ (spauda, internetas,
televizija) žvilgsnį taip pat nukreipė į regi-
onus: „Lietuvos ryto“ televiziją“ mato sep-
tynių šalies regionų (*Panevėžio, Tauragės,*

Utenos, Telšių, Marijampolės, Klaipėdos, Šiaulių) gyventojai. UAB „Ekspress leidyba“
leidžia devyniolikos pavadinimų leidinius –
knygas, žurnalus vaikams ir paaugliams,
moterims ir visai šeimai, valdo didelę inter-
netinių išteklių dalį.

JAV ir Lietuvos kapitalo įmonė „ALRO
Media“ taip pat investavo į regionus („*Pa-
nevėžio balsas*“, „*Kupiškio žinios*“, „*Pasvalio
balsas*“, „*Verslo balsas*“, „*Tėvynė*“, „*Panevėžio
rytas*“). UAB „ŽIA valda“ atsigrežė į tiks-
linę auditoriją – „*Valstietis.lt*“, „*Valstiečių
laikraštis*“, „*Gimtasis kraštas*“ – juose nau-
jienos iš visų dešimties Lietuvos regionų
(korespondentų punktai *Kaune, Kelmėje,
Utenoje, Panevėžyje*). UAB „Naujienų leidy-
ba“ apima 4 Lietuvos regionus: savaitraščiai
„*Mano Aukštaitija*“ (apima 15-a miestų –
Biržus, Pasvalį, Rokiškį, Kupiškį, Panevėžį,
Anykščius, Zarasus, Uteną, Visaginą, Mo-
lėtus, Švenčionėlius, Švenčionis, Ignaliną,
Ukmergę, Radviliškį), „*Mano Dzūkija*“ (ap-
ima 6 miestus – Alytų, Šalčininkus, Varėną,
Lazdijus, Druskininkus, Trakus), „*Mano
Sувalkija*“ (apima 8 miestus – Jurbarką,
Šakius, Kazlų Rūdą, Vilkaviškį, Prienus,
Kybartus, Kalvariją, Marijampolę), „*Mano
Žemaitija*“ (apima 16 miestų – Mažeikius,
Skudodą, Naująją Akmenę, Kretingą, Tel-
šius, Kuršėnus, Palangą, Plungę, Šiaulius,
Gargždus, Kelmę, Šilalę, Šilutę, Tauragę,
Raseinius, Pagėgius). Nauja plėtra – „*Mano*

⁴ <http://www.diena.lt/naujienos/ekonomika/ant-prekystalio-bankrutuojanciu-imoniu-prekes-zenklai-294333>

⁵ UAB „Respublikos“ leidiniai“ valdomų leidinių pavadinimai: dienraštis „Respublika“, dienraštis „Respublika“ rusų k., dienraštis „Vakaro žinios“, „Vakaru ekspresas“, „Šiaulių kraštas“, „Žemaitis“, „Kelmės kraštas“, „Mūsų kraštas“, „Pakruojo kraštas“, „Biržiečių žodis“, „Sidabrė“, „Naujienų agentūra ELTA“, užregistruoti pavadinimai: „Vilniaus kraštas“, „Utenos kraštas“, „Marijampolės kraštas“, „Panevėžio kraštas“, „Klaipėdos kraštas“, „Alytaus kraštas“, „Kauno kraštas“, taip pat atstovybės (uždarnosios akcinės bendrovės): „Šakių atstovybė“, „Šiaulių filialas“, „Gargždų atstovybė“, „Raseinių atstovybė“, „Kupiškio filialas“, „Utenos atstovybė“, „Vilkaviškio atstovybė“, „Ukmergės agentūra“, „Širvintų filialas“, „Pasvalio atstovybė“, „Panevėžio atstovybė“, „Palangos atstovybė“, „Marijampolės filialas“, „Joniškio atstovybė“, „Alytaus agentūra“.

Pajūris“ bei portalas *www.naujienuleidyba.lt*, nuo rudens – nemokamas savaitraštis „*Mano Vilnius*“, platinamas prekybos centruose.

Parama regioninei žiniasklaidai. UAB „Hermis Capital“ – leidžiami dienraščiai „*Kauno diena*“, „*Vilniaus diena*“, „*Klaipėda*“ bei jų interneto portalai ir kt., kurie pagal platinimą yra regioniniai, o pagal turinį – panašūs į nacionalinius dienraščius. 2010 m. VŠĮ Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas (SRTRF) UAB „Hermis Capital“ įmonei UAB „Diena Media Web“ skyrė vieną didžiausių (270 tūkst. litų) paramos dalį. Toks paramos paskirstymas rodo, kad SRTRF, turintis remti kultūros ir švietimo projektus, tačiau politikų įpareigotas „gelbėja“ rajoninę spaudą – kompensuoja jos patirtus nuostolius dėl padidėjusio PVM.

Informacija, reklama, viešieji ryšiai. Ne tik nacionalinėje, bet ir regioninėje spaudoje informacija nukreipta į komercinio verslo pagrindą – paslaugas ir reklamą. Objektivi informacija, susipynusi su užsakomąja, sudaro prielaidas žiniasklaidos manipuliacijoms. Tikslas „informuoti skaitytoją“ lengvai virsta priemone „daryti įtaką vartotojui“. Prieš kiekvienus rinkimus padaugėja rinkimams skirtų leidinių, turinčių periodinės spaudos požymių. Daugėja nemokamų laikraštukų, vadinamų „paprastais biuleteniais“, platinamų per savivaldybių įstaigas, seniūnijas, pašto dėžutes, kurių turinyje atsispindi savivaldybių tarnautojų nuopelnai.⁶ Tokių leidinių metrika

dažniausiai neišsami: nenurodomas nei leidėjas, nei tiražas, kiti leidybiniai duomenys (pvz., Visagine rusų ir lietuvių kalbomis leidžiamas laikraštis „*Pravda Visaginas*“ („*Visagino tiesa*“) nenurodo tiražo ir leidybinių duomenų). 2010 m. birželį Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija pirmoji pritarė savanoriškam laikraščių tiražų deklaravimui.

Viešųjų ryšių ir reklamos agentūros paslaugas teikia ir prie rajonų savivaldybių. Susiduriama su viešųjų paslaugų pirkimų problemomis. Leidiniai, laimėję savivaldybių mokamos informacijos skelbimo konkursą ir gavę finansinę paramą, praranda galimybę kritikuoti juos parėmusios valdžios veiksmus. Didžiausias toks abipusis interesas pastebimas rinkimų laikotarpiu. Visuomenės informavimo įstatymas valstybės ir savivaldybių institucijoms, bankams, politinėms partijoms draudžia būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) jų dalyviais, tačiau aptinkama pavyzdžių, kai laikraščio savininkas yra rajono meras, partijos skyriaus pirmininkė, partija turi dienraščio akcijų, savivaldybės tarnautoja dirba rajono laikraščio vyriausiąja redaktore.

Viešumas ir skaidrumas. Žiniasklaidos rinkoje nuosavybė ir koncentracija turi didesnę reikšmę nei įprasto verslo, orientuoto į paslaugų ir produktų rinką. Žiniasklaida gali daryti įtaką, kontroliuoti, formuoti viešąją nuomonę, manipuliuoti. Šiuo metu Visuomenės informavimo įstatymas nereikalauja atskleisti leidėjo ar žiniasklaidos

⁶ Kieno yra „Geros Kauno žinios“? Autorius Vidmantas Miškinis teigia: „Šio laikraščio negalima nusipirkti spaudos kioske ar užsiprenumeruoti. Virš laikraščio pavadinimo užrašas „Nemokamas leidinys“ ir data „2010, Nr. 2 (rugpjūtis)“. Neaišku, kas rašo, redaguoja, leidžia, koks tiražas, adresas ir t. t.“ Autorius daro prielaidą, kad tokiu „nemokamu leidiniu kažkas jau ruošiasi artėjantiems savivaldos rinkimams.“

bendrovės akcininko ryšių su kitomis įmonėmis ar verslo grupėmis. 1996 m. Visuomenės informavimo įstatymo 39 straipsnyje buvo nustatyta, jog viešosios informacijos savininkai ir bendraturčiai deklaruoja savo pajamas ir turtą įstatymų nustatyta tvarka, viešai skelbia apie savo ekonominius ir finansinius ryšius su ūkio subjektais, finansų kredito įstaigomis, komerciniais bankais, apie savo giminystės ryšius su valstybės institucijų pareigūnais Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos nustatyta tvarka. Šią aktualią nuostatą reikėtų sugrąžinti į Visuomenės informavimo įstatymą.

Išvados ir rekomendacijos

1. Nuo 2002 m., kai buvo priimtas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, regioninėje ir vietinėje spaudoje įvyko teigiamų poslinkių: pastebimai sumažėjo šio įstatymo pažeidimų. Didesnė problema yra nacionalinių dienraščių, jų interneto portalų, leidėjų ir žurnalistų visuomenės informavimo politikos prioritetai bei pasikartojantis pažeidimo pobūdis, išliekantis ir po Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų. Mokomuosius seminarus regioninės žiniasklaidos atstovams būtina rengti ir dėl nenuoseklaus nepilnamečių apsaugos teisinio reguliavimo.
2. Visuomenės informavimo įstatymas valstybės ir savivaldybių institucijoms, bankams, politinėms partijoms draudžia būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) jų dalyviais, tačiau neretai pasitaiko, kad laikraščio savininkas yra konkretus politikas (rajo meras, partijos skyriaus pirmininkė), laikraščio akcijų turi partija, o savivaldybės tarnautoja dirba ir rajono laikraščio vyriausiąja redaktore.
3. Valstybės parama neturėtų būti suteikiama viešosios informacijos rengėjui, kuris savo veikoje nepaiso viešumo ir skaidrumo principų. Todėl viešosios informacijos rengėjai ir skleidėjai, nepateikę Kultūros ministerijai informacijos apie įmonės akcininkus ar dalininkus, valdymo organus, jų narius bei informacijos apie turtinius santykius ir (ar) jungtinę veiklą, siejančią juos su kitais viešosios informacijos rengėjais ir (ar) skleidėjais, ir (ar) jų dalyviais, neturėtų pretenduoti į fondų paramą ar dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose. Siekiant didesnio žiniasklaidos skaidrumo būtinas periodinių leidinių tiražo auditas.
4. Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo problemas būtina aptarti ne vien su regioninės žiniasklaidos atstovais, bet ir su kitų suinteresuotų savivaldybių institucijų (savivaldybių vaiko teisių skyrių, policijos) darbuotojais, pareigūnais ir kt.

Regiono VIP redakcija – nepriklausomybės indeksas

„Stebint šių dienų realijas žiniasklaidos kontekste dažnam kyla klausimas, ar įstatymo nuostatos ir etikos kodekso normos tikrovėje netampa deklaratyviomis ir, deja, dažnai tuščiomis frazėmis? Kas tai lemia?“

Jolanta Mažylė

Zurnalistų, kaip profesinės bendrijos atstovų, atsakomybė tiesiogiai susijusi su jų pareigomis. Visuomenės informavimo įstatymo (toliau – VIĮ) 41 straipsnis nustato žurnalisto pareigas, kurios suponuoja ir jo atsakomybę.

Be to, žurnalistų profesinės etikos standartai išdėstyti Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse¹.

Vis dėlto profesinė žurnalistinės veiklos specifika turi dar vieną labai svarbų dalyką – tai moralinę asmens atsakomybę savo profesinei gildijai ir skaitytojui. Pirmiausia tai priklauso nuo individo vidinės kultūros ir išsilavinimo, patirties ir psichologinės pusiausvyros. Viso to nereglamentuoja jokie įstatymai, tačiau nustato asmens – konkretaus žurnalisto moralinių ir dorovinių

vertybių sistema. Taigi matome, kad žurnalisto atsakomybės lauką sudaro trys dedamosios: Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtintos pareigos, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso normų visuma ir individuali žurnalisto vertybių sistema.

Tad nuo ko priklauso šių trijų žurnalisto atsakomybės dėmenų darna? Be abejo, nuo šiandienos visuomeninio, politinio ir

¹ Patvirtintame 2005 m. balandžio 15 d. žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkime.

ekonominio gyvenimo realijų. O kokiame socialiniame ir ekonominiame lauke darbuojasi vietinės žiniasklaidos priemonės (VIP) žurnalistai? Kokius pagrindinius veiksnius, lemiančius VIP savarankiškumą, nepriklausomumą, konkurencingumą, jie gali įvardyti?

Per du nepriklausomybės dešimtmečius šalyje savitai klostėsi žiniasklaidos priemonių nuosavybės santykiai. Nuo pirminio privatizavimo etapo, kai rajono laikraščių redakcijų akcijos buvo atitinkamai išdalytos redakcijų darbuotojams, iki redakcijų – uždarytųjų akcinių bendrovių akcijų pardavimo asmenims, nieko bendra neturintiems su redakcijų darbu. Iki naujų žiniasklaidos priemonių steigimo ir plėtojimo kaip savarankiško verslo. Tad jeigu Nepriklausomybės priešaušriu, Sąjūdžio metais, žurnalistų (ir skaitytojų) mėgstama frazė, jog leidinys yra laisvas ir nepriklausomas, aiškiai nusakydavo žiniasklaidos priemonės ideologinį (ir ekonominį) priklausomumą, tai šiuo metu gana sudėtinga pasakyti, jog visuomenės informavimo priemonė yra nepriklausoma.

Straipsnio autorės atliktoje regionų ir vietinės spaudos darbuotojų apklausoje² mėginama išsiaiškinti, kaip regiono visuomeniniai, politiniai ir ekonominiai santykiai veikia redakcinę veiklą. Pažymėtina, kad 42 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų mano, jog vietinės ir regiono žiniasklaidos priemonės (spaudos ir interneto) yra nepriklausomos, tačiau 44 proc. respondentų teigia, esą jų regione leidžiamos žiniasklaidos priemonės (spaudos ir interneto) nėra nepriklausomos. 14 proc. apklausos dalyvių šiuo klausimu neturi nuomonės.

Tad kokie požymiai, respondentų manymu, rodo, kad regione leidžiama visuomenės informavimo priemonė yra nepriklausoma? Kaip regiono spaudos darbuotojai suvokia leidinio nepriklausomumą? Teigiamai atsakiusieji į šį klausimą, t. y. nurodę, jog, jų manymu, regiono žiniasklaidos priemonės yra nepriklausomos, išskyrė žemiau išvardytas nepriklausomos žiniasklaidos priemonės savybes.

- Nepriklausomos, nes jų savininkai yra patys redakcijos darbuotojai.
- Rašo apie visas naujienas, skandalus nepriklausomai nuo to, kokia politinė ar verslo jėga su tuo susijusi.
- Leidėjai (akcininkai) nepriklauso partijoms, neturi kitos įmonės akcijų paketų.
- Leidinio nepriklausomumą galima nustatyti iš turinio.
- Redakcija nepalaiko jokios politinės grupuotės, atspindi įvairias nuomones.
- Bendrovės savininkai nesikiša į įmonės veiklą, kūrybiniais darbuotojams suteikiama visiška laisvė.
- Dirba žurnalistai profesionalai, kuriuos paveikti ar kitaip jiems padaryti įtaką kokiais nors politinei partijai sunku.

Manychiau, kad labai svarbu išsiaiškinti, kokiais argumentais savo įsitikinimą, jog žiniasklaidos priemonės jų rajone ar regione nėra nepriklausomos, grindė 44 proc. apklausos dalyvių. Svarbiausi šie:

- valdo suinteresuoti, politiškai angažuoti akcininkai. Priklauso nuo politinių partijų ir finansavimo;
- priklauso nuo reklamos davėjų, kurių

² Apklausoje dalyvavo 120 respondentų. Apklausa vykdyta 10 Lietuvos apskričių 40 regioninių ir vietinių laikraščių redakcijų.

interesai reikalauja pateikti ne visada tikrovę atspindinčias žinias;

- priklauso nuo stambaus kapitalo, nes išsilaiko iš reklamos;
- priklauso akcininkų grupėms, kurios turi savų interesų, siekia pelno;
- savininkai – partijų vadovai diktuoja redakcijoms, lemia laikraščių turinį.

Tiek teigiamai, tiek neigiamai į klausimą dėl žiniasklaidos priemonių nepriklausomumo atsakę respondentai pažymėjo, kad leidinio nepriklausomumą lemia jo savininkas ir vadovas, t. y. leidėjas ir vyriausiasis redaktorius. Be to, apklausos dalyviai nurodė, kad iš publikacijų nesunku nuspėti – priklausomos jos ar ne. Taigi akivaizdu, jog ir žurnalistai, ir skaitytojai daug dėmesio skiria leidinio turinio analizei.

Į klausimą, ar gali kurią nors visuomenės informavimo priemonę apibūdinti kaip atspindinčią tam tikros politinės ar finansinės grupės interesus, 57 proc. apklausos dalyvių atsakė teigiamai ir 43 proc. – neigiamai.

Apklausos dalyviai, pasirinkdami iš keturių teiginių, šitaip įvardijo vietines žiniasklaidos priemones:

1. Pirmiausia tarnauja auditorijos interesams gauti visapusišką ir objektyvią informaciją;

2. Daugelio prioritetas yra jų pačių saviraiška;

3. Bet kokiais būdais ir priemonėmis siekia tenkinti privačius (administracinių, verslo, finansinių grupių) interesus;

4. Sunku atsakyti.

Pabrėžtina, kad didžiosios dalies, t. y. 51 proc. respondentų nuomone, žiniasklaidos priemonės prievolė – pagrindinė visuomenės informavimo priemonės funkcija – tarnauti

skaitytojui, pasirūpinti, kad visuomenė gautų visapusišką ir objektyvią informaciją. Teiginį, kad žiniasklaidos priemonės prioritetas – bet kokiais būdais tenkinti privačius interesus, pasirinko 20 proc. apklausos dalyvių, 15 proc. mano, jog daugelio žiniasklaidos priemonių prioritetas yra jų pačių saviraiška ir 14 proc. respondentų nerado tinkamo įvardijimo, pažymėdami, kad sunku atsakyti į šį klausimą.

Leidinys nepriklausomas, o žurnalistas?

Kaip redakcijos darbuotojai vertina žurnalisto veiklą, kūrybinio darbuotojo padėtį žiniasklaidos verslo bendrovėje? Žiniasklaidos priemonėms deklaruojant savo nepriklausomumą, atliekant regionų VIP darbuotojų apklausą, rūpėjo išsiaiškinti, kiek pats žurnalistas, dirbantis regiono ar vietinėje žiniasklaidos priemonėje, savo kūrybinėje veikloje jaučiasi nepriklausomas nuo bendrovės savininko. Į klausimą, **ar įmanoma, kad leidinio savininkas kištųsi į žurnalisto kūrybinę veiklą (taip pat ir verstų publikacijas rengiantį žurnalistą nusižengti Visuomenės informavimo įstatymui ar Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksui)**, teigiamai atsakė 50 proc. respondentų. 25 proc. apklausos dalyvių atsakė neigiamai, tiek pat (25 proc.) atsakė nežiną atsakymo, nes sunku atsakyti. Taip pat buvo klausta, **ar už publikacijų turinį žurnalistas turi atsakyti VIP savininkui**. Kiek daugiau nei pusė respondentų, t. y. 56 proc., mano, kad VIP savininkui žurnalistas turi atsakyti už publikacijų turinį, 28 proc. apklausos dalyvių su tokiu teiginiu nesutinka, 16 proc. – į šį klausimą neatsakė.

Ar manote, kad tai normali privataus verslo praktika? Šiuo klausimu mėginta

aiškintis, kaip regionų ir vietinės žiniasklaidos darbuotojai suvokia žurnalisto darbą VIP.

Respondentų atsakymai pasiskirstė šitaip: 54 proc. apklaustų asmenų sutinka, jog tai normali verslo praktika, 25 proc. – nesutinka, 21 proc. šiuo klausimu nuomonės neturi.

Iš šio tyrimo nustatyta, kad daugiau nei pusė (54 proc.) respondentų mano, jog normali verslo praktika žiniasklaidos sektoriuje, kai:

1. VIP savininkas gali kištis į žurnalisto kūrybinę veiklą;
2. VIP savininkas gali versti žurnalistą nusizengti teisei ir etikai;
3. VIP savininkui žurnalistas turi atsakyti už publikacijų turinį.

Sutikusiems su teiginiu, jog išvardytos sąlygos yra normali verslo praktika, 54 proc. respondentų (65) pateiktas atvirasis klausimas, siekiant sužinoti respondentų nuomonę apie tai, **kaip žiniasklaidos versle galima suderinti privačios nuosavybės – verslo ir kūrybinės nepriklausomybės, saviraiškos principus, taip pat žurnalisto atsakomybę.** Atsakymus galima suskirstyti į kelias grupes.

Pirmosios grupės atsakymuose teigiama, kad kūrybinė žurnalisto nepriklausomybė ir atsakomybė bei saviraiškos principai suderinami su verslu išimtinai laikantis teisės ir profesinės etikos normų. Atsakymuose rašoma: „*Laikantis žurnalistų profesionalumo ir profesinės etikos principų*“; „*Tiek leidėjas, tiek žurnalistas turi būti sąžiningi ir puikūs savo profesijos žinovai*“. Taip pat yra nuomonių, jog *profesionalaus*

žurnalisto parengta netendencinga, objektyvi publikacija, paremta tikrais faktais, jokiai nuosavybei niekada nepakenks. Pažymėtina, kad respondentai teigia, jog tokių problemų neiškyla tose redakcijose, kur leidėjai (akcininkai) ir kūrybiniai darbuotojai yra tie patys asmenys.

Antrosios grupės atsakymams būdingas kompromisas, leidėjo ir žurnalisto susitarimas, bendrų nuostatų ieškojimas vardan kokybiško leidinio. Pasak respondentų, *informacija, pateikiama leidinyje, turi būti teisinga, objektyvi, kad VIP savininkas nepatirtų moralinių ar materialinių nuostolių.* Kai kuriuose atsakymuose teigiama, kad redakcijose leidėjai nevaržo kūrybinės laisvės ir žurnalistų saviraiškos, tačiau redakcijos laikosi principų, kad demokratinėje visuomenėje yra teisinė atsakomybė³, todėl ir žurnalistas privalo jos laikytis, kitaip kils grėsmė leidybos verslui⁴. Negausi **trečioji** atsakymų grupė, kurioje nemažai nusivylimo: „*Tai itin sunkus dalykas, nes laikydamasis Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso provincijoje žurnalistas gali netekti darbo*“; „*Jei tai būtų paprasta, žurnalistika Lietuvoje būtų kitokia. Kol leidėjus maitins politikai, o ne skaitytojai (žiūrovai etc.), tol tai bus problema*“; „*Tai būtų įmanoma nebent tais atvejais, jei laikraščio savininkas būtų koks nors fondas ar daug savininkų akcininkų*“; „*Niekaip nesuderinsi, vis tiek prieš rinkimus bus tendencinga.*“

Statistinės analizės metodu ištirti 3 respondentų nurodyti atsakymo variantai dėl žurnalistikos ir privataus verslo

³ Pagal įstatymus už viską atsako savininkas. Saviraiška – tai ne savivaliavimas. Jei žurnalisto asmeninė pozicija griežtai kertasi su savininko interesais, reikia atsakyti temas (iš anketų).

⁴ „Joniškio“, „Merkio krašto“, „Alytaus naujienų“ redakcijos (iš anketų).

suderinamumo. Respondentų nuomone, šios dvi veiklos gali būti suderintos, **jeigu yra leidėjo ir žurnalisto sutarimas** (44 proc.), **laikomasi teisės bei etikos normų** (33 proc.). Tačiau 23 proc. respondentų teigia, kad viso to neįmanoma suderinti.

Kintant žiniasklaidos funkcijoms (vis labiau jaučiamas komercialėjimas, pataikavimas prastam auditorijos skoniui), keičiasi ir žurnalistika. Natūralu, kad keičiasi ir žiniasklaidos darbuotojų požiūris į žurnalistiką. Todėl apklausos dalyvių prašyta apibūdinti žurnalistiką. Respondentai galėjo pasirinkti kelis atsakymų variantus. 27 proc. apklausos dalyvių balsų **žurnalistiką apibūdina kaip verslą, kur svarbiausia yra pelnas, o tik po to – etika**; 13 proc. – **žurnalistiką įvardija kaip politinių išteklių priemonę, t. y. galimybę reikiama kryptimi formuoti visuomenės nuomonę**. Džiugina tai, kad 60 proc. balsų respondentai skyrė **klasikinei žurnalistikos sampratai, apibrėžiančiai žurnalistiką kaip kūrybinę profesiją, turinčią didžiulį poveikį visuomenės raidai, todėl reikalaujančią atsakingo etinio požiūrio**.

Atviruoju klausimu mėginta pasiaiškinti, ar tarp išvardytų žurnalistikos apibūdinimų respondentai mato skirtumus, paprašyta nurodyti konkrečiai. Taip pat buvo klausama, **kaip būtų įmanoma visa tai sujungti VIP veikloje**. Dauguma respondentų nurodė, kad

skirtumas tarp trijų išvardytų sampratų yra labai didelis, nes, jų nuomone, visada išliks konfliktas tarp verslo ir kūrybos⁵. Respondentų manymu, visas šias tris, regis, skirtingas sampratas galima būtų sujungti į vieną, **jeigu redakcijose darbdavys (savininkas) ir samdomas darbuotojas (žurnalistas) būtų sudarę konkrečią sutartį, apibrėžiančią abiejų šalių teises ir pareigas, įsipareigojimus ir atsakomybę**. Dabar, pasak respondentų, redakcijose daug savininkų teisinės savivalės, todėl ir žurnalistika nebetenka savo autoriteto, dažnai nebeatlieka pagrindinės funkcijos – tarnauti visuomenei, o žiniasklaidos verslas kartais tampa net vienadieniu pasipelnymo šaltiniu, visiškai atmetant profesionalumą ir etiką⁶.

Kita grupė respondentų išsakė nuomonę, jog visų pirma žiniasklaidos verslui reikalingi profesionalūs darbuotojai, kurie galėtų leisti kokybišką leidinį. Tai, pasak respondentų, pirmiausia turi suprasti leidinių savininkai, norintys iš savo verslo uždirbti pelno⁷.

Tuo tikslu, manoma, leidinių savininkai turėtų ryžtis investuoti į savo verslą, t. y. rengti darbuotojų mokymus, rūpintis jų kvalifikacijos kėlimu⁸. Respondentų nuomone, **jeigu redakcijose dirbtų daugiau profesionalių žurnalistų, mažiau būtų etikos problemų ir teisės pažeidimų žiniasklaidos srityje**⁹. Taip pat buvo ir tokių nuomonių, kad norint, jog apskritai

⁵ Savininkui tai verslas, o žurnalistui – kūryba. Matyt, vien dėl to priešprieša visada išliks (iš anketų).

⁶ Abejoju, ar kada nors pavyks tai sujungti, nes provincija turi savo specifiką (iš anketų).

⁷ Savininkai turi suprasti, kad laikraščio populiarumas – įdomūs, objektyvūs straipsniai. O tai savaime duoda pelną (iš anketų).

⁸ Leidinių savininkai neturi kištis į kūrybinę veiklą, o padėti redakcijoms tobulėti – rūpintis materialine baze, darbuotojų mokymais, kvalifikacija. Ir kūrybai, ir net etikai reikalingi pinigai. Pelno galima siekti etišškai (iš anketų).

⁹ Žurnalistika, žinoma, verslas, bet negalima pamiršti etikos principų. Profesionaliam žurnalistui dėl to nekyla jokių klausimų. Kūrybinis žurnalistikos pradas gali jungti visas išvardytas sritis (iš anketų).

žiniasklaida išsilaikytų, viską galima ir būti-
na suderinti, tačiau tai jau dviejų šalių – sa-
vininkų ir samdomų kūrybinių darbuotojų
reikalas. Siekiant išsiaiškinti, kokia redak-
cijos kūrybinio darbuotojo – žurnalisto
padėtis privačioje bendrovėje, pateiktas
hipotetinis klausimas apie galimas grėsmes
netekti darbo dėl kūrybinės nepriklausomy-
bės ir saviraiškos laisvės bei klausimų apie
regiono ar rajono žurnalistų nedarbo lygį ir
darbo užmokestį, lyginant su kitų profesijų
darbuotojų atlyginimu už darbą.

Atkreiptinas dėmesys, jog atsakymo į
klausimą, **ar yra grėsmių žurnalistui netek-
ti darbo dėl kūrybinės nepriklausomybės,
saviraiškos laisvės Jūsų regione / rajone**,
rezultatai procentine išraiška visi trys atsaky-
mų variantai – *taip; ne; nežinau* – pasiskirstė
gana tolygiai, tačiau net 37 proc. respon-
dentų mano, kad tokia situacija įmanoma
jų regione / rajone. Tai rodo gana neigiamą
tendenciją, nes kūrybinės profesijos atstovai
nesijaučia saugūs dirbdami savo darbą.

Pasidomėta, kaip regiono / rajono lei-
dinių redakcijų darbuotojai – redaktoriai
ir žurnalistai suvokia savo pažeistų tei-
sių gynimą. Todėl buvo teiraujama, kas
iš žiniasklaidos savireguliacijos institutų
galėtų apginti žurnalisto kūrybinę nepri-
klausomybę, saviraiškos teisę nuo VIP savi-
ninko diktato (tarp jų galimo Visuomenės

informavimo įstatymo bei Žurnalistų ir lei-
dėjų kodekso normų pažeidimo).

Daugiausia, net 33 proc., respondentų
balsų teko atsakymo variantui – *kita*. Pažy-
mėtina, kad pasirinkę šį atsakymo variantą
apklausos dalyviai anketoje įrašė ir savo pas-
tabų, **kurių esmė ta, jog nėra institucijos,
galinčios ginti pažeistas žurnalisto teises**¹⁰.

Beje, dažna pastaba prie šio atsakymo
varianto buvo įrašas: „*Žurnalisto Lietuvoje
NIEKAS negina.*“ Taip pat yra atsakymų,
kuriuose apgailestaujama, kad „*šalyje žur-
nalistui iki šiol nėra normalių socialinių
garantijų*“¹¹. Tai galima laikyti socialinio ir
kūrybinio nesaugumo ženklu.

Tačiau kai kurie respondentai mano, kad
bet kokį teisinį ginčą, jeigu yra pažeistos kurios
nors šalies teisės (šiuo atveju – žurnalisto, sam-
domo darbuotojo), reikėtų spręsti teisme¹². Vis
dėlto tarp pasirinkusių šį atsakymo variantą
yra nuomonių, kad profesionaliam žurnalistui
tokių problemų iš viso neturėtų kilti¹³. Pažy-
mėtina, kad 28 proc. apklausos dalyvių mano,
jog gindami savo teises pirmiausia kreiptųsi į
Žurnalistų sąjungą, 26 proc. – į Žurnalistų ir
leidėjų etikos komisiją, 13 proc. teisybės ieško-
tų Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje.
Apibendrinant apklausos rezultatus išryškėjo
tendencija, kad respondentai dažniausiai ak-
centavo žurnalisto profesionalumą, kaip jo pa-
ties ir redakcijos nepriklausomumo požymį.

¹⁰ Manęs niekas negynė – viską dariau pati. Negina niekas, jei redakcijoje yra diktatas. Nė viena iš šių institucijų žurnalisto egzistencija nesirūpina, o VIP savininkai moka bent atlyginimą (iš anketų).

¹¹ Per keliolika Nepriklausomybės metų niekas nepasirūpino, kad žurnalistas, kaip ir kiti inteligentai, einantys į darbą ir dirbantys visą darbo dieną, gautų normalų atlyginimą, turėtų teisę sirgti, atstogauti ir senatvėje gauti normalią pensiją, o ne būti priklausomi nuo honoraro (iš anketų).

¹² Manau, toks ginčas galėtų būti išspręstas tik teisinėmis priemonėmis, o ne pastabomis ar pagrūmojimais pas Žurnalistų etikos inspektorių ar kur kitur (iš anketų).

¹³ Nemanau, kad gali tekti ginti profesionaliai ir atsakingai dirbantį žurnalistą (iš anketų).

Tyrimai ir tikrovė

Deimantas Jastramskis
Žiniasklaidos nuosavybės neliečiamybė

Mindaugas Jackevičius
Kas valdo žiniasklaidos priemones?

Žiniasklaidos nuosavybės neliečiamybė

„Mūsų valstybėje populiariu kalbėti, kokia bloga žiniasklaida ar pavienis savininkas, ir neieškoti giluminių priežasčių, kodėl sudarytos puikios sąlygos manipuluoti viešosios erdvės galia.“

Deimantas Jastramskis

Kartą ėjome su kolega žurnalistu K. Kalinausko gatve Vilniuje ir jis stabtelėjęs pasiteiravo, ar aš žinau, kam priklauso vienas įspūdingas namas su ne mažiau įspūdingesne tvora bei valdos teritorija. Per daug nesusimąstęs tarstelėjau, kad tokį iškilų statinį vienoje geriausių sostinės vietų turbūt privatizavo koks nors žymus sovietinės nomenklatūros veikėjas. Šyptelėjęs kolega pasidalijo informacija, jog ten gyvena vienas žymus Atgimimo laikmečio ir dabarties leidėjas, kadaise bandęs deklaruoti priešiškuumą įvairiausio plauko nomenklatūrininkams, kyšininkams bei kitiems pilietinės visuomenės neprieteliams.

Prieš du dešimtmečius ir vėliau šis leidėjas įgijo nemažą nuosavybę: bendrovių, valdančių žiniasklaidos priemones, akcijų paketus. Tad lyg visai logiška, kad pelningai valdoma žiniasklaidos nuosavybė padėjo įsikurti būste, primenančiame konfiskuotas „Camorra“ gaujos vadeivų vilas Neapolio priemiesčiuose, vaizdžiai aprašytas italų žurnalisto Roberto Saviano. Tačiau mąstant šia linkme kyla kontroversiški klausimai: kaip sekėsi gausiam plunksnos brolių ir seserų būriui dirbti šio leidėjo valdomose redakcijose? Kiek iš jų gali

pasigirti gyveną bent kaip vidutinis Lietuvos pilietis? Ar jų socialinės garantijos yra pakankamos ligos ar kitu nelaimės atveju?

Žiniasklaidos donkichotai ir sensacijų medžiotojai mėgsta tyrinėti, kur, kaip, kodėl ir už kokius pinigus nuosavybę įsigyja politikai, tačiau pačios žiniasklaidos savininkų nuosavybė yra pačių savininkų reikalas. Jų manymu, visuomenei tai turėtų būti nesvarbu. Visuomenės interesas yra gauti iš žiniasklaidos objektyvią informaciją. Taigi, neplėtojant socialinio teisingumo temos nuosavybės

aspektu, beliktų pareikšti, kad visai nesvarbu, kas valdo žiniasklaidą. Svarbu tik tai, kokią ji turinį rengia ir skeidžia. Deja, šie, atrodytu, gana tolimi dalykai yra glaudžiai susiję tarpusavyje ir pirmasis veiksnys lemia antrąjį. Dėl to žiniasklaidos nuosavybės teisė daugelyje demokratinių šalių yra ribojama, t. y. bet kas ir bet kiek žiniasklaidos valdyti negali.

Lietuvos liberalumas

Lietuva žiniasklaidos nuosavybės įgijimo atžvilgiu yra tarp liberaliausių valstybių, leidžianti vienam veikėjui valdyti 100 proc. bet kurios žiniasklaidos organizacijos (-ų) akcijų ir sutelkti iki 40 proc. visos žiniasklaidos rinkos nepriklausomai nuo žiniasklaidos rūšies: ar spauda, ar televizija, ar radijas, ar internetas. Jei tas vienas veikėjas yra kokia nors kompanija su tūkstančiais akcininkų – tai dar tik dalis nelaimės. Visa nelaimė, kai tas veikėjas yra vienas fizinis asmuo. Per jo įgytą viešąją galią asmeniniai, verslo ir kiti interesai nesunkiai transformuojami į tendencingą ir šališką žiniasklaidos turinį.

O jeigu vienintelis žiniasklaidos nuosavybės valdytojas yra ekscentriška ar charakterio nukrypimų turinti asmenybė? Natūralu, kad tokios savybės dažnai lemia keistą organizacinę elgseną ir iškreiptą tikrovės vaizdą žiniasklaidos priemonių turinyje. Turbūt neatsitiktinai kalboje atsirado sąvoka „spaudos (žiniasklaidos) magnatas“, vartojama su neigiamu reikšminiu atspalviu. Silvio Berlusconi, Rupertas Murdochas, Axelis Springeris – tai

žiniasklaidos multimiljonierių personas, kurių pavardės dažnai linksniuojamos kalbant apie tendencingo turinio raišką stambiu mastu.

Lietuvos liberalumas žiniasklaidos nuosavybės koncentracijos atžvilgiu „pasiskolintas“ iš Skandinavijos šalių, turinčių senas spaudos laisvės tradicijas. Įstatymų leidėjai nepasivargino pagalvoti, kad mūsų šalies visuomenės branda yra toli gražu ne švediška ar daniška ir kad didelė viešosios erdvės galia privačiose rankose gali priskaldyti daug nekokybiškų ir žalingų informacinių malkų. Pagal visuomenės ir valdžios nusiteikimą gyventi ir veikti (ne)skaidriai Lietuva labiau primena Pietų nei Šiaurės Europos šalis, tad Viduržemio jūros valstybių patirtis reglamentuojant žiniasklaidos koncentraciją galėjo praversti ir mums.

Nuosavybės ribų skalės

Prancūzijoje fizinis ir juridinis asmuo negali turėti daugiau kaip 49 proc. nacionalinės televizijos ir 33 proc. vietinės televizijos įmonių kapitalo ar balsų teisių, kai vidutinė metinė televizijos auditorija yra didesnė nei 2,5 proc. visos auditorijos. Spaudos sektoriuje nacionalinės rinkos dalis negali būti didesnė kaip 30 proc. Ne Europos Sąjungos investuotojai gali įsigyti tik 20 proc. nacionalinių dienraščių ir prancūzų kalba transliuojančios televizijos ar radijo akcijų.¹

Graikijoje juridinis ar fizinis asmuo (ir jo giminės iki ketvirtos eilės) gali valdyti du politikos dienraščius, vieną finansų dienraštį ir

¹ Lamizet, Bernard; Tetu, Jean-Francois (2007). The French media landscape. In Terzis, Georgios (ed.), *European media governance – national and regional dimensions*. Chicago, IL: Intellect Books, The University of Chicago Press, p. 213-224.

vieną sporto dienraštį, leidžiamus Atėnuose, Solonikuose arba Pirėjuje, taip pat – du skirtingų regionų provincijos laikraščius bei vieną sekmadieninį savaitraštį. Viena įmonė ar privatus asmuo gali dalyvauti dviejų iš trijų žiniasklaidos rūšių (spauda, televizija ir radijas) versle.²

Ne visos ir Skandinavijos valstybės žiniasklaidos nuosavybės reguliavimo srityje laikosi išsikibusios kraštutinio liberalizmo dogmų. 1998 m. Norvegijos parlamentas priėmė įstatymą, siekusį sustabdyti žiniasklaidos milžinų plėtros procesą. Šiam įstatymui įgyvendinti net buvo įsteigta nauja institucija – Norvegijos žiniasklaidos nuosavybės įstaiga, registruojanti žiniasklaidos savininkus ir reguliuojanti negatyvius procesus rinkoje.³ Valstybės veiksmai neleido „Schibsted“ koncernui (Lietuvoje valdančiam dienraštį „15 minučių“, žurnalą „Žmonės“ ir kt.) priglauti po savo sparnu nemažai Norvegijos regioninės spaudos bei kitų žiniasklaidos įmonių.

Slovėnijos patirtis

Jei atrodytų, kad Lietuvai labai svetima Vakarų šalių patirtis, būtų galima žvilgtelėti į Slovėniją, kuri, kaip ir mūsų šalis, yra pokomunistinė valstybė, nors dėl palankesnių geopolitinių aplinkybių yra ekonomiškai pažėgesnė. Slovėnijoje senoji žiniasklaida buvo privatizuota panašiu būdu kaip ir Lietuvoje, t. y. daugelio redakcijų didesnė turto dalis

buvo parduota darbuotojams. Valstybė, privatizavusi dalį redakcijų turto per įvairius fondus, vėliau supirkusi akcijas iš darbuotojų, tapo stambiausiu žiniasklaidos akcininku (tiesiogiai ir netiesiogiai per valstybės kapitalo organizacijas).

Nuosavybės koncentracijos atžvilgiu Slovėnijoje įvesta keletas esminių ribojimų. Savininkai gali turėti arba televizijos, arba radijo stotį, o abiejų kartu – ne. Televizijos ar radijo savininkas gali valdyti iki 20 proc. dienraščio kompanijos akcijų, ir atvirkščiai. Reklamos agentūros negali kontroliuoti daugiau kaip 20 proc. radijo ar televizijos kanalo nuosavybės. Telekomunikacijos įmonės negali turėti

² Kontochristou, Maria; Terzis, Georgios (2007). The Greek media landscape. In Terzis, Georgios (ed.), *European media governance – national and regional dimensions*. Chicago, IL: Intellect Books, The University of Chicago Press, p. 225-237.

³ Ostbye, Helge (2007). The Norwegian media landscape. In Terzis, Georgios (ed.), *European media governance – national and regional dimensions*. Chicago, IL: Intellect Books, The University of Chicago Press, p. 157-168.

radijo ir televizijos kanalų nuosavybės.⁴ Tačiau net ir tokie nuosavybės įgijimo suvaržymai kelia Slovėnijos žiniasklaidos analitikų susirūpinimą dėl perdėm didelės žiniasklaidos nuosavybės koncentracijos. Tai susiję su valstybės ir jos statytinių vaidmeniu žiniasklaidą valdančiose organizacijose, nes yra palyginti nedaug asmenų, užimančių vadovaujančias pareigas (dažnai daugiau nei vienas) žiniasklaidos kompanijose.

Politinės sistemos nepajėgumai

Įvairaus pobūdžio žiniasklaidos nuosavybės ribojimai taikomi daugelyje Europos valstybių (čia aptarta tik keletas). Jie ne iš piršto laužti, o paskatinti nesmagios informacinės tikrovės, kurioje yra apstu norinčių manipuluoti viešąja galia. Lietuvoje šioje srityje nebuvo pateikta jokių rimtesnių iniciatyvų. Galėtume tik svarstyti, kas būtų, jeigu būtų. Būčiau įsivaizduoti, kad Graikijoje „Respublikos“ leidėjo su giminėmis analogas galėtų valdyti keletą kartų mažiau leidinių nei dabar. Prancūzijoje „MG Baltic“ valdomo LNK atitikmuo turėtų atsisakyti beveik pusės dabar turimų akcijų. Slovėnijoje „Achemos grupės“ antrininkas niekaip negalėtų išrikiuoti televizijos, radijo ir dienraščio (su dabar turimomis akcijomis) savo nuosavybės paletėje. Iš didžiųjų Lietuvos žiniasklaidos bendrovių su tam tikromis išlygomis kai kuriuos nuosavybės ribojimo europinius standartus galėtų

tenkinti nebent krizės ir pakeltų mokesčių metais stipriai „nukraujavusi“ „Lietuvos ryto“ bendrovė, pardavusi 34 proc. akcijų antrinei „Snoro“ įmonei.

Svarstant ne tariamą nuosavybės ir galvojančią, ar Lietuvoje vertėtų daryti intervenciją į žiniasklaidos nuosavybę, reikėtų sutelkti ne tik politinę valią, bet ir politinę drąsą. Pirmiausia būtų mosuojama Konstitucija bei šaukiama apie nuosavybės neliečiamybę, užfiksuotą 23 straipsnyje. Įgyta viešoji galia (per įgytą nuosavybę) būtų panaudota kaip sunkioji artilerija siekiant sunaikinti eretiškus nuosavybės išskaidymo projektus. Skandinaviška patirtis šiuo atveju irgi praverstų. Ne vien Norvegijos, bet ir Švedijos, kurioje nėra žiniasklaidos nuosavybės ribojimų, nepaisant daug politinių siūlymų šiuo klausimu. Profesorius Larso Nordo teigimu, problemos, kylančios dėl efektyvaus tokio įstatymo įgyvendinimo, stabdo patį nuosavybės ribojimo procesą.⁵

Lietuva žiniasklaidos nuosavybės ribojimo procesui dar nesubrendo, nes politinių siūlymų šiuo klausimu nėra. Mūsų valstybėje populiariau kalbėti, kokia yra bloga žiniasklaida ar pavienis savininkas, ir neieškoti giluminių priežasčių, kodėl sudarytos puikios sąlygos manipuluoti viešosios erdvės galia. Ir tai daryti rizikinga, nes netyčia gali paaiškėti, kad žiniasklaida nėra gera dėl pačios politinės sistemos nepajėgumo sukurti visuomenės interesams tarnaujančiai žiniasklaidos sistemai palankią teisinę ir ekonominę aplinką.

⁴ Milosavljevič, Marko (2007). The Slovenian media landscape. In Terzis, Georgios (ed.), *European media governance – national and regional dimensions*. Chicago, IL: Intellect Books, The University of Chicago Press, p. 433-444.

⁵ Nord, Lars W. (2008). Media, politics and market. *Informacijos mokslai*. Nr. 47, p. 9-21.

Kas valdo žiniasklaidos priemones?

„Žmogus, esantis valdžioje, neturėtų būti žiniasklaidos priemoneje, kurios vienas tikslų – kontroliuoti valdžią, prižiūrėti, kaip ji veikia.“

Mindaugas Jackevičius

Visuoменės informavimo įstatymas valstybės ir savivaldybių institucijoms, bankams, politinėms partijoms draudžia būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) jų dalyviais, tačiau kai kam į tai nusišpjauti – Lietuvoje laikraščio savininkai yra rajono meras, partijos skyriaus pirmininkė, partija turi dienraščio akcijų, o savivaldybės tarnautoja kartu dirba rajono laikraščio vyriausiąja redaktore.

Kaip matyti iš visuomenės informavimo priemonių Kultūros ministerijai pateiktos informacijos apie jų savininkus, laikraštis „Lietuvos žinios“ priklauso koncernui „Achemos grupė“. 0,13 proc. „Lietuvos žinių“ akcijų priklauso Lietuvos socialdemokratų partijai. Koncernas „Achemos grupė“ taip pat valdo Jonavos laikraštį „Naujienos“.

Lazdijų rajono meras konservatorius Artūras Margelis valdo laikraščius „Dzūkų žinios“ ir „Dainavos žodis“. Jam priklauso 61,9 proc. įmonės akcijų. Turbūt dėl to „Dzūkų žiniose“ nestinga liaupsių merui A. Margeliui. Laikraščio „Širvintų kraštas“ savininkė – Darbo partijos Širvintų skyriaus

pirmininkė, parlamentaro Jono Pinskaus žmona Živilė Pinskuvienė. 15 proc. laikraščio „Šiaulių kraštas“, Plungės rajono ir Rietavo krašto laikraščio „Žemaitis“ akcijų valdo socialdemokratas Alvydas Šedžius. A. Šedžius – ne tik laikraščio akcininkas, bet ir Šiaulių rajono savivaldybės narys.

Švenčionių rajono laikraščio „Švenčionių kraštas“ vyriausioji redaktorė – savivaldybės Strateginio planavimo ir investicijų skyriaus vyriausioji specialistė Irena Pauliukevičienė.

Tarp Demokratinės politikos instituto valdomo interneto dienraščio „politika.lt“ savininkų – ir Seimo narys konservatorius Mantas Adomėnas. Jam priklauso 33,3 proc.

dienraščio turto. Po 16,67 proc. turto valdo Lietuvos ambasadorius prie Šventojo Sosto Vytautas Ališauskas, konservatorius premjero Andriaus Kubiliaus patarėjas Kęstutis Škiudas, krašto apsaugos viceministras Vytautas Umbrasas, Mykolo Romerio universiteto docentas Ramūnas Trimakas.

Vilniaus universiteto (VU) Žurnalistikos instituto dėstytojo Romo Sakadolskio teigimu, tokie pavyzdžiai kenkia visai žiniasklaidai. Pasak R. Sakadolskio, tai mažina pasitikėjimą žiniasklaida, kelia įtarimų, tad žurnalistų bendruomenė ir leidėjai turėtų būti suinteresuoti, kad tokios situacijos nebūtų.

„Nesvarbu, kieno ji pavaldinė (I. Pauliukevičienė – aut. pastaba). Jeigu ji tarnauja savivaldybėje, tai nesuderinama su buvimu žiniasklaidoje. Čia nėra jokio klausimo. Tas pats su „Lietuvos žiniomis“ – nesvarbu, ar tai simbolinis, ar nesimbolinis akcijų skaičius“, – aiškino VU dėstytojas.

R. Sakadolskio teigimu, valdžioje esantis žmogus neturėtų būti žiniasklaidos priemonėje, kurios vienas tikslų – kontroliuoti valdžią, prižiūrėti, kaip ji veikia. Jis aiškina, kad politikams valdant žiniasklaidą žmonės niekada nežinos, kada ir kokie interesai atėina, suveikia ar išėina. „Kitaip sakant, tokios situacijos šiukšlina visą mūsų viešąją erdvę – net ir tokiais atvejais, jeigu viskas neva nekalta ir niekas nepiktinaudžiauja“, – kalbėjo žiniasklaidos ekspertas. 35,64 proc. dienraščio „Lietuvos rytas“ akcijų priklauso bendrovei „Snoro Media Investicijos“. Tai – banko „Snoras“ antrinė bendrovė.

Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto vadovas Arvydas Anušauskas parengė

Visuomenės informavimo įstatymo pataisas, pagal kurias siūloma drausti būti žiniasklaidos priemonių akcininkais ar savininkais ne tik valstybės institucijoms ar įstaigoms, politinėms partijoms, bankams, bet ir jų įsteigimams ar tiesiogiai valdomoms įmonėms.

R. Sakadolskis sutiktų, kad ir bankai neturėtų būti žiniasklaidos savininkai, mat bankas, pasak jo, – nepaprastai galinga institucija, turinti reikalų absoliučiai su visais gyventojais ir visomis ekonomikos šakomis.

Be „Snoro Media Investicijos“ turimų 35,64 proc. dienraščio „Lietuvos rytas“ akcijų, 26,7 proc. priklauso dienraščio vyriausiajam redaktoriui Gedvydui Vainauskui, 13,07 proc. – buvusiam bendrovės direktoriui Vidmantui Strimaičiui. Bendrovė „Lietuvos rytas“ valdo po 100 proc. bendrovės „Ekstra žurnalas“, „Lrytas“, „Lietuvos ryto televizija“ akcijų.

Laikraštis „Lietuvos aidas“, kasdieninis priedas „Naujausios žinios“ priklauso Algirdui Pilveliui. Jis – laikraščio direktorius ir vyriausiasis redaktorius. A. Pilveliui taip pat priklauso 39,51 proc. naujienų agentūros „Elta“ akcijų. 39,5 proc. „Eltos“ akcijų valdo bendrovė „Respublikos investicija“, 20,68 proc. – „Respublikos“ vyriausiasis redaktorius Vitas Tomkus.

Bendrovė „Brolių Tomkų leidyba“ leidžia laikraštį „Vakarų ekspresas“. 45 proc. laikraščio akcijų priklauso bendrovei „Ateities dizainas“, 55 proc. – Gintarui Tomkui. Pastarasis – „Respublikos“ vyriausiojo redaktoriaus V. Tomkaus brolis.

Įdomi situacija susiklostė Panevėžyje – čia du dienraščius valdo tie patys savininkai. Dienraštis „Panevėžio balsas“ priklauso Neriui Gasparavičiui, Dariui Gudeliui

ir Ovidijui Lukošui. Jie atitinkamai valdo po 33, 34 ir 33 proc. akcijų. O. Lukošius ir N. Gasparavičius taip pat valdo Panevėžio dienraštį „Sekundė“ – jiems atitinkamai priklauso 34 ir 66 proc. akcijų. O. Lukošius taip pat yra lietuviškų „Intelligent life“ ir IQ, leidžiamų „Inteligent Media“, redaktorius.

Bendrovė „Diena Media News“ valdo laikraščius „Vilniaus diena“, „Kauno diena“, laikraštį „Klaipėda“, žurnalą „TV diena“, žurnalą „The Economist. Pasaulis 2008 metais“ bei portalus „diena.lt“, „kaunodiena.lt“ ir „kl.lt“.

Investicijų bendrovė „Hermis Capital“ valdo 53,96 proc. „Diena Media News“ akcijų, bendrovei „Lokistum“ šiuo metu priklauso 46,04 proc. akcijų.

99,95 proc. naujienų agentūros BNS akcijų priklauso bendrovei „Balti Uudistetali-tuse“. Po 0,05 proc. bendrovės akcijų valdo Virginijus Razmantas ir Audrius Matonis. Buvęs BNS vyriausiasis redaktorius A. Matonis dabar vadovauja Lietuvos televizijos Naujienų tarnybai.

Laikraštis „Atgimimas“ lygiomis dalimis priklauso savaitraščio vyriausiajai redaktorei Indrei Makaraitytei ir Sigitui Babiliui. 66 proc. radijo „Laisvoji banga“ akcijų priklauso Egidijui Razbadauskui, 34 proc. akcijų valdo bendrovė „Vorto“.

51 proc. televizijos SPORT1 akcijų valdo „Ūkio banko investicinė grupė“, 49 proc. – bendrovė „Aldora“.

100 proc. bendrovės „Alfa media“, valdančios naujienų portalą „alfa.lt“, akcijų priklauso įmonei „MG Baltic Media“.

Portalas „balsas.lt“ priklauso bendrovei „Balsas.lt leidiniai“. Bendrovės „Balsas.lt“ vientelis akcininkas UAB „Balsas.lt leidiniai“

leidžia savaitraštį „Balsas.lt savaitė“. Be to, bendrovė „Balsas.lt leidiniai“ taip pat valdo bendroves „Ieva leidiniai“ ir „Tavo akistata“, leidžiančias atitinkamai žurnalus „Ieva“ ir „Gala“ bei laikraštį „Akistata“.

Lietuvoje leidžiama nemažai religinių leidinių. Svetainė „tikiu.lt“ priklauso Krikščionybės žiniasklaidos tarnybai. Tradicinei religinei bendruomenei Lietuvos jėzuitų provincijai priklauso žurnalas „Laiškai bičiuliams“. Kauno kunigų seminarija leidžia žurnalą „Žingsniai ir stabtelėjimai“, Seme-liškių šv. Lauryno parapija kartu su klebonu Gintautu Antanu Jančiausku leidžia laikraštį „Strėva“.

Po 30 proc. žurnalo „Mūsų parapija“ turto valdo Vilkaviškio vyskupijos kurija ir Šakių dekanas Donatas Jasulaitis. Interneto dienraštį „bernardinai.lt“ ir žurnalą „Kelionė su Bernardinai.lt“ valdo Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardino vienuolynas. Religijų tyrimų ir informacijos interneto svetainė „religija.lt“ priklauso Mildai Ališauskienei, Donatui Glodeniui ir kunigui pranciškonui Arūnui Peškaičiui.

Žiniasklaidos priemonės gali nepranešti apie įmonės akcininkus ar dalininkus, kurie turi nuosavybės teisę ar valdo mažiau kaip 10 proc. visų akcijų ar turto.

Interneto svetainės *kedainietis.lt*, *druskininkietis.lt*, *plungiskis.lt*, *marijampolietis.lt*, *ignalinietis.lt*, *kaunietis.lt*, *alytiskis.lt* ir *trakietis.lt* priklauso bendrovei „Interneto žinios“. 51 proc. Šios bendrovės akcijų priklauso Darbo partijos pirmininko, Europos Parlamento nario Viktoro Uspaskicho žmonai Jolantai Blažytei.

DELFI

Naujosios technologijos

Džiugas Paršonis
Socialinės technologijos ir tylintis žurnalistas

Reklamos televizijoje, radijuje ir internete
padaugėjo, o spaudoje liko dar mažiau

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas**

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Socialinės technologijos ir tylintis žurnalistas

„Internetas atnešė ne tik naujus, efektyvesnius darbo įrankius ar metodus – jis pradėjo naują žiniasklaidos transformacijos etapą, kurio procesai ne visada iki galo suprantami, nors šiaip plačiai stebimi ir aptariami.“

Džiugas Paršonis

Jei į vaizdų paiešką internete kreipsimės žodžiu „žurnalistas“ (ar „journalist“, jei norėsime gausnio paveikslėlių derliaus), gausime nemažai nuotraukų, kuriose pavaizduotas prie užrašų knygelės ar nešiojamojo kompiuterio palinkęs žmogus, tačiau daugiausia jų vaizduos susikaupusį asmenį su mikrofonu rankoje ir įjungta filmavimo kamera antrame plane. Toks išties yra žurnalisto įvaizdis visuomenėje: visada klausiantis, atidžiai klausantis, meistriškai valdantis garso ar vaizdo įrašymo techniką.

Redakcijos ir žurnalisto technologijos paklojo pagrindą kai kuriems svarbiems modernios žiniasklaidos atributams, pavyzdžiui, faktiškumui. Pokalbio įrašas, įvykio nuotraukos ar vaizdai yra autentiška laiko segmento kopija, gausiai naudojama žurnalisto pasakojamai informacijai pagrįsti. Mes nebūtume tokie reiklūs žiniasklaidos pranešimų faktiškumui, jei nežinotume, kad redakcija ir žurnalistas turi visus įrankius

skubiai gauti reikalingų dokumentų kopijas, susisiekti su žmonėmis visame pasaulyje, be klaidų užrašyti jų mintis ir idėjas, objektyviai fiksuoti įvykius su fotoaparatu ar vaizdo kamera (juk ne veltui jų vaizdo ieškikliai vadinami objektyvais).

Jei lygintume šiandieninę žiniasklaidą su XIX a. spauda, mums iškart į akį kristų pastarosios „subjektyvumas“ – didžioji dalis tuometinio Londono „Times“ atrodo lyg

būtų ištisa nuomonių skiltis, nes viską reikėjo papasakoti iš atminties. Įvykius iliustravo ne autentiškos fotografijos, o redakcijos dailininko interpretuotas vaizdas; disputą, ką žurnalisto kalbinamas žmogus sakė, o ko – ne, būdavo itin sudėtinga išspręsti, netgi padedant liudininkams.

Žinių faktiškumo ir menamo objektyvumo poreikis yra prigimtinis (antraip skaitytojas negali susidaryti patikimo pasaulio vaizdinio ir jaučiasi esąs nesaugus), tad redakcijos stengėsi naudoti visas turimas technologines priemones autentiškam pasakojimui apie įvykius. Anuomet svarbesnės diskusijos buvo stenografuojamos, o laikraščių redakcijos, vos tik atsiradus galimybei, tapo aktyviomis telegrafo paslaugų vartotojomis. Taigi ankstyvos žiniasklaidos technologijos iš esmės padėjo žiniasklaidai suformuoti dalį pagrindinių vertybių. Nuo to laiko technologijos ir žiniasklaida nuolat labai glaudžiai susijusios, nors toli gražu ne visada į priekį juda sinchroniškai.

Tais atvejais, kai technologijos tiesiog padeda žurnalistui atlikti darbą greičiau ir patogiau, o redakcijai sutaupyti laiko, didinti leidinio ar laidos pelningumą, jos priimamos sparčiai ir noriai. Mikrofonas, diktofonas, skaitmeninis fotoaparatas, kompiuterizuota leidybos sistema – visi šie dalykai buvo labai geidžiami, jų privalumai – akivaizdūs, ir į redakcijos darbo procesą jie buvo integruoti labai greitai. Kompiuteris, kuris iš pradžių buvo laikytas tik patobulinta rašomąja mašinėle, prigijo lėčiau ir labiau priešinantis vyresniajai kartai, nes ne iš karto buvo aišku, ką, be galimybės laisvai koreguoti visą rašinio tekstą, jis gali duoti žurnalistui. Paplitus internetui šio klausimo nebeliko, bet atsirado labai daug naujų...

Bendruomeninės diskusijos sklaida

Nors šiandien redakcijose internetas intensyviai naudojamas informacijai rinkti, apdoroti, mainams ir leidybai internete, pasitelkiamas kaip priemonė norint greitai pasiekti toli esančius žmones dėl interviu ar patikslinti informaciją, transformuojanti skaitmenines medijas interneto galia žiniasklaidos priemonių tebėra menkai įkinkyta. Kadangi internetas ir visos naujosios jo teikiamos galimybės yra pasiekiamos ne vien žurnalistams, bet visiems, kas turi kompiuterį ir interneto ryšį, tai entuziastingai priėmusi naujoves visuomenės dalis iš tiesų gerokai pralenkė žiniasklaidos priemones jas naudodama ir net perėmė dalį žiniasklaidos funkcijų. Vengdama verslo rizikos nepažįstamoje ir nepatikrintoje aplinkoje žiniasklaida prarado technologijų teikiamą iniciatyvą – kai kurie Lietuvos leidiniai praėjus dešimtmečiui nuo pirmosios populiarios naujienų svetainės starto vis dar neįsikūrė internete; internete transliuoja toli gražu ne visos radijo stotys, nekalbant jau apie televizijas.

Ši prarasta iniciatyva rodo, kad internetas atnešė ne tik naujus, efektyvesnius darbo įrankius ar metodus, kurie netruko tapti kasdienio žurnalisto darbo dalimi – jis pradėjo naują žiniasklaidos transformacijos etapą, kurio procesai ne visada iki galo suprantami, nors šiaip plačiai stebimi ir aptariami. Pabandykime trumpai juos apžvelgti.

Universali, visiems prieinama skaitmeninės leidybos sistema. „GeoCities“ laikais

asmeninė svetainė internete atrodė tik kaip įdomi, bet nelabai reikšminga naujovė – tiesiog modernus būdas sukurti visiems pasiekiamą gyvenimo aprašą, nuotraukų albumą ar laisvalaikio pomėgių ataskaitą. „Usenet“ diskusijų grupės ar greitai pradėję plisti forumai nepatraukė žiniasklaidos dėmesio, nes savo formatu buvo tolimi egzistuojančioms leidinių formoms, o pirmiesiems jų vartotojams reikėjo turėti specialią žinių ar programinės įrangos efektyviam naudojimui. Tik išpopuliarėjus tinklaraščiams staiga suvokta, kad internetas nepastebimai, iš anksto nepranešęs žmonėms atnešė išradimą, savo svarba gerokai lenkiantį J. Gutenbergo spausdinimo stakles. Jei spaudos mašiną, kaip sunkiai kilnojamą ar išvis nekilnojamą dalyką, šalių vyriausybėms ilgainiui pavyko sukontroliuoti („spaudos leidimas“, tegu ir nevaržomai išduodamas, vis tiek yra leidimas), jei dažnių paskirstymas ir kontrolė suteikia svertus kontroliuoti radiją ir TV, tai interneto leidybos sistemos yra beveik nevaržomos nei valstybės priežiūros, nei ekonominių slenksčių – visavertę naujienų svetainės struktūrą galima sukurti visiškai nemokamai arba labai pigiai – pigiau, nei anuomet kainavo rašomoji mašinėlė.

Interneto tarnybos, kaip informacijos apdorojimo ir turinio tiekimo įrankiai. Atsiradus internete daug skaitmeninės informacijos, netruko atsirasti ir gausybė priemonių jai agreguoti (surinkti iš įvairių šaltinių į teminius ar centralizuotus leidinius), praturtinti vaizdo ar garso raiška, pritaikyti paieškos sistemoms, išleisti savaimė plintančios prenumeratos pavidalu. Šimtus kartų išaugęs informacinis naujosios socialinės medijos autoriaus srautas

tik iš pirmo žvilgsnio pasirodė neaprepiamas – netrukus atsirado įrankių, gebančių užtventkti, nukreipti ir filtruoti „naujienų upes“. Jiems naudoti prireikė naujų įgūdžių, tačiau „piliečiams–žurnalistams“ toks mokestis už galimybę kurti savo informacijos sklaidos sistemas pasirodė labai nedidelis. Šiandien įmonės apie informacijos vadybą konsultuojantys specialistai remiasi informacinio srauto internete pionierių patirtimi, o „socialinių įrankių“ rinka prieš 2008–2009 m. krizę Vakarų šalyse netgi patyrė savo „burbulą“ – tūkstančiai naujų įmonių varžėsi tarpusavyje, kuri sukurs populiarenę interneto tarnybą. Pakitusių laikų ženklas: visos šios tarnybos visų pirma buvo taikomos privačiam vartotojui, o ne verslui kaip anksčiau. Taigi asmuo, aktyviai besidomintis naujomis interneto galimybėmis, iš tikrųjų turėjo (ir tebeturi) geresnį įrankių arsenalą nei žiniasklaida. Būtina pažymėti, kad šie įrankiai yra gyvybiškai svarbūs socialinei žiniasklaidai – be jų ji niekuomet negalėtų savo projektų pripildyti turiniu, juk skirtingai nuo redakcijos ar studijos, tinklaraščio ar specializuotos informacijos svetainės kūrėjas dažniausiai yra vienas žmogus, dirbantis laisvalaikiu.

Socialiniai tinklai turinio ir idėjų sklaidai. Kiekviena interneto informacijos priemonė nuo to laiko, kai atsirado laukeliai komentarams ar klausimynams bei duomenų bazės narių registracijai, praktiškai tapo mažais socialiniais tinklais. Taip yra ir dabar: daugiau ar mažiau formalizuotą svetainės tinklą sudaro visi aktyvūs skaitytojai – tiek tie, kurie patys rašo ir cituoja straipsnius, skleisdami žiniatinklio saitus, tiek tie, kurie kartoja citatas ar antraštes savo pranešimų

dienos sraute (el. paštu, soc. tinkluose ar pokalbių tarnybose), tiek ir tie, kurie paprasčiausiai palieka komentarą, tikėdamiesi autoriaus reakcijos. Didieji specializuoti socialiniai tinklai (visų pirma „Facebook“) ne tik nepakenkė mažiesiems – jie iš tikrųjų tapo ta terpe, kuria socialinė žiniasklaida naudojasi savo naujų skaitytojų paieškai ir jiems pritraukti, plėsdama diskusiją toli už mažos ir santykinai nereikšmingos svetainės ar tinklaraščio ribų. Tinklaraščių ir turinio tarnybų (beje, taip pat ir profesionalių naujienų svetainių) santykis su „Facebook“ yra simbiotinis: be temų ir turinio įvairovės socialinis tinklas greitai atsibostų, be plačios sklaidos bendruomenėse turinio autoriai greičiau prarastų motyvaciją kurti.

Kalbanti ir tylinti žiniasklaida

Turėdami neaprėpiamą turinio lauką įdomioms temoms rašyti tinklaraščiai sparčiai plečiasi – juos stebinti tarnyba „Technorati“ sako suskaičiavusi per 112 mln. tinklaraščių, iš kurių bent milijonas turi ambicijų skleisti informaciją plačiam skaitytojų ratui, t. y. skverbiasi į tą pačią auditoriją kaip tradicinė žiniasklaida ir varžosi dėl jos laiko.

Pirmoji žiniasklaidos, ypač žurnalistų, profesionaliai rašančių internete, reakcija į „plebėjų sambrūzdį“ buvo atsaini ir gal arogantiška – koks tinklaraštis gali lygintis informacijos parengimo kokybe su naujienų svetaine? Tokių yra, žinoma, nes dalis tinklaraščių irgi rašomi profesionaliai

(ypač Vakaruose, kur jų išlaikymą užtikrina tarpstanti interneto komercija ir jos reklamos užsakymai), tačiau visa socialinė žiniasklaida, įskaitant tinklaraščius, ne profesionalumu ar žurnalistikos principų taikymu konkuruoja su tradicine. Iš tikrųjų ji net ne konkuruoja, nes konkurencija – tai bandymas išstumti ar užimti kito vietą: tinklaraštija egzistuoja pati sau be revoliucingų tikslų (medijų tyrinėtojas Geertas Lovinkas knygoje „Zero Comments“ tai vadina „tinklaraščių nihilizmu“). Ji tiesiog pasirinko kitą bendravimo su skaitytoju lygį ir kitą tikslą. Tinklaraščiai, kaip ir socialiniai tinklai, bendrauja „horizontaliai“ – akis į akį, stengdamiesi pradėti ar tęsti diskusiją ir aplink ją suburti susidomėjusių skaitytojų bendruomenę. Tai yra tarsi senovės graikų agoros (turgaus) sugrįžimas. Turguje daugelis klauso miesto šauklio skelbiamų naujienų, tačiau jų aptarimas ir daugybė kitų pokalbių vyksta lygiagrečiai.

Šiame palyginime slypi paaiškinimas, kaip veikia socialinė žiniasklaida, kokius informacijos sklaidos principus ji naudoja ir kodėl klausimas „Ar socialinė žiniasklaida pakeis tradicinę?“ yra netinkamai suformuluotas. Iš jo turėtų būti aišku, kad priekaištai bendruomenių diskusijoms, esą jos nekuria naujo turinio, o tik perpasakoja ir komentuoja naujienas ir reiškinius, irgi yra sakomi ne tuo adresu. Pabandykite prie vakarienės dienos įvykius aptariančius namiškius subarti už tai, kad jie „ne kuria naują turinį“, o tik komentuoja jau kažkieno paskelbtą...

Tačiau naujosios skaitmeninės diskusijos įtakos nepavyks ignoruoti. Dabartinis interneto žiniasklaidoje dominuojantis modelis, kai žurnalistai skelbia naujienas, o skaitytojai

Matthew Fraseris konferencijoje „Login 2010“ – socialinė žiniasklaida keičia organizacijų sanklodą ir informacijos procesą

jas aptaria komentaruose, nėra visavertis tol, kol neužsimezga abipusis pokalbis aktyviai dalyvaujant autoriams. Socialinių tinklų suformuotas požiūris į skaitmeninį bendravimą atmeta tokią atskyra. Sudominusi mus žinia nėra visiškai realizuota, kol jos neaptariame su kitais, kuriems ji pasirodė tokia pat svarbi. Kadangi žiniasklaida vengia betarpiško kontakto su skaitytoju, jis randa įvairiausių temų „ambasadorių“ virtualiose bendruomenėse ir tinklaraščiuose. Žurnalistų nedalyvavimas viešajame diskurse neretai suprantamas kaip išvirkščioji profesionalumo pusė: „Jie tik atidirba už pinigus, tačiau pačios naujienos jiems nerūpi“.

Gilesnio įsitraukimo į aprašomas temas ir platesnio jų aptarimo kartu su skaitytojais atvejų padaugėjo užsienio žiniasklaidoje. Daugelis naujienų svetainių dabar turi žurnalistų tinklaraščius, specializuotose svetainėse dažnai autoriai dalyvauja pokalbyje su skaitytoju kiekvieno straipsnio

komentaruose. Negana to, jie yra aktyvūs socialiniuose tinkluose ir trumpų pranešimų tarnybose („Twitter“). Toks įsitraukimas rodo skaitytojui žurnalisto dėmesį temoms, apie kurias jis rašo, leidžia pasitikėti juo, kaip tam tikros žinių srities kuratoriumi, pasijusti esant iš tiesų labai arti „tikrų žinių“.

Taigi nors pačių tinklaraščių įtaka bendrame informacijos sraute yra santykinai nedidelė, naujos tendencijos žiniasklaidoje, kurias jie propaguoja, yra itin svarbios kiekvienai žiniasklaidos priemonei. Jei jau bendruomeninės „horizontalios“ (ir meritokratinės) interneto struktūros, pasak Matthew Fraserio (knygoje „Mano virtualieji aš“), keičia net jaunų žmonių požiūrį į darbą (jaunimui tampa nebesuprantama hierarchinė organizacijos valdymo struktūra), tai ką kalbėti apie žinias internete? Žinias, kurios yra neatskiriama skaitmeninio bendravimo dalis.

Naujas darbas

Taigi šiandienos žurnalisto laukia didelės permamos. Daug didesnės, nei įsiskverbė su pirmais kompiuteriais redakcijoje. Žinių sklaida visą parą, įsitraukimas į diskusiją su skaitytojais, aktyvus temų kuravimas – netrukus šie dalykai atsiras daugumos redakcijos darbuotojų pareigybės aprašuose, nelaukdami, kol mes jiems psichologiškai ar techniškai pasiruošime. Gal dėl to žurnalas „Forbes“ ragina visų sričių žurnalistus neatsilikti nuo technologijų, o patys skaitytojai stebisi nesulaukdami žurnalistų balsų pokalbyje apie įvykius. Užsitęsusi tyla tampa įtartina...

Reklamos televizijoje, radijuje ir internete padaugėjo, o spaudoje liko dar mažiau

*T*okius pastebėjimus paskelbė naujienų agentūra BNS, įvertinusi bendrovės „SIC Gallup Media“ atliktą tyrimą.

Daugiausiai buvo „Omnitel“ reklamos, antroje vietoje pagal reklamos apimtį – „Tele2“, trečioje – „Procter&Gamble“. Daugiausiai šiemet reklamavosi mobiliojo ryšio operatoriai ir prekybos tinklai.

Televizijose reklamos šiemet per 8 mėnesius, palyginti su praėjusių metų tuo pat metu, rodyta 22,5 proc. daugiau – 14,279 mln. sekundžių, arba beveik 637 tūkst. reklaminį klipų. Dažniausiai televizijoje reklamavosi mobiliojo ryšio išankstinio mokėjimo kortelės, prekybos tinklai ir mobiliojo ryšio operatoriai, o daugiausiai reklamos laiko užsisakė „Studio Moderna“ (14,6 proc.), „Procter&Gamble“ (8,6 proc.) ir „Omnitel“ (7,5 proc.).

Radijo stotys transliavo 2,732 mln. sekundžių reklamos – 14,6 proc. daugiau nei pernai sausį–rugpjūtį. Daugiausia radijo stotyse skambėjo prekybos tinklų, koncertų ir loterijų reklama. Pagal reklamos laiką šiemet pirmavo „Olifėja“ (7,2 proc.), „Relax Live“ (6,9 proc.) ir „Omnitel“ (4,4 proc.).

Išlaidos reklamai internete šiemet padidėjo 32,5 proc. (reklamos duomenis šiemet tyrimui pradėjo teikti *alfa.lt* ir *lrytas.lt*).

Labiausiai reklamuoti mobiliojo ryšio operatoriai, jų siūlomos išankstinio mokėjimo kortelės ir prekybos tinklai. Reklamai internete daugiausiai išleido mobiliojo ryšio operatoriai: „Omnitel“ (11,1 proc.), „Tele2“ (5,3 proc.) ir „Bitė“ (4,8 proc.).

Laikraščiuose reklamos plotas sumenko 8,5 proc., žurnaluose – 7,4 proc. Laikraščiuose šiemet buvo išspausdinta beveik 12 mln., žurnaluose – 4,258 mln. kvadratinų centimetrų reklamos. Didžiausius reklamos plotus užėmė prekybos tinklų ir savivaldybių reklamos, o didžiausi reklamuotojai buvo „Maxima LT“ (1,7 proc.), „Švyturys-Utenos alus“ (1,6 proc.) ir „Tele2“ (1,4 proc.).

Lauko statinės reklamos vidutinis vienos dienos plotas palyginamuoju laikotarpiu 1,6 proc. sumažėjo. Daugiausia reklamuotas alus, prekybos tinklai ir mobiliojo ryšio operatoriai. Didžiausią lauko reklamos plotą užėmė „Švyturys-Utenos alus“ (10,1 proc.), „Bitė“ (5,3 proc.) ir „Tele2“ (4,8 proc.).

Bendrovės „Actual City Media“ valdomuose lauko vaizdo ekranuose sausį–

rugpjūtį transliuota 3,876 mln. sekundžių reklamos – 3,2 proc. mažiau. Lauko vaizdo ekranuose daugiausia šiemet transliuoti prekybos tinklų, savivaldybių ir sporto renginių reklaminiai klipai, o daugiausiai klipų transliavo Vilniaus miesto savivaldybė (4,3 proc.), „Saint Gobain statybos gaminiai“ (2,1 proc.) ir „Olialia“ (1,8 proc.).

Reklamai ant degalinių degalų pylimosi pistoletų per aštuonis šių metų mėnesius užklijuota daugiau negu 38 tūkst. reklaminų lipdukų, arba 5,1 proc. mažiau negu tuo pačiu metu 2009-aisiais. Dažniausiai taip šiemet buvo reklamuojami degalai, automobilių draudimas ir degalinės, daugiausia

reklamavosi „Lukoil“ (25,7 proc.), „Statoil“ (12,8 proc.), „If draudimas“ (11,8 proc.).

Reklamos ekranų prekybos centruose ir degalinėse palyginamuoju laikotarpiu 0,6 proc. padaugėjo, kaip rodo „SIC Gallup Media“ bendradarbiaujant su „Retail Media“ atlikta vidaus televizijų reklamos stebėseną. Dažniausiai šiais metais rodyta mobiliojo ryšio išankstinio mokėjimo kortelių, kino filmų ir bilietų platinimo centrų reklama, didžiausi užsakovai – „Omnitel“ (26,1 proc.), „Acme“ (11,2 proc.) ir „Tiketa“ (8,7 proc.).

Kine transliuota 2 kartus daugiau reklaminų klipų, o pagrindinė to priežastis – daugiau veikiančių kino teatrų ir atidarytos 3D kino salės. Kine šiemet daugiausia rodyta „Žemaitijos pieno“ (25,9 proc.), Europos Komisijos (6,6 proc.) ir „Viasat“ (5,9 proc.) reklamos, o dažniausiai reklamuoti ledai, reklama „Būk geras!“ ir batų parduotuvės.

„SIC Gallup Media“ duomenys pateikiami be reklamos apimties, kartoavimo nuolaidų ar žiniasklaidos suteiktų nuolaidų reklamos agentūroms, į duomenis neįtraukta reklama, kurią remia žiniasklaidos priemonės, pačios žiniasklaidos reklamos tarpusavio mainai. Duomenys pateikti tik iš „SIC Gallup Media“ registruojamų žiniasklaidos priemonių sąrašo.

Ne dėl trupinio aukso...

Ieva Barauskaitė
Atrasti miestą, save ir
San Mikeleį vis iš naujo

Monika Balckutė
Esantys šalia, tačiau nustumti į pašalę

Atrasti miestą, save ir San Mikelę vis iš naujo

Ieva Barauskaitė

Gražina Juodytė

**Gyvenimas tebėra toks kaip visuomet:
nejautrus įvykiams, abejingas žmonių
džiaugsams ir sielvartui, nebylus ir
mįslingas it sfinksas. Bet kad nebūtų
monotoniškumo, scena, kurioj vyksta ši
amžina tragedija, be paliovos keičiasi.**

Akselis Miuntė

„Knyga apie San Mikelę“

2010 m. minint Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną, Gražinai Juodytei už knygą „Klaipėdos akvarelės“ įteiktas aukščiausiasis LŽS ir NŽKA apdovanojimas – dr. Vinco Kudirkos premija.

Uostamiestyje, pažirusiame ilgame siaurame ruože palei Kuršių marias, telpa ir vokiški fachverkiniai statinukai, ir didingesni tamsių raudonų plytų namai, ir niekam nereikalingi griuvėsiai, ir žerintys stikliniai dangoraižiai. Telpa ir uosto švyturiai, ir laivai su kitataučiais jūreiviais, ir sovietinių laikų penkiaaukščių pririkiuotos gatvės. Nedidukas Klaipėdos senamiestis – šen bei ten pabirusios kavinės ir restoranai, senasis uostas, priplukdytas mažesnių ir didesnių jachtų, katerių, valčių, žvejybinių tralerių, vos prieš kelerius metus iščiustytas kruizinių laivų terminalas su berniuko, mojančio jūrai, skulptūra. Klaipėdą, kaip ir bet kurį kitą miestą, gali pajusti tarsi

jaukia, širdžiai artimą vietą arba kaip atšiaurų kraštą, subjaurotą stiklinių statinių, gremėzdžių šiuolaikinių bažnyčių, niekad nenutylančių uosto kranų.

Tarpukariu čia dūzgė inteligentija; sovietų laikais miestą užplūdo proletariatas. Po nepriklausomybės uostamiestis susidūrė su dar kita bangų mūša... Visa tai pirštų galiukais čiupinėjusi ir skaitytojams išklėjusi **žurnalistė Gražina Juodytė** gimė, augo ir brendo Turgaus gatvėje, senamiesčio pakraštyje, kur kaimynai dar pažįsta vieni kitus. Daugiau nei pusę gyvenimo neįtarė, kad visai neproletariškas jos mylimas miestas, o kai savaitė po savaitės paneigė tai ir sau, ir kitiems – Klaipėdoje prašviesėjo. Nors su Gražina susitikome vėsiame rūsyje po „Vakarų ekspreso“ redakcija įsikūrusioje kavinėje, visas pokalbis mano atmintyje įsirėžęs kaip diena su vaiskiu dangumi ir giedra nuotaika.

Žurnalistas, mylintis savo miestą, tikras visuomenininkas, pilietiškumo ugdytojas, bendruomenės būrėjas – apibrėžimas, nutolęs nuo enciklopedinio. Korespondentas, ne tik laikantis ranką ant miesto pulso, bet prirėkęs galintis imtis dirbtinio kvėpavimo – retenybė gerąja prasme.

Gražina ilgais, sklاندžiais sakiniais driekia gijas ant išorinio miesto karkaso, spalvina jį praeities ir dabarties istorijomis, šalia įverpdama ir savąją. Kaip šilkaverpis, kurio tankiai žodžiais, jausmais ir veiksmiais audžiama gija apraizgo miesto koridorius ir papuošia juos vos regimu spindesiu, ji aprėdo miestą lengva šilko drapana.

Jūsų darbas – ne visai žurnalistinis, **daugiausia rašote ne apie naujienas ir įvykius, o apie tai, kas jau yra istorija –**

„Miesto akvarelėse“ klaidžiojate po senamiestį ir kalbinate senuosius jo gyventojus. Ar iš reporterės netampate istorike?

Be „Akvarelių“, turiu ir „Gražinos skiltį“, ir „Turgelį“, rašau ir aktualijas. Jau nebesu reporterinio stiliaus, bet dar tebesimalu aktyviojoje žurnalistikoje, nepaisydama amžiaus.

Kaip suprantu, norėdama galėtumėte ir pasitraukti, bet priešprieša tarp skubių darbų dienraštyje ir kas savaitinių „Akvarelių“ rašinių teikia tam tikrą malonumą.

„Akvarelės“ – tai praeities, istorijos trupinių dėlėjimas į vieną kepalą. Ką širdžiai malonaus atrandate tuose trupiniuose?

Kadangi aš Klaipėdoje ir gimiau, ir augau, tad prasidėjus šitam projektui maniau, kad Klaipėdą puikiai pažįstu, apie ją žinau viską. Pasirodo, aš apie Klaipėdą nieko nežinojau. Man šis ciklas brangus ir įdomus, galbūt tai pats verčiausias žurnalistinis darbas per visą gyvenimą, nes laikraštis gyvena vieną dieną, o šie dalykai, manau, bus įdomūs ir po šimto metų. Turiu vilties, kad tai yra ir kultūra, ir socialinė plotmė, ir istoriniai dalykai.

Klaipėdoje nėra sukauptos pokario istorijos. Nesvarbu, kad ji sovietinė, bet tai yra istorija, žmonių likimai. Aš manau, kad tai ir dabar turi vertę, o kada nors turės jos dar daugiau, nes jau bus pasitraukusi toji karta, kuri atstatė Klaipėdą, čia gyveno, kūrė mūsų gyvenamą aplinką, kasė griovius ir griuvėsius, tuo pačiu kepė duoną, gimdė ir augino vaikus...

Seniau Klaipėdai buvo kabinama etiketė „Proletarinis miestas“. Kai aš augau, mane labai nervindavo tie kerziniai batai, purvini darbininkai, daugiausiai kalbantys ir

besikeikiantys rusų kalba. Aš manydavau: „Taip, proletarinis miestas.“

Bet kai pradėjau „Akvareles“, sužinojau – čia buvo ir daug inteligentijos, tik ji „užsikapsčiusi lapais“, nes visi bijojo enkavedistų. Buvo ir kunigaikščių, ir bajorų, bet apie savo kilmę nekalbėjo. Jų elgesy galėjai justis tas kilmingas šaknis. Tik rengdama „Akvareles“ aš supratau, kokiam vis dėlto užmaskuotam mieste augau ir brendau.

Tai, ką sužinote apie Klaipėdą, nauja ne tik Jums, bet ir laikraščio skaitytojams. Ar tai tam tikras naujo miesto identiteto formavimas, bandymas paspartinti teigiamus pokyčius? Viename rašinių esate minėjusi, kad miestas neturi vizijos.

Tai galbūt identiteto grąžinimas, nes vienas dalykas yra šampai, o kitas – tai, kas po tais šampais slepiasi. Prie apskritojo stalo kalbėjomės apie tai, kokios Klaipėdos norime. Maniau, gal pavyks šiokias tokias dabarties gaires nusibrėžti, galbūt ir ateičiai. Juk vartydami senąją spaudą suvokiame, kaip miestą įsivaizdavo kokiais 1924-aisiais, kokias vizijas kūrė, kokia bus ateities Klaipėda. O dabar vizijos miestas neturi. Pokalbyje išaiškėjo, kad tebesivadovaujama 1937–1939 m. Klaipėdos regeneracijos planu. Ir čia ne humoras – tai teisybė. Absoliučiai nėra dokumento, ar mes norime raudonų čerpių, ar žalių stogų... Visiškai nėra į ką orientuotis.

Savo darbe randate būdų, kaip būti veiklia Klaipėdos dalimi?

Tai formuluoti pradėjau tik dabar, niekada pernelyg nemąstydavau apie tuos dalykus. Čia dabar kažkaip pradėjo generuotis

nevienadieniškumas. Kartu pastebėjau vieną su internetu susijusį dalyką: jei popierinis variantas tikrai vienadienis, tai internetinis yra ilgalaikis. Tarkim, šiandien „Akvareles“ skaito 200 skaitytojų, per mėnesį jų padaugėja iki 1 200, o per metus – ir 3 000 skaitytojų atsiranda. Ir taip nutinka ne tik „Akvarelėms“: jei tik koks reikšmingesnis darbas, skaitytojų „priauga“.

„Akvareles“ Jūs išleidote knygoje – tai turbūt kiekvieno žurnalisto, kurio šiandienos darbas rytoj jau yra nieko vertas ir jis turi kaip Sizifas nuriedėjusį akmenį vėl atgal užstumti, svajonė. Jums viskas apsisvertė atvirkščiai: temos pasidarė vertingos, ilgalaikės ir dar į knygą sugulė.

Kad „Akvarelės“ sugulė į knygą – visiškai natūralu, nes jau nuo pirmų šio ciklo pasirodymo dienų skaitytojai ragino: „Knygą, knygą, knygą.“ Pirkdavo popierinius variantus, patys segėsi knygas, vaikščiojo tais adresais – čia visokių „cirkų“ buvo su tom „Akvarelėm“.

Skaitytojai buvo labai aktyvūs, ypač vienu metu. Dabar tarsi truputį atslūgo, nes rašiniai eina jau treči ar ketvirtą metą. Mažiau ir komentarų internete. Pamanau, gal jau atsibodo; bet ne – ateina tokia banga ir vėl: „Kada pasakosit apie tą namą“, arba komentuose: „Neteisybę rašot...“ Aš nesiteisinu: ką žmonės pasakoja, tą ir pateikiu, nieko iš lubų neišgalvoju. Yra daugybė tiesų: vienas taip pajunta, kitas – kitaip, ir kiekvienas savo jausmus ar dar kažką atpasakoja.

Kaip atsiranda aprašomieji objektai ir kaip tos miesto istorijos sugula popieriuje?

Gražinos Juodytės „Klaipėdos akvarelės“

Apie prieškarį rašau tiek, kiek informacijos gaunu iš Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus. O apie pokarį – aš žinau ir kvapus, ir vaizdus, nes čia užaugau, čia man viskas žinoma. Surinktus faktus apipinu savo pačios išgyvenimais kartu su pašnekovų pasakojimais. Kai kurie jausmingi žmonės labai gražiai pateikia, kiti – sausokai pasakoja, bet suvokiui, kad jie jautė tą patį, ką ir aš, tad jiems pridedu savo emocijų. Štai tokį nusikaltimą aš padarau. Bet nė vienas pašnekovas neprieštarauja, nes tai paspalvina pasakojimą. Kaip aš vadinu, „ant griaučių uždėti kvarbatkas“.

Kaip randate pašnekovų?

Kai gimė šis ciklas, pradėjau nuo savo aplinkos, nuo Turgaus gatvės, kurioje užaugau. O ten žmonės pažįstami – su vienais palaikau ryšius, su kitais – ne, bet pakalbintas iš kurio nors namo nurodo kitas gijas, ir pasikui kaip koks aštuonkojis ten čiupinėjuosi.

Skaitytojai pateikė labai daug pasiūlymų. Tarkim, „Akvarelės“ Vokietijoje skaitanti Regina nurodė man adresų. Ji pasufleravo apie

Vaštakų šeimyną iš Žvejų gatvės – gerai, griebiu aš tuos Vaštakus. O štai atidengiant Alfonsui Žaliui skirtą memorialinę lentą priėjo vicemerė ir sako: „Gražina, ar tu žinai, kad Žvaguliai, Žilvino Žvagulio seneliai, buvo pirmieji pokario Klaipėdos kirpėjai?“ O, informacija! Kas nors ką nors užsimena – aš pradedu domėtis ir kažką randu. Labai įvairiai ateina temos. Svarbu, kad vis atsiranda objektas, už kurio gali kabintis.

Iš Jūsų pasakojimo suprantu, jog **ne**nutiks taip, kad vieną dieną **ne**bus apie ką rašyti „Akvarelėse“.

Kol kas negresia. Tikrai negresia.

Pasaulis, kuriame gyvenome vakar – ne tas pasaulis, kuriame gyvename šiandien; jis, kaip ir mes patys, nepermaldaujamai skrieja per begalybę pasitikti savo likimo.

Akselis Miuntė

„Knyga apie San Mikelę“

Prie pirmadienių su „Akvarelėmis“ pripratę klaipėdiečiai iš naujo atranda savo miestą. O Gražina jau nebe pirmus metus po lopinėlių rakinėja Klaipėdos senamiestį. Tiesa, tai tik nedidelė, nors ir reikšminga, jos žurnalistinės karjeros atkarpa. Moteris juokiasi žurnaliste esanti jau šimtą metų. „Vilniaus universitetą baigiau 1972-aisiais, spaudoje dirbu nuo 1968-ųjų. Nedaug apsirikau – šimtą“, – šelmiškai šypsosi. Prisimena, kaip 1990-aisiais fiksavo lemtingus Sausio 13-osios įvykius, kurie dabar iškraipomi „kaip kam patogų“, sovietinę spaudos mokyklą – ir jos nepeikia. O šiandien stengiasi, kad jos darbai būtų prasmingi.

Dešimtmečių sandūroje matėte keičiantis valdžias ir pačią žurnalistikos esmę, standartą. Kaip palygintumėte savo dabartinį darbą su tuo, kurį dirbote būdama dar jauna žurnalistė?

Šiandieninėje žurnalistikoje man labai nepatinka etikos klausimas. Turi būti ribos. Apie viską galima kalbėti, bet galima kalbėti labai gražiai, su humoru, galima kalbėti, tarkim, su kažkokiu kandumu, aštrumu, bet neįžeidžiant žmonių. Svarbiausia, kad iškraipomi faktai.

Tarybinė žurnalistika buvo ir gera mokykla – faktus turėdavome tikrinti šešiolika kartų. Netiesiogine prasme, bet, neduok Dieve, apsirikti. Dabar, sakyčiau, informacija neretai pateikiama be atsakomybės. Visą laiką tokių dalykų prisilaikydavau ir tarybiniais laikais, turėdavau ribas, kur negaliu lįsti. Kodėl? Galbūt tai neprofesionalu: tarkim, gavau užduotį apie tai, kaip kažkas prisidirbo, ir iš karto galvoju apie to žmogaus šeimą, jo artimuosius. Būdavo ir tokių atvejų, kad atsisakydavau rašyti viena ar kita tema.

Nenorėjote skaudinti ar bijojote teisti?

Vienas iš tokių dalykų buvo inspiruotas KGB – norėta suvesti sąskaitas su Klaipėdos prostitutėmis. Kai man redaktorius pasakė šią temą, nežinojau, kas ją paskatino, ir tai supratau tik vėliau, – ach, su koku užsidegimu jos ėmiausi. Man davė adresus, tad nieko nereikėjo ieškoti. O reikalas buvo štai koks: KGB verbuodavo tas moteris, kurios prasidėdavo su užsieniečiais. O kuri nepasiduodavo, tą reikėdavo sutrinti ir sunaikinti.

Aš tų dalykų dar nežinojau, bet intuityviai pajutau, kai pagal tuos adresus pradėjau

šnekinti moteris, paneles. Kai labai moteriškai ir gražiai pasikalbėjau su pirmąja, ji man pasiūlė kvepalų buteliuką – tokį, kokio aš tarybiniais metais, o ir dabar dar turbūt nesu mačiusi. Tada maniau: „O, ji pasiduoda už kvepalų buteliuką, trata ta, ta ta ta!“ Ir tik paskui pradėjau galvoti – ji pasakė vieną labai teisingą dalyką: „Aš savęs nevadinu prostitute. Ieškau gyvenimo partnerio, noriu išsiveržti iš Tarybų Sąjungos bet kokia kaina. Ieškau to žmogaus, už kurio ištekėčiau, ir išvažiuočiau iš čia.“ Ji buvo slavė, vėliau buvo atbėgusi jos motina, atbėgo ir sesuo – jos tėvas buvo karo veteranas, kovojo su vokiečiais, o čia ji jiems pasiduoda...

Bet paskui pagalvoju, kad neturiu teisės teisti, jei moters toks noras – ištekėti, išvažiuoti. Už ką ją turi smerkti? Ir tos kitos vadinamosios prostitutės – tai, kas dabar yra prie kiekvieno kampo (*juokiasi*), tiktai už dyką. Pas jas į pasimatymus ateidavo kvepiantys, su gėlėmis, dovanodavo kvepalus ar ką nors, gal tų pinigų ten ir nebūdavo, tiesiog dovanos, – tai, kas turėtų būti normalu.

Nuėjau pas redaktorių ir pasakiau – šita tema nerašysiu.

Kai prasidėjo Atgimimas, labai norėjau pasižiūrėti, kas mano byloje (nes kiekvienas žmogus turėjo bylą), bet prie tos bylos taip ir nepriėjau. Manau, ten turėjo būti nemažai tokių įrašų, nes ir anekdotus pasakodavau nuėjusi į partijos komitetą...

Sakote, kad šiandien spaudoje trūksta išradingumo ir kitokio žvilgsnio – viskas daroma tiesmukai, greitai ir paprastai.

Šiuolaikinėje žurnalistikoje yra neatsakomybės ir nepagalvojimo, kaip gali sužeisti

žmogų, visą šeimą. Tokio pajutimo trūksta. Nežinau, galbūt klystu, bet manau, kad apie viską galima kalbėti neapipilant purvu, rاندant kitus kelius – neturėtų būti tabu, bet viską galima pateikti išradingai, neįžeidžiant nei šeimos, nei artimųjų, nei bendruomenės.

Šiuolaikinėje žurnalistikoje labai niveliuotos asmenybės. O kodėl niveliavosi? Prasiidėjus atgimimui, pasipylė: „O, sovietiniai žurnalistai, marksizmą leninizmą kalę...“ Tiesa, mums egzaminus reikėjo laikyti, mes tai mokėmės, bet ką mes gavome universitete, to iš mūsų neatimsi. Rusų literatūros klasika, užsienio literatūros klasika, Šopenhaueris, Nyčė ir taip toliau. Mes atsistojome ant labai tvirtų pagrindų, ne ant marksizmo ar leninizmo. Negaliu peikti, dabar jaunimas turi labai gerų žinių, bet tada buvo apmaudu, kai pradėjo kaltinti – „sovietinio mąstymo, išsilavinimo...“ Duok Dieve, kad kiti tokį turėtų.

O to išradingumo gal ir būtų, bet susiklostė savotiškas rašymo stilius, kuriame visiškai neturi būti rašančiojo asmenybės. Aš tai vadinu *kramtoške*, tokia išvelėta *kramtoške*. Anksčiau būdavo cenzūra, dabar yra redaktoriai, kurie tavo emocijas ištrina, niveliuoja.

Siekiate, kad Jūsų rašiniuose liktų emocijos ir asmenybė.

Vis tiek įnešu bent tris žodžius savo kvapo. Aš taip įsivaizduoju, nežinau, ar skaitytojas tą jaučia. Kartais ir žodžių nereikia, vietoje padėtas daugtaškis irgi daug ką reiškia. Kai skaitau kitų kolegų žinutes, pagalvoju – vis tiek yra kažkiek tos širdelės atriekta. Gal tai ne per daug žymu, bet yra net ir paprasčiausią informaciją rašant.

Ar per tuos darbo metus buvo tokių temų, kurios pakeitė Jūsų supratimą apie žurnalistiką, tokių, kurias rengiant Jūsų profesinės nuostatos buvo labai stipriai supurtytos?

Ne, tokių įtaigių nėra buvę. Tiktai galiu pasakyti, kad mūsų šeimoje niekada nebuvo kalbama apie nepriklausomą Lietuvą. Tai buvo tabu – tėvai tiesiog mane saugojo nuo to, ir kai universitete reikėjo rinktis diplominių darbą, aš išsirinkau „Reportažo žanro teorijos klausimai Lietuvių spaudoje iki 1940-ųjų metų“. Katorgiškas darbas, nes tos spaudos buvo labai daug, bet man buvo įdomu prie jos prieiti – turėjau gauti leidimą į fondus. Dabar juokinga, kai pasižiūriu, prie ko buvau prileista. Prie „Trimito“, „Šaulio“ – prie tų pagrindinių laikraščių, kur būčiau galėjusi susigaudyti, niekas manęs neprileido. O temų, kurios pakeistų požiūrį į žurnalisto darbą, nepamenu...

*Kartkartėmis apstulbę ryžtamės
baikščiai prašnekinti savo likimą, bet
atsakymo į klausimą negauname, nes
žvaigždės per toli. Juo greičiau suprasime,
kad mūsų likimas pareina nuo mūsų pačių,
o ne nuo žvaigždžių, juo mums bus geriau.*

Akselis Miuntė

„Knyga apie San Mikelę“

Mano akimis, Gražinos darbų išliekamoji vertė – neginčijama. Bet visą pokalbį nepalieka jausmas, kad bendrauju ne su žurnalistė – kolege ar profesijos atstove, ne su knygos autore, o su nuoširdžiu žmogumi, šiltai ir moteriškai. Arbatai vėstant, Gražina prabyla apie gyvenimą: kasdienybės iššūkius, praecities

nuoskaudas, savo misiją, kurios vis ieško, ir šešiolika kartų pradėtą knygą, kurią vieną dieną, tikiu, parašys iki galo.

Sakote, kad Jūsų žurnalistinės pažiūros anksti susiformavo. O kurie įvykiai, pokalbiai, susitikimai pakeitė Jus kaip žmogų? Galbūt kiekvienas darbas mus kažkiek pakeičia? Po truputį, po truputį ir prikapsi...

Kad iš herojų kažko pasimokai – tai tiesa, bet kad labai gyvenimą pakeistų – retai. Vienas tokių pavyzdžių iš to laikotarpio, kai man artėjo 40 metų ir aš pradėjau *stradalinti*: vat, netekėjusi. Ir tada aš išvažiavau stažuotis į Daniją, o ten mane priglaudė kolegė žurnalistė iš Horcenco miesto. Sėdim pirmą vakarą, geriam vyną, ji sako: „Va, du sūnūs, skyriausi su vyru... Kaip gerai, kad išsiskyriau. Jei nebūčiau išsiskyrusi, nežinau, kaip galėčiau čia jus priimti.“ Na, sakau, mano šeimyninis gyvenimas nesusklostė. Ji klausia: „Kodėl?!“ Atsakau: „Nėra palikuonių, nėra pratęsimo...“ O ji: „Ką tu žinai, kokį loterijos bilietą būtum išsitraukusi, gal jis būtų alkoholikas, ir nežinia, kas tu būtum dabar buvusi, jei būtum ištekėjusi.“ Tai čia buvo vienas pliusiukas man nusiraminti.

Kitas pliusiukas: dariau interviu su žolininke, ir ji pasakojo, kad buvo ištekėjusi, paskui išsiskyrė, vėliau patyrė kažkokią baisią avariją, ir antrasis vyras ją tiesiogine to žodžio prasme išnešiojo ant rankų. Sako: „Mūsų pasaulėjauta taip sutampa, kad žiūrim televizorių ir tuo pačiu metu tariam tuos pačius žodžius, ir tie patys jausmai...“ Aš jai prisipažįstu: „Ach, aš apie tokį vyrą visą gyvenimą svajoju.“ O ji man labai giliamintiškai atsako: „Gražina, o gal Jūsų visiškai kita paskirtis? Užtat savo

puselės nesurandate.“ Čia buvo kitas pliusiukas: jeigu taip yra, vadinasi, taip reikia.

Vėliau trejus metus slaugiau paralyžiuotą mamą. Tai labai sunku, bet aš dėkinga, kad buvo tie treji metai, nes per juos pažinau mamą. Mama iškeliavo, ir aš galvoju: tokia mano paskirtis šioje žemėje – ji mane išaugino, o mano misija – ją išlydėti.

Paskui mane užklupo vėžys. Aš operuota 2002-aisiais, išsikapsčiau ir pamaniau – dar man duota kažkokia atkarpa. Kokia mano misija? Vis susigalvodavau, kokia ta mano misija.

Nuolat kliedėdavau ir visi mano draugai žino, kad aš noriu parašyti knygą, bet tokią knygą, kaip „Knyga apie San Mikelę“. Man ji yra visko pavyzdys, nes ta knyga man kaip Biblija. Žmonės ieško atsakymų Biblijoje, aš – „San Mikelėje“. Pradėjau ją skaityti jaunystėje, apie 23-ųjų metų. Kai man labai aktuali buvo jausminė pusė, ten rasdavau atsakymus.

Paskui pradėjau domėtis šunimis, vėl man reikia atsakymo – ten randu. Tada susidūriau su tokiu reiškiniu, kaip homoseksualizmas. Kas tai? Ar tai iškrypimas, ar gamtos išdaiga, ar dar kas? Ieškau – ten atsakymą atrandu.

Išlydėjau mamą, buvo mistiškų dalykų – ieškau pas Akselį Miunte, kas yra mirtis. Atrandu.

Aš tokio plano knygą noriu parašyti. Vis kliedžiu ir kliedžiu, o per tą laiką atsiranda akvarelės. Tad pagalvoju, gal aš „Akvarelėms“ buvau paleista – nežinau.

O ką Jūsų gyvenime reiškia žurnalistinio darbo?

Nenoriu banaliai sakyti, kad tai gyvenimo būdas, bet iš esmės taip yra. Mums Albertas Laurinčiukas (kadaiše jis buvo žurnalistas

žurnalistas su savo kelionių reportažais, nes turėjo galimybių po pasaulį kabarotis, o dabar jo net pavardės niekas nebežino) sakydavo: „Žurnalistas dirba 24 valandas per parą.“ Ir tai yra tiesa. Būna ir taip, kad tu kažką susapnuoji ir iš to sapno išsirutulioja idėja. Arba sėdi, žiūri televizorių, ir staiga! Nėra taip, kad penktą valandą baigi darbą ir dedi brūkšni. Kartais bendraujant su žmonėmis ateina informacija, kurią tu pradedi virti, ir susikristalizuoja idėjos. Vienas paskutiniųjų pavyzdžių: „Vakarų eksprese“ prieš Naujuosius metus būna toks atsisveikinimas su senaisiais metais ir pasisveikinimas su ateinančiais. Pareinu iš tos *tūsofkės*, žiūriu – kažkas į „Turgelio“ skiltį jau įdėjo rašiniuką „Atsiprašau savo draugės“. Man šovė

mintis – taigi čia nauja rubrika, „Atsiprašau“, ne tas televizinis, bet gal tu visą gyvenimą nešioji akmenį, nori mokytojo atsiprašyti, ar ką įskaudinai – nori atsiprašyti. Iš karto skambinu redaktoriui: „Gediminai, tu įdėjai!“ – „Aš įdėjau.“ – „Padarom tokią rubriką „Atsiprašau“. Bet ji neilgai gyvavo. Idėja buvo gera, bet žmonės nedrįsta viešai apie tuos dalykus kalbėti. Kaip buvo ir per televiziją – pora stipresnių siužetų, o paskui jau skystimas.

*T*okios idėjos tikriausiai ilgai mu-
myse tūno, kol staiga kažkas su-
judina paviršių ir jos įgauna pavidalus.

Vėl iš savo žurnalistinės... Ne, ne žurnalistinės, gyvenimiškos patirties: dirbau viename

Gražina Juodytė su kolegomis gimtojoje Klaipėdoje po apdovanojimo ceremonijos

žurnale Vilniuje, o ten vyko grynai *bobiški* – moteris redaktorė – ir moteriški dalykai. Paremiau interviu su Jonu Avyžiumi, o jis atkeliavo į redakciją su dėže šampano. Keliolikos premijų laureatas, jo neišvarysiu... Paskui buvo grafikas Stasys Krasauskas, išleidęs iliustracijų knygele „Moters Gimimas“. Ir jis atėjo, tada pirmą kartą paragavau „Benediktinų“. Sėdi redaktorė, dar kažkokia bendradarbė, o Krasauskas šnekasi tikrai su manimi. Redaktorė pasiuto iki begalybės ir uždraudė rašyti. Leido redaguoti, visa kita, o aš ką tik universitetą baigusi, man reikia mamai, kurso draugams parodyti, ką dirbu. Trenkiau pareiškimą ir išėjau.

Ir tik prieš kelerius metus skambina buvusi bendradarbė ir pasakoja: „Šventėme Aldonos jubiliejų, ir ji pasakė: „Aš Gražinos atžvilgiu buvau neteisi, perduok mano atsiprašymą.“ Buvau labai nustebinta – žmogus išdrįso prisipažinti...

Tada, kai trenkiau pareiškimą, man tas darbas labai patiko, o išėjau – į niekur. Nei darbo turėjau, nei kaip gyventi – tai vyko Vilniuje. Nieko neturėjau ir buvau labai neteisingai įskaudinta. Kai išėjau, kažkiek pasikankinau dėl to, kad ten nebedirbu, nes man tikrai patiko – tai buvo darbas su asmenybėmis. Paskui viskas susiklostė, bet tik po 25-erių metų tuo atsiprašymu ji nurideno akmenį nuo mano širdies.

O kiek žmonių nešiojasi savy tokius akmenis ir neišdrįsta.

Tai štai kaip ateina visokios mintys – ir išgėrus, ir miegant, kartais *tūlike* sėdint.

Smagu, kad žurnalistika galima gyventi. Tikriausiai tai net nebe darbas – netinka tas žodis.

Kadangi asmeninis gyvenimas nesusiklostė, tai iš esmės žurnalistika yra ir vyras, ir vaikai – viskas vienoj krūvoje.

Tai gyvenimo būdas – tu jo neformuoji, jis pats formuojasi pagal tave. Man taip susiklostė, ir man yra gerai. Netgi per didžiąsias šventes nesijaučiu vieniša, turiu labai gerų draugų – tomis dienomis būnu keturių kartų šeimoje ir čia nėra progos pajusti, kad tu vis dėlto esi vienišas. Vienišių „antkaklis“ dažniausiai yra darbas, jis tempia į priekį. O atsiranda kelios laisvos dienos, ir nežinai, ką su savimi daryti. Aš visada turiu ką daryti, bet per didžiąsias šventes, kai neturėjau to „antkaklio“, – sutrikdavau.

Sventės – toks dalykas, kad tiesiog priverstas kažko griebtis, ir vienam būti nejauku. Bet žurnalistas, kuris gyvena kaip žurnalistas, yra tarsi katinas, vaikštantis vienas. Jis yra pats tikriausias savo profesijos atstovas, kuris gali visą save atiduoti tam darbui ir dirbti taip, kaip ir reikėtų – iš širdies.

Vis perkratau... Dabar jau senokai tai dariau, bet būdavo momentai, kai perkratydavau. Kaip ir sakiau, žurnalistikoje nebėra asmenybių. Kai perkratydavau – va tas, tas, tas, tas. Iš moterų – ta, ta, ta... Aha, visos senmergės. Arba išsiskyrusios. Ir tik viena, kuri turėjo vardą, buvo ištekėjusi ir tris vaikus pagimdžiusi. Aš niekaip nesupratau, kaip galima suderinti ir šeimą, ir darbą: trankydavosi su pilvu, lipančiu ant nosies, į jūrą trenkdavosi. Tai yra unikumas. O dažniausia – senmergės. Žurnalistikoje – kaip ir virtuvėje – patys geriausi yra vyrai. Vyrų pavardės skamba, ne moterų, toli gražu. Retos išimty.

Bet yra išimčių. Ir Jūs – viena iš jų, tu gerųjų. Vieną dieną ir knygą parašysite.

Antrą tomą. Tą, san mikelinę. Bet kiek kartų jau sėdau jos rašyti... Atrodo, verda, kunkuliuoja, tikrai turiu ką pasakyti. Pradedu rašyti – viskas negyva, negyva, negyva. Gal ateis toks momentas, kai tikrai užkunkuliuos. Esu pradėjusi gal 16 kartų. Pradedu ir – negyva.

Štai Albinas Stumbra, amžiną atilsį, klaidietis, lietuvininkas. Visi sakydavo, ir aš tarp jų – Albinai, rašyk. Kiek jis visokiausių istorijų pripasakodavo... Tikrai labai smagius rašinius parašydavo, bet sako – negyva. Ir iš tikrųjų, pasižiūrėjau tuos rankraščius – negyva. Ne-gy-va. Nežinau.

Aš tą gyvenimo knygą, kurią noriu parašyti, tiek kartų pradėjau... Nežinau, kas čia turi atsitikti, apsiversti. Jau, atrodo, įgudusi ir žodį valdyti, ir visa kita, tačiau vis tiek – ne-gy-va.

Galbūt taip yra dėl to, kad, kasdien dirbant žurnalistinį darbą ir rašant apie tai, kas juda, kruta, vyksta šiandien ir dėl to yra gyva, prisėdus rašyti didelį darbą, pritrūksta to judėjimo.

Stebiuosi Akselio Miuntės rašymu – ten absoliučiai jokio stiliaus nėra. Šnekamoji,

kasdienė kalba – paprasta, bet įtaigu... Gal kada ir man pavyks.

Ateis, žodžiai ateina...

*Užtenka tyliai sėdėti vienui vienam
krėslė ir akla akimi žvelgti į praėjusį
gyvenimą. O dar geriau – atsigulti ant
žolės ir visai nieko negalvoti, tiktai klausyti.
Tada tolimas pasaulio gausmas nutyla,
girios ir laukai suskardi nuo tyros paukščių
giesmės, ir patiklūs gyvuliai prieina prie
tavęs išpasakot savo džiaugsmų ir sielvarto
suprantamais tau garsais ir žodžiais, o kai
įsiviešpatauja visiška tylą, net nebylūs šalia
esantys daiktai ima tau kuždėti pro miegus.*

*Akselis Miuntė apie
„Knygą apie San Mikelę“*

Iš tiesų šilkaverpis audžia sau, statydamasis šiltą ir jaukų kokonėlį iš vienos prabangiausių pasaulyje medžiagų. Bet jo gijos vertinamos visų – ir šilkaverpio kokono siūlai pavirsta į didžiulius gražius audeklus. Taip ir su Gražinos istorijomis: į kiekvieną jų atriekta šiek tiek širdelės, o suvijus jas į vieną visumą, išryškėja moteriško portreto kontūrai...

Esantys šalia, tačiau nustumti į pašalę

„Dokumentikos kūrėjas Audrius Lelkaitis savo filmą vadina pirmu žingsniu siekiant bendros lietuviškos bendrijos.“

Monika Balckutė

„Bulvytės – šeimos dietos pagrindas.“ „Ir iš viso kam aš reikalinga?“ „Anglijoje žmonės bent jau turi namus.“ „Reikėtų jus likviduoti.“ Tai tik keli sakiniai iš šiandieninių romų izoliaciją atskleidžiančio filmo „Vilniaus getas 2009“. Už šį dokumentinį filmą profesionalus žurnalistas ir režisierius Audrius Lelkaitis 2010 m. apdovanotas Vytauto Gedgaudo premija. Režisierių apibūdina ankstesni aštrios ir artimos Lietuvai problematikos darbai, tokie kaip kartu su BBC vykdytas tyrimas, analizuojantis emigrantų išnaudojimą Didžiojoje Britanijoje, ar dokumentinis filmas „Smėlio generolai“, pasakojantis apie Lietuvos karinę misiją Afganistane.

Taboro zona: kas slėpi už jos?

Paklaustas, kodėl pastarajam savo dokumentiniam filmui pasirinko būtent romų, o ne kurią kitą bendruomenę, kūrėjas ne daugžodžiauja: „Man buvo įdomu patekti į zoną, į kurią normalūs žmonės bijo įkelti

koją.“ Čigonų taborą Vilniuje autorius vadiną juodąja dėme. Iš žiniasklaidos pranešimų labai sunku suprasti, kas ten iš tikrųjų vyksta, todėl jis ir nuėjo į taborą – bandydamas išsiaiškinti, kas gi ten dedasi.

A. Lelkaitį pasitiko priešiška aplinka: vietiniai į jį žiūrėjo nepasitikėdami, įtarinėjo, kad jis medžiagą neša policijai. Žmonės

pradėjo su juo kalbėtis tik po dviejų mėnesių. Persilaužimas įvyko tada, kai filmo kūrėją pasikvietė viena romų šeima, su kuriais užsimezgė kontaktas. „Buvo abipusis supratimas: aš į juos žiūrėjau kaip į žmones ir jie elgėsi su manim kaip su žmogum, nesikeikė ir stengėsi man padėti“, – požiūrį vienas į kitą apibūdino režisierius. Vis dėlto A. Lelkaitis pabrėžia, kad tabore neieškojo bičiulių: „Man norėjosi neprieiškos aplinkos, bet nebūtinai meilios. Draugas irgi iškreipia realybę, nes jeigu tu susidraugauji – negali objektyviai vertinti.“

Kameros vaidmenį renkant medžiagą filmui dokumentikos kūrėjas įvertino dvejopai. „Kamera šiek tiek apramindavo tuos žmones, kurie turėjo piktų kėslų mano

atžvilgiu. Kita vertus, ji veikė kaip dirgiklis, iškreipiantis realybę – žmogus, pamatęs kamerą, elgėsi nenatūraliai“, – kameros dvilypumą pateikė autorius.

A. Lelkaitis į romus žvelgia kaip į žmones, kurie susiklosčiusių aplinkybių, tradicijų, mūsų visuomenės yra priversti gyventi tokiomis sąlygomis: „Man svarbiausia suprasti, kodėl žmonės taip gyvena, suvokti jų motyvus. Nuteisti yra labai lengva.“

„Tuos žmones, kurie tvirtų įsitikinimų, nemėgsta romų, šitas filmas veiks kaip jų nuostatų stiprintojas: tokie žmonės stengiasi įtvirtinti tas nuostatas, jeigu sulaukia priešgyniavimo“, – A. Lelkaitis nurodo filmo beižiškumą kalbant apie tvirtai prieš romus nusiteikusius žmones. Režisierius atkreipia

Audrius Lelkaitis – V. Gedgaudo premijos laureatas

Sustabdyta Audriaus Lelkaičio filmo „Vilniaus getas 2009“ akimirka

dėmesį, kad vis dėlto jo filmo tikslas – ne pakeisti tvirtas nuostatas, o parodyti, kad romai irgi žmonės; jie kenčia, turi tokių pat problemų, kaip ir visi. Dokumentikos kūrėjas savo filmą vadina pirmu žingsniu siekiant bendros lietuviškos bendrijos: „Mūsų bendruomenė žiūri į romų bendruomenę gana priešišškai, tačiau mes negalime turėti Lietuvoje, demokratinėje šalyje, bendruomenės, kuri yra izoliuota.“ Jis primena, kad romų bendruomenė tiesiog nyksta: „Kiekvienoje šeimoje po narkomaną.“

Dokumentikos spąstuose

A. Lelkaitis apibūdina dokumentiką kaip vienintelį žanrą Lietuvoje, leidžiantį autoriui atsiskleisti: „Tu nori pasireikšti, randi instrumentą, kuris leidžia tau tai daryti, ir tu tiesiog darai tai, kas tau įdomu.“ Ši meno rūšis, autoriaus manymu, negali būti

lyginama su žiniomis, nes tai nėra objektyvus dalykas – tai pagrįstas požiūris į tam tikrą dalyką.

Kodėl būtent tokios aštrios temos A. Lelkaičio dokumentikoje? Kūrėjas išskiria dvi pagrindines priežastis: temos, jo nuomone, svarbios Lietuvai ir temų tinkamumas televizijai. „Intelektuales ar conceptualias dalykus sunkiausiai transformuoti į dramos žanrą, kuris labiausiai tinka televizijai“, – A. Lelkaitis paaiškina, kodėl būtent tokias „pulsuojančias“ idėjas pasirenka filmams.

Paklaustas apie tolesnius planus kuriant dokumentiką pašnekovas atviras: „Planas susirasti pinigų.“ Jis apgailestauja, kad tie žmonės, tos institucijos, kurios galėtų skirti pinigų, yra linkusios kontroliuoti, kaip pinigai yra panaudojami. „Aš noriu sukaupti pinigų ir tada pats daryti savarankiškai, kad nesulaukčiau jokių išorės poveikių – už laisvę reikia mokėti“, – apibendrina A. Lelkaitis.

Istorijos vingiai

Algimantas Degutis
Kelio atgal nebuvo

Loreta Jastramskienė
„Pasaulio lietuvių“ fenomenas –
trys vieno leidinio gyvenimai

Rasa Liškauskaitė
Vytauto Gedgaudo
ir laikraščio „Dirva“ kelias

Kelio atgal nebuvo

„Pasibaisėjau atvertęs kai kurių lenkiškų laikraščių puslapius – tiek juose buvo purvo Lietuvos atžvilgiu. Vienu metu net pagalvojau – gal viską mesti ir bėgti.“

Algimantas Degutis

„Jeigu gali, išvažiuok šiandien, bet vėliausiai – rytoj. Dirbsi „Eltos“ korespondentu Varšuvoje. Tokį sprendimą šiandien priėmė Lietuvos Vyriausybė. Į tavo sąskaitą bus pervesta 8 tūkst. JAV dolerių – turėtų pakakti bent dvejiems metams“, – tokiais žodžiais sutiko į savo kabinetą po pietų mane pasikvietęs „Eltos“ direktorius Vidmantas Putelis. Buvo 1991 m. rugpjūčio 19-oji. Diena, kurią įsiminė daugelis Lietuvos gyventojų, nes būtent tą dieną Maskvoje karinio pučo dalyviai pabandė nuversti SSRS prezidentą Michailą Gorbačiovą ir uzurpuoti valdžią, pasinaudodami jėgos struktūromis.

Jau daugiau kaip metus gyvenome nepriklausomos Lietuvos sąlygomis, tačiau padėtis buvo nepaprastai trapi. Lietuvoje dar tebesantys sovietų kariniai daliniai galėjo bet kuriuo momentu panaudoti jėgą. Būtent rugpjūčio 19-ąją niekas šalyje nežinojo, kaip pasisuks likimo ratas, ir Lietuvos Vyriausybė netgi svarstė, kad mano būsimasis butas Varšuvoje gali tapti ir jos laikinąja būstine.

1990 m. vidurį Vilniuje pasirašyta „Eltos“ ir Lenkijos spaudos agentūros PAP

bendradarbiavimo sutartis, kurioje buvo punktas apie pasikeitimą korespondentais, suteikiant jiems gyvenamąjį būstą. Minėtą sutartį su „Elta“ pasirašė tuometiniai PAP vadovai – pirmininkas Ignacas Rutkevičius (*Ignacy Rutkiewicz*) ir generalinis direktorius Ježis Vysokinskis (*Jerzy Wysokinski*). Abu gimę ir augę Vilniuje, atmintinai mokėjo pirmąjį Lietuvos tautinės giesmės posmą, kadangi atgavus Vilnių mokyklose prieš pamokas visada reikėdavo ją giedoti. Abiejų jausmai Lietuvai buvo tikrai nuoširdūs.

1991 m. sausio 2 d. Vilniaus geležinkelio stotyje aš pasitikau pirmąją akredituotą Lietuvos URM PAP korespondentę Aliną Kurkus. O mano išvykimas vis buvo atidėliojamas nepaisant PAP vadovybės pastangų. Viskas buvo aiškinama pinigų stoka. Ir pagaliau 1991 m. rugpjūčio 19-osios popietė. „Eltos“ direktoriui iš karto pasakiau, kad geriausiu atveju išvyksiu kitą dieną, nes nesu pasiruošęs kelionei – juk ne taip paprasta išvažiuoti ilgesniam laikui iš namų, juolab kad PAP apie mano atvykimą nieko nežino, kita vertus, tada važinėju senučiu „Žiguliai“, kuriame buvo vos pusė bako benzino.

Kai grįžau namo, sušaukėme šeimos pasitarimą. Ką daryti? Gal visiems važiuoti kartu. Nežinia kas bus Lietuvoje? Sūnus su dviem vaikais, kurių vienam tuomet buvo tik pusantrų metų, važiuoti atsisakė. Taigi vyksime dviese. Tačiau kaip susisiekti su Varšuva ir paprašyti, kad parūpintų prieglobstį. Jokio ryšio su PAP nebuvo. Prisiminiau žinomą lenkų aktorę Beatą Tyškevič – su ja rengiau interviu, buvojau jos namuose. Radau. Paprašiau pasakyti PAP, kad atvažiuoju rytoj ir tegul padeda nors nakvynės problemą išspręsti. „Blogiausiu atveju nakvokite pas mane“, – sakė Beata.

Atrodė, jog viena kliūtis įveikta. Bet jų dar buvo begalės. Turėjau labai mažai benzino ir nežinojau, ar pavyks pasiekti Lazdijus. O kas toliau? Paskambinau Lazdijų policijos komisarui Juozui Narkevičiui. Paprašiau paramos benzinu ir palydėti iki sienos, kadangi į Lenkijos pusę pasienyje tuo metu stovėdavo kilometrines eilės. Jis lakoniškai atsakė, kad iki sienos palydės su švyturėliu, bet dėl benzino nežino, kaip padėti.

Rugpjūčio 20-ąją, apie pietus, su žmona pajudėjome Varšuvos link. Kaip ir reikėtų, visos degalinės buvo uždarytos, sankryžose stovėjo sovietų tankai. Likus gal kokiam 100 metrų iki Lazdijų policijos valdybos gęsta mašinos motoras. Nėra benzino. Einu pėsčias pas komisarą. Susipažįstame. Parodau „Eltos“ vadovybės išduotus dokumentus su prašymu padėti. Labai malonus žmogus. Sukviečia pavaldinius ir klausia, ar gali kas nors padėti degalais. Vienas pasiūlo 20 litrų vienos rūšies, kitas – tiek pat kitos rūšies benzino. Sakau vyrams, pilkit, o kas daugiau belieka. Važiuoti tai reikia. Komisaras mane palydi iki pat sienos. Kilometrines eilės. Žinoma, girdim prakeiksmų, nes važiuoja ne kokia užsieninė mašina su garbingais svečiais, o paprasti „Žiguliai“. Atsiveikinu su komisaru. Įvažiuoju į Lenkiją ir čia staiga: „Stop“. Jau buvo vėlyvas vakaras. Priėjęs lenkų pasienietis iš manęs pareikalavo 20 JAV dolerių mašinos draudimui, o aš neturėjau jokių pinigų. „Eltos“ vadovybė patarė nuvykus jų pasiskolinti iš PAP. Man pasiūlė išvažiuoti iš eilės ir grįžti atgal į Lietuvą pasiimti pinigų. Parodžiau tuometinio „Eltos“ direktoriaus pavaduotojo Henriko Savicko laišką lenkų kalba su prašymu suteikti visokeriopą pagalbą, tačiau pasieniečiui jis išpūdzio nepadarė. Kai atrodė, kad kelionė jau baigėsi, priėjo lenkų pasieniečių būrio vadas, su kuriuo mes jau buvome pažįstami. „Ar turite kokių problemų, redaktoriau?“ – paklausė jis. Atsakiau, jog neturiu pinigų draudimui ir kad manęs laukia žmonės PAP. Jis ir davė komandą mane praleisti.

Varšuvą pasiekėme apie 3 val. nakties. Mūsų laukė. Nuvežė į išnuomotą butą toli

nuo miesto. Kitą dieną iš pat ankstyvo ryto atvažiavau į PAP. Man jau buvo skirtas komplektas laikraščių, kompiuteris, kuris tuo metu atliko tik rašomosios mašinėlės funkcijas, o tekstą reikėjo perduoti faksu. Norint susisiekti su Lietuva kartais telefono numerį tekdavo rinkti net 2 val. Maždaug po metų per Suvalkus nutiesė šviesolaidį į mūsų šalį, tad ir žinių siuntimas gerokai paspartėjo.

Kitą dieną, 1991 m. rugpjūčio 23 d., Lenkijos URM aš buvau akredituotas pirmuoju nepriklausomos Lietuvos žurnalistu Lenkijoje.

Pasibaisėjau atvertęs kai kurių lenkiškų laikraščių puslapius – tiek juose buvo purvo Lietuvos atžvilgiu. Vienu metu net pagalvojau – gal viską mesti ir bėgti. Juoba

kad susilaukiau priekaištų ir aš. Kai atvykau, atsidūriau lenkų žurnalistų dėmesio centre. Daviau interviu dabar jau nebeįeinančiam jaunimo laikraščiui „Sztandar mlodych“. Plunksnos brolius tada labiausiai domino praeitis – lietuvių požiūris į Vilniaus kraštą, Armiją Krajovą, Panerių žudynes, kurias, pasak jų, vykdė lietuviai – Panerių šauliai. Pasakiau, jog negalima lyginti „Panerių šaulių“ su Lietuvos šaulių organizacija, kuri buvo tuometinės Lietuvos sukarinta nepriklausomybės gynybos organizacija. Kiek iškreipti mano žodžiai buvo išspausdinti. Kilo didžiulis triukšmas, jog Lietuvos korespondentas bando pateisinti žudikus.

Net praėjus trejiems metams, minint mano pavardę, kaip lenkų priešo, bandančio

2008 m. balandžio 3 d. Seimo Pirmininko pirmasis pavaduotojas Česlovas Juršėnas (kairėje) Vilniaus universiteto Didžiojoje auloje Editai ir Algimantui Degučiams įteikė Lietuvos ir Lenkijos seimų narių asamblėjos „Abiejų tautų premiją“ už reikšmingus darbus abiejų tautų bendradarbiavimo srityje. Šitaip buvo įvertintas 13 metų žurnalistų darbas Varšuvoje

pateisinti Panerių šaulius, išgirdau Balstogėje. Tuomet, 1994 m., jau dirbau Lietuvos ambasados Lenkijoje II sekretoriumi ir buvau pasiūstas atstovauti mūsų šaliai konferencijoje, skirtoje Vilniaus kraštui. Atvykau šiek tiek pavėlavęs, įėjau į salę ir girdžiu, kaip iš tribūnos skamba mano pavardė. Apie mane, kaip pateisinantį Panerių šaulius, kalbėjo tuomet populiarus Lenkijos kresų (taip lenkai iki šiol vadina anksčiau jiems priklausiusias Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos žemes) organizacijų federacijos pirmininkas, atvykęs iš Kanados ir save vadinęs profesoriumi Ryšardas Šavlovskis (*Ryszard Szawłowski*). Vėliau, sunykus federacijai, jis prapuolė iš akiračio.

Bet grįžkime į 1991 m. rugpjūčio pabaigą. Kaip ir tikėjaisi, pinigų man paskolino PAP. Planavau greitai atiduoti, tačiau nežinau, ar tyčia, ar per nežinojimą tuos 8 tūkst. JAV dolerių „Eltos“ buhalterė pervedė į „Vnešekonom“ banką, kur jie praguļėjo daug metų.

O kaipgi verstis Varšuvoje? Nusprendėme su žmona gyventi kuo kukliau, kiek galima dažniau pasivaišinti spaudos konferencijose, kurių tuo metu Lenkijos sostinėje būdavo rengiama labai daug ir su geromis vaišėmis. Šiek tiek padėdavo „Eltos“ fotokronika, kuri vienintelė uždirbdavo agentūrai pinigų, parduodama užsieniui savo nuotraukas. Tačiau tai kėlė viso kolektyvo nepasitenkinimą. Slinko mėnesiai, aš vis giliau klimpau į skolas PAP. Nusprendėme, kad situacijai nesikeičiant grįšime į Vilnių sutikti 1992-ųjų, o po to atsisveikinsime su Varšuva. Tuo labiau kad PAP vyriausioji buhalterė, labai prielanki man moteris, pareiškė, jog esu skolingas 800 JAV dolerių

ir, jeigu „Elta“ neatsiskaitys, bus priversta paduoti agentūrą į tarptautinį arbitražą. Parašiau gaudų laišką Lietuvos Atkuriamojo Seimo pirmininkui Vytautui Landsbergiui. Nežinau, kuo viskas būtų pasibaigę, jeigu ne faktas, kad aš ir „Eltai“, ir Seimui faksu siunčiau visas savo medžiagas. Seimas, žinoma, jomis naudojosi, nes iš jų buvo galima susidaryti gana išsamų vaizdą apie Lenkijos politinį ir ekonominį gyvenimą, Lenkijos požiūrį į Lietuvą.

1991 m. gruodį, prieš Kalėdas, su žmona grįžome į Vilnių, tvirtai nutarę po Naujųjų metų švenčių baigti darbą Varšuvoje. Tačiau netikėtai paskambino iš Seimo ir pasakė, jog su manimi nori susitikti V. Landsbergis. Jis man padėkojo už darbą, sakė, jog naudojasi mano perduotomis medžiagomis, ir paklausė, ko man reiktų. Papasakojau apie susidariusią situaciją. „Ieškosime išeities“, – pasakė. Po poros valandų suskambo telefonas ir moteriškas balsas pasakė, jog sekmadienį 12 val. nueičiau pas finansų ministrę Elvyrą Kunevičienę. Pasitikslinau, ar tikrai sekmadienį. „Taip. Ji jūsų lauks“, – sakė balsas ragelyje. Nuėjau. Ministrė sutiko labai maloniai. Pasišnekėjome apie Lenkijos ekonomiką. „Seimo pirmininkas prašė jums padėti. Turime du tūkstančius JAV dolerių „Vnešekonom“ banko čekiais. Imkite juos. Gal pavyks išgryninti. Kitų galimybių neturime“, – sakė ministrė.

Nuvykus į Varšuvą teko prisiminti garų sovietinį posakį: neturėk 100 rublių, bet turėk 100 draugų. Jie man padėjo susitvarkyti piniginius reikalus, atidaviau skolą PAP. Su žmona Edita Varšuvoje likome dar 12 metų.

Tokia tad buvo pradžia.

„Pasaulio lietuvių“ fenomenas — trys vieno leidinio gyvenimai

„Pasaulio lietuvių“ misija
nepasikeitė nuo 1937 metų.“

Loreta Jastramskienė

Zurnalas „Pasaulio lietuvis“ XX–XXI a. buvo ir yra toli nuo tėvynės gyvenančių lietuvių draugas. Išleistas 1937 m. siekiant vienyti ir raginti užsienyje gyvenančius lietuvius būti gerais savo tautos vaikais, neužmiršti kalbos ir tėvynės, uždarytas 1940 m. dėl sovietinės okupacijos ir atkurtas 1963 m. Klivlende, JAV, leidžiamas Pasaulio lietuvių bendruomenės, iki šios dienos platinamas 40 pasaulio šalių.

Kaip keitėsi leidinys ir koks jis yra šiuo metu, kalbamės su žurnalo „Pasaulio lietuvis“ redaktore Audrone Viktorija Škiudaite.

Leidiny: lietuvių istorija

Kaune 1937 m. pradėtas leisti „Pasaulio lietuvis“ kaip informacinis, ryšius su užsienio lietuviams plėtojantis leidinys. Sovietmečiu atgimė išėivijoje ir skleidė Lietuvos nepriklausomybės atgavimo siekį, tačiau Lietuvos

nepasiekdavo. Kuo skiriasi ir kuo tapatūs šių dviejų skirtingų laikotarpių leidiniai?

„Pasaulio lietuvių“ (PL) turinys visais laikais atspindėdavo istorinio laikotarpio aktualijas. Prieškario lietuvių į užsienį važiavo gyventi kitokiomis sąlygomis nei pokario. Jie sulaukdavo žinių, palaikė ryšius su laisva Lietuva. Sovietinės okupacijos metais

laisvas žodis buvo draudžiamas. Tai darė įtaką žurnalo turiniui. PL nuo 1963 m. buvo leidžiamas kaip biuletėnis, po kelių numerių tapo žurnalu. Jį rėmė Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) žmonės. 1976 m. lietuvių bendruomenei įsitraukus į politinę veiklą, leidinys ėmė politikuoti. Ilgametis žurnalo redaktorius Bronius Nainys tuomet sakė: „Pirmiausia paskelbėme, kad mūsų išėivija yra politinė ir todėl politikams bei jų politinei veiklai atidavėme pirmumą.“ Pagrindinėmis žurnalo temomis tapo Lietuvos laisvinimo kelias ir lietuvybės stiprinimas, kad nenutautėtų jaunoji, užsienyje gimusi karta. Jie pasivadino Lietuvos laisvintojais, dirbo sudėtingą ir kilnų darbą, patys iš savo lėšų finansuodami ir žurnalo, ir lietuviškų knygų leidybą. Jie susitikdavo su Amerikos prezidentais, senatoriais, gubernatoriais ir kalbėdavo apie Lietuvos laisvės atgavimo būtinybę. Tai atsispindėdavo žurnalo straipsniuose, vedamuosiuose.

Kuo tapatus prieškario ir pokario PL? Misija vienyti pasaulio lietuvius ir stiprinti lietuvybę išliko.

Koks buvo PL Lietuvai atkūrus nepriklausomybę? Kuo svarbus šis, pavadinčiau, trečiasis leidinio gyvenimas?

Kai lyginu iki Nepriklausomybės atkūrimo leisto ir dabartinio žurnalo temas – kaip diena ir naktis. Nebeliko tos pagrindinės problemos, kurią jis spręsdavo – kovos už Lietuvos laisvinimą. Ji buvo laimėta.

Daugiau nei 20 metų redagavęs žurnalą Bronius Nainys 1998 m. paliko šį darbą. Redaktoriai keitėsi, nuo 2003 m. iš Čikagos žurnalo leidyba persikėlė į Punską, o dar po trejų metų – į Vilnių.

Akivaizdu, kad, Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, žurnalas sumenko. Laiškuose, kurie atkeliauja į redakciją, matyti: pasaulio lietuviija nebegyvena to intensyvaus gyvenimo. Naujiesiems emigrantams, atrodo, neįdomus senųjų pradėtas ir teberemiamas leidinys, jų mažai ir tarp autorių. Pavyzdžiui, Airijoje gyvena apie du šimtus tūkstančių lietuvių, tačiau ten nėra nė vieno PL prenumeratoriaus. Tradiciškai jų daugiausia Amerikoje, kur stipri PLB veikla ir kur žurnalas gimė.

Daug sėkmingesnis buvo praėjusio amžiaus pradžios emigrantų – *grynorių*¹ ir pokario – *dipukų*² susilieėjimas. Dabartiniai, vadinami *trečiaja banga*, kol kas nesurado glaudesnio kontakto su senaisiais emigrantais. Jie dažnai parvyksta į Lietuvą, ko negalėjo pokario emigrantai, skaito Lietuvos spaudą, tad PL jiems tikriausiai nėra taip reikalingas.

*Žmonės: tautos vienytojai
už tūkstančių kilometrų*

PL – tai ne vien žurnalas. Pirmiausia – iškilūs žmonės, jų atsidavimas lietuvius vienijančiai idėjai. Ar pasiteisino jų lūkesčiai?

¹ Grynoriai – žodis, kuriuo amerikiečiai apibūdina XIX a. pabaigos – XX a. pradžios emigrantus – nepatyrusius atvykėlius. Plačiai vartotas pirmosioms lietuvių kartoms JAV vadinti (angl. *greenhorn* – žaliaragis).

² Dipukai – antroji emigracijos JAV banga XX a. penktąjį dešimtmetį. Žodis kilęs iš Antrojo pasaulinio karo laikų perkeltųjų asmenų (DP) stovyklų (angl. *Displaced persons Camps*) vakarinėje Vokietijos dalyje pavadinimo.

Pagrindinis lūkestis, kaip minėjau, buvo Lietuvos laisvė. Tai didžiausias atlygis visiems, kurie dirbo siekdami šio tikslo. PL ilgiausiai – 23 metus – redagavo Bronius Nainys. Redaktoriais buvo Vytautas Kamantus, Stasys Barzdukas, Romas Sakadolskis, Regina Kučienė, Živilė Makauskienė ir kiti. Reikėtų paminėti ir prieškarinio žurnalo redakcinės komisijos pirmininką Rapolą Skipitį, kuris, beje, po Antrojo pasaulinio karo pasitraukė į Vakarų ir 1976 m. mirė Čikagoje. Visų jų pavardės bus skelbiamos „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“.

Jums teko bendrauti su redaktoriais Vytautu Kamantu, Broniumi Nainiu. Koks jų požiūris į darbą žurnale?

Bronius Nainys yra mano žemietis, pakruojiškis. Susipažinau, kai dirbau Amerikoje, „Draugo“ redakcijoje. Šią vasarą išleido knygą „Lietuvos laisvinimo keliu“, kurioje pateikiami jo rašyti PL vedamieji. Tai talentingas, kietos rankos publicistas, buvęs JAV lietuvių bendruomenės (LB) pirmininkas, Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas, o vėliau – atstovas Lietuvoje. Jo pastangomis įsteigta PLB atstovybė Lietuvoje. Kartu su Vytautu Kamantu jie aiškiai pasisakė už tai, kad lietuvių bendruomenė turi dalyvauti ir politinėje veikloje. B. Nainiui 90 metų, jis ir dabar kartą per savaitę „Amerikos lietuviui“ rašo komentarus, kurie dažniausiai yra apie Lietuvos politiką. B. Nainio pavardę galime pastebėti ir internetinėje Lietuvos žiniasklaidoje.

Regina Kučienė yra dar ir viena iš lietuviškų mokyklėlių, švietimo JAV puoselėtoja. Ji kelias kadencijas buvo LB švietimo tarybos pirmininkė, jai dirbant vykdyta

daug švietimo projektų, buvo kuriamos mokyklėlės.

Žurnalą leidžia Pasaulio lietuvių bendruomenės Valdyba. Šis leidėjas skiriasi nuo daugelio kitų – jis nereikalauja siekti pelno bet kokiomis priemonėmis. Kas pagrindinis rėmėjas ir finansuotojas?

Lietuvių veikla ir leidžiami leidiniai ypatingi tuo, kad viskas daroma pačių lėšomis. Dalį pinigų skirdavo Lietuvių fondas. Kai prenumeratorius gauna žurnalą, jo garbės reikalas skirti dar ir auką. Tokia tradicija. Būtent iš tų pinigų PL išsilaikydavo (beje, PL autoriai niekada negaudavo honorarų). B. Nainys rašo, kad jis iki 3 tūkst. egzempliorių buvo padidinęs tiražą.

Dabar kiekvienas prenumeratorius yra nuostolingas, nes didelės žurnalo siuntimo išlaidos. Iš dalies remia Užsienio reikalų ministerija, bet parama padengia tik dalį pašto išlaidų. PLB rūpinasi ir ieško finansavimo šaltinių. Šią vasarą buvo kilęs klausimas, ar PL išliks popierinis, ar bus tik internete (jau ketveri metai PL galima skaityti internete adresu <http://www.plbe.org/plietuvis>). Visi PLB kraštų vadovai balsavo, kad išliktų ir popierinė versija. Įdomu tai, kad Anglijos lietuvių jaunimas įsipareigojo parengti žurnalo leidybos verslo planą.

Pasaulio lietuvių bendruomenėje daugybė sudėtingo likimo žmonių. Ar galima sakyti, kad PL leido jiems pasikeisti sava patirtimi, padėti vienas kitam?

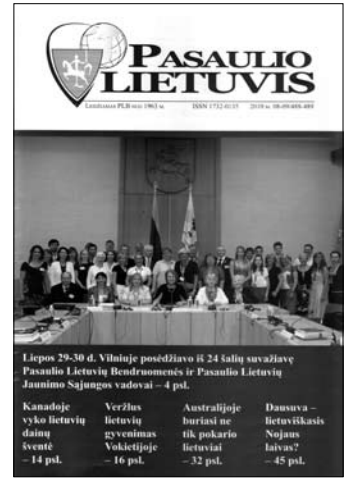
Galėtų padėti. Tačiau entuziastingų ir energingų rašytojų nėra daug, todėl netapo

Pirmasis prieškarinio „Pasaulio lietuvių“ numeris, 1937 m.

„Pasaulio lietuvis“, išleistas 1963 m. JAV

Dabartinis žurnalas, 2010 m. rugpjūtis–rugšėjis

ir visuotiniu reikiškinu. Tai dar reikia sukurti. Pasaulyje veikia 41 lietuvių bendruomenė, bet iš dalies jų negauname žinių. Dabartiniai lietuviai emigrantai apie savo gyvenimą nenori pasakoti. Dažnai jie nesutinka net savo pavardės atskleisti. Tame pasaulyje, kuris nepriklauso Europos Sąjungai, lietuvių gyvenimas yra suvaržytas, komplikotas tarp legalumo ir nelegalumo. Tradiciškai daugiausia laišku gauname iš senųjų emigrantų Amerikoje ir Sibiro lietuvių. Galima sakyti, kad Sibiro lietuviai PL prumeruoja noriai nei naujieji Vakarų lietuviai. Jų ir likimai tragiškesni. Kiekvienas laiškas – sunki, tragiška, skaudi istorija.

Žurnalas dabar: ar misija teberekalinga?

Ketveri metai esate PL redaktorė. Ar keitėsi žurnalas paskutiniuosiu metu ir kas darė įtaką pokyčiams?

Kaip minėjau, Amerikoje leistas PL buvo politikos tribūna, tad ir jo dizainas buvo akademiškesnis nei dabar leidžiamo. Žurnalas labiausiai pasikeitė, kai 2003 m. buvo perduotas redaguoti Lenkijoje gyvenančiai Živilei Makauskienei. Jis tapo daugiau informaciniu leidiniu.

Po trejų metų perėmiau jo redagavimą. Šiandien PL yra 44 (vasarą – 52) puslapių informacinio ir šviečiamojo turinio žurnalas, išeinantis 10 kartų per metus, spausdinamas Punske, „Aušros“ spaustuvėje. Gerai, kad Lietuvoje vyksta PLB seimai, vasarą suvažiuoja jų pirmininkai, galima rimčiau pasikalbėti, parengti straipsnių.

PL žurnalas galėtų būti ta vienijanti gija, kuri jungia pasaulyje išsibarsčiusius tautiečius. Bet prie šios gijos ne visi prisirišę. Esu siūliusi, kad kiekviena bendruomenė turėtų nedidelę redkolegiją, ši rūpintųsi informacijos teikimu, žurnalo platinimu. Kol kas tai tik siūlymas.

Emigruojančių lietuvių vis daugiau, tačiau PL prenumeratorių mažėja. Numanote pagrindinę priežastį?

Šiuo metu PL turi 400 prenumeratorių, leidžiamas 500 egzempliorių tiražu. Daugiausia skaito senoji emigrantų karta. Su jais gali iškelti ir šis leidinys, nes naujieji emigrantai dar neįsitvirtinę, jie nenori mokėti net vadinamojo solidarumo mokesčio, kurį kasmet renka PLB. Bet iš to, kad per mėnesį elektroninę PL versiją atsidero apie 2 tūkst. skaitytojų, galėtume spręsti, kad žurnalą skaito ir naujieji emigrantai.

Bendraujate su viso pasaulio lietuviomis – ar dar galime sakyti, kad esame viena tauta, nors ir skirtingose šalyse?

Viena, bet esame skirtingi. Dirbdama Amerikoje aš mieliau bendraudavau su senosios kartos lietuviomis. Mes, Sąjūdžio žmonės, artimesni, Lietuva mums šventas žodis. Naujieji emigrantai yra labiau pragmatikai, nors kiekvienoje bendruomenėje atsiranda ir patriotų. Todėl galime sakyti, kad esame viena tauta. Tikslūs skaičiai nėra žinomi, tačiau manoma, kad milijonas lietuvių gyvena ne tėvynėje.

Jeigu reikėtų trimis žodžiais nusakyti žurnalo PL misiją šiandien, kas tai būtų?

Lietuviškos kultūros, kalbos išlaikymas pasaulio lietuvių kasdienybėje. Ir švietimas. Misija nepasikeitė nuo 1937 metų.

Kronika

- „Pasaulio lietuvis“ išleistas Kaune 1937 m. lapkričio 15 d., ėjo iki 1940 m.

birželio. Pasirodė 59 numeriai. Tai buvo dvisavaitinis leidinys, leistas Pasaulio lietuvių sąjungos pageidavimu. Informavo apie pasaulio lietuvių gyvenimą ir svarstė klausimus, susijusius su lietuvių išlaikymu emigracijoje.

- 1963 m. lapkričio mėnesį JAV, Klivlende, išleidžiamas pirmasis atgaivinto „Pasaulio lietuvių“ numeris. Tai buvo informacinis biuletenis PLB reikalams aptarti. 1963–1974 m. buvo leidžiamas Klivlende.
- 1974–2003 m. PL leidyba persikėlė į Čikagą. Nuo 1976 m. tapo bendruomenės minties ir gyvenimo žurnalu, puoselėjančiu lietuvių bei kovą už Lietuvos laisvę.
- Nuo 2003 m. spausdinamas ir leidžiamas Punske, nuo 2006 m. – Vilniuje. Nuo 2006 m. galima skaityti internete.

Redaktoriai

- 1937–1940 m. redaktorius Rapolas Skipitis.
- Pirmasis Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos išėivijoje leidžiamo „Pasaulio lietuvių“ numeris pasirodė 1963 m. lapkričio mėnesį; jo redaktoriai buvo Stasys Barzdukas, Vytautas Kamantas ir Edvardas Karnėnas.
- Vėliau redagavo: S. Barzdukas, Pranas Joga, V. Kamantas ir E. Karnėnas (1963 m. gruodis–1966 m. birželis); S. Barzdukas (1966 m. rugsėjis–1975 m. gruodis); Bronius Nainys (1976 m. sausis–1978 m. birželis); Antanas Juodvalkis (1978 m. rugsėjis–spalis); Romas Sakadolskis ir Romas Kasparas (1978 m. lapkritis–1979 m. gruodis); vyr. redaktorius R. Sakadolskis ir

kolektyvas R. Kasparas, L. Rimkus ir Emilija Sakadolskienė (1980 m. sausis–1980 m. gruodis); B. Nainys (1981 m. sausis–1998 m. rugsėjis); V. Kamantas ir Regina Kučienė (1998 m. spalio–lapkritis); Arvydas Renekis, V. Kamantas ir R. Kučienė (1998 m. gruodis); A. Reneckis ir redakcinė kolegija: Jūratė Budrienė, V. Kamantas, R. Kučienė ir Leonas Narbutis (1999 m. sausis–balandis); V. Kamantas ir redakcinė kolegija: J. Budrienė, Gražina Kamantienė, Viktoras Kučas, R. Kučienė, L. Narbutis ir Edvardas Šulaitis (1999 m. birželis–rugsėjis); V. Kamantas ir redakcinė kolegija: J. Budrienė, G. Kamantienė, V. Kučas, R. Kučienė, L. Narbutis, E. Šulaitis ir Aušra Veličkaitė (1999 m. spalio–lapkritis); A. Veličkaitė ir redakcinė kolegija: J. Budrienė, V. Kamantas, G. Kamantienė, R. Kučienė, V. Kučas, L. Narbutis ir E. Šulaitis (1999 m. gruodis–2000 m. liepa). Specialus PL 2000 m. rugpjūčio numeris, „Pasaulio lietuvių bendruomenės X seimo leidinys“, 178 psl., redaktoriai V. Kamantas ir A. Veličkaitė; R. Kučienė ir redakcinė kolegija: Vida Brazaitytė, G. Kamantienė, V. Kučas, L. Narbutis, E. Šulaitis ir Laima Žliobienė (2000 m. rugsėjis–2001 m. balandis); R. Kučienė ir redakcinė kolegija: G. Kamantienė, V. Kučas, E. Šulaitis ir L. Žliobienė (2001 m. gegužė–gruodis); R. Kučienė ir redakcinė kolegija V. Kučas ir E. Šulaitis (2002 m. sausis–2003 m. rugpjūtis); Živilė

Makauskienė ir redakcinė kolegija: Jaras Alkis, Bronius Makauskas, Liūda Rugienienė, Romas Vaštokas ir Gabrielius Žemkalnis (2003 m. lapkritis–2005 m. balandis); Ž. Makauskienė ir redakcinė kolegija: J. Alkis, L. Rugienienė, R. Vaštokas ir G. Žemkalnis (2005 m. gegužė–2006 m. rugsėjis); Ž. Makauskienė (2006 m. spalio–lapkritis Lenkijoje); redaktorė Audronė Viktorija Škiudaitė (nuo 2006 m. gruodžio Vilniuje).

Šaltiniai

1. *Lietuvių enciklopedija*, 22 tomas. – Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1960 m.
2. *Pasaulio lietuvių bendruomenė 1949–2003*. – Vilnius: Artlora, 2004.
3. *Lietuvos laisvinimo keliu: Pasaulio lietuvių bendruomenės veiklos atspindžiai*. Bronius Nainys. – Vilnius: Petro ofsetas, 2010.
4. „*Pasaulio lietuvis*“. Vytautas Kamantas. – Medžiaga Visuotinei lietuvių enciklopedijai, pateikta Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutui Vilniuje, 2010 m.
5. Vytis Čiubrinskas. Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje. – *Sociologija. Mintis ir veiktumas*, 2005, Nr. 2.

Vytauto Gedgaudo ir laikraščio „Dirva“ kelias

„Ilgą laiką gyvenęs Prancūzijoje, į „Dirvą“ Vytautas Gedgaudas atnešė prancūziškos žurnalistikos ir politikos kultūrą.“

Rasa Liškauskaitė

Vilniuje, Seime, vyko paroda „Dirvos“ kelias“, skirta lietuvių tautinės minties laikraščio istorijai, jo leidėjams, redaktoriams. Po parodos atidarymo visi, kam nesvetimos „Dirvos“ skleidžiamos idėjos, susirinko padiskutuoti apie redakcijos ir vieno iš ilgamečių redaktorių Vytauto Gedgaudo gyvenimą.

Tautinės minties laikraštis „Dirva“, perkopęs devintąją savo gyvavimo dešimtį, įkurtas 1916 m. rugpjūčio 28 d., reorganizavus nuo 1915 m. lapkričio 25 d. ėjusį „Santikos“ laikraštį. Klivlendo lietuvių bendruomenėje tokiu būdu radosi nauja galimybė pristatyti tautinio ir kultūrinio gyvenimo atgarsius.

Iki 1952 m. „Dirvos“ leidėju buvo *Ohio Lithuanian Publishing Co*, o vienu iš pagrindinių organizatorių – tautinių pažiūrų verslininkas

A. Bartoševičius. Pirmuosius metus laikraštį redagavo V. K. Jokubynas. 1917 m. redaktoriumi buvo pakviestas J. Gedminas. Po metų redaktoriumi tapo K. S. Karpus, sėkmingai vadovavęs laikraščiui tris dešimtmečius (1918–1948). 1948 m. „Dirvą“ įsigijo ir jos redaktoriumi tapo V. Rastenis, nuo 1951 m. redaktoriaus vairą patikėjęs savo pavaduotojui B. Gaidžiūnui. 1952 m. laikraščio leidėjo funkcijas perėmė Amerikos lietuvių spaudos ir radijo draugija „Viltis“. Pirmuoju jos

Vytauto Gedgaudo žmona, draugė ir bendražygė
Stefa Gedgaudienė

pirmininku buvo išrinktas žinomas išeivijos visuomenininkas J. Bachunas.

Nuo 1962 m. iki 1968 m. „Dirvą“ redagavo J. Čiuberkis, vėliau šios pareigos patikėtos buvusiam redaktoriaus pavaduotojui V. Gedgaudui, šį darbą dirbusiam iki 1991 m. Jo darbo metais „Dirva“ patyrė ir skaudžių smūgių, ir viltingų pakilimų. 1975 m. liepos 30 d. redakcijos pastatas smarkiai nukentėjo nuo gaisro – sudegė spaustuvės įrengimai, medžiagos ir archyvas. Nepaisant visų kliūčių, jau tų pačių metų rugpjūčio pabaigoje išėjo naujas numeris, redaguotas ir surinktas redaktoriaus bute. Per savo darbo metus V. Gedgaudui pavyko sutelkti profesionalų redakcijos kolektyvą, gebėjusį objektyviai atspindėti visuomeninio, politinio bei kultūrinio išeivijos gyvenimo momentus. Tad ir parodoje, ir konferencijoje daugiausiai dėmesio buvo skiriama šiai iškiliai asmenybei bei čia dalyvavusiai jo žmonai Stefai Gedgaudienei.

1991 m. V. Gedgaudui pasitraukus iš pareigų, redaktoriumi dirbo V. B. Gaidžiūnas (1991–1994), 1995 m. šias pareigas ėjo A. Bundonis, 1996–2000 m. – J. Jasaitis, nuo

2005 m. pabaigos iki šiol „Dirvą“ redaguoja V. Radžius.

Konferencijoje žurnalistas Domas Šniukas supažindino ne tik su V. Gedgaudo biografija, jo darbais, bet ir papasakojo, kaip interviu iš užjūrio kolegos teko imti susirašinėjant paprastais laiškais, vėliau kalbėjo ir telefonu, kvietė atvykti į Lietuvą, deja, dėl silpnos sveikatos buvęs „Dirvos“ redaktorius į gimtinę neatvyko. Atkūrus nepriklausomybę D. Šniukas pirmasis paskelbė interviu su V. Gedgaudu (Vytautas Gedgaudas: Nesustoti ties pasiektu. *Žurnalistų žinios*, Nr. 2, 1997 m. gegužės 29 d.). „Ilgą laiką gyvenęs Prancūzijoje, į „Dirvą“ Vytautas Gedgaudas atnešė prancūziškos žurnalistikos ir politikos kultūrą, – sakė lektorius. – Jo dėka laikraštis buvo vienas geriausių išeivijoje, būrė ją. Redaktorius buvo užsimojęs laikraštį paversti dienraščiu, bet po gaisro to padaryti nepavyko. Vytautui sekėsi ir asmeniniame gyvenime. Jis sutiko Stefą, kuri buvo ne tik jo meilė ir mūza, bet ir „Dirvos“ juodadarbė.“

LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius kalbėjo apie V. Gedgaudą ir šiandieninę žurnalistiką. „Šiandien mums reikalinga mūsų „Dirva“, nes net ir laisvoje Lietuvoje kai kuriuose rajonuose savivaldybių klerkai dar vis siekia uždrausti laisvą žurnalistų žodį, – piktinosi pašnekovas. – Kai kalbame apie Vytautą Gedgaudą – žurnalistikos džentelmeną, tenka stebėtis, iš kur mūsų šalies žurnalistikoje tiek daug pykčio, pagiežos. Tikiu, kad Lietuvos žurnalistai susivienys, ir kai „Dirvai“ bus 100 metų, mes kuriam nors iš kolegų įteiksime Žurnalistikos džentelmeno premiją.“

Žurnalistė Angelina Liaudanskienė ne kartą rašė apie Gedgaudų šeimą, tad ir jos

kalba buvo apie jų gyvenimo idealus. „Rašydama apie V. Gedgaudą naudojausi įvairiausiais šaltiniais, bibliotekoje sukaupta medžiaga, tačiau labai daug informacijos gavau bendraudama su Stefos broliu Vincu. Mane sužavėjo jų šeimos idealistinis požiūris į žmones, į reiškinius. Jiems labai svarbi Lietuva, – tikino žurnalistė. – Mano diktofone, užrašuose yra likę labai įdomių nenaudotų detalių. Vytautas Gedgaudas – tautinės minties laikraščio vadas, tad reikėtų pagalvoti apie memuarus, parašyti knygą ar sukurti filmą, o pirmiausia suburti V. Gedgaudo premijos laureatų klubą.“

A. Liaudanskienės mintis lydėjo plojimai – visiems susirinkusiems patiko žurnalistės idėja. Tad žodis atiteko 2010-ųjų Vytauto Gedgaudo premijos laureatui Audriui Lelkaičiui, sukūrusiam filmą „Vilniaus getas 2009“. „Priimdamas sveikinimus Vilniaus universiteto Žurnalistikos kiemelyje poniai Stefai sakiau, kad žurnalistui labai svarbu meilė, tikėjimas ir dvasios ramybė.

Vilniuje, Seime, vykusios parodos akimirka

Be to neįsivaizduoju žurnalistų darbo. Didžiulė problema, kad Lietuvoje yra tik komercinė spauda. Savininkai kontroliuoja korespondentus, jų rašinius, vaikosi pinigų. Tie, kurie skirsto lėšas iš Europos Sąjungos fondų, taip pat, kaip ir kartais meną remiantys lietuviai, labai smarkiai kontroliuoja kūrybą, bando veikti autorius“, – apie dabartinį kūrėjų gyvenimą kalbėjo A. Lelkaitis, pritaręs klubo kūrimo minčiai.

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studentė Daiva Šalc – viena iš nuspelnusiųjų Vytauto Gedgaudo stipendijos. „Labai didžiuojuosi šia stipendija, – sakė būsimoji žurnalistė. – Nepažinojau Vytauto Gedgaudo, tačiau teko laimėti sutikti ir pažinti jo žmoną Stefą. Ji man sakė, kad vyras buvo idealistas ir mėgo kartoti Roberto Kennedžio frazę: „Žmonės mato, kaip yra, o aš matau, kaip gali būti“. Mums, visiems gedgaudžiukams, šis įvertinimas labai svarbus. Žurnalistas turi pasirinkti – būti sraigteliu ar kelrodžiu.“

Ponia Stefa Gedgaudienė visą konferenciją atidžiai klausėsi diskusijos minčių, vis atsisakydama kalbėti. „Aš dar paklausysiu“, – tyliai tarsteldavo. Konferencijos pabaigoje papasakojo apie vyro pomėgius, darbus, savo skautišką veiklą, atmosferą, tvyrojusią „Dirvos“ redakcijoje Vytauto Gedgaudo laikais. „Buvo fantastiška. Kolektyvas nedidelis, o ir dirbo ne dėl pinigų – savanoriškumo principu. Vytautas gaudavo algą, tačiau viską darė ne už pinigus, neėmė jokių dovanų, gal kartą kitą vaisių krepšelį... Todėl jis buvo visiškai laisvas, niekas negalėjo daryti jam įtakos. O dabar dažnai girdžiu, kai paprašytas padėti žmogus klausia: „O kas man už tai?“ – apgailastavo ponia Stefa.

Žurnalistikos didieji

Vytas Urbonas
Stasys Šilingas – publicistas ir redaktorius

Angelina Liaudanskienė
Redaktoriaus duona

Remia Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Stasys Šilingas — publicistas ir redaktorius

„Šilingas taip buvo pamėgęs meno pasaulį, jog ne vienam atrodė, kad jis yra daugiau menininkas negu valstybininkas.“

Vytas Urbonas

2010 m. minimos vieno žymiausių nepriklausomos Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjų Stasio Šilingo 125-osios gimimo metinės. Ilgametis Valstybės tarybos pirmininkas, teisingumo ministras, daugelio visuomeninių draugijų bei sąjungų organizatorius, steigėjas ir vadovas jaunystėje aktyviai dalyvavo studentų visuomeninėje veikloje, bendradarbiavo periodinėje spaudoje, redagavo keletą žurnalų ir laikraščių.

Stasys Šilingas gimė 1885 m. lapkričio 23 (11) d. Vilniuje. 1905 m. baigęs Vilniaus rusišką 1-ąją berniukų gimnaziją, studijavo teisę Maskvos universitete, kurį 1912 m. baigė ir grįžo į Lietuvą. Nuo 1913 m. jis buvo Vilniaus lietuvių kredito bendrovės valdybos bei tarybos narys, nuo 1915 m. Vilniaus žemės banko darbuotojas. 1914 m. parašė ir paskelbė „Lietuvių deklaraciją“ (dažnai vadinamą „Gintarine“) dėl

Mažosios Lietuvos sujungimo su Didžiąja Lietuva, taip pat Vilniuje įsteigė Lietuvių politikos centrą, kurio veikloje dalyvavo J. Basanavičius, M. Sleževičius ir kiti politinių srovių atstovai. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, S. Šilingas buvo išrinktas Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto sekretoriumi, vėliau vicepirmininku, nuo 1915 m. rugpjūčio mėnesio gyveno Petrograde. 1918 m. birželio

pabaigoje grįžęs į Lietuvą, S. Šilingas pradėjo dirbti Lietuvos Valstybės taryboje, buvo išrinktas jos prezidiumo vicepirmininku, vėliau pirmininku, ėjo valstybės vadovo pareigas. Nuo 1920 iki 1926 m. S. Šilingas dirbo advokatu Kaune. Tuo laikotarpiu jis kartu su kitais įsteigė Lietuvai pagražinti draugiją (1921 m.), Vilniui vaduoti sąjungą (1925 m.), įstojo į Lietuvos šaulių sąjungą (1922 m.) ir buvo jos centro valdybos vicepirmininkas bei pirmininkas (1923–1925 m.). S. Šilingas dalyvavo 1926 m. gruodžio 17 d. valstybės perversme, po jo trumpai ėjo teisingumo ministro pareigas, o nuo 1928 iki 1938 m. buvo Lietuvos Respublikos Valstybės tarybos pirmininkas, 1934–1938 m. – teisingumo ministras. S. Šilingas kartu su kitais parengė antrąją laikiną Lietuvos konstituciją (1919 m.), 1928 m. Lietuvos konstituciją, Teismų santvarkos įstatymą (1933 m.), Lietuvių tautininkų sąjungos įstatus (1933 m.), Tautai ir valstybei saugoti įstatymą (1933 m.), 1935 m. Lietuvos Respublikos spaudos įstatymą, 1938 m. Lietuvos konstituciją.

1941 m. birželio 14 d. S. Šilingas buvo sovietų valdžios suimtas ir ištremtas į Sibirą, Krasnojarsko kraštą. Iš tremties ir kalinimo Rusijos kalėjimuose S. Šilingas į Lietuvą grįžo 1954 m., tačiau po 22 dienų vėl buvo suimtas ir ištremtas į Ukrainą, Žitomiro srities Dovbyšo invalidų namus. Tik 1961 m. lapkričio mėnesį S. Šilingas grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Kelmėje. Ten jis ir mirė 1962 m. lapkričio 13 d. 1999 m. perlaidotas Iguvoje (Šakių r.).

1905 m. pradėjęs mokytis Maskvos universitete, Stasys Šilingas jau kitais metais įstojo į Maskvos lietuvių studentų draugiją

ir ne tik pats ėmė aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, bet ir stengėsi į ją įtraukti kuo daugiau lietuvių jaunimo. Be to, S. Šilingas ir jo bendražygis Ramūnas Bytautas karštai ėmė mokytis lietuvių kalbos, nes iki tol jie ir kalbėjo, ir rašė tik lenkiškai [1]. S. Šilingo ryžtą, norą pagyvinti draugijos veiklą labai greitai pastebėjo kiti jos nariai. Jie 1908 m. S. Šilingą išrinko Maskvos lietuvių studentų draugijos valdybos pirmininku. Nenorėdamas nuvilti juo patikėjusių bendražygių, jis iš pat pradžių daug laiko ir energijos skyrė organizaciniam draugijos darbui, pasitarimams ir kitiems renginiams, pokalbiams su studentais mokslo, buities, visuomeninės bei kultūrinės veiklos klausimais.

Su tokia S. Šilingo visuomenine veikla, vadovavimu Maskvos lietuvių studentų draugijai susiję ir pirmieji jo žingsniai spaudoje. 1908 m. spalio 12 (25) d. dienraštyje „Vilniaus žinios“ buvo išspausdinta pirmoji jo korespondencija iš Maskvos „Iš moksleivių gyvenimo“. Joje S. Šilingas labai vaizdžiai ir emocionaliai išreiškė savo nepasitenkinimą Maskvos lietuvių studentų draugijos nariais, nesilankančiais susirinkimuose ir visiškai abejingais visuomeninei veiklai [2].

1908 m. lapkričio 11 d. taip pat dienraštyje „Vilniaus žinios“ pasirodė kita publikacija „Iš moksleivių gyvenimo“, kurios tęsinys buvo spausdinamas ir lapkričio 12 bei 13 d. numeriuose. Šią publikaciją pasirašė Stasys Šilingas, kaip Maskvos lietuvių studentų draugijos pirmininkas, paraginęs jo adresu siųsti ir visus pasiūlymus. Įžangoje buvo rašoma, jog ši Draugija, „apsvarsčiusi svarbiausius Lietuvos

moksleivių gyvenimo paklausus, nusprendė kreiptis į visuomenę su atsišaukimu sulyg moksleivių šelpimo ir pranešti visuomenei savo pažiūras sulyg kultūrinio jaunuomenės darbo Lietuvoje ir eilę kilusių šioje srityje sumanymų“ [3]. Atsišaukime į visuomenę, kurį rengiant, be abejo, daugiausia prisidėjo S. Šilingas, primenama, kad jaunimas tiesė ir lietuviškos spaudos kelią nuo lietuvių studentų leistų rankraštinių laikraštėlių „Kalvis melagis“ (Peterburge 1875–1876 m.) bei „Aušra“ (Maskvoje 1880–1881 m.), Mažonoje Lietuvoje spausdintų ir Didžiojoje Lietuvoje nelegaliai platintų žurnalų „Aušra“ bei „Varpas“ iki legalių periodinių leidinių nuo 1904 m.

Publikacijos tęsinyje, išspausdintame dienraščio lapkričio 12 d. numeryje, supažindinama su Maskvos lietuvių studentų draugijos nuveiktais darbais, daugiausia susijusiais su kultūrinio jaunuomenės darbo Lietuvoje organizavimu. Jaunimui siūloma dėmesį atkreipti į tas kultūrinės veiklos sritis, kurios „jau seniai laukia savo tyrinėtojų ir kuriose slepiasi gausi medžiaga. (...) Kiekvieno šviesuolio lietuvių priedermė prisidėti prie kultūriškai-ekonominio liaudies būvio pakėlimo“ [4].

Jaunimo kultūrinio darbo organizavimo klausimai toliau gvildenami S. Šilingo publikacijos „Iš moksleivių gyvenimo“ tęsinyje, išspausdintame 1908 m. lapkričio 13 d. „Vilniaus žinių“ numeryje. Čia pranešama, kad Maskvos lietuvių studentų draugija, norėdama jaunimui patarti, kaip atlikti kultūrinį darbą, pasiryžo parengti ir išleisti „Kultūrinio darbo“ vadovėlį. Pabrėžiama, kad „straipsniai turi būti pritaikyti prie kuo plačiausių visuomenės sluoksnių ir todėl

privalo būti parašyti prieinamai, bet užgąnėdintai giliai ir rimtai, iš mokslo pozicijų“ [5]. Prie vadovėlio rengimo kviečiami prisidėti visi buvusieji Maskvos universiteto studentai ir Maskvos lietuvių studentų draugijos nariai.

Kitame, 1908 m. lapkričio 14 d. dienraščio „Vilniaus žinios“ numeryje pasirodė dar vienas S. Šilingo rašinys – nedidelė korespondencija „Iš moksleivių gyvenimo“, tiesiogiai susijusi su tų pačių metų spalio mėnesį šiame laikraštyje paskelbta pirmąja jo publikacija [6]. Pirmojoje korespondencijoje autorius išsakė daug karčių žodžių savo Draugijos nariams dėl jų neveiklumo, o šioje, atvirksčiai, daugelį jų gyrė už aktyvumą, parodytą iniciatyvą organizuojant įvairius kultūros renginius.

1909 m. birželio 17 (30) d. pasirodė S. Šilingo rašinys ir laikraštyje „Lietuvos žinios“. Straipsnio „Iš moksleivijos gyvenimo“ pradžioje autorius rašo, jog birželio 7 d. įvyko susirinkimas, kuriame dalyvavo 25 Maskvos, Petrapilio (Peterburgo) ir Dorpatu (Tartu) moksleivių atstovai, apsvarstytas vienas klausimas – „įkūrimas laikraščio paversto mokslus einančios jaunuomenės reikalams“ [7]. Atsižvelgdamas į tai, kad Lietuvos moksleivija turi ne tik lavintis, bet ir aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, kad lietuviški laikraščiai retai ir neišsamiai svarsto moksleiviams rūpimus klausimus, susirinkimas „pripažino reikalingu įkūrimą specialinio moksleivijos organo, kurs būtų nuolatinis žadintoju, Lietuvos moksleivijos auklėtoju ir jos minčių išreiškėju“ [8].

Tais pačiais metais laikraštyje „Lietuvos žinios“ pasirodė atsiliepiamą į S. Šilingo

Stasys Šilingas (apie 1920 m.)

straipsnį: rugpjūčio mėnesį rašiny s „Žadintojas ar vadovas“ [9], o spalį – „Moksleivių laikraščio sumanymas“ [10]. Juose pritariama specialaus moksleivių leidinio steigimo idėjai, siūloma jį vadinti „Moksleiviu“ ir leisti kaip laikraščio „Lietuvos žinios“ priedą.

R. Skipitis prisimena, kad viename studentų pasitarime S. Šilingas „to pavadinimo nebe palaikė, ir siūlė pasitarimo dalyviams surasti tinkamesnį pavadinimą. Bytautas pasiūlė pavadinti „Aušrine“ (primindamas J. Basanavičiaus „Aušrą“). Šis pasiūlymas buvo priimtas ir laikraščiu duotas vardas „Aušrinė“ [11]. Pats S. Šilingas „Aušrinės“ pavadinimo atsiradimą sieja su jauno poeto Zigmo Gaidamavičiaus-Gėlės, kuris

pirmasis atsiuntė naujam leidiniui savo kūrybos, vieno eilėraščio įvaizdžiu. Jis cituoja poeto eilutes: „Liūdnumo prispaustas dūmoja lietuvis: / Dar toli Aušrinė meiluoja saldžiai, / Dar takas erškėčių rymoja piktai...“ ir samprotauja, jog „galbūt kaip tik šios eilutės taip giliai įsmigo, kad paskum nejučiomis, nesąmoningai, dr. R. B. lūpomis, pakeitė Moksleivį – Aušrinė“ [12].

Leidinio „Aušrinė“ programą ir kryptį irgi daugiausia nulėmė S. Šilingo ir R. Bytauto nuostatos. Pirmąją redaktorių kolegiją (R. Skipičio žodžiais, „Aušrinės“ štabą) sudarė S. Šilingas, A. Lastas ir R. Skipitis. R. Bytautas buvo pasižadėjęs artimai bendradarbiauti. „Pirmuosius kelis „Aušrinės“ numerius suredagavo beveik vienas pats Šilingas, man tik šiek tiek prisidedant“, – prisimena R. Skipitis [13]. S. Šilingas paskatino kurti ne tik Z. Gėlę, bet ir Antaną Žukauską-Vienuolį (jis atnešė į redakciją novelės „Grižo“ rankraštį), Igną Jurkūną-Šeinių, nemažai kitų jaunų literatų. 1910 m. rudenį į Maskvą atvykęs teisės mokslų studijuoti Petras Klimas netrukus buvo įtrauktas į „Aušrinės“ redakcijos darbą, 1911 m. tapo faktiškuoju redaktoriumi ir pakeitė S. Šilingą, kuris pasitraukė iš redakcijos, norėdamas užbaigti teisės studijas. 1912 m. baigęs Maskvos universitetą S. Šilingas „Aušrinės“ redakcijoje daugiau nebedirbo. „Bet Šilingo, kaip „Aušrinės“ sumanytojo ir jos ideologijos formuotojo, reikšmė buvo labai didelė, – pabrėžia R. Skipitis. – Šilingo redagavimo metu prie „Aušrinės“ susitelkė gražus būrys kūrybingo lietuviško jaunimo. Čia buvo susidaręs ir aušriniečių sąjūdžio centras, kuris telkė moksleivius visuomeniniam lietuviškam darbui“ [14].

Pirmasis „Aušrinės“ numeris išėjo 1910 m. sausio 30 (vasario 12) d. kaip laikraščio „Lietuvos žinios“ priedas. Leidinio epigrafu buvo žinomas Maironio ketureilis: „Į darbą, broliai, vyrs į vyrą! / Šarvuoti mokslu įstabiui! / Paimsme arklą, knygą, lyrą! / Ir eisime Lietuvos keliu!“ Įvadiniame straipsnyje „Aušrinės uždaviniai ir keliai“ leidėjai ir redaktoriai svarbiausiais uždaviniais laikė sukurti gausų ir veiklų inteligentijos sluoksnį, „duoti galią jaunai dvasios energijai apsireikšti“, pratinti jaunimą dalyvauti visuomeninėje veikloje, „rinkti į vieną ugniakurį moksleivijos mintį“, vadovaujantis trimis pagrindiniais principais: demokratizmu, nepartiškumu ir tautiškumu [15]. Profesorius Leonas Gudaitis pažymi, kad „nors iš pradžių manyta leisti žurnalą „be pakraipos“, faktiškai „Aušrinė“ mėgino sukurti vientisą ideologiją. Tačiau jos principai dėl įvairių aplinkybių kito. Leidiny pasirodė pasiūlymų labiau domėtis socialinėmis, ekonominėmis problemomis...“ [16].

„Aušrinės“ pirmajame numeryje paskelbtame straipsnyje „Moksleivija ir visuomenės darbas“ S. Šilingas rašo apie jaunimo vaidmenį visuomenės gyvenime, apie moksleivių vienijimąsi [17]. Skyrelyje „Korespondencijos“ S. Šilingas pateikia žinių apie Maskvos lietuvių studentų draugijos narių darbus, „Aušrinės“ reikalus, o skyrelyje „Gyvenimas jaunuomenės kitur“ rašo apie Lenkijos jaunimo gyvenimą ir visuomeninę veiklą.

Studijuodamas Maskvos universitete, aktyviai besimokydamas lietuvių kalbos, S. Šilingas susidomėjo lietuvių tautosaka ir per atostogas Lietuvoje pradėjo ją

rinkti. Galimas dalykas, tai paskatino jį imtis mokslinio tiriamojo darbo, dalyvauti 1907 m. balandžio 7 d. Vilniuje įkurtos Lietuvių mokslo draugijos veikloje. Tų pačių metų rugpjūčio 19 d. jis buvo priimtas į šią draugiją nariu – kaip Maskvos universiteto studentas [18]. Būdamas tokios rimtos organizacijos narys, jis norėjo, kad Lietuvių mokslo draugija kryptingai siektų savo užsibrėžtų tikslų – tyrinėtų lietuvių tautos istoriją ir dabartį, tautinę kultūrą, plėtotų lietuviškąją mokslą. 1909 m. liepos 4 d. laikraštyje „Lietuvos žinios“ (Nr. 9) paskelbtame straipsnyje „Lietuvių Mokslo Draugijos veikimas“ S. Šilingas pabrėžia, jog „nuo pat pradžių galvota apie sritis, labiausia reikalaujančias moksliško tyrinėjimo. Žodžiu – stengtasi įkurti kuo plačiausią ir kuo tobuliausią Mokslo Draugiją“ [19]. Jis pažymi, jog per dvejus savo veiklos metus Lietuvių mokslo draugija išleido dvi „istoriškai-archeologiškai-etnografiškai-filosofiškojo turinio „Lietuvių tautos“ knygas“, turi savo komitetą, surengė du visuotinius susirinkimus ir ruošiasi trečiajam. Tačiau S. Šilingas pateikia nemažai kritinių pastabų dėl draugijos darbo organizavimo, valdybos veiklos. Jis kviečia mokslininkus daugiau dėmesio skirti ne tiek praeities, kiek dabarties tyrinėjimams: „Artyn prie gyvo gyvenimo!“ [20].

Lietuvių mokslo draugijos veiklą S. Šilingas siūlo aktyvinti visomis kryptimis. Laikraščio „Lietuvos žinios“ 1909 m. liepos 8 d. numeryje (Nr. 10) išspausdintame straipsnyje „Lietuvių Mokslo Draugijos artimiausias uždavinys“ jis ragina mokslininkus rimtai susidomėti statistika. „Nuoseklių žinių rinkimas, gyvenimo

apreiškimų sistematizavimas privalo būti atliekamas ir gali būti atliekamas, – rašo jis. – (...) Spėkos yra – tai mūsų inteligentija: daktarai, advokatai, mokytojai, kunigai, jaunuomenė. Reikia tik juos suorganizuoti, reikia, kad Lietuvių Mokslo Draugija taptų centru, apie kurį susispiestų tyrinėtojai“ [21].

Statistinių duomenų rinkimo problemą S. Šilingas nagrinėja ir savo straipsnyje „Kalėdojimas privalo būt išnaudotas kultūriniais tikslams“, 1909 m. rugsėjo 2 d. išspausdintame laikraštyje „Viltis“ (Nr. 101). Labai svarbių statistinių žinių apie gyventojus, S. Šilingo nuomone, galėtų surinkti kalėdojantys kunigai, kurie aplanko kiekvieną namą. Todėl ir siūlo parinkti kokį nors svarbų gyvenimo reiškinį, kurį būtina ištirti, sudaryti klausimų sąrašą (lentelę), įteikti jį prieš kalėdojimą kiekvienam kunigui ir paprašyti užpildytus sąrašus (lenteles) pateikti kokiam nors surinkimo centrui. S. Šilingo manymu, viena svarbiausių to meto problemų – „išėivystė į kitas šalis“. Ir jos tyrimui (siekiant nustatyti emigracijos aplinkybes ir priežastis) pateikia sudarytą apklausos lentelę – klausimų sąrašą, kuris, autoriaus nuomone, dar galėtų būti patikslintas bei papildytas [22]. Įdomu, kad vėliau, matyt, S. Šilingo iniciatyva, buvo atliktas lietuvių aukštųjų mokyklų mokinių anketinis tyrimas, ir jo rezultatai (gautos anketos) buvo išsamiai išanalizuoti jo straipsnyje – trijuose 1912 m. žurnalo „Aušrinė“ numeriuose [23].

Kitame savo straipsnyje, išspausdintame laikraščio „Viltis“ 1909 m. lapkričio 8 d. numeryje, skyrelyje „Kalbos dalykai“, S. Šilingas kelia lietuviškosios terminijos

tvarkymo klausimą. Pažymėjęs, kad „terminija – tai rinkinys žodžių, vartojamųjų įvairiose mokslo ir amato šakose pavadinimui specialinių dalykų“, jis siūlo terminų kūrimo darbą pradėti nuo lietuviškų bendrųjų žodžių, sąvokų norminimo, įtraukiant į šį darbą visą visuomenę [24].

Jau pirmajame „Aušrinės“ numeryje šio leidinio sumanytojas ir redaktorius S. Šilingas pasireiškė ir kaip aistringas publicistas. Gyvai, vaizdžiai, remiantis Lietuvos istorijos faktais ir nūdienos aktualijomis parašytas įvadinis (redakcinis) straipsnis „Aušrinės uždaviniai ir keliai“. Kito pirmojo numerio straipsnio „Moksleivija ir visuomenės darbas“ pradžioje S. Šilingas pataria jaunajam skaitytojui pirmiausia žvilgtuoti į netolimos praeities Lietuvos kančių ir kovų kelią. „Nueik ten, kur guli surinkti gyvi liudytojai mūsų atgijimo – krauju ir ašaromis gausiai aplaistyti spaudos lapeliai, – rašo jis, – ir perskleisk visus juos, kovoj gimusius!.. (...) Pageltusių, nuo ugnies išlikusių knygų ir laikraščių lapeliuose rasi karštus obalsius, kurie it žaibai vasarinės audros elektrino plačias minias, patirsi, kad tie lapeliai jaunuolių ranka parašyti, kad tuos obalsius jaunuolių mintis pagimdė... Visur, kur tik atkreipsi akį, susidursi su jaunuomenės darbais, su jaunikaičių aukomis.“

Ryškių publicistikos elementų buvo ir ankstesnėse S. Šilingo publikacijose, paskelbtose dar 1908 m. dienraštyje „Vilniaus žinios“ ir 1909 m. laikraštyje „Lietuvos žinios“, ypač straipsniuose „Kultūrinis jaunuomenės darbas Lietuvoj“ (skyrelyje „Iš moksleivių gyvenimo“) ir „Kaimo

inteligentija ir laikraščių būvis“. Gyvai, išraiškingai parašytame pastarajame straipsnyje autorius taip atsako į inteligentijos pastabas dėl glaudesnio bendravimo su paprastais žmonėmis: „Bet ... koku būdu prieisi prie tos liaudies? Koks kelias veda prie jos ir kur jis? Juk toji liaudis, į kurią eiti mus kviečiate, gyvena savo ypatingu gyvenimu, jos psichologija, jos būdas taip skiriasi nuo mūsų?.. Taip, skiriasi, bet yra ir bendrumas, yra ir susidūrimo taškai. Štai jie: liaudis – lietuviai ir jūs, inteligentai – lietuviai, liaudis trokšta šviesos, akis pražiūri vadovų beieškant – jūs, inteligentai, liaudį apšviesti, jos vadovais tapti trokštate. Užtenka. Tenebūnie tik jūsų troškimai platoniški ir visas „atskyrių“ bokštas išdils, greit išdils ir taip išdils, kad ir pėdsako neliks“ [25].

1910 m. 5-ajame „Aušrinės“ numeryje išspausdintas bene didžiausios apimties (apie 8 puslapių) S. Šilingo straipsnis „Kas daryti?“ [26]. Jis gal kiek išstėtas, didaktinio pobūdžio, bet parašytas gyvai, kiekvienam moksleiviui suprantama kalba. Jame patariama, ką ir kaip reikia daryti jaunam žmogui – ar vidurinės mokyklos mokiniui, ar aukštosios mokyklos studentui, kad taptų išsilavinusia asmenybe ir būtų naudingas savo kraštui, Lietuvai. S. Šilingas labai svarbiu dalyku laiko mokinių lavinimąsi. „Mokykla – įstaiga, kuri privalo mūsų jaunąją mintį plėtoti, kuri privalo lavinimosi kelius nurodyti.“ S. Šilingas ragina mokinius imtis kūrybos, nes „kiekvienam žmogui įgimtas yra troškimas tvirti ir ką nors savito sutvirti, kame rastų atspindį jo „aš“. Tvėrimas yra gyvenimo tikslas ir, pasakyčiau, vienintelė gyvenimą gaivinančioji

jėga.“ S. Šilingas straipsnyje gvildena ir moksleivių dorovės problemą.

S. Šilingas spaudoje reikėsi ir kaip literatūros bei meno kritikas. Jau pirmajame „Aušrinės“ numeryje, skyrelyje „Mūsų raštijos naujienos“, išspausdinta S. Šilingo parašyta Lazdynų Pelėdos apysakos „Klaida“ recenzija [27]. Joje labai ryškus autoriaus nusivylimas naujuoju rašytojos kūrinium, nurodyti akivaizdūs trūkumai, pateikiama autoriaus nuomonė, pamąstymai. Antrajame „Aušrinės“ numeryje, skyrelyje „Kritika“, S. Šilingas analizuoja M. Gustaičio išverstą A. Mickevičiaus poezijos rinkinį „Krymo sonetai“ ir Žemaitės apsakymą „Nuo audros pasislėpus“. S. Šilingas išsamiai išanalizavo jauno, anksčiau (1912 m., sulaukus vos 18 metų) mirusio poeto Zigmo Gaidamavičiaus-Gėlės kūrybą. Kaip pažymi L. Gudaitis, S. Šilingas ir kiti „Aušrinės“ redaktoriai, „gindami Z. Gėlės eilių tematiką, iš pradžių priekaištavo, kad jose „niekur neišlaikyta taip pamatinė mintis, taip ir eiliavimas“, o po dvejų metų jau ieškojo jame genialumo žymių, artimų M. K. Čiurlioniui. Talentingo 13–18 metų poeto kūrybos rezultatai sudarė realias prielaidas tapti jam vienu žymiausių lietuvių rašytojų ateityje“ [28]. Z. Gėlė „Aušrinei“ buvo atsiuntęs 23 eilėraščius, iš kurių 18 žurnalas išspausdino, o kitų ištraukas citavo ir plačiai komentavo S. Šilingas nekrologiniame straipsnyje „Zigmas Gėlė“ [29], paskelbtame 22-ajame „Aušrinės“ numeryje.

1912–1913 m. S. Šilingas aktyviai bendradarbiavo kaimo jaunuomenei skirtame žurnale „Jaunimas“ (jis ėjo kaip savaitraščio „Lietuvos ūkininkas“ priedas).

M. I

Sausio 30 (vasario 12) d. 1910 m.

№ I.

Aušrinė

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą!
Šarvuoti mokslu įstabiau!
Paimsme arklą, knygą, lyrą!
Ir eisime Lietuvos keliu!

Moksleiviams ir studentams skirto žurnalo „Aušrinė“ pirmojo numerio antraštė

S. Šilingas tvarkė žurnalo skyrelį „Pašnekos apie dailę“, kuriame iš valstietiškų pozicijų apžvelgdavo naujus leidinius ir aiškino literatūros bei meno suvokimo pradmenis. „Jau teka tavo aušružė, – pradinio skyrelio (1912 m. Nr. 7) įžangoje į jaunimą kreipiasi S. Šilingas (slapyvardžiu Genelis). – Daugyn eina tavo brolių šviesuolių būrys. (...) Išties jie tau ranką ir peržengsi tuomet užkerėtą žinijos slenkstį. (...) Ir aš noriu tau, jaunime, padėti, noriu iš tavo širdies dailės kibirkštį išskelti, noriu, kad kartą išskeltoji niekuomet jau negestų, visą amžių žerėtų“ [30]. Pirmajame pašnekesyje aiškina, kada atsirado žmoguje dailės jausmas. „Dailės, grožio pajautimas tveria jau tūkstančių tūkstančius metų“, – konstatuoja pašnekesio pabaigoje autorius. Antrąjį pašnekesį, išspausdintą kitame, 8-ajame, numeryje, S. Šilingas skiria jaunųjų ir senųjų santykiams. „Senieji ir jaunieji sunkiai susipranta, – rašo jis. – Jaunieji norėtų savus, naujus gyvenimo takus pradėti skinti, (...) tuo tarpu senųjų diduma velija tūpčioti ant vietos“ [31]. Tiems santykiams iliustruoti pateikia ištraukas iš Šatrijos Raganos, Lazdynų Pelėdos ir J. Biliūno kūrinių. Ta pati tema tęsiama ir 9-ajame numeryje, kuriame pateikiamos K. Jasiukaičio, Žemaitės ir Lazdynų Pelėdos kūrinių ištraukos su

komentarais. 10-ojo numerio pašnekesys skiriamas karo baisumams: aptariamasi dvi Žemaitės knygelės apie karo baisybes [32]. Kitų 1912 ir 1913 m. žurnalo numerių skyreliuose „Pašnekos apie dailę“ kalbama apie kūrybinio įkvėpimo esmę [33], plačiai analizuojamos vieno kaimo jaunuolio atsiųstos eilės (eilėraščių sąsiuvinis), aiškinama, kas lemia dailės pojūčius, meno supratimą.

1911 m. žurnalo „Aušrinė“ bendradarbiais, tarp jų ir S. Šilingui, gimė mintis išleisti lietuvių literatūros almanachą. Kaip pažymi L. Gudaitis, „jo pagrindą turėjo sudaryti liberalinės pakraipos jaunų literatų I. Šeinaus, A. Vienuolio, M. N. (M. Eidrigevičaitės), J. Žainio, Z. Gėlės ir pagrindinio „Aušrinės“ žurnalo redaktoriaus S. Šilingo kūryba“ [34]. Tačiau „almanachui, matyt, stigo lėšų. Kita vertus, aktyviausias jo organizatorius S. Šilingas 1912 m. baigė mokslus ir, apsigyvenęs Vilniuje, ėmė tolti nuo „Aušrinės“ reikalų“ [35]. Vėliau, dirbdamas Vilniaus lietuvių kredito bendrovės valdyboje bei taryboje, sustiprėjęs materialiai, S. Šilingas grįžo prie almanacho leidimo idėjos. Ir 1914 m. pradžioje leidinys pradėtas rengti. Apie tai S. Šilingas rašė straipsnyje „Gyvenamoji valanda“, išspausdintame laikraštyje

„Lietuvos žinios“ 1914 m. lapkričio 17 d. Jame įrodinėjama, kad ir prasidėjusio karo sąlygomis reikia dirbti, kurti [36]. Jis pats suformavo almanacho turinį ir suredavo visus rašinius. Tik kūrinius iš autorių padėjo surinkti I. Šeinius. S. Šilingas almanache, kuris turėjo tapti periodiniu leidiniu, atsiribojęs nuo vyresniosios kartos rašytojų, o iš kūrybinio jaunimo atsirinko labiausiai susižavėjusius modernistiniais ieškojimais. Kaip didžiausią lietuvių kultūros vertybę almanacho leidėjai iškėlė M. K. Čiurlionį, vadindami jį „intuityviu lietuvių dvasios reiškėju“. S. Šilingas savo visuomeninį estetinį *credo* almanache išsakė netiesiogiai – kalbėdamas apie savo bičiulio jauno filosofo R. Bytauto pažiūrų kaitą [37].

Almanachas „Pirmasai baras“ išėjo 1915 m. liepos mėnesį Vilniuje. Leidinio sudarytojas ir redaktorius S. Šilingas jį skyrė tais pačiais metais mirusio R. Bytauto atminimui, almanacho pradžioje įdėjęs savo parašytą nekrologą ir straipsnį „Ramūno Bytauto darbai“ [38]. Leidinyje taip pat yra S. Šilingo studija „Tautos dainų genezė“, jo išversti A. Niemojewskio bei R. Tagorės kūriniai (greta pateiktų kitų keturių užsienio rašytojų ir poetų kūrinių vertimų). Almanache „Pirmasai baras“, turėjusiame 230 puslapių, išspausdinta K. Binkio, Z. Gėlės, A. Lasto, B. Sruogos eilėraščių, literatūrinių etiudų, V. Krėvės apsakymas „Skerdžius“, I. Šeinius apysaka „Mėnesiena“, V. Bičiūno, M. Biržiškos, S. Čiurlionienės-Kymantaitės, B. Sruogos, I. Šeinius publicistinių vaizdėlių, literatūros kritikos straipsnių bei recenzijų. Almanachą apipavidalinęs dailininkas

A. Varnas laikėsi tų pačių estетinių principų, kaip ir dauguma leidinio poetų. Iš kitų leidinių almanachas išsiskyrė dideliu formatu, prabangiu apipavidalinimu ir neįprastu maketavimu. I. Šeinius žodžiais, „Pirmasai baras“ norėjo ugdyti lietuvių literatūrą, meną ir duoti pradžią dailiam knygų leidimui. Jo turinys ir forma ryškiai atspindėjo to meto lietuvių rašytojų ir poetų modernistinius ieškojimus.

S. Šilingas norėjo tęsti „Pirmojo baro“ leidimą. Šiuo reikalu 1918 m. liepos 2 d. savo bute jis sušaukė pasitarimą, kuriame dalyvavo L. Gira ir kiti literatai. S. Šilingas jau buvo pradėjęs rinkti leidiniui medžiagą; jam talkino B. Sruoga [39]. Deja, leidinys nepasirodė. Tik vėliau, 1925 m., jau nedalyvaujant S. Šilingui, almanacho tradicijas tęsė Kaune leistas F. Kiršos redaguojamas mėnesinis žurnalas „Baras“, savo apipavidalinimu panašus į almanachą „Pirmasai baras“: iš jo buvo paimtas priešantraštinio lapo pavadinimas ir A. Varno simbolinis piešinys – barą varantys pjovėjai [40].

1915 m. S. Šilingas ėmė organizuoti pagalbą nuo karo nukentėjusiems lietuviams (tapęs Lietuvių draugijos nukentėjusiems karo šelpti Centro komiteto sekretoriumi) ir iš Vilniaus persikėlė į Petrogradą. Ten, Rusijoje, su kitais lietuviais 1917 m. kovo mėnesį įsteigė Demokratinę tautos laisvės santaros partiją (politinę organizaciją „Santara“), padėjo leisti tais pačiais metais įkurtą jos savaitraštį „Santara“ (buvo redakcinės komisijos narys). 1917 m. S. Šilingas redagavo du šio laikraščio priedus: literatūros ir meno priedą „Pradalgiai“ ir lietuvių kariams skirtą priedą „Laisvės karininkas“; pastarojo išleido du numerius

[41]. 1917 m. jis taip pat Petrograde inicijavo Lietuvių tautos Tarybą, buvo išrinktas jos pirmininku.

1918 m. grįžęs į Lietuvą ir pradėjęs dirbti Lietuvos Valstybės taryboje, S. Šilingas greitai išitraukė ir į literatūrą bei dailininkų klubo „Dainava“ veiklą. Jis taip pat aktyviai dalyvavo 1920 m. Kaune steigiant Lietuvos meno kūrėjų draugiją, buvo išrinktas į šios draugijos valdybą, parengė pirmąją Literatūros ir poezijos sekcijos statutą, daugelį kitų dokumentų (jo, kaip patyrusio juriskonsulto, parama labai pravertė menininkams). S. Šilingas buvo Literatūros ir poezijos sekcijos valdybos narys ir 1920 m. Lietuvos meno kūrėjų draugijos leisto žurnalo „Menas“ redakcinės komisijos narys.

Todėl visai pagrįstai buvęs S. Šilingo moksladraugis ir bendradarbis R. Skipitis pabrėžia, kad „Šilingas taip buvo pamėgęs ir įsijungęs į meno pasaulį, jog ne vienam, jį arčiau pažinusiame žmogui atrodė, kad jis yra daugiau menininkas negu valstybininkas, nors valstybininkams reikalams jis yra daug daugiau atidavęs savo laiko ir jėgų negu menui“ [42].

Literatūra

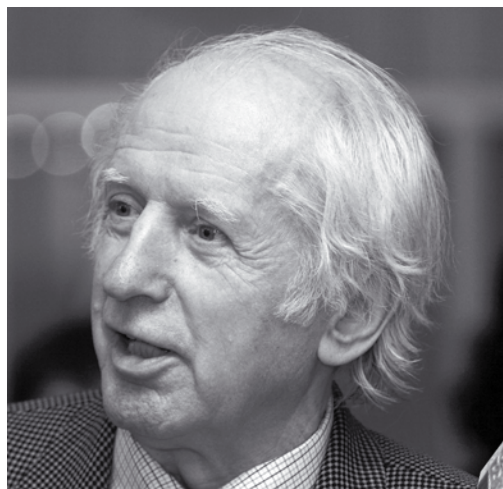
1. Skipitis, R. *Nepriklausoma Lietuva: Atsiminimai*. Čikaga (JAV), 1967, p. 218–251.
2. St. Š. Iš moksleivių gyvenimo. *Vilniaus žinios*, 1908, spalio 12 (25), p. 2.
3. Šilingas, S. Iš moksleivių gyvenimo. *Vilniaus žinios*, 1908, lapkričio 11, nr. 254, p. 2.
4. Šilingas, S. Iš moksleivių gyvenimo. *Vilniaus žinios*, 1908, lapkričio 12, nr. 255, p. 2–3.
5. Šilingas, S. Iš moksleivių gyvenimo. *Vilniaus žinios*, 1908, lapkričio 13, nr. 256, p. 2–3.
6. St. Š. Iš moksleivių gyvenimo. *Vilniaus žinios*, 1908, lapkričio 14, nr. 257, p. 2.
7. St. Š. Iš moksleivijos gyvenimo. *Lietuvos žinios*, 1909, birželio 17, nr. 4, p. 2.
8. Ten pat, p. 2.
9. Žadintojas ar vadovas. *Lietuvos žinios*, 1909, rugpjūčio 1, nr. 17.
10. Moksleivių laikraščio sumanymas. *Lietuvos žinios*, 1909, spalio 17, nr. 39.
11. Skipitis, R. *Nepriklausoma Lietuva: Atsiminimai*. Čikaga (JAV), 1967, p. 226.
12. Šilingas, S. Zigmas Gėlė. *Aušrinė*, 1913, nr. 22, p. 2–4.
13. Skipitis, R. *Nepriklausoma Lietuva: Atsiminimai*. Čikaga (JAV), 1967, p. 227.
14. Ten pat, p. 232.
15. „Aušrinės“ uždaviniai ir keliai. *Aušrinė*, 1910, nr. 1, p. 1–2.
16. Gudaitis, L. *Platėjantys akiračiai*. Vilnius, 1977, p. 132.
17. St. Š. Moksleivija ir visuomenės darbas, *Aušrinė*, 1910, nr. 1, p. 4.
18. *Lietuvių tauta*, Vilnius, 1908, kn. 1, d. 2, p. 311.
19. St. Š. Lietuvių Mokslo Draugijos veikimas. *Lietuvos žinios*, 1909, liepos 4, nr. 9, p. 2.
20. Ten pat, p. 3.
21. St. Š. Lietuvių Mokslo Draugijos artimiausias uždavinys. *Lietuvos žinios*, 1909, liepos 8, nr. 10, p. 3.
22. St. Š. Kalėdojimas privalo būt išnaudotas kultūriniais tikslais. *Viltis*, 1909, rugsėjo 2, nr. 101, p. 1.

23. Šilingas, S. Anketa tarp lietuvių aukštųjų mokyklų mokinių. *Aušrinė*, 1912, nr. 15, 16, 17.
24. St. Š. Žodžių grūtė (pora) kalbos dalyke. *Viltis*, 1909, lapkričio 8, p. 3–4.
25. St. Š. Kaimo inteligentija ir laikraščių būvis. *Lietuvos žinios*, 1909, nr. 30, 31, p. 1, 2.
26. Šilingas, S. Kas daryti? *Aušrinė*, 1910, nr. 5, p. 1–15.
27. St. Š. „Klaida“. *Aušrinė*, 1910, nr. 1, p. 12–13.
28. Gudaitis, L. *Platėjantys akiračiai*. Vilnius, 1977, p. 137.
29. Šilingas, S. Zigmąs Gėlė. *Aušrinė*, 1913, nr. 22, p. 2–4.
30. Genelis. Pašnekos apie dailę. *Jaunimas*, 1912, liepos 5, nr. 7, p. 40.
31. Genelis. Žiauru mūsų jaunimui sodžiu. *Jaunimas*, 1912, rugpjūčio 2, nr. 8, p. 47.
32. Genelis. Baisus daiktas karas. *Jaunimas*, 1912, rugsėjo 26, nr. 10, p. 58.
33. Genelis. Kas tat yra įkvėpimas? *Jaunimas*, 1912, spalio 25, nr. 11, p. 62–63.
34. Gudaitis, L. *Platėjantys akiračiai*. Vilnius, 1977, p. 343.
35. Ten pat, p. 344.
36. Šilingas, S. Gyvenamoji valanda. *Lietuvos žinios*, 1914, lapkričio 17, p. 2.
37. Gudaitis, L. *Platėjantys akiračiai*. Vilnius, 1977, p. 345–348.
38. *Pirmasai baras*. Vilnius, 1915. 230 p.
39. Gudaitis, L. *Laiko balsai*. Vilnius, 1985, p. 22.
40. Urbonas, V. *Lietuvos žurnalistikos istorija*. II d. Klaipėda, 2004, p. 106.
41. Kairiūkštytė, N., Gudonytė, A. *Lietuvybės kovų verpetuose*. Vilnius, 2009, p. 293.
42. Skipitis, R. *Nepriklausoma Lietuva: Atsiminimai*. Čikaga (JAV), 1967, p. 242.

Redaktoriaus duona

Angelina Liaudanskienė

Juozas Baldauskas

Sių metų gegužės 5 d. sukako 35 metai, kai „Mokslo ir gyvenimo“ redakcijai pradėjo vadovauti Juozas Baldauskas.

Šis mūsų kolega – savotiškas rekordininkas maratonininkas, atkakliai ir ištvėringai tebenešęs mokslo populiarinimo estafetę, patyrusią ir dviejų sistemų virsmo, ir rinkos išbandymus, ir informacinių technologijų iššūkius, ir trijų skaitytojų kartų kaitą bei spaudos ir elektroninės leidybos konkurenciją.

Šio ilgaamžio žurnalo, įkurto 1957 m., vyriausiasis redaktorius, stojęs prie jo viaro 18-aisiais gyvavimo metais, kartu su kūrybingu keturiolikos žurnalistų kolektyvu ištikus dešimtmečius stengėsi tenkinti skaitytojų lūkesčius ir patrauklia forma pateikti aktualią bei inovatyvią medžiagą. Štai kodėl sovietmečiu „Mokslo ir gyvenimo“ tiražai siekė 200 tūkst. ir daugiau egzempliorių.

Tiesa, šiandieninė redakcija, 5 asmenų komanda, apie tokius tiražus tegali tik svajoti, nes skaitytojais priversta dalytis su „Iliustruotu mokslu“, „Mokslo Lietuva“,

interneto portalais, elektroninės leidybos ir kitais produktais.

Kaip jam, mokslo populiarinimo ir mokslo istorijos mėnesiniam žurnalui „Mokslo ir gyvenimui“, remiamam Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo, Lietuvos energetikos instituto, Vilniaus universiteto, Lietuvos mokslo istorikų draugijos, Lietuvos kultūros tyrimų instituto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto ir Lietuvos gamtos draugijos, pavyksta išlaikyti prenumeratorių ir skaitytojų būrį?

Kas padeda išlikti konkurencinėje kovoje? Ir kuo stiprinamas žurnalo imunitetas?

Būtent šių klausimų menami atsakymai paskatino žurnalistę **Angeliną Liaudanskiene** susitikti su Juozu Baldausku, 2007 m. LŽS valdybos apdovanotu medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“.

Autorė siekė, kad spaudos veterano mintys ir įžvalgos paakintų mus, 3-iojo tūkstantmečio žiniasklaidos darbininkus, neišduoti savo vertybių ir misijos, net ir vykstant epochų transformacijoms būti išradingais patikimos informacijos teikėjais.

Tad žodis vieninteliui aktyviai ir atsaikingai tebeveikiančiam senosios redaktorių plejadai „aborigenai“ Juozui Baldauskui.

– Mane, bebaigiantį kopti į aštuntąjį kalnelį, įsuktą į „Mokslo ir gyvenimo“ leidybos problemų sukurį, pastaruoju metu optimistiškai nuteikia šis akademiko Justino Marcinkevičiaus dveilis:

Pasiėmė mane laikai,

Aš negalėjau nepaklusti.

Todėl, kaip daug matęs, žinąs ir dabarties peripetijas bandąs iš(si)aiškinti žmogus, norėčiau pakviesti almanacho skaitytojus kelionėn į 2010-uosius, nes tai padėtų suvokti, kodėl nepasiduodu, kodėl dar neišeinu į pensiją...

Gimiau 1932 m. Žiltų kaime, kuris yra priklausęs ir Papilės valsčiui, ir Kuršėnų rajonui. Po metų tėvai persikėlė į Papilę, kur apsigyvenome S. Daukanto paminklo kaimynystėje, o paauglystė prabėgo besiklausant mokytojų Šukio, Šukytės ir Krištopaičio pasakojimų apie Lietuvos mokslo vyrus, gražuolės Ventos krantų atodangos paslaptis, dangaus šviesulius...

Anksti mirus motinai, man, vyriausiajam iš keturių vaikų, jau po devynių klasių teko pradėti dirbti ir mokytis. Baigęs

kultūros darbuotojų kursų Vilniuje gavau Pakumulšių bibliotekos vedėjo vietą. Čia dirbdamas leidau sienlaikraštį apie skaitytojų meno saviveiklininkų ir sportininkų renginius, ėmiau rašyti į vietinį laikraštį. Beje, tos veiklos nepamiršau ir tarnaudamas kariuomenėje Ukrainoje. „Neetatinio korespondento“ statusas padėjo man gauti tuometines aukštas redaktoriaus pareigas rajoniniame laikraštyje, nes turėjau pakeisti susikompromitavusį pirmtaką. Tas Kuršėnų periodas (1956–1962 m.) paliko apsisprendimo pėdsakus mano gyvenime – supratau, kad gamybininkams iš Daugėlių statybinių medžiagų kombinato, Pavenčiaus cukraus fabriko, Kuršėnų tarybinio ūkio ar Kuršėnų vaikų namų mokytojams bei rajono medikams dar reikia ir kultūros naujienų, gyvų susitikimų su menininkais, todėl išipareigojau būti švietėju.

Pažintys ir dalykiniai ryšiai su kuršėniškiu poetu Vaciu Reimeriu, laikraščio jaunųjų literatų būrelio globėju, poetu ir mokytoju Stasiu Anglickiu, literatūriniai vakarai su vilniečiais rašytojais Pauliumi Širviu, Antanu Miškiniu, Justinu Marcinkevičiumi, Algimantu Baltakiu, Juozu Baltušiu, Alfonsu Maldoniu prasmingai atsispindėdavo laikraščio puslapiuose, padėjo šviesti laikraščio publiką.

Manau, jog aistra mokslui ir jo sklaidai taip pat atsirado Kuršėnuose, nes taip sutapo, kad pirmojo žemės palydovo paleidimo dieną, 1957 m. spalio 4-ąją, rajone paskaitas skaitė filosofas, o vėliau – ir Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys bei Nepriklausomybės akto signataras prof. Jokūbas Minkevičius, su kuriuo tada kartu pasidžiaugėme

pasiekimais užkariaujant kosmosą ir tą patį mėnesį pasirodžiusiu nauju „Mokslo ir gyvenimo“ žurnalu.

Antrasis mano žurnalistinės veiklos periodas prasidėjo 1962 m., kai Kuršėnų ir Salantų rajonai buvo panaikinti, o Plungės ir Rietavo – sujungti. Tuo metu buvau paskirtas naujojo Plungės laikraščio „Kibirkštis“ redaktoriumi ir čia kartu su trimis už mane vyresniais buvusiais redaktoriais griebėmės skaitytojams skaudesnės tematikos. Tada jau daug geresnės buvo ir darbo sąlygos: nuo dviračių ir motociklų persėdę į tarnybinių automobilių galėjome dažniau ir operatyviau lankytis darbo kolektyvuose, o ir naršesni jautėmės, nes N. Chruščiovo atšilimo politika leido kritiškiau pasakoti apie realų gyvenimą. Čia vėl likimas suvedė su plungiškiu akademiku, teorinės fizikos patriarchy Adolfu Juciu, rašytojais Kaziu Saja, Vytautu Petkevičiumi, Juozu Nekrošiumi, kurių pasakaitos sutraukdavo pilnutėles sales naujienų ir bendravimo išsiilgusių žemaičių.

Tikra atgaiva profesinėje karjeroje mane ištiko atėjus dirbti į draugišką „Mokslo ir gyvenimo“ redakcijos kolektyvą su geranoriška redakcine kolegija. Mūsų bendraminčiai tada buvo akademinis elitas: išskirtinį dėmesį mokslo populiarinimui rodė Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Juozas Matulis, Vilniaus universiteto rektorius Jonas Kubilius, akademikai Paulius Slavėnas ir Vytautas Merkys, kiti žinomi žmonės, laikę garbe talkinti redakcijai ir teikti savo ar mokinių straipsnius, konsultacijas, pastabas.

Nežinau kodėl, bet ant mano pečių Žurnalistų sąjunga dešimtmetį buvo užkrovusi mokslo populiarinimo sekcijos pirmininko

pareigas, kurios, prisipažinsiu, ir padėjo, ir trukdė. Bet gal labiau ragino mokytis, tobulėti, gilintis, nes išvykęs į institutus ir laboratorijas galėjau iš arčiau pajusti tyrėjų sumanymus ir nuotaikas.

Savotiška profesionalumo mokykla tapo ir vizitai pas kolegas į respublikinius mokslinės minties sklaidos žurnalus, tarptautiniai seminarai socialistinėse šalyse. Taip dar prieš 30 metų Vengrijoje teko pabendrauti su garsiojo žurnalo „Nacionalinė geografijs“ kūrėjais.

Draugijos renginiuose žavėjomės akademiko P. Slavėno žodžiu – ramiu, matematiškai tikslu, astronomiškai filosofišku. Vėl reikėjo rinkti kruopelytes žinių apie naujai atrandamą atomo pasaulį, apie perspektyvias mokslo sritis – kosminę biologiją, kosminę mediciną ir t. t. Gilios P. Slavėno žinios, gebėjimas apie tai, kas sudėtinga, kalbėti suprantamai pelnydavo jo klausytojų ir skaitytojų palankumą. Ne vieną dešimtmetį jaučiau akademiko rūpestį jam mielo mūsų žurnalo gyvenimu, mokslo populiarinimo aktualijomis. Jo straipsniai ugdė visuomenės poreikį šviestis, pagarbą mokslui, mokslininkams. P. Slavėnas neslėpė savo nuostatos, kad mokslininkas savo išvalgiu protu turi sugundyti skaitytoją ir skatinti jo nuolatinį pažinimo alkį.

Norėdami, kad žurnalo skaitytojai išgirstų jiems patikusią straipsnių autorių komentarus, padėdami „Žinijos“ draugijos respublikos rajonuose ėmėme rengti „Mokslo ir gyvenimo“ dienas, skaitytojų konferencijas.

Nuoširdus žurnalo redakcijos talkininkas buvo chemijos (ir ne tik) populiarintojas, polemikos virtuožas prof. Kazys

Nepriklausomybės Akto signataras prof. Česlovas Kudaba (iš kairės), akademikas Paulius Slavėnas ir Juozas Baldauskas

Daukšas, kurio paskaitas pradėjau konspektuoti lydėdamas jį dar po Plungės rajono kolektyvus.

Unikali pasakorė, įdomių straipsnių ir atsakymų į skaitytojų klausimus autorė – dr. Eugenija Šimkūnaitė. Nuoširdžiai bendradarbiavome su didžiuoju lietuvių kalbos stilistu prof. Juozu Pikčilingiu, bent trimis kosmonautais.

O žmonių tarsi iš legendos sutikau tikrai be galo daug. Tai komandiruotėse kalbinti Nobelio premijos laureatai motina Teresė ir fizikas Nikolajus Basovas. Deja, visų nesuminėsiu. Vis dėlto turiu nusilenkti žurnalo steigėjams, redakcijos darbininkams, kurie dirbo ir tebedirba drauge. Vienas iš ilgiausiai bendradarbiaujančių su mūsų redakcija yra astronomas prof. Vytautas Straižys. Ne vieną straipsnį iš meteorologijos pasaulio parašė Bermudų trikampio nepabūgusi ir ten mokslinėje ekspedicijoje dalyvavusi dr. Jūratė Mikalajūnienė. Daug medikų yra rašę mūsų žurnalui. Antai profesorė Laima

Griciūtė net iš užsienio stažuočių mums siūsdavo straipsnius, o akademikas Jurgis Brėdikis kviesdavo redakcijos žurnalistus stebėti širdies operacijų. Daug metų bendradarbiaujame su unikaliu mokslininku, fantastiškai daug davusiu Lietuvos ir pasaulio mokslui akademiku Kazimieru Ragulskiu. Draugaujame su septynių valstybių ambasadomis – išleidome jų atstovaujamosms šalims skirtus numerius. Beje, mes dėkingai minime redakcinės kolegijos narius, kurie talkina redakcijai, paremdami ne tik specialioms numeriams skirta medžiaga, bet ir finansais. Tai akademikai Algirdas Gaižutis, Jonas Grigas, Jurgis Vilemas, seniau mus parėmę prof. Stasys Vaitekūnas, prof. Algirdas Gaigalas.

Skuba dešimtmečiai. Viskas keičiasi. Tik ar gebame tuos pokyčius atpažinti, numatyti, valdyti?

Neturime iliuzijų ir matome, kad, didėjant globalizacijai, vis labiau įsigalint naujaisiems technologijoms ir elektroninei leidybai, mažėja tradicinių žurnalų paklausa. Tad kiekvieną kartą pasidžiaugiame, kai į žurnalą „pasibeldžia“ naujos temos, nauji autoriai. Ateitis gundo naujomis žiniomis iš genetikos, modernių ir nanotechnologijų pasaulio... Tik ar beturėsime altruistų autorių? Ar Tėvynę palikę jaunieji mokslininkai dar jaus pareigą praturtinti užsieniuose įgytomis žiniomis juos auginusius ir ugžčiusius tėvukus, mokytojus... Ar skaitysime jų straipsnius Lietuvos mokslo populiarinimo leidiniuose? Ar dar bus verslo, mokslo pasaulio žmonių, kuriems rūpės mokslo populiarinimas? Na, o tiems, kas iki šiol išsaugojo tokių leidinių gyvavimo galimybę, tariame nuoširdų ačiū! Ir neprarandame vilties!

Sukaktys

Domas Šniukas
„Eltā“: su laisva Lietuva gimusi ir atgimusi

Septyni dešimtmečiai –
pats amžiaus gražumas

Virginija Motiejūnienė
„Panoramai“ – 40 metų

Julija Šliažienė
Nutoles laikas

Dainius Radzevičius
Laisvos Lietuvos žurnalistikai
ir LŽS veiklai – 20 metų. Kas toliau?

Žinių radijui – 10

Pirmasis DELFI dešimtmetis

„Elta“ : su laisva Lietuva gimusi ir atgimusi

„Elta“, kartu su Lietuva nuėjusi sudėtingą veiklos kelią, yra tapusi mūsų žiniasklaidos paveldu.“

Domas Šniukas

Sių metų balandžio 1 d. savo 90-metį minėjo Lietuvos naujienų agentūra „Elta“, dėl žinių rinkimo ir perdavimo specifikos bei dėl pavaldumo Lietuvos Respublikos ar okupacinėms valdžioms tarp šalies masinės komunikacijos priemonių užėmusi išskirtinę vietą. Tik 1996 m. ji tapo nepriklausoma įstaiga.

Jeigu seniausios Europos telegramų agentūros („Agence Havas“, dabar „Agence France-Presse“, AFP – nuo 1835 m.; „Wolff Telegraphisches Bureau“, WTB – nuo 1849 m., „Reuter“ – nuo 1851 m., „Ruskoje telegrafnoje agentstvo“, RTA – nuo 1866 m. ir kitos) buvo kuriamos kaip privačios verslo įmonės, darbą pradėjusios nuo biržos žinių, reklamos, net balandžių pašto, tai „Elta“ yra 1918 m. atgimusios Lietuvos valdžios kūdikis, pašauktas kurti, konsoliduoti jaunąją valstybę, informuojant jos institucijas ir žmones, ugdant pilietinę ir tautinę savimonę.

„Eltos“ pirmtakai buvo Pirmojo pasaulinio karo metais Šveicarijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Vokietijoje veikę lietuvių informacijos ar spaudos biurai bei 1918–1919 m. Vilniuje ir Kaune veikęs vyriausybiniis Lietuvos spaudos biuras. Pirmųjų tikslas buvo formuoti tarptautinę visuomeninę nuomonę apie Lietuvos nepriklausomybės siekį, informuoti apie jos pirmuosius žingsnius, o pastarojo – stiprinti šalies vadovybės poziciją tarp gyventojų, pasakoti apie jos veiklą.

Lietuvos spaudos biuras (jam vienas po kito vadovavo J. Pajaujis, L. Bistras,

A. Rimka ir B. Sruoga) jau buvo tikra „Eltos“ užuomazga. Jis turėjo redakcinį, užsienio ir propagandos bei informacijos skyrius, kuriuose dirbo poetas Kazys Binkis, rašytojas Antanas Žukauskas-Vienuoelis, pedagogas Matas Bagdonas, ekonomistas Petras Karvelis, teisininkas Antanas Endziulaitis, žurnalistas Antanas Dėdelė ir kiti. A. Vaišnys nurodo, kad šioje propagandos bei informacijos įstaigoje buvo ir gana specifinis būrys dviejų dešimčių instruktorių, kurie vykdavo į įvairias Lietuvos vietas kelti gyventojų ūpo, rengti mitingus, raginti stoti į Lietuvos kariuomenę, o fronto užnugaryje – griauti bolševikinius komitetus, priešintis raudoniesiems okupantams, rinkti žvalgybinio pobūdžio informaciją. Biuras vienus biuletenius rengė spaudai, o kitus – Ministrų kabineto nariams. Vyriausybės nurodymu biuras 1919 m. sausio 1 d. pradėjo leisti oficiozinį dienraštį „Lietuva“ – pagrindinį parlamentinės Respublikos metraštį, kuriam, suprantama, vyravo valdančiosios daugumos politinės nuostatos.

Lietuvos pastangos ginklu ginti nepriklausomybę ir siekti jos tarptautinio pripažinimo, vidaus reikalai išakmiai reikalavo valstybiniu mastu gerinti informacinę politiką. Tuo metu Europoje, kaip anksčiau minėta, jau seniai buvo susiformavęs žinių skleidimo modelis – naujienų agentūros. Jas aktyviai steigė naujai atsikūrusios ar įsikūrusios valstybės. Tuo keliu pasuko ir Lietuvos vyriausybė – vietoj 1919 m. rudenį panaikinto Spaudos biuro, 1920 m. kovo 8 d. Ministrų Tarybos nutarimu Kaune buvo įsteigta Lietuvos valstybinė telegramų agentūra, pradėjusi veikti balandžio 1 d. ir gavusi „Eltos“ pavadinimą (būta „Litopress“,

Juozas Eretas

„Presolit“, LTA variantų). Kadangi vienas svarbiausių to meto uždavinių buvo centralizuotai gauti užsienio informaciją vidaus rinkai, o lietuviškąją teikti užsieniui, „Elta“ buvo įsteigta kaip Užsienio reikalų ministerijos padalinys. Nors vėliau toks pavaldumas atrodė keistokai, jis išliko iki 1940 m. sovietinės okupacijos. Gal tai lėmė ir pranešimų perdavimo technologijos, kurių naujovės visų pirma turėjo būti diegiamos šioje ministerijoje.

„Eltos“ organizatoriumi ir pirmuoju vadovu buvo paskirtas Lietuvos simpatikas šveicaras filosofijos daktaras Juozas Eretas. Jį į lietuviškąją veiklą (Lozanos, Berlyno Lietuvių informacijos biuruose ir kitur) įtraukė Šveicarijoje studijavę lietuviai, tarp jų ir būsimasis Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Juozas Purickis. Nuo 1918 m. rudens J. Eretas dirbo patarėju LR užsienio reikalų ministerijoje, atsakingu už informacijos tarnybos organizavimą. Pirmieji mėnesiai „Eltai“ buvo sunkūs: blogas telefono ryšys, trūko užsienio kalbas mokančių žurnalistų, lėšų, tačiau J. Ereto organizaciniai gebėjimai, erudicija instituciją sparčiai statė ant kojų. Šis žmogus teisėtai vadinamas

„Eltos“ įkūrėju. Netrukus „Elta“ sudarė sutartis su „Havas“, „Reuter“, „Stefani“ (Italija) žinių agentūromis, prie Lietuvos atstovybių užsienyje steigėsi korespondentų punktai.

Tai buvo pirmasis „Eltos“ gyvavimo laikotarpis, kai ji dirbo parlamentinės demokratijos sąlygomis, jos vadovai buvo skiriami analogiškai kaip „Lietuvos“ dienraščio, o žiniose vengta propagandos. Tuo metu veikė 1919 m. priimtas Spaudos įstatymas, o Laikinoji ir 1922 m. Konstitucija piliečiams laidavo žodžio ir spaudos laisvę.

Antrasis „Eltos“ etapas prasidėjo po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo. Gana sparčiai įsitvirtinant autoritariniam A. Smetonos valdymui, veikiant griežtai cenzūrai, keitėsi ir agentūros paskirtis: ji iš žinių skleidimo šaltinio buvo verčiama valdančiosios tautininkų partijos instrumentu, režimo stiprinimo įrankiu ir opozicinės spaudos prievaizdu.

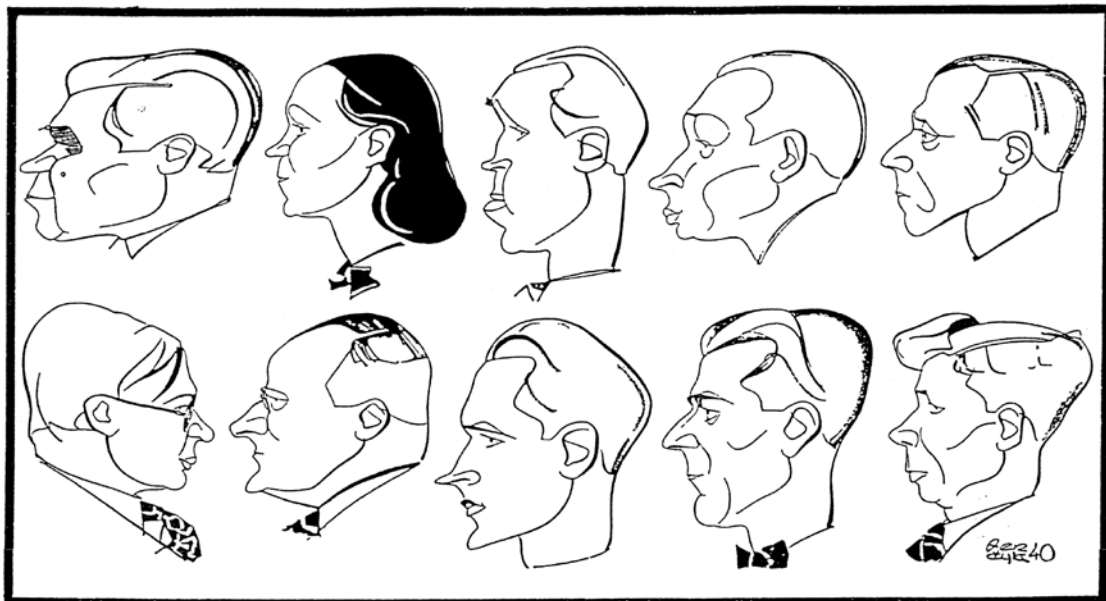
1935 m. Spaudos įstatymas cenzūrą perdavė apskričių viršininkams. Jo 33-iasis straipsnis įpareigojo laikraščius ir žurnalus skelbti savo puslapiuose (nurodytoje vietoje ir nurodytu šriftu) valdžios įstaigų parengtas publikacijas. Privalomųjų straipsnių nebuvo galima komentuoti, o tuo labiau jiems oponuoti. Jų anonimiškumas (po jais nebuvo jokio parašo) klaidino mažiau išprususius opozicinės spaudos skaitytojus.

Vykdyti šio straipsnio nuostatas, taigi tapti oficialiosios propagandos rupu, buvo įpareigota „Elta“. 1935 m. gruodžio 10 d. Ministrų kabineto nutarimu prie jos buvo įsteigtas Vidaus informacijos skyrius (nuo 1938 m. rugsėjo 2 d. jį pakeitė Visuomeninio darbo valdyba), kurio viena pareigų ir buvo pagal valdžios įstaigų

bei Tautininkų sąjungos skyrių teikiamą medžiagą rengti spaudai privalomuosius straipsnius. Skyrius buvo tiesiogiai pavaldus Ministrui Pirmininkui ir privalėjo dirbti pagal jo nurodymus, leido skirtinųjų reikšmių „mėlynuosius“, „ruduosius“ ir „cementinius“ biuletenius. (Literatūros ir meno leidiniai nuo privalomųjų spausdinti straipsnių buvo atleisti.) Vidaus informacijos skyrius instruktavo periodiką politiniais klausimais. Antrojo pasaulinio karo išvakarėse ypač suaktyvėjo „Eltos“ nurodymai dėl publikacijų užsienio tema, visų pirma apie SSRS, Vokietiją, Lenkiją. Ši draudimo mašina veikė ir dienomis, kai į Lietuvą atsikraustė Raudonosios armijos įgulos ir Nepriklausomybei iškilo mirtinas pavojus. Visuomenė negaudavo teisingų žinių, ji buvo klaidinama.

Žinoma, tai nereiškė, kad „Elta“ antrąjį Nepriklausomybės dešimtmetį atliko tik prievaizdo funkcijas. Jos redaktoriai, reporteriai, užsienio korespondentai, stenografistai, vertėjai dirbo operatyviai ir profesionaliai: nuo 1935 m. pabaigos dviem, nuo 1938 m. – trimis pamainomis. Be minėtos užsienio ir vidaus informacijos, dar buvo ekonomikos, sporto skyriai, platintos iliustracijos (klišės, matricos). „Elta“ dirbo Lietuvos ir išeivijos spaudai.

Įvairiu metu agentūra turėjo skyrius Klaipėdoje, Vilniuje, korespondentus Romoje, Berlyne (filosofijos dr. Vladas Kaupas, apie 1907–?), Maskvoje (Faustas Kirša, 1891–1964, Bostonas, Mas., JAV). Tarp svarbiausių darbuotojų – Joana Gerulaitytė (1898–1945, žuvo per Drezdeno bombardavimą), Jonas Endrikis Grigolaitis (1902–1957, Vokietija), Mykolas Jasėnas (1912–2009 01 22,

„Eltai“ – 20 metų. J. Penčylos draugiškuose šaržuose (1940 m.): viršuje – direktorius V. Gustainis, vyr. redaktorė J. Gerulaitytė, korespondentas Berlyne dr. V. Kaupas, redaktoriai J. Griška ir J. Pronskus; apačioje – redaktorius J. Jablonskis, redaktorius stenografas E. Puškevičius, redaktoriai M. Jasėnas, J. Grigolaitis ir ekonomikos skyriaus vedėjas Pališaitis

Florida, JAV), Jonas Jablonskis (žymaus kalbininko sūnus, 1906–1941 06 26, sovietų sušaudytas Bigosove, Baltarusija), Viktoras Kamantauskas (vertėjas ir vadovėlių autorius, 1899–1951, Norwoodas, Mas., JAV), Juozas Pronskus (1893–1984, Vinipegas, Kanada), Edgaras Puškevičius (redaktorius, stenografas, 1909–1964, Prienai), Petras Radzevičius (Steigiamojo ir I–III Seimų narys, 1894–1959, Kaunas) ir kiti.

„Eltos“ vadovais tarp dviejų pasaulinių karų buvo Juozas Eretas (1920–1922), Matas Šalčius (1922–1923), Matas Bagdonas (1923), Magdalena Avietėnaitė (1924–1926), Justas Paleckis (1926–1927), Antanas Jakobas (1927–1928), Eduardas Turauskas (1928–1934), Pranas Dailidė (1934–1939), Valentinas Gustainis (1939–1940). Iš jų mažiausiai žinomas A. Jakobas

(1899–?), teisininkas, 1941–1956 m. Sibiro tremtinys.

Antrojo pasaulinio karo išvakarėse „Elta“ ir techniniu požiūriu buvo išaugusi į solidžią naujienų agentūrą, turėjo tiesioginį ryšį su „Reuters“, DNR (Vokietija), „Havas“, „Stefani“, TASS (SSRS) agentūromis. Naudojo modernias ryšių priemones – teletaipus, Helligo aparatą (fakso pirmtakas), trumpųjų bangų radijo aparatūrą. Žinias taip pat gaudavo telegrafu, telefonu, biuleteniais.

Lietuvą inkorporavus į SSRS sudėtį, „Eltos“ pavadinimas liko, tačiau ji tapo TASS'o (*Telegrafnoe agenstvo Sovetskogo Sojuza*) padaliniu. Buvo atjungti užsienio žinių agentūrų teletapai, visas užsienio ir SSRS žinias monopolizavo TASS. „Elta“ sovietmečiu dirbo dviem kryptimis: apdorojo (vertė) ir laikraščių redakcijoms, radijui,

televizijai platino iš Maskvos siunčiamą medžiagą, pati rengė operatyvias žinias iš Lietuvos Maskvai, žinias, kitų žanrų rašinius respublikinei ir rajonų spaudai. Nuo 1944 m. „Eltos“ būstinė yra Vilniuje.

Nors visa TASS'o medžiaga buvo nuobodi, bet tai buvo tik nuobodumo šešėlis to, ką reikėdavo apdoroti, o laikraščiams išspausdinti TSKP suvažiavimų, SSRS AT sesijų ir kitų politinių kampanijų metu. Joms vykstant žurnalistus slėgdavo įtampa – neduok, Dieve, išbrautų kokia klaida (tekstinė, supainioti politikų vardai, netiksli jų pavardžių seka ir pan.). Gerai, jeigu viskas pasibaigtų redakcijos nuobaudomis, bet galėjo tekti įrodinėti KGB pareigūnams, kad tai padaryta nesąmoningai. „Serija A“ pažymėtus pilnus ar patrumpintus tekstus laikraščių redakcijos privalėjo spausdinti be jokių redagavimų. TASS'as siuntinėjo ir įvairius tematinius biuletenius, iš jų išsiskyrė su raudonu aplanku ir grifu „Slaptai“. Juos gaudavo LKP ir LSSR vadovai, dienraščių redaktoriai, o perskaitę privalėjo grąžinti. Raudonuose aplankuose paprastai būdavo Vakarų spaudos pasisakymų apie SSRS vertimai, kiti aktualūs laisvojo pasaulio politikos tekstai. Matyt, manyta, kad partinis elitas turi šiek tiek nutuokti, kaip mąstoma ir kas manoma apie juos „imperialistiniame pasaulyje“.

Fakso pirmtakas „Helliograph“ aparatas („Hellschreiber“)

Vienas iš tarpukariu naudotų teletaipo modelių (be dangčio)

Kadangi „Eltos“ darbuotojai daug laiko praleisdavo dirbdami su oficialiais tekstais, jų įstaigą kolegos pašaipiai vadino „žurnalistų kapinynu“. Vienam kitam tai buvo laikinas karjeros etapas. Kita vertus, „Elta“ atliko okupacijos metų kronikos (tekstu ir vaizdu) rašytojos vaidmenį, čia dirbo žinomų reporterių ir fotoreporterių. Ilgus metus agentūroje dirbo Teodora Baranauskienė, Alfonsas Balys Bučelis (1937–1997), Julius Finkelšteinas (emigravo į Izraelį), Vida Gavelienė (1936–2003), Kęstutis Jankauskas, Vilhelmina Petkevičienė, Alfredas Petrauskas, Saliamonas Vaintraubas (1922–2002), Emanuelis Vaserdamas (emigravo į Izraelį), Juozas Žukauskas.

Pirmaisiais „Eltos“ vadovais pokiais buvo rusai, gal net specialiųjų tarnybų atstovai – A. Jermakovas (1944–1945), A. Murachtanovas (1945–1953), po Stalino mirties juos pakeitė lietuviai: Donatas Roda

(1953–1978), Feliksas Pažūsis (1978–1982), Algimantas Stankevičius (1982–1989), Robertas Grikevičius (1989–1990). Pirmosios sovietinės okupacijos metu agentūrai vadovavo Kostas Korsakas.

Tarp dviejų sovietinių buvo ir hitlerinė okupacija. Jos pradžioje „Elta“ ir jos skyrius Vilniuje, kaip šių eilučių autoriui 1996 02 02 sakė Vytautas Alseika, dar bandė veikti savarankiškai (vadovas Jurgis Griška), bet greitai buvo įspausti į drakoniškos cenzūros gniaužtus, o netrukus vietoj jos Lietuvoje šeimininkavo vokiškoji DNB (nacių 1934 m. įkurta vietoj „Wolfo“ agentūros). Apie šį etapą, deja, kol kas dokumentuotų žinių beveik neturima.

Sovietinės okupacijos metu „Eltos“ vardu veikė lietuvių informacijos biurai užsienyje. Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto, Tautos fondo septyniose valstybėse leistų biuletenių uždavinys buvo informuoti užsienį apie okupuotą Lietuvą, nepriklausomos valstybės atkūrimo perspektyvas. Įvairiu metu išėivijos „Eltoje“ dirbo Antanas Valiukėnas (pagrobtas KGB agentų Berlyne, 1946 m. žuvo lageryje), Julijonas Būtėnas (žuvo KGB akcijos metu, kai buvo nuleistas parašytu į Kazlų Rūdos miškus rezistencinei kovai), Jurgis Griška, Magdalena Avietėnaitė, Viktoras Kamanauskas, Vytautas Alseika, Balys Dundulis, Vincas Trumpa, Ona Labanauskaitė ir kt.

Lietuvos Atgimimo vėjus eltiečiai tiesiogiai pajuto, kai 1988 m. birželio 28 d. prie jų įstaigos įvyko Sąjūdžio organizuotas mitingas, pasmerkęs tendencingą informaciją. Tačiau tik paskelbus Kovo 11-osios Aktą „Elta“, kaip ir derėjo jos statusui, galėjo pradėti tarnauti atgimusiai nepriklausomai

Lietuvai. 1990–1995 m. ji – LR Vyriausybės informacijos agentūra.

Kadangi Lietuvos Konstitucija gina spaudos ir žodžio laisvę, LR visuomenės informavimo įstatymas nenumato valstybinių masinės informacijos priemonių, 1995 m. „Elta“ tapo akcine bendrove ir pirmą kartą savo istorijoje – nepriklausoma.

„Eltos“ tinklalapis (www.elta.lt) skelbia, kad dabar ji rengia ir operatyviai platina aktualią informaciją apie Lietuvos ir kitų šalių politiką, ekonomiką, valstybinių ir visuomenės institucijų veiklą, teisėtumą, kultūrą ir kita. Per parą gauna per 5 000 pranešimų, užsakovams (Lietuvos ir kitų šalių žiniasklaidai) pateikia per 300 informacijų lietuvių, anglų ir rusų kalbomis, per mėnesį – 1 000 su viršum fotografijų. Nuo 1996 m. savo archyvuose sukaupe apie 400 tūkst. teksto ir 60 tūkst. vaizdo įrašų, per 100 tūkst. fotografijų ir negatyvų. Informaciją internetu teikia visą parą. Turi tiesioginį ryšį su „Reuters Group“ (Didžioji Britanija), „Deutsche Presse-Agentur“ (Vokietija), „ITAR-TASS“ (Rusija), PAP (Lenkija), LETA (Latvija), „Sinchua“ (Kinija) agentūromis. Fotoinformaciją iš viso pasaulio jai teikia EPA (*European Pressphoto Agency*) agentūra, kurią 1985 m. su būstine Frankfurte (Vokietija) įkūrė 7 stambiausios Vakarų Europos fotoagentūros. Šiuo metu „Eltoje“ dirba apie 40 darbuotojų.

Nepriklausomybės metais agentūrai vadovavo: Rolandas Barysas (1990–1991), Vidmantas Putelis (1991), Adolfas Gurskis (1992–1993), Algimantas Semaška (1993–1996), Kęstutis Jankauskas (1996–2004), Raimondas Kurlianskis (2004–2005), Rimantas Kanapienis (nuo 2005).

Švenčiant „Eltos“ 90-metį, iš kairės: Seimo Pirmininkės pavaduotojas Česlovas Juršėnas, Seimo Pirmininkė Irena Degutienė, Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkas Edmundas Pupinis, naujienų agentūros „Elta“ vyriausioji redaktorė Eleonora Budzinauskienė su LŽS Kauno apskrities skyriaus pirmininko Vido Mačiulio dovanotu Vladimiro Beresniovo paveikslu

„Elta“, kartu su Lietuva nuėjusi sudėtingą veiklos kelią, yra tapusi mūsų žiniasklaidos paveldu. Priklausymas valstybei ar privačiam verslui turi privalumų ir trūkumų. Pirmuoju atveju „Elta“ negalėjo naudotis spaudos laisve, tačiau jai, kaip nacionalinei, negrėsė išnykimo pavojus. Antruoju – savininkai disponuoja ne tik nepriklausomumu, bet ir teise su savo nuosavybe pasielgti taip, kaip verslui naudingiau, juoba kad, ekspertų nuomone, agentūros pastatas sostinės Gedimino prospekte kainuoja daugiau, negu ji pati. Iki 2005 m. kontrolinį „Eltos“ akcijų paketą turėjo „MG Baltic“ koncernas, vėliau valdymą perėmė su Vito Tomkaus „Respublikos“ leidinių grupe susijusios bendrovės „Žinių partneriai“ ir „Respublikos investicija“. Pirmosios vadovas, žurnalistas ir verslininkas R. Kanapienis, sėsdamas į agentūros direktoriaus kėdę, visuomenės būgštavimus sklaidė. Jis pareiškė, kad „Elta“ yra Lietuvos istorijos ir šalies žurnalistikos

dalis, tad bus siekiama, jog agentūra išliktų nacionalinės žinių rinkos lyderiu.

Belieka tik palinkėti, kad taip ir būtų.

Šaltiniai ir literatūra

1. Vaišnys A. *Spauda ir valstybė 1918–1940*, Vilnius, 1999.
2. Alseika V. Pokalbis su straipsnio autoriumi 1996 02 02.
3. ELTA (Lietuvos telegramų agentūra), *Žurnalistikos enciklopedija*, Vilnius, 1997, p. 121.
4. Šniukas D. ELTA, Lietuvos telegramų agentūra, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2004, t. 5, p. 482.
5. Sakadolskis R. Ar svarbu, kas bus „Eltos“ šeimininkas? *Tinklapis www.politika*, 2005 09 16.
6. Naujienų agentūrą ELTA iš „MG Baltic“ perima „Žinių partneriai“, *Vakarų ekspresas*, 2005 09 07.

Septyni dešimtmečiai — pats amžiaus gražumas

2010 m. rugpjūčio mėn. „Valstiečių laikraštis“ šventė 70-metį. Lietuvoje nėra kito leidinio, kuris beveik be pertraukos tiek metų būtų leidžiamas. Per tą laiką keitėsi daug kas: iš esmės pasikeitė valdžia, pinigai, ekonominė situacija. Seniai neliko nei valsčių, nei valstiečių, o „Valstiečių laikraštis“ gyvuoja.

Kas buvo — nepaslėpsi

„Valstiečių laikraštis“ atsirado skaudžiausiais Lietuvos istorijos metais ir gana ilgai buvo įrankis okupacinės valdžios rankose. Senuose pageltusiuose laikraščio komplektuose atgyja optimistiškai pateikiamas sovietinis gyvenimas, kolektyvizacija.

Kelerius metus nuo 1946-ųjų laikraščio redakcijoje fotokorespondentu dirbęs Krymo totorius Michailas Rebis yra pasakojęs, kaip į komandiruotę į kaimą vykstantiems korespondentams būdavo išduodamas asmeninis ginklas.

Laikraščio redakcijoje darbavosi įvairios patirties ir įsitikinimų žmonių. Tarp jų buvo ir Antrojo pasaulinio karo veteranų, kaip jau minėtas M. Rebis ar ilgametis redaktoriaus pavaduotojas Juozas Oguzas. Parako kvapas buvo pažįstamas ir ilgiausiai istorijoje redaktoriumi buvusiam Jurgiui Karosui. Čia ilgus dešimtmečius dirbo žurnalistas Henrikas Stasiūnas, karo metais priverstinai išvežtas dirbti į Vokietiją. Laikraščio redakcijoje, ypač po politinio atšilimo, triūsė ir sovietų valdžiai nelobalių žmonių.

Laukiamas svečias

Vyresnioji karta prisimena: palyginti su šiais laikais, sovietmečiu buvo juokingai mažai periodinių spaudos leidinių. Kaimui buvo skirtas vienintelis respublikinis laikraštis. Gana ilgai jis leistas tris kartus per savaitę, dvigubai didesnio formato nei dabar. Tiražai buvo įspūdingi – gerokai per 300 tūkst. egzempliorių.

Sovietinių laikų skaitytojas buvo kitoks – paprastai nekreipdavo dėmesio į pirmuosius puslapius, kuriuose būdavo skelbiami komunistų partijos dokumentai ar pagrindiniu anekdotų herojumi tapusio Leonido Brežnevo kalbos. Įdomiausi būdavo paskutiniai puslapiai: įvairūs naudingi patarimai, konsultacijų skyrelis „Geros paslaugos“, humoro skyrelis su garsiojo Anupro Dirvelės nuotykiiais.

Satyra ir humoras buvo tikra atgaiva. Skaitytojai mokėjo ir norėjo skaityti tarp eilučių. Tiesa, kol feljetonai, kritiniai straipsniai pasiekdavo skaitytoją, jiems tekdavo gauti ne tik redaktoriaus, bet ir partinių cenzorių palaiminimą.

Spaudos kokybė buvo prasta, nuotraukose veidai – sunkiai atpažįstami, neretai

šypsena kėlė ir temos bei rašymo stilius. Vis dėlto „Valstiečių laikraštis“ kaime buvo visada laukiamas. Gal dėl to, kad buvo ne toks raudonas nei kiti ir žmonės čia rasdavo naudingų dalykų.

Kova dėl išlikimo

Atkūrus šalies nepriklausomybę, netrukus užvirė kova dėl „Valstiečių laikraščio“ likimo.

Įnirtingos žurnalistų pastangos atsiskirti nuo partijos truko ne vienerius metus. Pasak šiame mūšyje dalyvavusio buvusio vyriausiojo redaktoriaus Jono Švobos, siekdami išlaikyti paskutinę tribūną komunistai nevengė nei intrigų, nei bolševikinių kovos metodų. Bambagyslę nukirpti padėjo demokratinės šalies jėgos, pirmiausia Lietuvos socialdemokratų partija, Tautininkų sąjunga, kitos susikūrusios partijos, taip pat ir ištikimiausi „Valstiečių laikraščio“ skaitytojai.

Į redakciją įsiliejo naujų energingų žmonių. Ėmė keistis laikraščio veidas. Turinys tapo įdomesnis, aktualesnis, atsirado naujų skyrelių ir priedų. Skaitytojai šiltai priėmė

atgimusį kaimo laikraštį. Savarankišku tapęs „Valstiečių laikraštis“ plėtojo leidybinę veiklą: pradėjo leisti kalendorius, knygas.

Įsteigus uždarąją akcinę bendrovę, iš pradžių redakcijai priklausė 30 proc. akcijų, o po penkerių metų – jau 60 proc. „Tapęs nepriklausomu spaudos leidiniu, „Valstiečių laikraštis“ šiandien pelnytai yra didžiausias ir populiariausias Lietuvos kaimo laikraštis“, – minint laikraščio nepriklausomybės penkmetį 1997-aisiais savo sveikinime rašė tuometis Ministras Pirmininkas Gediminas Vagnorius. „Tikiu – laikraštis gyvuos amžius. Kaip geriausias dabar atgimstančių ūkininkų, visų kaimo žmonių ir jų miesto bičiulių draugas ir patarėjas“, – kartu su žurnalistais džiaugėsi VIII Vyriausybės žemės ūkio ministras Vytautas Knašys, kuris, be to, buvo akcininkas, o vienu metu ir „Valstiečių laikraščio“ redakcijos darbuotojas.

Leidybos diena – šventa

Prieš kelerius metus svarbiausių akcinkų sprendimu pradėtas naujas „Valstiečių

„Valstiečių laikraščio“ kolektyvas šiandien

laikraščio“ istorijos etapas. Tačiau redakcijos darbuotojams laikraščio leidimo diena išliko šventa. Taip buvo visada: prieš dešimt, penkiasdešimt metų ir dar seniau. Tokią dieną prityla garsai, susitelkiama ties laikraščio gamyba. Pamištama pietauti. Tiksint laikrodžiui ir artėjant puslapių išsiuntimo į spaustuvę valandai, redakcijoje auga įtampa.

Paskui ateina atoslūgis arba dar didesnis stresas. Kad ją kur bala – korektūros klaida straipsnio pavadinime! Prierašai prie nuotraukų supainioti! Kokio nors veikėjo pavardė ne taip parašyta! Anksčiau dėl panašių dalykų redaktoriams tekdavo aiškintis ir raudonuoti partijos komitete.

„Valstiečių laikraštį“ daugelis vyresniosios kartos žurnalistų laiko profesionalumo mokykla, kurioje buvo ugdoma pagarba ir dėmesys skaitytojui, atsakomybė už kiekvieną spausdintą žodį. Korespondento duoną čia krimto publicistas Leonardas Grudzinskas, rašytojas Antanas Čalnaris, dabar televizijos žurnalistas Henrikas Vaitiekūnas, „Poezijos pavasario“ laureatai Algirdas Verba (1993) ir Stasys Stacevičius (2001), daugybė kitų šviesių žmonių, kuriems nesvetimos buvo ir žemiškos nuodėmės.

Iš lūpų į lūpas

Redakcijoje iš lūpų į lūpas buvo pasakojamos anekdotinės situacijos, kai kurios iš jų tapo kone legendomis.

- Maždaug prieš keturis dešimtmečius humoro skyrelį tvarkė žurnalistas Stasys Pikelis, tuomet gyvenęs Kėdainiuose. Jam nusišypsojo laimė – „Sprinto“ loterijoje laimėjo 5 tūkst. rublių. Anuomet tai buvo

neįtikėtina sėkmė (pradedantis žurnalistas gaudavo vos 120 rublių atlyginimą). Redakcija šį įvykį atšventė taip, kad net liko pilnas brendžio butelis. Už laimėtus pinigus laimingasis žurnalistas Vilniuje pasistatė kooperatinį butą!

- Vėliau humoro skyriaus vedėjas buvo Mato Dalbos pseudonimu dažnai pasirašinėjęs žurnalistas Stasys Čyvas. Kartą taip nutiko, kad jis prarado partinį bilietą – turėjo jį rankinėje, o ją viešumoje kažkas nuplovė, žmogus pajuto ant riešo beturįs tik dirželį nuo rankinės. Praganyti partinį bilietą buvo baisi nuodėmė. Tenka aiškintis partijos komitete. Žurnalistas teisinasi: išėjęs pasivaikščioti su moterimi į Vingio parką, o ten, pasirodo, nusikaltėlių pilna. „Na, pirmą kartą girdžiu, kad vyras eitų į mišką su moterimi ir dar partinį bilietą neštųsi“, – nusistebėjo partkomo sekretorius.

- Ekonomikos skyriaus vedėjas Antanas Naujokaitis, kaip ir daugelis kitų sovietų laikų žurnalistų, nevengė taurelės. Atsitik man šitaip – vos atsuko baltosios butelį, kabineto duris pravėrė redaktoriaus pavaduotojas Juozas Oguzas. Pasikvietė žurnalistą redaktorių J. Karosas: „Kaipgi taip, darbo metu, ir dar be užkandos...“ A. Naujokaitis buvo nepėsčias ir paaiškino: „Laukiau ateinančių mokslininkų iš Žemės ūkio ekonomikos instituto, norėjau pavaišinti – patikrinau, ar gera...“ – „Na, tada kas kita!“

- Prieš trisdešimt metų tada jaunas korespondentas (vėliau – redaktoriaus pavaduotojas) Leonas Jurša su vyresniu kolega, Mechanizacijos skyriaus vedėju Vaclovu Armužu pateko į blaivyklą. Kokia gėda: milicija užsirašydavo asmens duomenis, perduodavo į darbovietę svarstyti. Vyriausiasis

redaktorius Jurgis Karosas gauna pranešimą iš blaivyklos: „Korespondentas Leonas Jurša su niekur nedirbančiu Vaclovu Armužu...“ Visi juokėsi net pilvus susiėmę. V. Armužo pastangos milicijoje nuslėpti darbovietę nuėjo veltui!

Svarbiausios datos

1940 m. rugpjūčio 27 d. išleistas pirmas „Valstiečių laikraščio“ numeris. Naujo laikraščio vyr. redaktorės pareigas ėjo Michalina Meškauskienė.

1941 m. balandžio mėn. „Valstiečių laikraščio“ redaktoriumi tapo Jonas Zinkus. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas laikraščio leidybą sustabdė.

1944 m. laikraštis atgaivintas, vyr. redaktoriumi paskirtas ankstesnis vadovas J. Zinkus. Vėliau jį keitė Juozas Pajaujis, Petras Griškevičius.

1951 m. vyriausiuoju redaktoriumi tapo Jurgis Karosas. Iki 1990 m. balandžio 28 d. leidinys buvo Lietuvos komunistų partijos (LKP) Centro komiteto organas.

1988 m. „Valstiečių laikraščio“ vyr. redaktoriumi paskirtas Vladas Butėnas.

1990 m. gruodžio 10 d. „Valstiečių laikraščio“ redakcija įregistruota kaip personalinė LKP, vėliau – Lietuvos demokratinės darbo partijos įmonė.

1991 m. lapkričio 7 d. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo priimtu įstatymu LKP turtas paimtas valstybės žinion. Valstybės nuosavybe tapo ir „Valstiečių laikraštis“.

1991 m. gruodžio 3 d. Vyriausybė „Valstiečių laikraštį“ reorganizavo į

uždarąją akcinę bendrovę, o laikraščio turtas (81,5 tūkst. rublių) paverstas akcijomis. Jos padalytos tokiomis dalimis: redakcijos žurnalistas – 30 proc., Žemdirbių sąjungai – 10 proc., Žemdirbių sąjūdžiui – 10 proc., Ūkininkų sąjungai – 10 proc., Žemės savininkų sąjungai – 10 proc., Žemės ūkio ministerijai – 30 proc.

1992 m. lapkričio 3 d. Žemės ūkio ministerijai ir Žemdirbių sąjungai atsisakius UAB „Valstiečių laikraštis“ akcijų, Vyriausybė bendrovės akcijas perdalijo taip: žurnalistas – 30 proc., Žemdirbių sąjūdžiui, Ūkininkų sąjungai ir Žemės savininkų sąjungai – po 20 proc., likusios 10 proc. akcijų perduotos Lietuvos investicijų bankui valstybės vidaus skolai dengti.

1992 m. vyr. redaktoriumi paskirtas žurnalistas Jonas Švoba.

2007 m. laikraštį įsigijo „ŽIA Valda“ įmonių grupė. Vyr. redaktoriumi paskirtas žurnalistas Česlovas Skaržinskas.

2007 m. „Tansparency International“ Lietuvos skyriaus atliktos apklausos duomenimis, „Valstiečių laikraštis“ ir „Verslo žinios“ tuo metu buvo skaidriausi laikraščiai Lietuvoje.

2008 m. vasario mėn. „Valstiečių laikraščio“ vyr. redaktoriumi tapo buvęs ilgametis „Kauno dienos“ žurnalistas Stasys Jokūbaitis.

2010 m. gegužės mėn. UAB „Valstiečių laikraštis“ atgaivino savaitraštį „Gimtasis kraštas“.

Valstiečių laikraštis

„Panoramai“ — 40 metų

„Dabar visas Lietuvos televizijos žinių laidas kuria beveik 100 žmonių komanda: žurnalistai, operatoriai, režisieriai, montuotojai, kalbininkai, kompiuterio specialistai, „Panoramos“ korespondentai didžiuosiuose šalies miestuose.“

Virginija Motiejūnienė

2010 m. sausį sukako 40 metų, kai kiekvieną vakarą apie šalies naujienas gyventojus informuoja žinių laida „Panorama“. Per keturis dešimtmečius parengta daugiau kaip 14 600 laidų.

Vienintelis įrodymas, kad būtent 2010 m. sausio 1-oji yra „Panoramos“ gimimo diena, – 1970 m. leidinio „Kalba Vilnius“ numeris, saugomas Lietuvos radijo ir televizijos archyve. Jame spausdinamas tuometinio televizijos direktoriaus Vlado Leipaus interviu, kuriame pastarasis sako, kad „nuo šiol laida „Laikmečio įvykiai ir faktai“ jau vadinsis „Panorama“. Tuomet „Panoramai“ ėmėsis vadovauti žurnalistas Česlovas Juršėnas, šiandien užimantis Seimo pirmininkės pavaduotojo postą, prisipažįsta, kad 1970-aisiais valstybinės televizijos žinios buvo iššūkis. „Nebuvo galima rodyti kai kurių dalykų, pavyzdžiui, nusikaltimų. Reikėdavo kariauti dėl kiekvienos pozicijos, kiekvieno įdomesnio dalyko, kurį būtų galima pateikti tos dienos

„Panoramoje“. Kritinis reportažas turėdavo būti suderintas kartais vos ne iki aukščiausio lygio“, – prisimena Č. Juršėnas.

Kalbėdami apie savo darbo metus sovietinėje „Panoramoje“ pirmieji jos diktoriai – Juozas Baranauskas, Stasė Stankevičienė sako, kad beveik du dešimtmečius – nuo 70-ųjų iki Sąjūdžio – svarbiausia žinių laida prieš eterį būdavo repetuojama, o tekstai, kuriuos skaitydavo – vizuojami Glavlito darbuotojų. J. Baranauskas, dabar kiek atitrūkęs nuo televizijos gyvenimo, nustemba: „Ką, dabar nerepetuoja? Tada peržiūrėdavo viską, kas eina į eterį.“ S. Stankevičienė prisimena, kad tie, kurie skaitydavo „Panoramą“, neturėjo teisės vesti jokių kitų laidų. „Kartą labai norėjau vesti koncertą Sporto rūmuose, tačiau televizijos valdžia

2008 m. rugpjūtis. LR Prezidentas Valdas Adamkus su „Panoramos“ kolektyvu

neleido. „Ne, – sakė. – Jokių būdų! Niekai tas koncertas, nereikia žemintis, menkintis.“

Atėjo svaiginami Sąjūdžio metai. Pasikeitė televizijos žinios. Nespalvotą kino juostą pakeitė spalvota, atsirado šiuolaikinė vaizdo technika, žinias skaitančius diktorius pakeitė žurnalistai. Buvusi „Panoramos“ vadovė Algimanta Žukauskienė teigia, kad jau nebemokėtų dirbti su tokia technika, kokia yra dabar. Tada darbas buvęs ištisa improvizacija... „Mes pranešdavom ir orų prognozes. Būdavo, kokį penktadienio vakarą aš, labai nemėgstanti žemės ūkio darbų ir žinodama, kad laisvadieniais giminės planuoja mane į sodą ištempti, su dideliu malonumu pranešdavau, kad rytoj lis, tad sodininkams nevertėtų didelių darbų planuoti.“

Ilgametis „Panoramos“ režisierius Lionginas Ambrazevičius prisimena, kad informuoti apie rytdienos orus tikrai buvęs labai sudėtingas reikalas. „Dailininkai padarydavo besisukantį „barabaną“, ant kurio klijuodavom skaidrią plėvelę, o ant tos plėvelės būdavo

rašomi laipsniai. Režisieriaus padėjėjas sukldavo tą barabaną, o mes dviguba ekspozicija užvesdavom ant žemėlapių. Taip slenkantys skaičiai buvo didžiulis pasiekimas... Dabar ir debesėlis, ir saulutė, ir lietus – viskas, ko reikia. Režisieriams kompiuterinė technika palengvino gyvenimą.“

Šiandien „Panoramos“ žurnalistų diena prasideda 9 valandą ryto. Visi susirenka į posėdį, kur pasiskirstoma darbais. Įdomu stebėti savo kolegas iš šalies. Beposėdžiaujant kai kas jau pradeda rašyti reportažą, kai kas pavargęs, nes jau skaitė „Ryto žinias“, o kai kam juoką kelia pasiūlyta tema, bet vis tiek reportažą padarys, nes iki „Panoramos“ eterio dar daugiau kaip 11 valandų. Dabar visas Lietuvos televizijos žinių laidas kuria beveik 100 žmonių komanda: žurnalistai, operatoriai, režisieriai, montuotojai, kalbininkai, kompiuterio specialistai, „Panoramos“ korespondentai didžiuosiuose šalies miestuose. Žinių tarnybai vadovauja jau aštuonioliktas jos vadovas – žurnalistas Audrius Matonis.

Nutoles laikas

„Tiek Seimo, tiek Vyriausybės užkulisiuose kartais išgirdavome sakant, kad su šitomis „kobromis“ nė neverta tartis. Ir jie buvo teisūs, nes „susitarti“ nepavykdavo. Už savo tvirtą poziciją, nesitaikstymą ir kandumą (geldavome, matyt, skaudžiai) ir atsirado pravardė „Panoramos kobros“.

Julija Šliažienė

Spausdiname ilgametės „Panoramos“ žurnalistės Julijos Šliažienės ką tik išėjusios pirmosios knygos „Nutoles laikas“ ištrauką.

... Baigusi žurnalistikos mokslus ir gavusi paskyrimą, pradėjau dirbti Lietuvos radijo ir televizijos komitete prie LSSR Ministrų Tarybos. Taip 1973 metais vadinosi dabartinis Nacionalinis radijas ir televizija. Ko gero, taip jau buvo lemta, kad šioje televizijoje praėjo gražiausi, daugiau kaip 33-eji (nuo 1973 m. iki 2007 m.) mano gyvenimo metai. Čia žengiau pirmuosius kaip žurnalistės žingsnius, patyriau visus išbandymus, savo kailiu pajutau, ką reiškia, kai sovietmečiu nepriklausai vienintelei Komunistų partijai.

2007 metais Lietuvos televizija be didelių iškilmių atšventė savo pusės amžiaus jubiliejų. Deja, didžioji jos istorijos dalis – sovietmetis, kai televizija ir radijas, ką jau kalbėti apie laikraščius, buvo ne visuomeninis transliuotojas, o

partijos ir vyriausybės propagandos ruporas. To meto informacinėse laidose (ir ne tik jose) svarbiausia buvo Komunistų partijos politika, socialistinio gyvenimo būdo propaganda, kapitalizmo kritika, darbo dovanos spaliui ir gegužiui, svarbiausi penkmečio planai ir statybos.

Džiaugiuosi, kad man neteko būti Komunistų partijos trubadūru, o tik matyti, kaip tai daroma. Kiekvienas žurnalisto parašytas žodis buvo derinamas ne tik su redakcijos vyriausioju redaktoriumi, bet ir su Radijo ir televizijos komiteto „galva“. (Lietuvos radijo ir televizijos komitetui daugiau kaip 35 metus vadovavo Jonas Januitis.) Apie rengiamas temas buvo informuojami netgi LKP CK vadovai. Tik „patikimi“ darbuotojai filmuodavo svarbiausius šalies įvykius ir renginius, nes tik

jie žinojo, kaip parašyti „teisingą“ tekstą, kaip valdžios vyrus parodyti ekrane. Todėl tokių, ką tik iškeptų korespondenčių, kokia tuomet buvau aš, neleisdavo filmuoti renginių, kuriuose dalyvauja Komunistų partijos sekretoriai, Ministrų Tarybos pirmininkas ar Aukščiausiosios Tarybos nariai. Ne tik neleisdavo – net savo reportažų pats įgarsinti negalėjai.

Šiandien jaunieji žurnalistai ir televizijos operatoriai net įsivaizduoti negali, kad buvo specialios, nors ir nerašytos taisyklės, kaip ir ką reikia nufilmuoti ir parodyti. Pavyzdžiui, LKP CK pirmąjį sekretorių buvo būtina nufilmuoti stambiu planu. Ir tik jį vieną. Bendresniu planu – antrąjį ir trečiąjį sekretorių, o LKP CK skyrių vedėjai neturėjo užgožti pirmųjų partijos vadų. Juos rodyti reikėdavo sėdinčius tarp kitų dviejų funkcionierių. Ne vienas operatorius yra gavęs pylos, kodėl ne taip nufilmavo, kodėl pirmasis partijos sekretorius P. Griškevičius toks raudonas ir eteryje nematyti jo žmonos, kuri šiandien vilkėjo naują audinės manto. Kiek prisimenu iš kolegų pasakojimų, bene didžiausią *kipišą* dėl neįtikusio vaizdo ir keldavo partinių funkcionierių žmonos. Ne paslaptis, kad sovietmečiu buvo rengiami įvairūs banketai, pirtelės, kartais partiniai veikėjai į „kairę“ nusukdavo, o namie teisindavosi buvę renginyje. Sutuoktinės, žiūrėjusios tą vakarą „Panoramą“ ar kitas žinių laidas, priekaištaudavo, kad jų ten nemačiusios. Žinoma, kalta būdavo televizija. Pasipildavo priekaištai Radijo ir televizijos komiteto vadovybei, redakcijai – kodėl neparodė.

Nors „Panoramos“ laida kasdien eteryje pasirodydavo tik 20 val., jau nuo 16.30 val. prasiždėdavo jos repeticija, žinių tarnybos darbuotojų vadinta *pragonu*. Imituojant tiesioginį eterį, buvo tikrinamas televizijos tarnybų pasirengimas vakaro laidos transliacijai. Dėl laidos turinio, dėl

vaizdo, netgi dėl diktorių laikysenos, aprangos ir šukuosenų lemiamą žodį tardavo Jonas Januitis. Jei parengto reportažo nespėta parodyti per repeticiją, vėliau jis vis tiek būdavo transliuojamas specialiai į jo kabinetą. J. Januitis buvo pagrindinis vertintojas ir cenzorius. Kartais redakcijos vadovams atrodydavo, kad „Panoramos“ žurnalistas parengė puikų reportažą, atitinkantį visus to meto reikalavimus, o po repeticijos, žiūrėk, gauna J. Janučio nurodymą – dėkit ant lentynos ar meskit į šiukšlių krepšį. Ir niekas neaiškina kodėl. Tik po kurio laiko sužinodavai, kad pakalbinai ne tą veikėją, kurį „reikėjo“ pakalbinti, ar pašnekovą reportaže pristatei ne taip, kaip šis to norėjo.

Jauniems žurnalistams įsidarbinti „Panoramoje“ buvo ganėtinai sunku. Ypač moterims ar merginoms. Tai buvo vyriškas kolektyvas ir, kaip sakydavo jos senbuviai, „Panorama“ – ne bobų reikalas“. Toms, kurios vis dėlto prasibraudavo į „Panoramą“, tekdavo sveikatos, kultūros, žmonių buities, studentų gyvenimo temos. „Panoramos“ senieji vilkai šiomis temomis nesidomėjo, nes dažniausiai jų filmavimai vykdavo savaitgaliais. Taip mes, jaunieji, gaudavome progą užsidirbti honoraro, o kartais net įrodyti, kad ir mes šį bei tą sugebame.

Sovietmečiu tarp žinių apie kasdien vis gerėjantį gyvenimą kartais praslysdavo vienas kitas kritinis reportažas.

Daugeliui ne tik buities ar visuomeninio gyvenimo, bet ir žurnalistikos temų galiojo griežčiausias tabu. Atrodė, kad iki 1940-ųjų Lietuvos istorijos kaip ir nebūta, o apie Vengrijos sukilimą ar Prahos pavasarį niekas net nedrįso užsiminti. Žinoma, mūsų laidose negalėjo būti nė kalbos ir apie 1978 metais įsikūrusią Lietuvos laisvės lygą. Net keletą dienų nuo Lietuvos žmonių buvo slepiama informacija apie avariją

Černobylio atominėje elektrinėje. Tuometinė „Panorama“ nė žodeliu neužsiminė ir apie pirmąjį mitingą 1987 m. rugpjūčio 23 d. prie Adomo Mickevičiaus paminklo, kai buvo pasmerktas Molotovo–Ribentropo paktas. Nors jau kitą dieną eteryje pasirodė siužetai apie darbo žmonių mitingus, kuriuose buvo koneveikiami „nesusipratę elementai“. Aktyviai buvo platinama informacija su žodžiais „liaudis kreipėsi“, „liaudis prašo“, „gautas darbo žmonių laiškas“. Buvo smerkiami Petras Cizikas, Antanas Terleckas, Nijolė Sadūnaitė, Vytautas Bogušis, Julius Sasnauskas. Jei rastumėte kino archyvų medžiagą ar pasklaidytumėte ano meto Lietuvos dienraščių puslapius, sužinotumėte, kaip tuos įvykius vertino komjaunimo lyderiai Alfonsas Macaitis, Darius Jurgelevičius ir žinomas Lietuvos krepšininkas.

Rengti laisvės idėjų smerkiančius reportažus ir partinių aktyvistų kalbas dažniausiai

buvo pavedama Komunistų partijos nariams, jauniems kandidatams į partijos narius ir ištikiems bendraminčiams.

Vykdė įsakymus ir sovietinė milicija, Katedros aikštėje guminėmis lazdomis išvaikiusi taikių žmonių mitingą. Kalbėta, kad už vadinamąjį „bananų balių“ buvo atsakingas LKP CK pirmasis sekretorius Ringaudas Songaila ir antrasis sekretorius Nikolajus Mitkinas. Apie protesto akcijos išvaikymą pranešta tik tada, kai prie Respublikinės prokuratūros prasidėjo žmonių piketai, reikalaujantys ištirti milicijos žiaurumus. Lietuvos televizija, tik gavusi valdžios leidimą, pranešė, kad įsteigta speciali komisija šioms įvykiams ištirti. Po šio įvykio posto neteko LKP CK pirmasis sekretorius Ringaudas Songaila. Vėliau, vos ne kasdien, jį matydavome Vilniuje, prie kioskelio S. Konarskio gatvėje, kuriame, kaip rusų liaudis sako, *ne otchodia ot kasy* („neatsitraukus

„Panoramos“ kolektyvas su Lietuvos radijo ir televizijos generaliniu direktoriumi Laimonu Tapinu

nuo kasos“) buvo galima išlenkti šimtą kitą gramų degtintytės.

1988 metų antra pusė buvo svarbių ir reikšmingų Lietuvai įvykių metas. Birželio mėnesį Mokslų akademijos prezidiumo salėje susirinkę 500 aktyviausių šalies mokslo ir meno atstovų išrinko Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinę grupę. Spalio pradžioje Gedimino pilyje suplevėsavo trispalvė, o spalio 22–23 dienomis Sporto rūmuose įvyko Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas. Valdžia tikintiesiems grąžino Katedrą, leista švęsti Vėlines, į Lietuvą grįžo žinomi politiniai kaliniai – Viktoras Petkus, Sigitas Tamkevičius, Gintautas Iešmantas, Balys Gajauskas.

Atkūrus nepriklausomybę

1991 m. sausio 11 d. su operatoriumi Jonu Dovydaičiu buvome liudininkai, kai SSRS šarvuočiai užgrobė Krašto apsaugos departamentą, įsikūrusį Vilniuje, Viršuliškių mikrorajone. Šūviais ir jėga iš Spaudos rūmų išvarė žurnalistus, sužeidė kelis taikius gyventojus. „Panoramos“ žurnalistų reportažuose pasirodė pirmasis kraujas. Kolega Leonardas Valaitis, tuo metu dirbęs „Vakariniuose naujienose“, pasakojo, kad kariškiai neleido pasiimti net asmeninių daiktų. Kolegos buvo susijaudinę, sakė nesitikėję tokio išpuolio prieš žiniasklaidą. Savo reportažą apie Krašto apsaugos departamento ir Spaudos rūmų šturmą parodėme po valandos, vėliau mūsų televizijos ekranuose pasirodė ir norvegų žurnalisto Wilhelmo Steinfeldo reportažas, kuriame jis pasakojo, kaip sovietų kariškiai elgėsi prie Spaudos rūmų.

Visoje Lietuvoje buvo grobiami vis nauji pastatai ir įstaigos. Užimta buvo ir Vilniaus

geležinkelio stoties dispečerinė. Vilniaus priegose susikaupė dešimtys traukinių, tūkstančiai keleivių. Mums pradėjus filmuoti geležinkelio stoties perone, į Maskvą ir Sankt Peterburgą keliaujantys žmonės piktinosi: „Kada gi pajudės mūsų traukiniai?“ Nesusivaldžiusi jiems atkirtau: „Kai rusų tankai išeis.“

„Tai ne rusų tankai, tai komunistų tankai. Jie pasirengę mus pačius sutraiškyti!“ – pasigirdo šūksniai iš minios. Ir žmonės buvo teisūs. Prasidėjus Rugsjūčio pučiui Rusijoje, sovietų, anot mano pašnekovų – komunistų, tankai traiškė pačius rusus.

Užgrobtų pastatų vis gausėjo. Desantininkai vieną po kito užiminėjo Krašto apsaugos departamento pastatus Šiauliuose ir Alytuje. Buvo užgrobtas ir Televizijos retransliacijos centras Nemenčinėje šalia Vilniaus. Aukščiausios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas V. Landsbergis telefonu bandė susisiekti su M. Gorbačiovu, tačiau jam buvo pareikšta, kad šis esą pietauja.

Po vidurnakčio SSRS kariškiai užėmė Vidaus reikalų ministerijos atskirojo ypatingosios paskirties būrio (OMON) bazę Valakampiuose. Dalis milicininkų perėjo į SSRS vidaus kariuomenės pusę. Buvo bandoma užgrobti Policijos akademiją. Žmonės rinkosi prie parlamento, Radijo ir televizijos pastato, Televizijos bokšto. O tuo metu LKP SSKP pastate surengtoje spaudos konferencijoje platformininkų ideologas Juozas Jarmalavičius pareiškė, esą įkurtas Lietuvos SSR gelbėjimo komitetas, kuris ima valdžią respublikoje į savo rankas.

„Panoramoje“ pagal sudarytą grafiką visą parą budėjo žurnalistai, režisieriai, technikai, montuotojai, vairuotojai. Vakare iš sausio 12-osios į 13-ąją, pakeitęs mane, kartu su kitais „Panoramos“ kolegomis budėjo ir mano

vyras Romas. Kol laidos išleidėja Janina Stašauskienė, vedėjos Vanda Preidytė, Eglė Bučelytė, režisierės Birutė Kazickienė, Virginija Kikilaitė, Bronė Tautkutė rengė žinias, Romas priiminėjo informaciją telefonu. Žmonės skambino be perstojo, informavo apie kariinės technikos judėjimą, užgrobtais pastatus. Redakcijoje buvo specialus žurnalas, kuriame registruodavome svarbiausius pranešimus, o paskui ten siųsdavome savo filmavimo grupes. Po vidurnakčio į redakciją paskambinęs žmogus R. Šliažui prisistatė esąs kariškis iš Šiaurės miestelio. Jis perspėjo, kad netrukus tankai ir šarvuočiai šturmuos Televizijos centrą. Deja, šitos informacijos nei Romas, nei visa kūrybinė grupė jau nebespėjo perduoti į studiją Eglei Bučelytei. Prie Radijo ir televizijos pastato nuaidėjo pirmieji šūviai.

Ketvirtame aukšte, kuriame buvo įsikūrusi „Panoramos“ redakcija, pasirodė kariškiai įsakė visiems darbuotojams susirinkti laiptinėje. Buvo nurodyta tūptis ir laukti. Tuo tarpu antrame aukšte, kur buvo televizijos vadovybės kabinetai, pasigirdo triukšmas, riksmas ir šūviai. Netrukus vėl pasirodęs kariškis visiems įsakė leisti laiptais žemyn. Pirmame pastato aukšte, prie lifto aikštelės, gulėjo karine uniforma vilkintis negyvas žmogus, kaip vėliau paaiškėjo, KGB specialiojo būrio „Alfa“ karys. Kolegė Nijolė Steiblienė, pripuolusi prie jo, dar bandė įsitikinti, ar galima jam padėti, tačiau kartu su kitais „Panoramos“ darbuotojais kariškių buvo nustumta ir išvaryta iš pastato. Lauke automatininkai, stumdami žmones iš televizijos teritorijos, šaudė virš galvų ir mušė juos automatų buožėmis. Iš S. Konarskio gatve judančio karinio sunkvežimio per garsiakalbį skambėjęs platformininkų ideologo J. Jarmalavičiaus balsas jau džiugiai skelbė pergalę:

Broliai lietuviai, nacionalistų ir separatistų vyriausybė, kuri priešiška liaudžiai, nuversta. Eikite pas savo tėvus ir vaikus.

Po daugelio metų kolegos su nuoskauda prisimins tą naktį, kai likus pusvalandžiui iki televizijos šturmo kai kurie „Panoramos“ vadovai pirmieji pasišalino iš redakcijos, palikdami likimo valiai ten dirbusius žmones. O po metų jie buvo apdovanoti Sausio 13-osios medaliu.

Iš televizijos bendrabučio balkonų matėme sprogimų pašvaistes prie Televizijos bokšto, girdėjome automatų ir tankų šūvius prie televizijos pastato. Nerimas spaudė širdį – ten, kur šaudė, mano vyras Romas ir kolegos. Dukra Lina tą neramią naktį gaudė kiekvieną per radiją išgirstą žodį, o mūsų mažasis Justinas tuo metu saldžiai miegojo.

Dalis iš televizijos išvarytų kolegų rinkosi pas mus, televizijos bendrabutyje. Jie pasakojo, kaip sovietų kariškiai nuginklavo ir ant žemės suguldė mūsų pastatus saugojusius policininkus, kaip žiauriai mušė radijo pastate sutiktus darbuotojus. Prie bendrabučio pamačiusi N. Steiblienę, riktelėjau: „Nijole, ar matei mano Šliažą?“ „Gyvas tavo Šliažas, gyvas“, – atsakė ji. Netrukus Nijolė išskubėjo į ligonines ir morgą. Vėliau iš jos filmuotų reportažų pamatėme, kad tankų vikšrų sutraiškyta Loreta Asanavičiūtė į ligoninę buvo atvežta dar gyva, dar kalbėjo.

Tiesioginės transliacijos metu matėme, kad prie parlamento susirinkusi didžiulė žmonių minia. Buvo sakoma, kad apie 20 tūkstančių žmonių meldėsi ir giedojo „Marija, Marija“. Pulti tokios beginklių žmonių minios sovietų kariuomenė nesiryžo. O gal sutrukdė kitos priežastys, kurių iki šiol dar nežinome?

Eglei Bučelytei pranešus, kad į studiją veržiamasi, televizijos transliacija nutrūko.

Su Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi; iš kairės: LRT žurnalistai Jolanta Šarpnickienė, Aleksandras Jegorovas, Skirmantas Pabedinskas, Petras Bieliauskas, Eglė Bučelytė, Romualdas Šliažas, Ala Asovskaja, Julija Šliažienė, tuometinis radijo direktorius Vidmantas Putelis, radijo ir televizijos generalinis direktorius Skirmantas Valiulis

Nutrūkus transliacijai iš Vilniaus, pradėjo veikti nedidelio galingumo stotis Kaune, Sitkūnuose. Vyriausybės spaudos tarnyba išplatino pranešimą, kad teisėta Lietuvos valdžia nenutraukia savo veiklos ir aktyvios SSRS ginkluotųjų pajėgų okupacijos sąlygomis. Visos Lietuvos vykdomosios valdžios institucijos, savivaldybės ir gyventojai privalo vykdyti nepriklausomos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nurodymus. Kiekviena kita valdžia yra neteisėta ir jos nurodymai neprivalomi.

Kai kurie televizijos žurnalistai ir režisieriai tą naktį liko televizijos bendrabutyje. Nesumerkdami akių stebėjome, kaip aušta naujas, šaltas, saulėtas rytas. Prisimenu Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininko Vytauto Landsbergio (tiksliai nepacituosiu) pasakytus žodžius: „Pati tamsiausia naktis – prieš aušrą.“ Aušo tikrai kitoks rytas.

Rytą vienas per kitą kolegoms perdavėme žinią, kad renkamės prie bažnytelės Gerosios Vilties gatvėje ir tarsimės, ką ir kaip darysime toliau. Jautėme nerimą: ar mūsų neseka, ar kas nors neišdavė, ar nebandys mūsų suimti. Susitikę su kolegomis pasidalijome, kaip, kas ir kur praleido kruvinojo sekmadienio naktį, kaip gelbėjosi patys ir gelbėjo televizijos turtą. Sužinojome, kad prasidėjus televizijos šturmui režisierė Aldona Bugvilionienė ir redaktorė Algimanta Žukauskienė, pagriebusios „Panoramos“ vaizdo kasetes, šoko pro langą ir bėgo „Draugystės“ viešbučio link, montuotojas Algis Bigelis spėjo išnešti filmavimo kamerą, o vairuotojas, nepaisydamas į jį nukreipto tanko vamzdžio ir aplink skriejančių kulku, išvairavo iš Radijo ir televizijos pastato kiemo kilnojamąją televizijos stotį.

Priėję prie Radijo ir televizijos pastato, pamatėme automatais, durklais ir skydais ginkluotus sovietinius karius, jie buvo apsupę

visą televizijos teritoriją. Kolegų tvirtinimu, tai buvo nebe tie kareiviai, kurie naktį šaudė ir veržėsi į mūsų pastatus.

Po kruvinosios nakties ir nepavykusio perversmo į Lietuvą atvyko SSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatai B. Oleinikas, L. Ter Petrosianas, N. Dementėjus, V. Fotijevas. Jie klausėsi įvykių liudininkų pasakojimų, jiems buvo rodoma filmuota medžiaga su Sausio 13-osios nakties įvykiais. Lietuvos radijas skelbė naujaušias žinias, žuvusiųjų pavardes. Pasklido žinia, kad Rusijos prezidentas Borisas Jelcinas smerkia šį perversmą ir rengiasi atvykti į Pabaltijį. O po Vilnių ir toliau važinėjo šarvuočiai, iš kurių per garsiakalbius buvo skelbiama, kad Vilniuje nuo 22.00 val. vakaro iki 6.00 val. ryto skelbiama komendanto valanda. Komendantu paskirtas Vilniaus karinės įgulos viršininkas generolas majoras Vladimiras Uschopčikas. Beje, po Sausio įvykių ir Rugsjūčio pučo generolas majoras V. Uschopčikas buvo išsiųstas į Baltarusiją ir ten paskirtas Baltarusijos gynybos ministro pavaduotoju.

Tik sausio 14 d. V. Landsbergiui pavyko telefonu pasikalbėti su M. Gorbačiovu. Jam Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas pareiškė protestą dėl SSRS kariuomenės ginkluotų veiksmų Lietuvoje. M. Gorbačiovas tada patikino, esą į desantininkų užgrobtus objektus bus įleistas sveikatos apsaugos ministras Juozas Olekas, kad įsitikintų, ar juose nėra sužeistų ar nušautų žmonių. Tą rytą Lietuvoje išėjo tik vienas laikraštis „Respublika“. Per kruvinąjį sekmadienį, 1991 m. sausio 13-ąją, žuvo 14 taikinių gyventojų, apie tūkstantis buvo sužeista. Lietuvoje paskelbtas gedulas.

Jau Sausio 13-osios vidurdienį per vietinį radijo tašką kolegų buvome pakviesti rinktis

Žurnalistų sąjungoje. Neturėjome nei filmavimo technikos, nei automobilių, nei montažo priemonių, tačiau buvo didelis ryžtas dirbti bet kokiomis sąlygomis. Kažkas nupirko ir padovanojo keletą buitinių vaizdo kamerų, o netrukus parlamento rūmuose buvo įrengta ir laikinoji televizijos studija. „Panorama“ ir kitos žinių laidos pradėtos transliuoti iš Kauno, Šiaulių, Panevėžio laikinųjų studijų. Žurnalistai A. Žukauskienė, Ričardas Sartatavičius, Henrikas Vaitiekūnas, N. Steiblienė buvo išsiųsti į Kauną, Aurelija Malakauskaitė dirbo Šiauliuose, Skirmantas Pabedinskas – Panevėžyje. Kitiems teko rengti reportažus iš Vilniaus, o kartais vesti „Panoramos“ ar „Labo ryto“ laidas. Deja, iš parlamente įrengtos studijos transliuojamas laidas dėl mažo siųstuvo galingumo galėjo matyti tik Vilniaus ir jo apylinkių gyventojai. Todėl Vilniuje parengtus reportažus automobiliu kasdien veždavome į studiją Kaune, nes iš ten transliuojamas laidas matė didžioji Lietuvos gyventojų dalis. Dabar atrodo, kas čia tokio tie 100 kilometrų, bet anuo metu, kai galiojo komendanto valanda, tos kelionės į Kauną buvo gana pavojingos. Sovietų kariškiai stabdydavo automobilius, tikrindavo dokumentus, naršydavo, kas ir ką veža. Garso operatoriais dirbė Vytautas Plytnikas, Linas Gustainis, Jonas Kilšauskas ir kiti kolegų saugumo sumetimais niekam nepasakojo, kaip ir kur jie slėpė tas vežamas vaizdo kasetes.

Jau devyniolika metų praėjo nuo to kruvinosios sekmadienio, bet iki šiol niekas man taip ir neatsakė į klausimą, kodėl tuometinė Lietuvos radijo ir televizijos vadovybė, jausdama, kad mūsų pastatai gali būti sovietų kariškių taikiniu, nedavė nurodymo išnešti, išvežti ar kitaip paslėpti televizijos technikos.

Laisvos Lietuvos žurnalistikai ir LŽS veiklai – 20 metų. Kas toliau?

„Nepriklausomos Lietuvos žurnalistikai šiemet sukanka 20 metų. Šis kuklus jubiliejus susijęs ir su Lietuvos žurnalistų sąjungos 20 metų veikla.“

Dainius Radzevičius

Aprašyti visą Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) 20 metų veiklą būtų sudėtinga. Juolab kad 2008-aisiais išleistame atgimusiame almanache „Žurnalistika“ ir vėlesniuose kasmetiniuose leidiniuose išsamiai pateikta organizacijos veiklos kronika.

Vis dėlto būtina prisiminti gana dramatiškus ir ypač svarbius žurnalistikos raidos etapus. 1990 m. Lietuvos žurnalistų suvažiavime priimti nauji įstatai įtvirtino LŽS kaip nepriklausomą nepolitinę demokratinę visuomeninę profesinę organizaciją, vienijančią žurnalistus profesionalus. Pagrindiniai organizacijos tikslai – ginti žurnalistų teises ir laisves, gerinti darbo ir gyvenimo sąlygas, garantuoti, kad būtų laikomasi profesinės etikos normų, rūpintis žurnalistų mokymu, siekiant šių tikslų aktyviai dalyvauti šalies ir tarptautinių organizacijų veikloje. 1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, priimtas Lietuvos spaudos ir kitų

masinės informacijos priemonių įstatymas (1990 m.) garantavo laisvos ir demokratiškos spaudos egzistavimą. Tada ir prasidėjo savaiminė periodinės spaudos sistemos plėtotė.

Vėliau – skaudi žurnalisto Vito Lingio netektis, spaudos privatizacija.

1996 m. priimtas pirmasis Visuomenės informavimo įstatymas. Nors vėliau jis ne kartą keistas, tačiau būtent tada atsirado svarbiausi principai, pagal kuriuos iš esmės iki šiol gyvena šalies žiniasklaida. Apibrėžtas žurnalisto statusas, numatyta ir savireguliacijos sistema – Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, Žurnalistų etikos

inspektoriatu tarnyba. Tais pačiais metais įkurtas Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, priimtas pirmasis Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas.

1996-aisiais nauji iššūkiai – pirmasis užsienio kapitalas Lietuvos žiniasklaidos rinkoje, pirmoji rimta ekonominė krizė ir išbandymai valdžios bei verslo pinigais, jų įtaka žurnalistų straipsnių turiniui, vis labiau susiliejanči reklama, propaganda ir žurnalistika. Vėliau atsirado interneto žiniasklaida. Lietuvos stojimas į Europos Sąjungą sukūrė naujus standartus ir naujus įpareigojimus.

Kokia šiandien LŽS veikla, prioritetai ir perspektyvos?

Nuo 1996 m. LŽS – Tarptautinės žurnalistų ir Europos žurnalistų federacijų narė. Nuo 1998 m. LŽS ne tik dalyvauja atkurto Baltijos spaudos federacijos (Santarvės) veikloje, bet ir jau ne vienerius metus pirmininkauja šiai organizacijai. Taip pat ne vienerius metus LŽS rengia seminarus ir Lietuvos žurnalistams, organizuoja tarptautines konferencijas.

LŽS ypač aktyvi buvo svarstant, vertinant ir keičiant žiniasklaidos veiklą reguliuojančius teisės aktus. Kai kada tai pavykdavo įgyvendinti diskusijose, kartais reikėdavo ir protestų. LŽS atstovai aktyviai veikė kuriant ir abu (1996 ir 2005 m.) Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksus. Rūpindamasi etikos standartais LŽS siekė turėti savo atstovą Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijoje, aktyviai reiškė savo poziciją profesiniame leidinyje „Žurnalistų žinios“, interneto svetainėje

(www.lzs.lt) bei nuo 2006 m. rudens kartu su Žinių radiju kuriamoje laidoje „Žiniasklaidos anatomija“.

LŽS struktūra per du dešimtmečius iš esmės pasikeitė. 2003 m. Šiauliuose vykusiam suvažiavime pakeisti organizacijos įstatai ir leista veikti ne tik iki tol sėkmingai dirbusiems teritoriniams LŽS skyriams, bet ir interesų klubams. Tai padėjo susiburti ir aktyviai veikti spaudos fotografams, televizijos operatoriams, režisieriams, esperantininkams, sporto žurnalistams, keliones ir pramogas mėgstantiems kolegoms. 2003 m. gruodį įkurtas Vilniaus skyrius po kelerių metų tapo didžiausiu LŽS skyriumi.

Vienu svarbiausių LŽS narių etikos priežiūros ir savireguliacijos įvykių tapo 2009 m. įkurta LŽS Etikos komisija, ypač aktyviai dirbusi šiais metais.

LŽS veikla per kolegų kūrybinių pasiekimų prizmę nuolat augo. Šalia svarbiausių V. Kudirkos ir V. Gedgaudo premijų įsteigto J. Tumo-Vaižganto, M. Šalčiaus, A. Macijausko, J. Vileišio ir kitų garbingų asmenų vardo premijos. LŽS, bendradarbiaudama su kitomis organizacijomis, vertina dirbančių kolegų įvairių temų bei žanrų darbus. Dideliu, bet sėkmingu iššūkiu buvo 2007-aisiais pradėti novatoriškiausių medių apdovanojimai *Nmedia*.

Išskirtinis įvykis – 2007 m. lapkričio 5 d. daugelyje Europos šalių vykusio Europos žurnalistų federacijos organizuota žurnalistų protesto akcija „Pakilkime už žurnalistiką“. LŽS kvietė kolegas, jų vadovus palaikyti minėtą akciją vidurdienį dviem minutėm nutraukiant darbą bei atsistojus pagalvoti apie garbingą žurnalistiką, jos perspektyvas Lietuvoje. Akciją palaikė ir nacionalinės, ir

regioninės žiniasklaidos priemonės. Priešios iniciatyvos prisidėjo ir garbingą žurnalistiką propaguojantis portalas *www.gzi.lt*.

Tačiau ir dabar didžiausiai profesionalius žurnalistus vienijančiai Lietuvos žurnalistų bendruomenei nerimą kelia tai, kad kai kuriose žiniasklaidos priemonėse verslo interesai keliami aukščiau už žurnalistikos etiką ir garbingos žurnalistikos standartus. Didžiausią žurnalistų ir visuomenės susirūpinimą turi kelti etikos kodekso pažeidimai, žiniasklaidos bulvarėjimas ir profesionalumo trūkumas, politikos ir verslo įtaka žurnalisto straipsnių turiniui. Tenka apgailestauti, kad vis dažniau profesionalūs žurnalistai atsisako savo profesijos ir renkasi karjerą politikos, viešųjų ryšių ar kitose srityse.

Tad pamiršus dalies žurnalistų ginčus ir požiūrių skirtumus, šiandien galima teigti, kad per artimiausius penkerius metus Lietuvos žurnalistų laukia keletas rimtų iššūkių:

1. Didėjanti konkurencija darbo rinkoje ir nuolat kylantys kvalifikacijos reikalavimai (reikalingas kuo universalesnis profesionalus žurnalistas už vis mažesnę kainą);
2. Problemiškas tampa etikos standartų ir garbingo žurnalisto vardo išlaikymas medijose, kurios skirtos politikos ar verslo grupėms aptarnauti;
3. Didėjantis politikos, verslo ir jiems dirbančių viešųjų ryšių specialistų spaudimas žurnalisto kuriamam turiniui;
4. Kova už saviraiškos teisę ir laisves bei prieš valdžios siekius labiau kontroliuoti ir riboti spaudos ir žodžio laisvę.

Todėl LŽS kykla keletas naujų iššūkių:

1. Didėjantis narių skaičius ir nariams reikalingų „paslaugų“ poreikis bei riboti finansiniai ir žmogiškieji ištekliai;

2. Didėjanti „konkurencinė“ aplinka ir žurnalistų bendruomenės skaidymasis – žurnalistų bendruomenė, kaip ir kitos nevyriausybinės organizacijos, linkusi skaidytis ir atstovauti siauresniam interesų ratui (pvz., sporto, verslo žurnalistų organizacijos ir pan.);
3. Žurnalisto profesijos standartų ir socialinio statuso pokyčiai;
4. Daugybės naujų veiklų plėtra ir prioritetų nustatymo konfliktas.

Apie LŽS

Istorija

1922 m. kovo 11 d. įkurta bendra Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjunga. Į atskirą periodinės spaudos darbuotojų organizaciją Lietuvos žurnalistų sąjungos pavadinimu perorganizuota 1929 m. kovo 22 d. Kaune. Pagal 1930 m. perregistruotus įstatus tikruoju Sąjungos nariu galėjo būti kiekvienas žurnalistas, Lietuvos pilietis, mokąs valstybinę kalbą ir išdirbęs ne mažiau kaip dvejus metus bei tebedirbęs periodinėje spaudoje kūrybinį darbą, kuris jam yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis.

1940 m. viduryje, SSRS okupavus Lietuvą, sąjungos veikla buvo nutraukta. 1946 m. Vakarų Vokietijoje, Hanau lietuvių pabėgėlių stovykloje, įkurta Lietuvių žurnalistų sąjunga, nuo 1953 m. savo darbą tęsusi JAV.

Lietuvoje 1957 m. įkurta Lietuvos SSR žurnalistų sąjunga, veikusi kaip SSRS žurnalistų sąjungos padalinys.

1990 m. Lietuvos žurnalistų suvažiavime buvo patvirtinti nauji įstatai, pagal kuriuos

LŽS yra nepriklausoma nepolitinė demokratinė visuomeninė profesinė organizacija, vienijanti žurnalistus profesionalus.

Pagrindiniai organizacijos tikslai – ginti žurnalistų teises ir laisves, gerinti darbo ir gyvenimo sąlygas, garantuoti profesinės etikos normų laikymąsi, rūpintis žurnalistų mokymu, siekiant šių tikslų aktyviai dalyvauti šalies ir tarptautinių organizacijų veikloje.

Struktūra

Aukščiausiasis LŽS valdymo organas – suvažiavimas. Kas ketverius metus kviečiamo suvažiavimo metu yra renkama valdyba ir pirmininkas. Tarp suvažiavimų LŽS valdo valdyba. Ji atsako už suvažiavime numatytos veiklos programos įgyvendinimą, jai vykdyti sudaro reikalingas struktūras, nustato veiklos prioritetus, tvirtina priemonių planą ir atsiskaito suvažiavimui. Valdybą sudaro LŽS

pirmininkas, skyrių ir klubų pirmininkai bei po vieną atstovą nuo 20 narių pirminių organizacijų.

Nuo 1990 iki 2003 m. gegužės Žurnalistų sąjungai pirmininkavo Rimgaudas Eilunavičius. LŽS XIII suvažiavime (2003 12 06) pirmininku išrinktas Dainius Radzevičius.

Leidiniai

„Žurnalistika“ – sąjungos metraštis, 1973–1990 m. leistas Vilniuje. Mėnraštis „Žurnalistų žinios“ leistas Vilniuje 1988–1992 m. ir nuo 1997 m. gegužės iki 2000 m. Nuo 2008 m. atnaujinta almanacho „Žurnalistika“ leidyba.

Narystė tarptautinėse organizacijose

Nuo 1996 m. Tarptautinės žurnalistų federacijos ir TŽF Europos federacijos narė. Nuo 1998 m. dalyvauja atkurto Baltijos spaudos federacijos (Santarvės) veikloje.

Žinių radijui – 10

„Dabar 12 valandų. Laba diena, malonūs klausytojai. Darbą eteryje pradeda Žinių radijas. Nuo šiol nuo ankstauro ryto iki vėlyvo vakaro bet kuriuo Jums patogiu metu galėsite girdėti nuolat atnaujinamas žinias iš Lietuvos ir pasaulio“, – tokiais žodžiais prieš 10 metų – 2000 m. kovo 7-osios vidurdienį – į klausytojus pirmąkart kreipėsi Žinių radijas. Pirmoji eteryje nuskambėjusi žinia – apie padidėjusias degalų kainas.

Žinių radijas buvo pirmasis tik „kalbantis“ radijas Baltijos šalyse, savo klausytojams siūlęs nenutrūkstantį žinių srautą 6–21 val. Šio radijo kūrėjai – Stanislovas Kairys ir Virginijus Mičiulis. Vėliau klausytojams pasiūlyta informacinių, analitinių, diskusijų laidų, po poros metų nuskambėjo ir pirmoji muzika.

Iš viso per 10 metų Žinių radijuje sukurta daugiau nei 100 skirtingų pavadinimų laidų. Šiuo metu per savaitę čia parengiama daugiau nei 30 originalių laidų.

Apie radiją kalba Žinių radijo vyriausioji redaktorė Laima Abromaitytė.

Prieš 10 metų startavote su žinia apie padidėjusias degalų kainas. Kokių žinių šiandien paskelbiate daugiausiai? Gal yra kokio viena įsimintiniausia?

Per 10 metų Žinių radijo programa nuolat keitėsi – nuo „tik žinios“ (angl. *news only*) perėjome prie „žinios-pokalbiai“ (angl. *news-talk*). Nors žinių laidų po truputį mažėjo, jas pakeitė informacinės, analitinės, diskusijų laidos, žinios sudaro kertinę mūsų radijo programos dalį. Daug dėmesio skiriame Lietuvos ir užsienio politikos, ekonomikos, verslo, socialinėms temoms, nepamirštame ir kultūros bei sporto naujienų.

Deja, kokių žinių paskelbiame daugiausia, išskirti negalėčiau. Gal kiek labiau įsiminė 2001 m. rugsėjo 11-osios įvykiai. Nors tai buvo darbo diena, tądien tuokėsi du Žinių radijo darbuotojai. Pirmosios žinutės apie tos dienos įvykius Jungtinėse Valstijose pradėjo plaukti kaip tik tuo metu, kai dalis radijo kolektyvo su gėlių

puokštėmis būriavosi prie Santuokų rūmų. Esame „kalbantis“ radijas ir kalbame apie tai, kas tądien yra aktualiausia. Tik esame apsisprendę mažiau dėmesio skirti kriminalinėms naujienoms.

Ar „kalbantis“ radijas Lietuvai reikalingas?

Na, prieš 10 metų, vos Žinių radijas pradėjo pirmąsias transliacijas, buvo girdėti gana daug skeptikų, kurie sakė, kad „kalbančio“ radijo Lietuvai tikrai nereikia, nes esą per mažą rinką ir pan. Šios dienos rezultatas rodo, kad „kalbančio“ radijo Lietuvai reikia – toks radijo formatas taip pat turi palyginti didelį klausytojų būrį. „TNS Gallup“ atliekamo radijo stočių klausomumo tyrimo duomenys rodo, kad per savaitę Žinių radijo klausosi beveik 290 tūkst. žmonių, tai yra daugiau kaip 10 proc. Lietuvos gyventojų nuo 12 iki 74 m.

O jei analizuosime klausytojus, turinčius aukštąjį išsimokslinimą, sulaukusius

Žinių radijo kolektivas. Šešta iš kairės Žinių radijo vyriausioji redaktorė Laima Abromaitytė

daugiau kaip 40 m., gyvenančius didesnėse nei 30 tūkst. gyventojų vietovėse, aukščiausio ir vidutinio lygio vadovus, specialistus ar sau dirbančius profesionalus, dirbančius asmenis, pamatysime, kad tarp šių asmenų Žinių radijas pagal klausomumą užima garbingą 4-ą vietą – mus lenkia tik tokios stotys, kaip LR1, „Lietus“, M-1.

Kokią įsivaizduojate radijo ateitį?

Radijo, kaip žiniasklaidos priemonės, ateitis šviesi. Juk klausantis radijo galima kartu atlikti daugybę darbų, poilsiauti. Tuo metu kitos žiniasklaidos priemonės reikalauja daugiau dėmesio ir išskirtinių priemonių jomis naudotis, todėl ir jų pateikimo formos, ir kanalai transformuojasi labiau, kai kurių išlikimo klausimas pakimba ore. O radijas dėl paprastesnio „naudojimo“

būdo neišvengiamai išliks. Be abejo, skirsis ir radijo stočių pobūdis, programa.

Prieš 10 metų transliacijas pradėjusio Žinių radijo galėjo klausytis penkių didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai. Šiandien šios radijo stoties siųstuvų tinklas dengia kone visą Lietuvą: programa transliuojama ne tik Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, bet ir Alytaus, Biržų, Druskininkų, Ignalinos, Marijampolės, Mažeikių, Ukmergės, Utenos, Tauragės, Telšių, Visagino miestų ir aplinkinių miestelių gyventojams.

Užsienio lietuviams radijo programos siūloma klausytis internetu. Šiuo metu pagrindinis radijo akcijų paketas priklauso verslininkui Augustinui Rakauskui.

Kalbėjosi Mindaugas Jackevičius

DELFI

Pirmasis „Delfi“ dešimtmetis

DELFI negrįžtamai pakeitė Lietuvos žiniasklaidos peizažą ir įrodė, kad Lietuvoje galimas švarus žiniasklaidos verslas. Taip apie prieš 10 metų gimusį naujienų portalą DELFI kalba jo pirmoji darbuotoja, vyriausioji redaktorė Monika Garbačiauskaitė. Šiandien DELFI – didžiausias ir populiariausias naujienų portalas, kasdien sulaukiantis 360 tūkst. skaitytojų ir apie 11 tūkst. komentarų.

Su DELFI esate nuo jo starto – 2000 m. vasario 3-ios dienos. Ar skelbdama pirmą naujieną tikėjotės po 10 metų priimti sveikinimus kaip didžiausio ir populiariausio naujienų portalo vyriausioji redaktorė?

Leisdama pirmąsias DELFI naujienas, įkeldama pirmąsias nuotraukas nė už ką nebūčiau patikėjusi, jog šis portalas gyvuos taip ilgai. Tuo metu Vakaruose, palikdami nevilty Silicio slėnį ir savo akcininkus, niekais nuėjo daug interneto projektų. Tais gūdžiais „dial-up“ ryšio laikais man atrodė, kad „mūsų estams“ (DELFI įkūrėjams – bendrovei „Microlink“) irgi netrukus dings ūpas leisti pini-gus glėžnam interneto projektui.

Faktas, kad ginčų tarp pačių akcininkų dėl to būta, tačiau, laimei, progresas nugalėjo konservatyvumą ir šiandien DELFI – 360 tūkst. skaitytojų kasdien sulaukiantis naujienų portalas.

Kokią įtaką DELFI sėkmė turėjo visos Lietuvos žiniasklaidai?

Manyčiau, DELFI negrįžtamai pakeitė Lietuvos žiniasklaidos peizažą ir įrodė, kad Lietuvoje galimas švarus žiniasklaidos verslas. DELFI kapitalas niekada nebuvo lietuviškas – portalas pakaitomis priklausė estams ir norvegams – ir tai buvo viena iš

prielaidų, leidusių mums išlaikyti tiesų sturburą ir netarnauti jokiems politiniams ir verslo interesams.

Dėl Norvegijos – viskas aišku: tai Skandinavijos šalis, ten žodžio laisvė ir kokybiška žiniasklaida yra itin gerbiama. O štai mūsų akcininkams estams, atėjusiems iš tos pačios posovietinės erdvės kaip ir mes, sakau nė kiek nesužadintą komplimentą: jų supratimas apie žiniasklaidos skaidrumą ir profesionalumą yra labai pažengęs. Toks požiūris visada leido redakcijai būti savarankiškai ir nepasiduoti jokiame spaudime.

Nors tokių bandymų būta. Kai kurie savimi patenkinti Lietuvos politinės arenos veikėjai, nesugebėję paspausti DELFI redakcijos „Leo LT“ skandalo metu, nesėkmingai tai bandė padaryti per mūsų akcininkus.

Pastaruosiu metu atsiranda žiniasklaidos atstovų, teigiančių, kad internetas žlugdo esą kokybišką tradicinę žiniasklaidą. Kaip vertinate tokią nuomonę?

Ir iki 10-mečio DELFI būta įvairių etapų: ne kartą teko kovoti įrodant, kad esame kokybiškos žiniasklaidos organizacija. Ilgai žiniasklaidos rinkoje bei akademinėje sferoje į DELFI žvelgta iš aukšto – interneto

žiniasklaida buvo traktuojama kaip kažkoks pokštas, eksperimentas; studentams neleidavo čia atlikti praktikos.

Dėl sumenkusio verslo nirštantys ir ant laurų užmigę lietuviškos žiniasklaidos rykliai ir dabar nevengia jai kąsti, vadina kopijuotojais, pamiršdami, kad Lietuvos portalai šiuo metu turi turbūt daugiau žurnalistų nei visi laikraščiai.

Yra dėl ko niršti: interneto žiniasklaida Lietuvoje visiškai suardė tiesos monopolį ir dviejų laikraščių karaliavimą. O tai, kad reklama iš kitos medijos keliauja į internetą, – pasaulinė tendencija.

Ar per dešimtmetį susidūrėte su nesąžiningais būdais konkuruoti?

Sėkmingas DELFI pavyzdys pasirodė užkrečiamas. Toks užkrečiamas, kad „Respublikos leidinių grupė“ panor jo pasinaudoti ir žengti į interneto rinką su pasisavintu vardu bei dizainu – nevykusi DELFI klonu. Vietoje

reklamos kampanijos pasirinko kelių savaitių trukmės DELFI ir jos komandos šmeižtą savo leidiniuose. DELFI nepasidavė ir užkirto šiems nesąžiningiems ketinimams kelią. Tai buvo svarbi pergalė ir lūžio taškas: ši istorija papiktino ir žurnalistus, ir paprastus skaitytojus bei parodė, kad galios svertai jau yra persiskirstę.

DELFI vardas siejamas ir su piktais interneto komentatoriais – ne vienas asmuo bijo būti „iškeiktas delfyje“..

DELFI į Lietuvą atnešė komentarų fenomeną. Redakcijai agresyvūs komentarai pridarė daug bėdų: žurnalistams dažnai tenka sugerti skaitytojų bei informacijos šaltinių pyktį. Nepaisant to, esame šventai įsitikinę, kad žodžio laisvė yra aukščiausia vertybė, ir visada už ją kovosime.

Politikai nuolat ieško būdų, kaip įstatymais apriboti laisvą žodį komentaruose, ir daro tai paslapčia, o mes stengiamės tokias

iniciatyvas viešinti ir užkirsti joms kelią. Skaitytojus kviečiame padėti mums: prieš rašydami nekorektišką komentarą suskaičiuokite iki 10, o jei pamatysite tokį portale – praneškite mums.

DELFI istorija Lietuvoje prasidėjo 1999 m. rudenį, kai bendrovės „Skaitmeninės komunikacijos“ ir „Taidė“ įsigijusi kompanija „Micro-link AS“ jas sujungė ir bendrą įmonę pavadino UAB „Delfi“. Tuo metu „Delfi“ teikė interneto paslaugas: ryšį, tarnybinių stočių priežiūrą ir kt.

DELFI įkūrėjo titulas galėtų atitekti Estijos verslininkui Allanui Martinsonui, kuris, beje, buvo ir vienas iš naujienų agentūros BNS įkūrėjų.

2007 m. „Express Group“ už 54,05 mln. eurų įsigijo „Delfi“ grupę, valdančią 7 interneto portalus Lietuvoje, Estijoje, Latvijoje ir Ukrainoje. Tai buvo didžiausias žiniasklaidos sandoris Baltijos šalių istorijoje.

Per 10 metų DELFI išspausdinti 553 494 tekstai, parašyti 22 345 767 komentarai, įkelta apie 300 000 nuotraukų bei 15 335 vaizdo failai. Per dieną DELFI skaitytojai parašo apie 11 000 komentarų.

Kalbėjosi Mindaugas Jackevičius

DELFI

Lietuvos žurnalistika: dienos ir darbai

Kronika: 2010 metų sausis–lapkritis

Vytautas Žeimantas

„Rašė, rašo ir rašys, kol nudils širdies ašis...“

Knyga žurnalistams,
žiniasklaidos gerbėjams ir jos nekentėjams

Antanas Anskaitis

Pagiriamasis žodis... memuarų rašėjams,
arba recenzija sau pačiam

2010 m. apginti žurnalistikos
studijų programos magistro darbai

Lietuvos žurnalistika: dienos ir darbai

2010 m. sausis–lapkritis

SAUSIS. 1 d. „Panorama“ šventė 40 metų jubiliejų. Nuo sausio 11 d. ji išsiplėtė iki 45 min.

12 d. Kultūros ministerijoje atidaryta LŽS narės, žurnalistės Sigitos Nemeikaitės fotografijų paroda „Užutrakio vakarai“. Joje – penkerių metų to paties pavadinimo muzikos festivalio istorijos akimirkos.

20 d. Vilniaus mokytojų namų didžiojoje salėje pristatyta Stasio Lipskio knyga „Amžiaus audrų paviliotas“ apie Justo Paleckio (1899–1980) žurnalistinę, literatūrinę ir politinę visuomeninę veiklą.

26 d. išleista LŽS Senjorų klubo nario, socialinių mokslų daktaro Jono Vėlyvio knyga „Lietuvos statybų vadyba 1945–1989 metais. Ekonominis socialinis ir istorinis aspektai“.

VASARIS. 6 d. Šlapelių muziejuje vyko LŽS narės Virginijos Kavaliauskienės-Barštytės knygos „Nesu kaltas, kad myliu“ pristatymas.

8 d. pasirodė naujas katalikiškas žurnalas „Magnificat“.

15 d. Prienų kultūros ir laisvalaikio centre vykusiame renginyje žurnalistai kartu su vietos bendruomene pagerbė iškilų keliautoją, žurnalistą Matą Šalčių ir jo vardo premiją įteikė Dainiui Kinderiui.

16 d. Šiaulių Rotušėje pristatytas Viliaus Kavaliausko enciklopedinio leidinio „Lietuvos karžygiai“ antrasis tomas.

19 d. Vilniuje vyko LŽS Spaudos fotografų klubo visuotinis susirinkimas, kuriame patvirtinti klubo nuostatai, išrinkta nauja valdyba ir pirmininkas. Iki šiol šiam klubui vadovavusį Joną Staselį pakeitė Šarūnas Mažeika.

26 d. Lietuvos žurnalistų ir Fotomenininkų sąjungų narys kaunietis Albertas Švenčionis Kauno technologijos universitete atidarė savo fotografijų parodą, skirtą Lietuvos atkūrimo dvidešimtmečiui.

KOVAS. 4 d. LRT, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR Vyriausybės ir Centrinė projektų valdymo agentūra pasirašė trišalę sutartį, pagal kurią iki 2012 m. vasario 13 d. Lietuvos radijo garso archyvas, saugomas magnetinėse juostose, bus suskaitmenintas, perkeltas į šiuolaikines laikmenas ir per interneto prieigą nemokamai prieinamas visuomenei. Lėšas projektui „Lietuvos radijo virtualios audiobibliotekos sukūrimas“ – 6,3 mln. Lt – skyrė Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika.

11 d. minėdama Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 20-ąsias metines LŽS dalyvavo eitynėse „Atgimimo keliu“ (**nuotr.**) „Laisva mintis ir laisvas žodis į Lietuvą atėjo pirmiau negu valstybės laisvė. To turime nepamiršti saugodami savo profesijos prestižą ir siekdami garbingos žurnalistikos standartų“, – sakė LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius.

15 d. Vilniaus universiteto Teatro salėje vyko Sauliaus Špokevičiaus, Rimanto Šalnos ir Voiccho Piotrovičiaus knygos „Stanislovas Moravskis. Moterų fizionomika“ sutiktuvės. Šį vakarą organizuoti padėjo Lietuvos žurnalistų sąjungos Vilniaus skyriaus Pokalbių klubas.

19 d. žurnalistų etikos inspektorė Zita Zamžickienė priėmė LŽS Etikos komisijos narius. Susitikimo metu aptartos bendradarbiavimo galimybės, sutarta dėl informacinių mainų, diskutuota apie bendrus projektus, siūlomus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus, žurnalistų ir leidėjų santykius.

20 d. Panevėžyje vyko LŽS Panevėžio skyriaus narių visuotinis susirinkimas. Naujuoju skyriaus vadovu žurnalistai išrinko kolegą fotografą Valentiną Pečinią (**nuotr.**), kuris pakeitė iki šiol 3 metus skyriaus pirmininko pareigas užėmusią Virginiją Sipavičienę.

22 d. LŽS prisijungė prie socialinės akcijos „Savaitė BE PATYČIŲ“, kurios tikslas – atkreipti visuomenės dėmesį į išplitusį patyčių reiškinį Lietuvos mokyklose ir prisidėti prie patyčių paplitimo mažinimo mūsų visuomenėje.

Tą pačią dieną Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija dienraštį „Lietuvos žinios“, publikavusį penkis etiką pažeidusius straipsnius, pripažino neetišku leidiniu.

25 d. Seimas nutarė Vaiko teisių apsaugos kontroliere paskirti Editą Žiobiene, penkerius metus vadovavusią Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai.

31 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT), kasacine tvarka išnagrinėjęs UAB „Tele-3“

televizijos buvusios Žinių skyriaus direktorės Jolantos Butkevičienės bylą, konstatavo, jog žurnalistė atleista neteisėtai. Bylą nagrinėjusios LAT teisėjų kolegijos nuomone, ieškovei paskirta drausminė nuobauda – atleidimas iš darbo – nėra adekvati padarytam darbo drausmės pažeidimui.

BALANDIS. 1 d. naujienų agentūra „Elta“, pažymėjo savo įkūrimo 90-metį, ta proga Seimo parodų galerijoje atidaryta paroda „Eltai – 90: skiriame Laisvei...“

12 d. posėdžiavusi Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija (LŽLEK) pirmininko pareigas patikėjo vaikų psichiatrui Linui Slušniui.

20 d. pagerbiant žymaus Lietuvos aviakonstruktoriaus Antano Gustaičio atminimą ir pažymint asmenis, nusipelnčius ugdamant Lietuvos aviacijos atmintį, Aviacijos muziejuje įteikti pirmieji A. Gustaičio medaliai. Tarp apdovanotųjų šiuo medaliu yra ir žurnalistė Vilma Jankienė – vienintelio aviacinio periodinio leidinio Lietuvoje – žurnalo „Aviacijos pasaulis“ vadovė, vyriausioji redaktorė, leidžianti žurnalą nuo 2002 metų.

Tą pačią dieną išleistas žurnalo „Litava stelo“ („Lietuvos žvaigždė“) – vienintelio Lietuvoje leidžiamo periodinio leidinio esperanto kalba – pirmasis 2010 metų numeris. Žurnalas su pertraukomis leidžiamas jau 20 metų, nuo 2006-ųjų jį redaguoja Vytautas Šilas (**nuotr.**), LŽS esperantininkų žurnalistų klubo narys.

21 d. pristatyta žurnalisto, rašytojo Stasio Lipskio knyga „Širdies ir altorių šviesoje“. Tai – meninė apybraiža apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską.

Tą pačią dieną Europos Komisija pranešė antrą kartą steigianti ES apdovanojimus spaudoje ir internete skelbiamų straipsnių sveikatos tema autoriams. Pirmajam konkursui, kuris surengtas prieš metus, žurnalistai iš visos ES pateikė daugiau kaip 460 straipsnių. Tarp geriausiųjų pateko ir žurnalistė Audrė Srėbaliėnė, pelniusi antrąją vietą.

22 d. Lietuvos rašytojų sąjungoje vyko Lietuvos meno kūrėjų asociacijos (LMKA) metinė ataskaitinė konferencija. Nacionalinei žurnalistų kūrėjų asociacijai (NŽKA) konferencijoje atstovavo NŽKA valdybos narė Aldona Žemaitytė ir NŽKA juristė Eglė Nenortaitė. Ši Lietuvos savarankiškų kūrybinių organizacijų sąjunga įsteigta 1995 m. Vilniuje. LMKA tikslas – koordinuoti meno kūrėjų ir jų organizacijų bendradarbiavimą, atstovauti Lietuvos profesionalių menininkų ir literatų interesams užsienyje, skatinti kultūros ir meno plėtrą. Konferencija, baigdama darbą, priėmė ir dvi rezoliucijas: „Dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pataisų“ ir „Dėl meno kūrėjų socialinės apsaugos“.

27 d. Zarasų viešojoje bibliotekoje vyko žurnalistės, eilių ir fotografijų kūrėjos Laimutės Vasiliauskaitės knygos „Spalvų abėcėlė“ pristatymas.

GEGUŽĖ. Pirmosiomis šio mėnesio dienomis startavo LŽS Kauno apskrities skyriaus interneto svetainė <http://www.kau-nozurnalistai.lt/>.

7 d. Prezidentūroje vyko žurnalistų bendruomenės forumas „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“, skirtas Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti. Pirmąkart per dvidešimt Nepriklausomybės metų prie bendro diskusijų stalo susirinko visų žurnalistų bendruomenę vienijančių ir visuomenės informavimo kokybę besirūpinančių organizacijų atstovai: Lietuvos žurnalistų sąjungos, Lietuvos žurnalistų draugijos, Nacionalinės miestų ir rajonų laikraščių leidėjų asociacijos ir kitų organizacijų atstovai.

Tą pačią dieną įteiktos garbingiausios LŽS ir NŽKA premijos – dr. Vinco Kudirkos premija paskirta Gražinai Juodytei už knygą „Klaipėdos akvarelės“, Vytauto Gedgaudo premija įteikta Audriui Lelkaičiui už dokumentinį filmą „Vilniaus getas 2009“.

Tą pačią dieną švęsta 10-oji „ŽENIA“ šventė. Šiomet pirmą kartą LŽS Klaipėdos skyrius įsteigė prizą „Metų žurnalistas“, kuris bus kasmet įteikiamas profesionaliai dirbančiam ir aktyviam bendruomenėje žurnalistui. Žurnalisto Entuziasto Nepriklausomo Informatoriaus Apdovanojimas (ŽENIA) nuo 2000 m. teikiamas Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos proga labiausiai per metus pasižymėjusiems Klaipėdos apskrities žurnalistams.

Žaismingas ŽENIA entuziastas Žydrūnas Naujokas

8 d. Kauno žurnalistų namuose vyko tradicinis jau aštuonioliktas „Spaudos balius“.

Tą pačią dieną Vilniaus Rotušėje devintą kartą įteikti Lietuvos spaudos fotografų klubo organizuojami „Aukšinio kadro“ apdovanojimai. Renginio metu pristatyta nacionalinio konkurso nuotraukų paroda ir albumas „Lietuvos spaudos fotografija 2010“.

11 d. žiniasklaidos stebėsenos ir tyrimų bendrovės „Mediaskopas“ duomenimis, mobilieji operatoriai, bendradarbiaudami su žiniasklaida, bene daugiausiai linkę pasitelkti užsakytus straipsnius – 2009 m. jie sudarė ketvirtadalį visų mobiliųjų operatorių komunikacijos, tokius tyrimo duomenis paskelbė „Verslo žinios“.

13 d. sostinės Rotušėje vyko žurnalistikos istoriją įprasminantis vakaras – Spaudos fotografijos klasika. „Naujosios Romuvos“ mokykla. Vakaras skirtas Petruui Babickui prisiminti, spaudos fotografijos ištakoms ir raidai aptarti, 2 tomų dr. Andriaus Vaišnio knygai „Naujosios Romuvos fotografija“ pasitikti.

16 d. minint Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės dieną apdovanoti kūrybinio konkurso „Šiuolaikinio kario portretas“ nugalėtojai.

17 d. Seimo III rūmų galerijoje atidaryta paroda „Dirvos“ kelias“, skirta lietuvių tautinės minties laikraščio istorijai, jo leidėjams, redaktoriams. Tautinės minties laikraštis „Dirva“, perkopęs devintąją savo gyvavimo dešimtį, įkurtas 1916 m. rugpjūčio 28 d. 1968–1991 m. šio leidinio redaktoriumi buvo Vytautas Gedgaudas.

18 d. LRT tarybos pirmininku išrinktas LŽS pirmininkas D. Radzevičius, kuris pakeitė mirusį tarybos pirmininką Gediminą

Ilgūną. Už D. Radzevičiaus kandidatūrą LRT tarybos posėdyje balsavo 7 tarybos nariai, 3 biuleteniai buvo sugadinti.

Tą pačią dieną Vilniuje įteikti kasmetiniai žiniasklaidos apdovanojimai „Nmedia 2009“.

23 d. sostinės Literatų gatvėje atidengta skulptoriaus G. Piekuro sukurta memorialinė lenta Matui Šalčiui atminti.

24 d. LŽS ir NŽKA narys Vytautas Žeimantas priimtas į Baltarusijos rašytojų sąjungą. V. Žeimantas prieš kelerius metus stipriai susidomėjo lietuvių ir baltarusių kūrybiniais ryšiais. Savarankiškai išmoko baltarusių kalbą. Netrukus periodinėje spaudoje pasirodė ir pirmieji V. Žeimanto vertimai iš baltarusių kalbos: dabartinių rašytojų L. Arabei ir G. Marčiuko kūriniai.

27 d. devintus metus leidžiamas „Aviacijos pasaulis“ žengia į Rytų rinką. Redakcija išleido pirmąjį žurnalą rusų kalba „Mir aviaciji“ („Мир авиации“). Leidinys pristatytas III tarptautinėje sraigtasparnių parodoje Maskvoje „HeliRussia 2010“. „Mir aviaciji“ („Мир авиации“) sudomino Rytų aviacinės rinkos dalyvius. Žurnalą rusų kalba numatoma leisti 4 kartus per metus su santrauka anglų kalba. Ateityje periodiškumas gali didėti.

Žurnalo „Aviacijos pasaulis“ vyriausioji redaktorė Vilma Jankienė per žurnalo rusiškos versijos pristatymą Maskvoje

Tą pačią dieną internete startavo naujas diskusijoms skirtas tinklalapis – Verslo žurnalistų klubo forumas, skirtas visų sričių žiniasklaidos atstovams, ryšių su visuomene specialistams, verslininkams, ekonomistams, aktyvistams ir visiems, kam pasirodys įdomu jame diskutuoti. Forumo šūkis „Diskutuojama idėjomis, o ne emocijomis“.

Tą pačią dieną už žurnalisto Vito Lingio nužudymą kalintis „Vilniaus brigados“ narys Igoris Achremovas nepaleistas į laisvę anksčiau laiko. Taip nusprendė Vilniaus apygardos teismas, panaikinęs prieš tris savaites priimtą nuteistajam palankų sprendimą. Apie mafiją rašiusio žurnalisto žudikui nepalankią nutartį priėmęs teismas pabrėžė, kad I. Achremovas yra nuteistas už tris didelio pavojingumo laipsnio tyčinius nusikaltimus. Pasak teisėjų, jeigu I. Achremovas būtų paleistas anksčiau laiko, nebūtų įgyvendinta bausmės paskirtis – asmens nubaudimas bei teisingumo principo įgyvendinimas.

28 d. LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klube žurnalistai su savaitraščio „Veidas“ leidėju Algimantu Šindeikiu diskutavo apie žurnalisto ir leidėjo santykį, Lietuvos spaudos tradicijas.

29 d. jau šeštą kartą LŽS Sporto klubo organizuotame turnyre Druskininkuose varžėsi šešių Europos valstybių žurnalistai. Turnyro nugalėtojais ir pagrindinio varžybų rėmėjo „Ūkio banko“ įsteigtos nugalėtojų taurės savininkais tapo LŽS Sporto klubo komanda „Press’as“, finale rezultatu 1:0 įveikusi svečius iš Rusijos Briansko miesto. Kovoje dėl trečios vietos pergalę šventė Kauno komanda, 3:0 nugalėjusi Lucko žurnalistus iš Ukrainos.

BIRŽELIS. 1 d. Žinių radijo eteryje transliuota laida „Žiniasklaidos anatomija“ pažymėta atsistatymo gaida – laidą paliko jos sumanytojas ir iki šiol buvęs vienintelis vedėjas – D. Radzevičius. Vesti „Žiniasklaidos anatomiją“ pakviestas žurnalistas Vidmantas Valiušaitis.

Tą pačią dieną posėdžiavusi LŽLEK dar vieną dienraščio „Lietuvos žinios“ publikaciją pripažino neetiška. Kovo 22 d. dienraštis „Lietuvos žinios“ LŽLEK sprendimu buvo priskirtas profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų kategorijai. Tai trečias atvejis šalies žurnalistikos istorijoje. Ankstesni buvo laikraščiai „Vakaro žinios“ ir „L.T.“.

3 d. Vilniaus rotušėje atidaryta LŽS Spaudos fotografų klubo nario Stasio Paškevičiaus fotografijų paroda.

4 d. į Palangą rinkosi regioninių laikraščių leidėjai, kur vyko Nacionalinės rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos visuotinis ataskaitinis susirinkimas. Pasak Asociacijos pirmininkės Ramutės Šimukauskaitės, susirinkime gvildinti klausimai dėl profesinių mokymų, etikos, laikraščių tiražo deklaravimo tvarkos.

10 d. LRT komisija nustatė, kad televizijos programoje „BTV“ laidoje „Kainos kodas“ 2010 m. balandžio 11 d. transliuota paslėpta reklama bei padaryta reklamos transliavimo pažeidimų. Laidoje parodytas reklaminio turinio siužetas apie įmonės „Samsonas“ gaminius buvo pateiktas taip, kad žiūrovai galėjo nesuprasti, jog tai reklama, arba galėjo suklysti dėl pateiktos reklamos tikrojo tikslo.

17 d. Marcinkonių etnografinės sodybos klojime vos tilpo žiūrovai, susirinkę į žurnalisto ir leidėjo Danieliaus Mickevičiaus knygos „Kaip tiltelis iš širdies į širdį“

sutiktuves. Į renginio dalyvius, kaip knyga į skaitytoją, gyvai, dainomis ir žodžiais prabilo aštuoniolikos knygų apybraižų herojai.

18 d. Seimas paskyrė du naujus LRT komisijos narius, o vieną kandidatūrą atmetė. Naujais nariais paskirti aktorius Rimantas Bagdzevičius ir buvęs LRT vadovas Kęstutis Petrauskis, o nepritarta verslininkės Janinos Zasienės kandidatūrai. Komisijai šiuo metu vadovauja Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas.

18–19 d. LŽS kartu su F. Eberto fondu Klaipėdos regiono žurnalistams surengė praktinį seminarą „Naujo teisinio žiniasklaidos reguliavimo įtaka žurnalistikos etikai ir kokybei ekonominių pokyčių metu“.

23 d. LŽS Alytaus skyrius šiemet šešioliktą kartą išrinko Metų žmogų. Jau tapo tradicija, kad Metų žmogų žurnalistai apdovanoja per Alytaus miesto šventės arba miesto gimtadienio renginius birželio viduryje. Alytaus miesto gimtadienio išvakarėse LŽS Alytaus skyrius Auksine plunksna apdovanojo ir 2010-ųjų Metų žmogaus titulą suteikė akcinės bendrovės mašinų gamyklos „Astra“ generaliniam direktoriui Semionui Bondarevui.

LŽS Alytaus skyriaus pirmininkė Alma Mosteikaitė ir „Astros“ generalinis direktorius Semionas Bondarevas Auksinės plunksnos įteikimo metu

LIEPA. 1 d. Seimas šešerių metų kadencijai paskyrė keturis LRT tarybos narius. Nuo

rugpjūčio pabaigos LRT nariais paskirti žurnalistas Liudvikas Gadeikis, verslo konsultantas Tomas Eitutis, antrajai kadencijai pratęsti dabartinių komisijos narių Edmundo Gausausko ir Audronės Pitrenienės įgaliojimai.

10 d. iš kelionių į Vilnių grįžo dvi žurnalistų keliautojų grupės: LŽS Kelionių ir pramogų klubo nariai aplankė garsiausias Žemaitijos kalvas ir piliakalnius.

14 d. startavo „DELFI Piliėtis“ (*piliėtis.delfi.lt*). Tai naujas naujienų portalo DELFI projektas, kuriuo siekiama, kad skaitytojo gyvenimo aktualija, užfiksuotas, jo manymu, svarbus reiškinys, būtų girdimas ir platesnėje auditorijoje, kad visi piliečiai lygiomis teisėmis galėtų dalyvauti naujienų sklaidoje.

21 d. LŽS Senjorų klubas laikosi gražios tradicijos garbingų sukakčių proga pasveikinti savo narius. Tądien pagerbtos Marija Šimkūnaitė ir Vaidilutė Volskytė (**nuotr.**).

28 d. už pilietinę dvasią ir drąsą apdovanojamas pirmasis DELFI skaitytojas. Neseniai startavusio projekto „DELFI Piliėtis“ apdovanojimą už didžiausios skaitytojų ir žiniasklaidos reakcijos sulaukusios istorijos paviešinimą gavo Rimantas Kuralavičius. Vyras nufotografavo ir nepabijėjo paviešinti brakonierių nuotraukas. Kiti DELFI skaitytojai jose atpažino Vilniaus rajono savivaldybės narį Kazį Aleksiuoną, kuris baudžiamas už brakonieriavimą.

RUGJŪTIS. 7 d. LŽS kartu su NŽKA ir Biržų rajono savivaldybe įteikė tradicinę Antano Macijausko premiją. Biržų miesto šventėje premija įteikta žurnalistui, lietuvių kalbos puoselėtoji Juozui Šalkauskui (**nuotr.**). Trečiuoju šios premijos laureatu tapęs žurnalistas minėjo ir savo kūrybinį jubiliejų – rugpjūčio 3 d. sukako 40 metų, kai J. Šalkauskas pradėjo dirbti Lietuvos radijuje. Žinią apie jam paskirtą A. Macijausko premiją kolega sutiko vienu sakiniu: „Man tai netikėta ir smagu.“

10 d. Verslo žurnalistų klubo nariai nutarė vietoje iš visų pareigų klube (bet ne iš klubo) pasitraukiančios Vijos Pakalkaitės į klubo prezidentės ir valdybos pirmininkės postą išrinkti Jūrą Damulytę (BNS). Į penkių asmenų valdybą vietoje V. Pakalkaitės išrinktas Vaidotas Beniušis (BNS).

21 d. dr. Vinco Kudirkos premijos laureatas Bernardas Aleknavičius (**nuotr.**) pasitiko gražų jubiliejų – aštuoniasdešimtmetį. Fotoalbumas „Donelaitis ir mes“ lėmė, kad 1992 m. B. Aleknavičius pirmasis iš Lietuvos žurnalistų buvo apdovanotas garbingiausia šios profesijos premija.

31 d. Lietuvos komercinių televizijų ir radijo stočių pajamos šių metų pirmąjį pusmetį, palyginti su 2009 m. tuo pačiu laikotarpiu, sumažėjo, o kabelinių – išaugo. Tai pranešė Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Komercinės televizijos 2010 m. pirmąjį pusmetį uždirbo 69,723 mln. Lt, pernai atitinkamu laikotarpiu – 72,470 mln. Lt. Komercinės radijo stotys šiuo laikotarpiu gavo 11,436 mln. Lt, o pernai – 11,892 mln. Lt.

RUGSĖJIS. 14 d. savitraštis „Veidas“, remdamasis Šveicarijos žiniasklaidos analitikų duomenimis, konstatavo, kad žiniasklaidos kokybė vis prastėja ir tolesnė erozija beveik neišvengiama.

25 d. Svėdasų seniūnijoje Malaišių kaime vyko tradicinis respublikinis renginys „Vaižgantinės“. Jo metu paskelbtas jau devintasis literatūrinės Vaižganto premijos laureatas. Šį kartą juo tapo kaunie-

tis žurnalistas ir rašytojas Juozas Kundrotas (**nuotr.**) už 2008 m. leidyklos „Naujasis lankas“ išleistą dokumentinį romaną „Įskelti titnagą“. Džiaugdamasis kolegos kūrybine sėkme LŽS Kauno apskrities pirmininkas Vidas Mačiulis teigė, kad kažkada Svėdasus ir Kauną sujungė Juozas Tumas-Vaižgantas, o dabar jungia ir naujasis Vaižganto premijos laureatas J. Kundrotas.

29 d. išleista šiauliečio žurnalisto Rolando Parafinavičiaus knyga „Motinos rankos. Almos Jonaitienės nusikaltimo istorija“. Knygoje ne tik chronologiškai išdėstyta Jonaičių šeimos tragedija. „Šalia dirbo

didžiulis būrys teisėsaugininkų, tiriančių įvykį, ir žurnalistų, informuojančių visuomenę. Sąžininga žurnalistika ir nešvarios spekuliacijos susipynė skaudžioje istorijoje“, – pastebi R. Parafinavičius.

30 d. išreiškdamą vienybę su Europos profesinėmis sąjungomis rugsėjį Briuselyje rengiamoje tarptautinėje protesto demonstracijoje „Gana skurdinti žmones! Svarbiausia – darbo vietų kūrimas ir ekonomikos augimas!“ LŽS surengė 9 žurnalistų piketą prie Kultūros ministerijos. Su piketuojančiais žurnalistais susitiko Kultūros ministerijos Informacinės visuomenės plėtros skyriaus vedėjas Laimonas Ubavičius. Jam įteiktas LŽS pareiškimas, kuriame išdėstytos aktualiausios žiniasklaidą ir žurnalistiką kamuojančios problemos.

LŽS bendruomenės piketas

SPALIS. 5 d. LŽS Vilniaus skyriaus nariai važiavo į ekskursiją po Šalčininkų rajoną, kuris turi probleminės teritorijos statusą. Be to, šio netoli sostinės esančio rajono vardas neretai viešoje erdvėje linkniuojamas neigiamame kontekste dėl čia egzistuojančių socialinių problemų.

Tą pačią dieną pasirodė žurnalistu Antano Anskaičio prisiminimų knyga „Penki pūdai žurnalistikos“.

8 d. Vilniuje, Kongresų rūmuose, įteikta Jono Vileišio premija. I vietos laureate

tapo Aurelija Arlauskienė už leidinyje „Savivaldybių žinios“ publikuotus straipsnius, kuriuose nagrinėjama savivaldybių darbo problematika. II vieta atiteko Irmai Verbienei už „Verslo žiniose“ publikuotus straipsnius apie savivaldybių darbą.

13 d. LŽS Etikos komisija kreipėsi į žurnalistus, informuojančius apie rezonansinius įvykius. „Rezonansiniai įvykiai apnuogina mūsų žiniasklaidos ir žurnalistikos piktžaidžius. Informacijos paieškų ir sklaidos varžybose paminamos kitos žmogaus teisės ir laisvės, toleruojama negarbinga konkurencija, griaunamas pasitikėjimas visų žurnalistų darbu, – rašoma pareiškime. – Perkama, parduodama, siundoma ir sąskaitas suvedinėjanti žurnalistika meta šešėlį visiems žurnalistams, kurie gerbia žodžio laisvę, vadovaujasi garbingos konkurencijos taisyklėmis, ieško tiesos ir elgiasi pagal sąžinę.“

LAPKRITIS. 4 d. LŽS išplatino pranešimą, kuriame ragina atsakingas valdžios institucijas atsakingai elgtis valdant akcinę bendrovę „Lietuvos paštas“ ir užtikrinti, kad įstatymuose įtvirtinta visuomenės teisė į informaciją netaptų vien deklaracija. Minėtas dokumentas gimė po to, kai Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija su dideliu susirūpinimu kreipėsi į daugelį svarbiausių valdžios institucijų ir LŽS dėl AB „Lietuvos paštas“ drastiškai didinamų periodinių leidinių prenumeratos įkainių 2011 metams. Tvirtinama, kad siūlomi tarifai dešimtimis procentų didesni nei buvo iki šiol. Toks įkainių didinimas nesant tinkamo kompensavimo iš esmės žlugdo daugelį leidėjų ir jų galimybę

skleisti visuomenei informaciją kaimo vietovėse.

27 d. Vilniaus Rotušėje įvyko LŽS XV suvažiavimui.

***Parengta pagal interneto tinklalapius
www.lzs.lt, www.kaunozurnalistai.lt***

2010 m. apdovanoti:

☛ Dr. Vinco Kudirkos premija įteikta Gražinai Juodytei už knygą „Klaipėdos akvarelės“.

☛ Vytauto Gedgaudo premija – Audriui Lelkaičiui už dokumentinį filmą „Vilniaus getas“.

☛ Antano Macijausko premija – žurnalistui, lietuvių kalbos puoselėtoji Juozui Šalkauskui.

☛ Mato Šalčiaus premija – keliautojui, žurnalistui Dainiui Kinderiui.

☛ Vaižganto premija – žurnalistui ir rašytojui Juozui Kundrotui.

☛ Jono Vileišio premija – žurnalistei Aurelijai Arlauskieni (I vieta), Irma Verbienė (II vieta).

☛ Konkurso „Šiuolaikinio kario portretas“ pirmoji vieta spaudos kategorijoje skirta apskrities ir miesto dienraščio „Šiaulių kraštas“ žurnalistei Živilei Kavaliauskaitei už straipsnį „Karo lakūnas jausmų nesigėdija“, antroji vieta – savaitraščio „Šeiminkė“ žurnalistei Jolantai Kažemėkaitytei už straipsnį „Esi, kuo nusipelnei būti – net generole“, trečioji vieta – apskrities ir miesto laikraščio „Alytaus naujienos“ žurnalistei Aldonai Kudzienei už straipsnį „Kareivis turi norėti kariauti“. Televizijos ir interneto žiniasklaidos

kategorijoje komisija skyrė dvi pirmąsias vietas: Jauniui Matoniui už vaizdo miniatiūrą „Package from LT“ („Siuntinys iš Lietuvos“) bei Ilonai Skujaitei ir Domančiui Vildžiūnui, sukūrusiems dokumentinę apybraidą „Tadas – ledlaužis“.

☛ Konkurso „Nmedia 2009“ laureatais pripažinti 8 žurnalistai: už temas apie inovacijas – Gediminas Gasiulis, už naujų tendencijų sukūrimą žiniasklaidoje – Juras Jankevičius, už interaktyvumo didinimą ir skatinimą žiniasklaidoje – Eva Jagminaitė ir Jūratė Sobutienė, už naują informacijos sklaidos programos idėją (atsiradusi ir įgyvendinta Lietuvoje) – Rimantas Šimkus, už didžiausią žurnalistikos pažangą regioninėje žiniasklaidoje – Eva Jagminaitė ir Jūratė Sobutienė, už kūrybiškumo skatinimą (apdovanojamas redaktorius) – Vilma Jankienė, už naujų idėjų įgyvendinimą žiniasklaidoje (kūrybinių arba technologinių) – Ernestas Janušas ir Vytenis Sinkevičius, už novatorišką vaizdo, garso, teksto ir kitų išraiškos formų sintezę žiniasklaidoje – Kristina Urbaitytė ir Berta Tilmantaitė. Novatoriškiausias 2009 m. žurnalistas – Gediminas Gasiulis, Berta Tilmantaitė, Kristina Urbaitytė.

☛ LŽS ir NŽKA kūrybinio konkurso „Ekonomika. Verslas. Pinigai“ laureatai: Rūta Stankevičiūtė, Virginija Žygienė, Vytautas Žeimantas, Birutė Montvilienė, Teresė Staniulytė, Dalia Zibolienė. Paskatinamosios premijos įteiktos Domui Burkauskui ir Daliai Zibolienėi. Padėkomis ir atskiromis atminimo dovanomis apdovanoti: Virginija Žygienė, Rūta Stankevičiūtė ir Vytautas Žeimantas.

„Rašė, rašo ir rašys, kol nudils širdies ašis...“

Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija išleido knygą „Senjorai“, kurioje pristatoma 140 žurnalistų, Senjorų klubo narių.

Kiekvienas žurnalistas turėjo savo pasaulio pažinimo kelią. Antai Vytautas Barauskas rašo, jog net iki aštuonerių metų jis manė, kad Žemė yra tokio dydžio, kokią matydavo įlipęs į aukščiausią kiemo vyšnią.

„Jau ankstyvojoje jaunystėje atsidūriau gražiam mieste ant Šešupės krantų – Kudirkos Naumiestyje, kurio aikštėje stovintis baltas paminklas Vincui Kudirkai iki šiol žadina tautą keltis. Du tiltai juosė miestelį. Vienas – per Širvintos upę vedė į Vokietijos pasienio miestelį Širvintą, kitas – per Šešupę, tolyn į Suvalkijos lygumas. Augdama tarp šių dviejų tiltų, vienodai draugavau ir su saviškiais vaikais, ir su vokietukais, iš kurių anksti pramokau jų kalbos“, – rašo žurnalistė ir vertėja Tamara Bražienė.

Visi žurnalistai, patekę į šį rinkinį, kelis kartus galėjo kardinaliai rinktis savo gyvenimo kelią. Likimas taip lėmė, kad jie kartu su savo Tėvyne pergyveno kelis reikšmingus lūžius: sovietų, hitlerininkų ir vėl sovietų okupacijas ir baigiantis XX amžiui – Lietuvos Atgimimą ir išsilaisvinimą.

„Gyvenome Melnragėje, netoli jūros ir švyturio. Tai gražiausia vaikystės pasaka, pasibaigusi 1939-ųjų kovą, kai hitlerinė Vokietija užgrobė Klaipėdos kraštą. (...) Pokario metais buvome apkaltinti ryšiais su partizanais. Tėvą areštavo ir nuteisė kalėti lageriuose, o motiną ir mudu su aštuonmečiu broliu Algiu 1949 m. kovo 25 d. ištrėmė

į Sibirą“, – rašo dabar žinoma kultūros žurnalistė poetė Jadvyga Godunavičienė.

„Iki 1941 m. birželio 14 d. gyvenimas buvo saulėtas... Tik staiga viskas baigėsi, mus su mama išvežė į Komi Respubliką, tėvelį su kitais vyrais į Krasnojarsko gulagus. 1946 m. mama, brolis ir aš pabėgome į Lietuvą“, – rašo ilgametė „Eltos“ darbuotoja Marytė Ramutė Glibauskaitė.

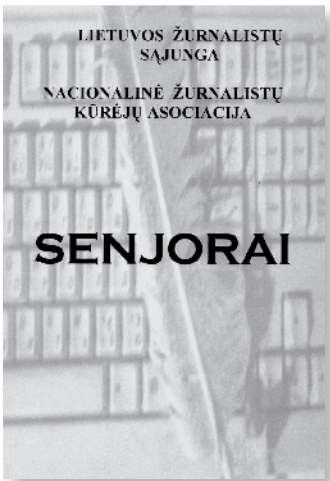
„Deja, negalėčiau sutikti su žinomos dainos žodžiais, kad gimiau pačiu laiku. Gimiau ne laiku, teko dirbti Tėvynės okupacijos sąlygomis, atiduoti duoklę sovietinės imperijos realybei, o kartais ir neatpažinti savo straipsnio, vakar stropiai palydėto į numerį“, – prisimena žinomas publicistas Domas Šniukas.

Džiugu, kad didžioji dauguma žurnalistų kartu su tauta drąsiai stojo į Atgimimo kelią. Jų dėka tuometinė mūsų spauda, televizija ir radijas suklestėjo, tapo patriotiška ir todėl įgavo didelį tautos pasitikėjimą. Apie tai knygoje rašo daugelis žurnalistų.

„Ačiū Dievui, sulaukiau laikų, kai per radiją ir televiziją galėjau skelbti laisvą žodį, rengdamas radijo laidą „Pasaulis ir Lietuva“, aktualijų komentarus per radiją ir televiziją bei spaudos leidinius“, – Atgimimo laikus prisimena žinomas radijo žurnalistas Antanas Šimkūnas.

Knygoje nemažai švelnaus ar šmaikštaus humoro, ironijos ir autoironijos.

„Kelią žurnalistikon man parodė V. Stalinas, – su šypsena rašo dabar žinomas aplinkosaugininkas Zenonas Butkevičius. – Tais laikais kupiškėnai turėjo rajono laikraštį „Stalino keliu“. Pokaris buvo alkanas, todėl nuolat

svajojau, kaip nusipirkti braškių uogienės stiklainiuką. Mat kartą kažkas pavaišino ir visai pamečiau galvą. Kur gauti pinigų? Buvau Kupiškio vidurinės mokyklos aštuntokas. Sykį pavarčiau laikraštį ir supratau – taip ir aš galiu parašyti. Honoraro uogienei užteko.“

„Buvo mūsų darbe ir kuriozinių atsitikimų. 1978 m. dvisavaitiniame kalendoriuje buvo aprašytas Rumšiškių buties muziejus – paminėtas lietuvių svetingumas – kaip „netikėtai atvykusiam svečiui šeiminkė... papjaustydavo dešros, skilandžio, padėdavo sūrio, medaus... O tuo laiku maisto parduotuvių vitrinose buvo tik medinės dešros... Nepatiko valdžios vyrams. Gavau papeikimą, nuėmė ketvirčio premiją“, – pasakoja kalendorių leidėja Liudvika Dockienė.

O docentas daktaras Virgilijus Juodakis prisimena į šnipštą pavirtusią komandiruotės užduotį, gautą iš tuomet garsaus „Švyturio“ žurnalo. „Elta“ buvo paskelbusi, kad Radviliškio rajono „Draugo“ kolūkyje žmonės jau gyvena kaip mieste, gatvės asfaltuotos, yra vaikų darželis, skalbykla, pirtis, net batų taisymo punktas. Tiesiog sovietinis rojus... V. Juodakis turėjo ten nuvažiuoti ir

plačiai tai aprašyti žurnale. Pasirodo, kad visa tai buvo tik propagandinis šnipštą. „Eltos“ korespondentas rašė, kad „gyvensime“, o kažkas paredagavo – „jau gyvename“.

„Jaunystė buvo linksma, bet labai liesa. Bronius Šimkus jaunesiems korespondentams paliepdavo: „Kad man, gavrikai, kasdien po informaciją dantyse atneštumėt.“ Ir nešėme“, – prisimena Vytautas Mikuličius, Lietuvos radijuje praleidęs savo jaunystę.

„Radijas juk įkyri net nebaigus klausytis laidos. O laikraštis gyvuoja ilgai, kone visą dieną“, – šmaikštauja ir radijo bei spaudos žurnalistas Petras Rukšėnas.

„Ačiū Dievui, kad laiku mečiau reklamą, tai dabar būčiau milijonierius. (...) Kol dar galiu dirbti, į Seimą nenoriu“, – šypsosi ir „Danieliaus“ leidyklos vadovas Danielius Mickevičius.

„Per pusę amžiaus, praleisto žurnalistikoje, labiausia įsirižė į atmintį tie įvykiai ir rašiniai, kai tekdavo apginti viršininkų ujamą darbininką, inžinierių, išradėją, persekiojama biurokratų“, – teigia žurnalistas Romualdas Mockus.

„Rašau feljetoną apie kolūkio pirmininką Vladą Prušinską – tas superka laikraščio tiražą, kad žmonės nesužinotų – spausdinam papildomą tiražą“, – sovietinius laikus prisimena rašytojas ir žurnalistas Adolfas Strakšys.

„Sutikau daug žmonių, apie kuriuos ne tik rašiau, bet ir mokiausi iš jų, nes, kaip sakė Amerikos lietuvis, kelionių organizatorius ir keliautojas Vladas Raskas-Raskauskas, geriausia mokykla yra gyvenimas ir jame sutikti išmintingi žmonės“, – teigia žurnalistas Algis Kusta., beje, jis buvo ir pirmasis redaktorius, 1969 m. paskelbęs pirmąjį mano rašinį, išleidęs mane į žurnalistines lankas.

„Žurnalistui žodis – svarbiausias kūrybos instrumentas. Deja, žodis nuvertėjo. Kiekvienas šiame painiame laikmetyje kažin ar daug ką nuveiksim, jei nebūsime reiklūs sau, o kritikuosime tik kitus. Tos kritikos šiandien nors vežimu vežk. (...) Nūdienos pasaulyje pilna filosofijos, kurios negali suprasti, ir šventraščių, kurių niekas neskaito arba jais nesivadovauja“, – jau apie šių dienų aktualijas kalba žurnalistas ir žinomas menotyrininkas Albertas Vaidila.

Svarbu ne tik žodis, bet ir kur, kokia proga jis pasakytas. Tie žurnalistai, kurie sąmoningai pasirenka savo veiklos sritį, nesiblaško, gali daug pasiekti.

Antai žurnalistas Juozas Stasinas šalies visuomenei tapo žinomas kaip aktyvus gamtosaugininkas, tęsiantis Juozo Tumo-Vaižganto, Tado Ivanausko, Viktoro Bergo, Česlovo Kudabos gamtosaugos bei

ekologinio švietimo tradicijas. Jis leidžia mėnraštį „Tėviškės gamta“.

Televizijos žurnalistas Bronius Slavinskas jau daug metų kuria metraštį apie Vilniaus Žemutinės pilies istorinius, archeologinius tyrimus, Valdovų rūmų atkūrimą. Docentas Liubomiras Viktoras Žeimantas baigia ketvirtą knygą apie Lietuvos geležinkelių istoriją. Vytautas Kaltenis jau išleido keturių tomų „Mažosios Lietuvos enciklopediją“, o daktaras Jonas Vėlyvis – ne vieną knygą, skirtą ekonominėms problemoms, Europos Sąjungos aktualijoms. Daktaras Kazys Račkuskas ilgai leido mėnraštį „Gimtinė“.

Pabaigoje padėka knygos sudarytojui daktarui Jonui Vėlyviui ir finansiškai knygos leidimą parėmusiam kolegai Mečislavui Sadvoskiui, taip pat LŽS ir NŽKA, parodžiuosioms gerą iniciatyvą, išleidžiant knygą.

Vytautas Žeimantas

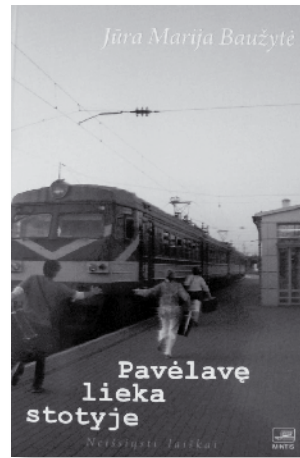
Knyga žurnalistams, žiniasklaidos gerbėjams ir jos nekentėjams

Tokiais žodžiais savo 400 p. esė knygą „Pavėlavę lieka stotyje. Neišsiųsti laišakai“ pradeda jos autorė Jūra Marija Baužytė. Vyresnės kartos žmonėms, podraug spaudos, radijo ir televizijos darbuotojams, XX–XXI amžių sandūroje teko ir nūnai tenka patirti itin daug išbandymų, istorinių lūžių, audringų pokyčių, iš esmės pakeitusių ne tik politines santvarkas, bet ir visą gyvenimą.

Knygoje spausdinamuose laiškuose žurnalistė dalijasi savo mintimis, lūkesčiais, džiaugsmiais ir nerimu su menamu kolega Vytu. Laiškuose aprašyta patirtis kaupėsi autorės atminties skrynioje nuo jos pirmųjų darbo, prasidėjusio XX a. vidurį, dienų. Grūdelis po grūdelio, trupinėlis prie trupinėlio patirties aruodas pilnėjo, skatino iš naujo apmąstyti prabėgusį pusšimtį metų, nūdieniškai vertinti reiškinius ir pokyčius.

Vyraujanti esė, parašyto laiškų forma, tema – moralė, etika, amžinos ir pamatinės žmogaus elgesio vertybės. Autorė daug vietos skiria kultūrai: teatrui, literatūrai. Būgštauja dėl lietuvių tautos ir gimtosios kalbos likimo. Knygoje nerasime tiek buvusių, tiek esančių valstybės veikėjų garbinimo. Jos parašytuose laiškuose ryški mintis: epochos įvykiai pirmiausia subręsta eilinių, regis, mažai pastebimų žmonių širdyse, darbuose. O iš esmės – jie yra amžinoji tautos drąsa, stiprybė, jie kuria dabartį ir ateitį.

Anot žurnalisto Antano Anskaičio, knyga „Pavėlavę lieka stotyje“ „gerokai kilstelėjo dokumentinės literatūros kartelę... Ir jaunieji žurnalistai, svajojantys apie profesines aukštumas, perskaitę ją, turėtų į ją lygiuotis.“

Knyga „Pavėlavę lieka stotyje. Neišsiųsti laišakai“ buvo pristatyta Vinco Kudirkos premijai.

LŽS inf.

Pagiriamasis žodis... memuarų rašėjams, arba recenzija sau pačiam

Kartą viename susitikime daug svieto mačiusi leidyklos darbuotoja aiškino: dabar skaitytojai noriau perka visokius memuarus, o ne romanus. Žmones labiau traukia tikri, pro rakto skylutę patikrinti, faktai, o ne išgalvoti nuotykių. Ši netikėta mintis ir uždegė mano kūrybinę ugnelę.

Grįžęs iš to susitikimo, sėdau prie kompiuterio. Įpusėjęs atsiminimus nutariau atsipūsti, su bičiuliais išlenkti taurelę, pavartyti kokią pasakų knygą. Besiganydamas Žurnalistikos metraštyje, aptikau genialų vienos studentės atradimą – paprasti žmogeliai nepatrauklūs skaitytojams! Še tau, senjore,

devintinės! O aš vis šneku apie juos, mano širdžiai mielus Petrelius ar Saliamutes.

Tada dar sykį perkračiau savo žurnalistinę atmintį. Ir prisiminiau, kad aš, vienintelis žurnalistas, per porą dešimčių redaktoriavimo metų dalyvavau beveik visuose to laikotarpio Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų Tarybos posėdžiuose, kad regėjau ir klausinėjau septynis netikrus prezidentus, keliolika buvusių ir dabartinių ministrų, deputatų, seimūnų ir kitokių valdžios galiūnų. Kad skolinau legendiniam netikram prezidentui Justui Paleckiui redakcijos „Moskvičių“, kad susidaužėm šampano taurėm su Motiejumi Šumausku, kad rašiau straipsnius Antanui Barkauskui ir

Ringaudui Songailai, kad talkoje tempiau raštus su Vytautu Astrausku, paskubom koridoriuje įrašinėju pokalbį su Algirdu Brazausku, kad gavau netikro prezidento Vytauto Landsbergio lemtingą pastabą ir autografą.

Dar prisiminiau, kaip Ministrų Tarybos posėdyje buvo tariamasi, kiek duoti deficitinių lietuviškų dobilų sėklų už ne mažiau deficitinių ukrainiečių marmurą, reikalingą Operos ir baletu teatro rūmams. Girdėjau ilgą, vos ne kruviną statybininkų ir gamtosaugininkų ginčą dėl Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės pavojingumo, ir kaip tas ginčas nutilo, kai konfliktuojančias puses už valdiškus pinigus nuvezė į Italiją ir ten išmaudė panašios elektrinės užtvankoje. Klausiausi, kaip tuometinis premjeras Juozas Maniušis įraudęs protino ne mažiau įraudusį būsimą prezidentą A. Brazauską, kodėl reikia statyti brangesnius blokinius daugiaaukščius negu pigesnius plytinius. Manau, kad tai buvo neprastų žmogelių nekasdieniai

pokalbiai, turėję įtakos šalies gyvenimui. Tad pakeldamas memuarinio įvaizdžio lygį parašiau ir apie juos.

Atsiprašau jaunųjų spaudos kūrėjų, kad atsiminimuose nepaminėjau plėšikų, pedofilų, etatinių protestuotojų, pajacų, žindyvių, žvaigždyčių ir olia lia mergyčių bei kitokio nacionalinio turto. Bet, viliuosi, tai ne tragedija. Juk tai neatkasti aukso lobiai būsimiems memuarų kūrėjams.

Septyni A. Anskaičio mažieji žurnalistiškai memuariniai atradimai

Persitvarka

Anksčiau ridikas buvo kaip ridikas: iš viršaus raudonas, o vidury – baltas. Po politinės radiacijos pasikeitė ridikas: iš viršaus tapo baltas, vidury – raudonas.

Skaidrumas

Du dešimtmečius šturmuojame skaidrumo kalvas pamiršę, kad skaidrumo viršūnė buvo tarybmečiu, kai visi pasirašinėdavome viename algalapyje.

Smagumas

Smagiausia skaityti tuos straipsnius, kuriuose autorius neskiria milijono nuo milijardo.

Išeitis

Jei nesugebi sugalvoti geros antraštės, sugalvok tris blogas. Redaktorius išsirinks blogiausią.

Margio logika

Lengviausia išgarsėti šunybėmis.

Atranka

Senovės Graikijoje blogų įstatymų autorius kardavo. Bandau įsivaizduoti, kiek Lietuvoje kabotų pakaruoklių.

Svajonė

Kada vykdysime įstatymus be apstatymo.

Antanas Anskaitis

2010 m. apginti žurnalistikos studijų programos magistro darbai

VILNIAUS UNIVERSITETAS

BAREIŠIS AUDRIUS

Dramaturgijos raiška TV laidoje „Nacionalinė paieškų tarnyba“

Darbo vadovas – lekt. dr. Andrius Gudauskas

MALŪKIENĖ AUDRONĖ

Universitetinė žurnalistikos programa: kokybės kūrimas, problema, prognozė

Darbo vadovas – doc. dr. Andrius Vaišnys

RIMKUTĖ ASTA

Žiniasklaidos įtaka lyderio įvaizdžiui 2008-ųjų metų Seimo rinkimuose

Darbo vadovas – lekt. dr. Mantas Martišius

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

BUMBULYTĖ RŪTA

2010 m. I pusmečio tiriamosios žurnalistikos laidų specifika Lietuvos nacionalinėse televizijose

Darbo vadovas – lekt. Mykolas Drunga

BUŠKEVIČIŪTĖ EDITA

Regioninės žiniasklaidos veiklos problemos ir įtaka bendruomenei: Alytaus atvejis

Darbo vadovė – prof. dr. Auksė Balčytienė

GARNIENĖ GIEDRĖ

Aukštojo mokslo institucijų įvaizdžio diskurso formavimas Lietuvos žiniasklaidoje 2008–2009 m.

Darbo vadovas – doc. dr. Arvydas Bakanauskas

GEDVILA MARTYNAS

Žurnalistinio diskurso ypatybės internete

Darbo vadovė – prof. dr. Auksė Balčytienė

GRIGAITĖ ALMANTĖ

Piliečių žurnalistikos raiškos formos Lietuvoje

Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Juraitė

KAPOČIŪTĖ RŪTA

Lietuvos politikų stereotipai šalies spaudoje: dienraščių „Lietuvos rytas“ ir „Kauno diena“ analizė

Darbo vadovė – doc. dr. Rasa Baločkaitė

VEČERSKIS KASPARAS

A. Matelio dokumentinis kinas kaip informacinis žanras

Darbo vadovas – lekt. dr. Andrius Gudauskas

VEČKYTĖ-KAVALIAUSKIENĖ VYKA

Skaitmeninės eros žurnalistika: funkcijos, priemonės, turinys

Darbo vadovas – prof. dr. (HP) Žygintas Pečiulis

ŽALIENĖ GUSTĖ GENOVAITĖ

Lietuvos televizijų vizualiosios estetikos raidos bruožai (1957–2007)

Darbo vadovas – prof. dr. (HP) Žygintas Pečiulis

LIAUKEVIČIŪTĖ RASA

Elektroninės šokių muzikos subkultūros ir žiniasklaidos komunikaciniai ypatumai: naujienų portalo Delfi.lt atvejis

Darbo vadovė – doc. dr. Rasa Baločkaitė

MAČĖNAITĖ VIRGINIJA

Kriminalinis diskursas Lietuvos žiniasklaidoje

Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Juraitė

NOSTRAMAITĖ MILANA

Moteriškumo reprezentacijos lietuviškuose serialuose

Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Juraitė

SIMONAVIČIENĖ LAURA

Vertinamieji elementai ir jų raiška interneto žiniasklaidoje: Ignalinos atominės elektrinės uždarymo atvejo analizė

Darbo vadovė – prof. dr. Rūta Marcinkevičienė

TUŠKEVIČIŪTĖ MARIJA

Informacinių žinučių turinio ir raiškos ypatumai: BNS naujienų agentūros atvejis

Darbo vadovė – prof. dr. Rūta Marcinkevičienė

VALAITYTĖ LINA

Klimato kaitos diskursas internetiniuose portaluose delfi.lt ir bbc.co.uk

Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Juraitė

Žurnalistika be sienų

Viktoras Denisenko

Opozicinis žurnalistas Rusijoje – jo niekas
negirdi, už jo nužudymą niekas neatsako

Monika Poškaitytė

CNN ir BBC diktatui galas?

Opozicinis žurnalistas Rusijoje – jo niekas negirdi, už jo nužudymą niekas neatsako

„Rusijos regione žurnalistui, kuris leidžia sau pasisakyti prieš gubernatorių ar miesto administraciją, iškart daromas spaudimas.“

Viktoras Denisenko

Svarbų vakarą skubėjau į „Transparency International Lietuva“ būstinę. Ten manęs laukė susitikimas su Rusijoje leidžiamo laikraščio „Novaja gazeta“ tyrimų skyriaus redaktoriumi Romanu Šleinovu. Padėtį Rusijoje, taip pat ir žiniasklaidos sektoriuje, stebiu jau senokai, nemažai teko apie tai rašyti, tačiau žmogaus, tiesiogiai kiekvieną dieną susiduriančio su realiu politiniu ir viešuoju šalies gyvenimu, nuomonė visada yra vertingesnė negu atitolę analitiniai išvedžiojimai.

„Novaja gazeta“ – vienas iš nedaugelio leidinių Rusijoje, kurį galima pavadinti opoziciniu. Didžiąją dalį rusiškos žiniasklaidos kontroliuoja Kremlius (dažniausiai netiesiogiai – per valdžiai artimus asmenis), o tai reiškia, jog vietos kritinei nuomonei valdančio režimo atžvilgiu ten tiesiog nėra. „Novaja gazeta“ kartu su keliomis kitomis visuomenės informavimo priemonėmis išlieka tam tikromis laisvos nuomonės salelėmis bendrajame Rusijos žiniasklaidos srautė. Tai laikraštis, kuriame iki mirties dirbo Ana Politkovskaja. Jame dirbo ir prieš metus Maskvos centre kartu su advokatu Stanislavu

Markelovu nušauta jauna žurnalistė Anastasija Baburova.

„Reporterių be sienų“ organizacijos (Reporters without borders) duomenimis, 2009 m. Rusija pagal spaudos laisvę buvo 153 vietoje (iš 175), netoli Baltarusijos, Afganistano, Sudano, Libijos ir Ruandos.

Romanas Šleinovas. Egzistuoja skirtingos Rusijos. Gyvenimas Maskvoje labai skiriasi nuo gyvenimo regionuose. Atitinkamai skiriasi ir žiniasklaidos padėtis. Tai, ką žurnalistas gali sau leisti Maskvoje, padaryti

Romanas Šleinovas

regione būna labai sudėtinga. Regionuose dirbantiems žurnalistams kyla gerokai didesnių problemų, negu jų kolegoms centre. Maskvoje žurnalistas gali rašyti į leidinius, kurie nėra taip priklausomi nuo spaudimo „iš viršaus“, o regioniniai leidiniai būna tiesiogiai priklausomi nuo regiono valdžios ir vietinių teisėsaugos organų. Tad padėtis skiriasi. Centre žurnalistas gali rašyti apie bet ką – kritikuoti Kremlių, išsakyti savo nuomonę, tačiau realiai jo niekas negirdi ir nekreipia į jį dėmesio. Tai, ką jis parašo, kitą dieną pamirštama. Regione žurnalistui, kuris leidžia sau pasisakyti prieš gubernatorių ar miesto administraciją, iškart daromas spaudimas. To žurnalisto, kuris akis į akį susiduria su vietine valdžia, padėtis pavojingesnė.

Kita problema ta, kad Rusijoje nėra stiprios pilietinės visuomenės. Kas turi reaguoti į žurnalisto rašinius? Iš esmės jei tai pranešimas apie numanomą nusizengimą ar nusikaltimą, turėtų reaguoti teisėsaugos struktūros, prokuratūra. Parlamento deputatai gali atkreipti dėmesį į publikaciją ir inicijuoti atitinkamą kampaniją. Tačiau tam, kad taip įvyktų, reikalinga pilietinė visuomenė, kuri reikalautų tokios valdžios reakcijos. Kai pilietinės visuomenės nėra arba kai ji silpna ir

nieko nereikalauja, kai nei teisėsaugos struktūros, nei teismai, nei prokurorai, nekaltant apie deputatus, sudarančius vieningą valdžios monolitą, nieko nesiima – tai nėra ir jokios reakcijos į tai, ką rašo žurnalistas.

Pastebima, jog dauguma žiniasklaidos savininkų Rusijoje savo valdomų viešojo informavimo priemonių neskatina kritiškai žiūrėti į valdžią, fiksuoti neigiamų šalies gyvenimo tendencijų. Paprasčiau, ramiau ir saugiau yra plaukti pasroviui, palaikant valdžios kuriamus mitus.

R. Š. Dauguma verslininkų – žiniasklaidos priemonių savininkų dažniausiai neskatina žurnalistinių tyrimų, pernelyg aštrių publikacijų savo valdomose viešojo informavimo priemonėse, nes supranta, jog tai gali būti įvertinta kaip nelojalumas valdžiai. Tai savotiška savicenzūra. Jie supranta, jog įtarimas nelojalumu gali būti panaudotas prieš juos konkurencinėje kovoje. Kitaip sakant, tai nereikia, jog į kritinę publikaciją Kremlius reaguos tiesiogiai, tačiau konkurentas reikalui esant gali pašnibždėti kuriam nors atsakingam valdžios pareigūnui, jog anas verslininkas yra nepakankamai lojalus ir su juo geriau jokių reikalų neturėti.

2009 m. rugpjūčio 12 d. „Novaja gazeta“ savo tinklalapyje paskelbė, kad laikraštis nusprendė laikinai nieko neberašyti apie Čėčėnijos Respubliką ir įvykius joje. Priimti tokį sprendimą laikraščio vyriausiąją redaktorių Dmitrijų Muratovą paskatino ne tik Anos Polítkovskajos žūtis, bet ir nesiliaujantis terorizmas prieš žurnalistus ir žmogaus teisių gynėjus, vykdomas šioje į Rusijos Federacijos sudėtį įeinančioje respublikoje.

R. Š. Čečėnija – atskiras regionas. Jo vadovai ir politinis elitas – nenuspėjami. Nenuspėjama jų reakcija į kritiką. Šiame regione gana ilgai buvo kariaujama, todėl jie dabar bet kokią kritiką vertina kaip puolimą su ginklu rankose. Taigi ir sprendžia šias problemas taip, kaip įpratę – šaudydami į savo oponentus. Tai yra problemos esmė. Nežinau, kaip galima dirbti susiklosčius tokiais padėčiais. D. Muratovui buvo sunku priimti sprendimą, tačiau jis vadovavosi vienu klausimu, kurį ne kartą kėlė redakcijos posėdžiuose ir tikriausiai klausė to paties ir savęs: „Ar šis darbas vertas žmonių gyvybių?“

2003 m. liepos 3 d. po staigios ir paslaptingos ligos mirė buvęs „Novaja gazeta“ tyrimų skyriaus vadovas, tuometinės Dūmos deputatas Jurijus Ščeکوičichinas. Prieš mirtį jis, kaip parlamentinio Saugumo komiteto narys, nagrinėjo keletą sudėtingų bylų. Oficialiai J. Ščeکوičichino mirtis nepripažinta smurtine, tačiau „Novaja gazeta“ iki šiol siekia, jog būtų atsakyta į visus klausimus, susijusius su šia netektimi.

R. Š. J. Ščeکوičichinas mirė nuo reto alerginio sindromo. Tokia oficiali diagnozė. Neoficialiai aš beveik nieko negaliu pasakyti, nes mes neturime tikslių duomenų. Tik žinome, kaip vyko šios istorijos tyrimas. Nepaisant J. Ščeکوičichino kolegų – tuometinės Dūmos deputatų – raginimų iškelti baudžiamąją bylą ir ankstyvojoje stadijoje iširti jo mirties aplinkybes, tai nebuvo padaryta. Šeimos nariai prašė perduoti jiems medžiagą, kad galėtų atlikti nepriklausomą ekspertizę, tačiau gavo neigiamą atsakymą. Visi bandymai iškelti baudžiamąją bylą dėl šios istorijos susidurdavo su tam tikromis kliūtėmis ir žlugdavo. Byla

iškelta tik po kelerių metų nuo J. Ščeکوičichino mirties ir tai, atrodo, tik tam, kad ją galima būtų iškart baigti. Aš nematau, kad siekiant iširti šią istoriją būtų padarytas rimtas darbas.

Žurnalistės Anos Politkovskajos nužudymas 2006 m. spalį, be jokių abejonių, yra vienas iš garsiausių nusikaltimų naujausioje Rusijos istorijoje. Jo užsakovai ir vykdytojai iki šiol neįvardyti.

R. Š. A. Politkovskajos mirtis yra susijusi su jos veikla Šiaurės Kaukaze. Šis nužudymas parodė, jog žmogus, nagrinėjantis šio regiono problemas, net Maskvoje negali jaustis saugus. Nepaisant to, kad tyrėjai dirbo tikrai labai rimtai, vis dar nepavyksta įvardyti nužudymo vykdytojų, nekalbant apie užsakovus. Formuojasi praktika, kai už žurnalisto nužudymą niekas neatsako. Kai tokia padėtis, galima kalbėti apie tai, jog Rusijoje egzistuoja „juodoji skylė“, kurioje vykstantys procesai yra nematomi visuomenei, o gal ir valdžiai. Niekas nežino, kas ten vyksta. Už bet kurį bandymą pateikti alternatyvią informaciją žurnalistas gali netekti gyvybės.

Ana buvo daugiau nei žurnalistė. Ji buvo ir visuomenės veikėja – daug jėgų skyrė žmogaus teisių gynimo reikalams. Žmonės pas ją eidavo su savo problemomis. Tarp jų buvo ir nemažai gyvenančiųjų Šiaurės Kaukaze. Ji visada bandė gilintis į jų bėdas. A. Politkovskaja buvo žinoma Vakaruose. Į jos nuomonę apie Čečėniją įsiklausydavo tarptautinės žmogaus teisių gynimo organizacijos. Suprantama, jog ji buvo labai „nepatogi“ vietinei respublikos valdžiai. Mes dabar negalime nieko kaltinti, tačiau man aišku – tai mano asmeninė nuomonė – kad pavojus jos gyvybei kilo būtent iš Čečėnijos.

CNN ir BBC diktatui galas?

„Naujienu monopolijoms artėja galas, tačiau esminis alternatyvios informacijos sprogo katalizatorius – ne techninės galimybės ir net ne noras parodyti kitokią tiesą: svarbu atsirasti tinkamu metu, kai potencialiam vartotojui kanalo pateikiama informacija svarbi.“

Monika Poškaitytė

Amerikietiškojo žiniasklaidos galiūno CNN reitingai pirmą 2010-ųjų pusmetį krito perpus, o Didžiosios Britanijos vyriausybė dar metų pradžioje puse lūpų paskelbė apie ketinimus parduoti BBC priklausantį „BBC Worldwide“. Kieno rankose atsidurs naujienu, o kartu ir galios, monopolis, jei vakarietiškos propagandos mašinos varžteliai vis stipriau braška?

1922 m. įkurta BBC – seniausias gyvas naujienu banginis. Pirminis kanalo tikslas buvo pateikti žinias apie Didžiąją Britaniją pasauliui, o Didžiajai Britanijai – apie pasaulį. Jis išliko iki šiol, tiesa, šūkyje atsirado žodelis *objektyvias*. Tai gali pasirodyti daug sudėtingiau, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio, nes didžiąją dalį BBC mašinos finansavimo sudaro lėšos už Jungtinėje Karalystėje parduodamas televizijos licencijas ir vyriausybės skiriamos dotacijos. Žinoma, oficialiai kanalas skelbia esąs nepriklausomas nuo politikos, tačiau komerciniais pagrindais veikiančios „BBC World News“ antrines įmones regionuose

finansuoja Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministerija, o pelningai veikianti ir finansiškai nepriklausoma „BBC Worldwide“ atsidūrė privatizuotinių įmonių sąrašė.

To priežastis – BBC išgyvena ne pačius lengviausius laikus: gegužę paskelbtoje ataskaitoje bendrovė planuoja iki 2013-ųjų kasmet ketvirtadaliu mažinti išlaidas savo interneto svetainei, perskirstyti gaunamas lėšas prioritetu laikant kokybę. Kokybės kriterijai, tiesa, nenurodomi, tačiau daugiausia problemų iškyla dėl objektyvumo. Kiekvieno konflikto metu kanalas susilaukia priekaištų iš abiejų konfliktuojančių pusių dėl neobjektyvumo,

pavyzdžiui, Uzbekistano ir Pakistano vyriausybės draudžia BBC transliuoti iš šių valstybių, o persiška naujienų tinklalapio versija neseniai buvo užblokuota Irane.

Būtent Artimieji Rytai tapo pirmuoju patrankos sviediniu, kuris pramušė žiniasklaidos banginių laivus: iki tol CNN ir BBC aklai tikėję Vakarai po rugsėjo 11-osios atakų pradėjo reikalauti alternatyvios informacijos. Reikalauti būta ko – nors amerikietiškas CNN deklaruoja objektyvumą, tačiau, kaip teigia ekspertai, už naujienų debesies neretai galima įžiūrėti dryžuotą dėdės Semo skrybėlę. O britiškasis BBC šiuo atveju liko gal ir ne toks tendencingas.

Šis BBC atsargumas – tik smulkmena, palyginti su informaciniu karu, kuris užvirė tarp JAV ir Artimųjų Rytų. 2001-ųjų lapkritį JAV Gynybos ministerija įsteigė Strateginės įtakos biurą (*Office of Strategic Influence*, OSI), kurio pagrindinis tikslas – propagandos apie karą su terorizmu skleidimas ne tik JAV, bet ir arabų pasaulyje. Tiesa, biuras egzistavo vos keturis mėnesius, nes veikla pasirodė nesėkminga, o biuro idėja pernelyg greitai pasiekė visuomenės ausis. Šamokslu teoretikai teigia, kad OSI tik pakaitė pavadinimą ir veikia iki šiol, tačiau tokia JAV taktika ne tik nedavė pageidaujamos naudos arabų pasaulyje, bet ir sukėlė priešiško bangas Jungtinėse Valstijose. Kilo susidomėjimas 1996-aisiais pradėjusia transliuoti arabiškąją „Al Jazeera“, kuri tuo metu buvo vienintelė „gyvai“ iš biuro Afganistane transliuojanti televizija.

Bet JAV nepasidavė. Amerikoje propagandos aparatui, anot buvusios „Fox News“ prodiuserės Charlie Reina, George'o W. Busho administracijai tarnavo

prorespublikoniška „Fox News“ (kuri, beje, JAV kabelinės televizijos reitinguose lenkia CNN), o užsienio protams užkariauti į Egiptą buvo išsiųsta Baltųjų rūmų reklamos guru Charlotte Beers. Viena įtakingiausių JAV moterų laikoma Ch. Beers Egipte nebuvo sutikta išskėstomis rankomis, o planai užkariauti arabų protus galutinai žlugo po G. W. Busho mėginimo pajuokauti apie „Al Jazeera“ būstinės bombardavimą...

Visuomenėje augant abejonėms dėl karo su terorizmu, arabiškosios „Al Jazeera“ populiarumas vis augo, o JAV siuntė savo politikus ir ekspertus diskutuoti arabų televizijos eteryje. Galų gale bomba sprogo – pirmasis arabų pasaulyje angliškas naujienų kanalas „Al Jazeera English“ startavo 2006-ųjų pabaigoje.

Šiandien „Al Jazeera English“ turi 21 biurą visame pasaulyje, bendradarbiauja su 42 arabų televizijų biurais ir toliau plečiasi. Neseniai reportažams įdiegta sistema „Creative Commons“, kuri leidžia bet kam naudoti medžiagą nurodant šaltinį, o visi reportažai prieinami ir internetu. 2008–2009 m., vykstant Izraelio ir Gazos konfliktui, „Al Jazeera English“ buvo vienintelė naujienų televizija, kurios žurnalistai buvo pačiame Gazos ruože. Pasak kai kurių šaltinių, jos žiūrovų skaičius jau lenkia BBC. Kelios dešimtys buvusių žinomiausių BBC ir CNN veidų šiandien dirba „Al Jazeera“; o kanalo planuose – ne tik naujų biurų steigimas, bet ir laikraščio leidyba.

Vertėtų paminėti, kad maždaug 75 proc. „Al Jazeera English“ pateikiamos informacijos susiję su konkrečiu regionu – kitaip nei kitų naujienų televizijų.

Arabų pasaulis vakarietiškos propagandos mašinai smogė iš peties: ne tik apribojo jų įtaką regione, bet ir parodė savo požiūrį

vakariečiams. Pastariesiems jis, beje, pasirodė labai priimtinas. Kitas regionas, kuriam panaši taktika galėtų praversti, – Tolinieji Rytai su Kinija priešakyje. Tiesa, propagandos mašina šalyje veikia puikiai – jokia nepageidaujama informacija šviesių Kinijos protų nepasiekia. Čia užblokuoti ne tik „Facebook“, „Youtube“, „Flickr“, „Amnesty International“, bet ir „Hotmail“, „Google“, „Wikipedia“. Kinai negali žvilgtelėti į „The New York Times“, „The Huffington Post“, blokuojama net „Hong Kong Economic Journal“ interneto svetainė, o už partijos kritiką trumpam buvo uždraustas ir didžiausias šalies dienraštis „China Times“. Populiari nuomonė, kad Kinijoje labai mažai žmonių kalba angliškai, tačiau, Kembridžo universiteto duomenimis, 2006-aisiais angliškai mokėjo apie 23 proc. Kinijos gyventojų (palyginkite – Lietuvoje 26 proc.), o Honkonge anglų kalba iki šiol laikoma valstybine, ja rašomi ir gatvių pavadinimai, todėl vakarietiška propaganda blokuojama beveik paranojiškai.

Kinija kol kas gal ir saugi nuo Vakarų naujienų, tačiau, kaip rodo „Al Jazeera“ istorija, savo informaciją skleisti taip pat gali būti naudinga, todėl visai nekeista, kad liepos pradžioje paskelbta apie pirmosios Kinijos naujienų televizijos anglų kalba „CNC World“ sukūrimą. „CNC World“ bus transliuojama visą parą, o jos prižiūrėtojas Wu Jinc'ai teigia, kad naujasis kanalas nebus dar viena propagandos stotis, ir jau pirmaisiais metais tikisi 50 mln. žiūrovų auditorijos.

Kinijos mėginimas sekti vyraujančia tendencija akivaizdus, tačiau sėkmei gali sutrukdyti vienas esminis veiksnys: įkurdamas „Al Jazeera“ Kataro emyras Hamadas bin Khalifa Al Thanis ne tik davė jai pinigų, bet

ir paskatino dirbti pagal vakarietiškos žiniasklaidos principus. Ar galėtų Kinija ryžtis tokiam žingsniui? Negalima iš anksto nuteisti vos startavusios televizijos, tačiau peršasi mintis, kad „CNC World“ tebus nevykusi kiniška „Al Jazeera“ kopija.

Stebint pasaulinės žiniasklaidos žaidimus vartotojų protais, Lietuvos problemos atrodo kaip lašas jūroje, tačiau alternatyvios propagandos mada ateina ir pas mus. 2012-aisiais, panaikinus analogines televizijos transliacijas, naujų žaidėjų kelias į žydruosius ekranus turėtų būti paprastesnis.

Kiti vartai alternatyvioms naujienoms – internetas. Tiesa, negalima pamiršti, kad daugiausia informacijos apie pasaulinius įvykius pateikiama anglų kalba, todėl tiek Vakarų, tiek kitų regionų propagandai mes prieinami tik šiek tiek labiau nei kinai.

Kalbant tiek apie Lietuvą, tiek apie pasaulį, akivaizdu, kad naujienų monopolijoms artėja galas, tačiau esminis alternatyvios informacijos sprogimo katalizatorius – ne techninės galimybės ir net ne noras parodyti kitokią tiesą: svarbu atsirasti tinkamu metu, kai potencialiam vartotojui kanalo pateikiama informacija svarbi. Jei ne rugsėjo 11-osios atakos ir įvykiai po jų, vargu ar „Al Jazeera English“ būtų tapusi tokiu naujienų banginiu, koks yra šiandien. Lygiai taip pat abejotina, ar panašus likimas laukia „CNC World“. Bet kokių atvejų, žiniasklaidos milžinai CNN ir BBC jau nebėra vieninteliai, atsakantys į klausimą, kas naujo pasaulyje, o propagandos mašina, lėtai riedanti į Rytus, bent kažkuriuo metu turėtų būti pusiausvyros taške.

Summary

Almanac “Journalism” is the unique publication of such type in the market. It is read not only by journalists themselves, youngsters studying journalism or editorial offices but also by various specialists of communication and Public Relations, political scientists, lawyers, politicians, people at large. The publication reflects various tendencies of journalism development, so it gives the public unique possibility to glance at the deep processes of media development. Big attention in the publication is paid to the program “The dialog between journalism and the public in the almanac “Journalism”, which is supported by Press, Radio and Television Foundation. This program is the continuous project of ethics of the journalism and press culture, which has been executed for almost ten years in the monthly publication “Journalists’ news” and since 2008 it was successfully carried out to the almanac “Journalism”. In this issue documents regulating activities of the journalism are being analysed as well as self-regulation system of Media, it is also discussed about new technologies, historical bends of journalism. Also the summary in the regional press of the inspector of the Ethics of Journalists for Juvenile affairs is introduced which analyses violation of the Law of the prevention of negative influence of public information on children; it is tried to find the answer to the question in which social and economical field local public information journalists are working.

Such issues as professional status of journalists, disregard of regulations of ethics, competition and others are discussed.

Urgent topic of today such as journalists’ engagement with politicians which leads to conflict situation is analysed. Especially it is clear before the election. The Commission of Ethics of Lithuanian Journalists’ Union in July 2010 addressed all journalists, managers of editorial offices inciting to withdraw from party-political activities, meaning to break off formal membership in political parties and organisations and to decline actual participation in their activities, which is not compatible with professional ethics. According to the Commission, party-political activities are related to various life spheres and there are no spheres which could be far away from politics, that is why it is difficult for the journalist participating in the politics to escape conflicts of interests and to evaluate decisions of the authorities in the objective way.

The analysis of the problems of journalists in the almanac “Journalism 2010” helps to create more responsible, educated, professional Lithuanian journalism. Achievements of different means of journalism, journalists themselves or Lithuanian journalism as a whole reflected in the publication helps to draw the attention of journalists’ community and people and institutions related to it to the positive improvement and problems in the sphere.

Articles published in the almanac “Journalism 2010” stimulates creative activities of journalists and their dispersion in the society, also stimulate media literacy, form critical thinking with respect to media, meaning that it helps to create journalism of better quality.

Translated by Algirdė Ferensaitė

Sigita Nemeikaitė. Tarptautinė „Gintarinių irklų“ irklavimo regata Trakuose.
Fotografija dalyvavo Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamento fotokonkurse
„Sportuojanti Lietuva 2009 m.“ ir buvo gerai įvertinta komisijos.

APIE PASLĖPTĄ REKLAMĄ IR UŽSAKOMUOSIUS STRAIPSNIUS

Verslo žurnalistų klubo nariai pasidomėjo, kaip krizės metu laikosi „šešėlinė“ žiniasklaidos rinka – užsakomieji reklaminiai straipsniai ir laidos. Apklause verslo atstovus, kuriems svarbu, ką apie juos rašo žiniasklaida, išgirdome įvairių minčių.

☛ Jeigu prieš krizę į kai kurių leidinių puslapius būdavo galima patekti ir be reklamos, tik turint įdomios informacijos, dabar vienintelis būdas būti pacituotam – reklamos pirkimas. Pasitaiko atvejų, kai iš parašyto teksto išbraukiama informacija tos įmonės, kuri nepirko reklamos leidinyje.

☛ Dalis neigiamų tendencijų buvo itin ryškios praėjusių metų pradžioje. Kalbėta apie bent jau laikiną padėtį vienoje iš žiniasklaidos priemonių, kurioje patys žurnalistai – jau net ne reklamos skyriaus atstovai – turėjo skambinti įmonėms ir siūlyti pirkti reklaminį plotą leidinyje.

☛ Jeigu įmonės vadovas norėtų teigiamai pakalbėti apie savo įmonę ir veiklą „vienos radijo stoties“ eteryje (girdėjome įvairias tos paslaugos kainas), laidelė kainuotų apie 3 500 Lt, 5 minutės eterio – apie 1 000 Lt. Sakoma, jeigu reikia, pašnekovą kalbins ir patogius klausimus užduos žurnalistas.

☛ Teigiamos naujienos arba neigiamos informacijos nutylėjimas apmokamas įvairiais būdais, ne tik sąskaitomis už reklamą, bet ir dešimtimis tūkstančių litų siekiančia prenumerata.

☛ Patys žurnalistai pasakoja, kad susidūrė su atvejais, kai regionų žiniasklaidos priemonių žurnalistai, atėję į spaudos konferenciją ministerijoje sostinėje, jau nebesislėpdami prašo pinigų. Sako: kokia įdomi informacija, kodėl neperkate iš mūsų puslapių?

☛ Kalbama apie atsiradusią santykinai naują madą: prašyti pinigų už tai, kad žurnalistas ateitų į spaudos konferenciją, kitaip tariant, kad atliktų savo kasdienį darbą. Kiek tai kainuoja? Vienu iš atvejų, apie kurį girdėjome, prašyta kelių tūkstančių litų vertės reklamos užsakymo, kitu – kelių šimtų litų.

Tai – tik ledkalnio viršūnė, kurią pamatėme nagrinėdami, kaip pažeidžiamas įstatymas nenurodant, kur yra reklama. Tad ar taip po kelis tūkstančius, o kartais ir po kelis litus neišsparduodame paskutinių pasitikėjimo likučių?!

Iš Vijos Pakalkaitės, Verslo žurnalistų klubo prezidentės, kalbos, pasakytos 2010 m. gegužės 7 d. Prezidentūroje vykusiame žurnalistų bendruomenės forume „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“. Jame dalyvavo ir Prezidentė Dalia Grybauskaitė

ISSN 0135-1346

